

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

ECONOMICA

Revistă științifico-didactică

An XVII nr.1 (februarie) (65)/2009

© Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Prof. univ. dr. hab. Ion BOLUN, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. hab. Vasile BUCUR, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. dr. Piotr BULA, Academia de Economie din Cracovia, Polonia
Prof. univ. dr. hab. Eugenia FEURAȘ, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. dr. hab. Iurii MACAGON, Universitatea Națională, Ucraina
Prof. univ. dr. hab. Vitalii MACAROV, Academia de Științe, Rusia
Prof. univ. dr. hab. m.c. al AȘM Cheorghe MIȘCOI, Academia de Științe a Moldovei
Prof. univ. dr. hab. m.c. al AȘM Dumitru MOLDOVAN, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. Ion PETRESCU, Universitatea „Spiru Haret”, Brașov, România
Prof. dr. Alban RISCHARD, Universitatea „Pierre Mendès France de Grenoble”, Franța
Prof. dr. Agop SARKISEAN, Academia de Economie din Sviștov, Bulgaria
Prof. univ. dr. Ioan-Franc N. VALERIU, Institutul de Cercetări Economice al Academiei Române
Conf. univ. dr. Eudochia BAJEREAN, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Marina BELOSTECINIC, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Nadejda BOTNARI, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Oxana SAVCIUC, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Liubomir SCORIC, Universitatea de Comerț, Economie și Cooperație de Consum, Gomel, Belarus

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

Redactor-șef: prof.univ.dr. **Vadim COJOCARU**
Redactor-șef adjunct: **Galina COTELEA**
Redactor (l. engleză): **Ludmila RURAC**
Corector: **Valentina SOLOVEI**
Operatori: **Tatiana VAIS, Feofan BELICOV**
Redactor tehnic: **Feofan BELICOV**

ADRESA REDACȚIEI:

Str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 59,
ASEM, blocul B, b.503,
tel: 402-995
Cod: MD 2005, Chișinău,
Republica Moldova
E-mail: rev_economica@yahoo.com

**Revista este acreditată de Consiliul Național
pentru Acreditare și Atestare al RM**

Certificat de înregistrare nr.112 din 25.02.2002
Index poștal: PM-31627
ISSN 1810-9136

Editura ASEM, Chișinău-2009

Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate

SUMAR / SUMMARY

ECONOMIE GENERALĂ / ECONOMICS

Concurența și selecția instituțională	6
<i>Prof. univ. dr. hab. Eugenia Feuraș</i>	
Competition and Institutional Selection	6
<i>Professor, PhD. Hab. Feuraș Eugenia</i>	
Evoluția concepțiilor teoretice ale liberalismului economic clasic în operele lui Byron, Pușkin și Eminescu	11
<i>Conf. univ. dr. Ion Ustian</i>	
The Evolution of Theoretical Concepts of Classical Liberalism in the Works of Byron, Pushkin and Eminescu	11
<i>Associate Professor, PhD. Ustian Ion</i>	
Implementarea taxelor pentru utilizarea resurselor funciare și minerale în Republica Moldova	17
<i>Lect. sup. Petru Bacal</i>	
<i>Prof. univ. dr. hab. Constantin Matei</i>	
The Methodological and Geographical Aspects of Implementation of Payments for use of Land and Mineral Resources in the Republic of Moldova	17
<i>Superior Lecturer Bacal Petru</i>	
<i>Professor, PhD. Hab. Matei Constantin</i>	

MANAGEMENT / MANAGEMENT

Auditul personalului – o necesitate pentru toate organizațiile	25
<i>Conf. univ. dr. Alic Bîrcă</i>	
<i>Conf. univ. dr. Serghei Serduni</i>	
Human Resources Audit – a Requirement for all Companies	25
<i>Associate Professor, PhD. Bîrcă Alic</i>	
<i>Associate Professor, PhD. Serduni Serghei</i>	
Rolul proceselor manageriale în creșterea economică	33
<i>Conf. univ. dr. Svetlana Gorobievski</i>	
<i>Drd. Costică Nan</i>	
The Role of the Management Processes in the Economical Growth	33
<i>Associate Professor, PhD. Gorobievski Svetlana</i>	
<i>Ph. Student Nan Costică</i>	
Tendințele dezvoltării managementului transporturilor în relațiile economiei de piață...	52
<i>Comp. Gioni Popa</i>	
Development Tendencies Management Relations Transport Market Economy	52
<i>Ph. Student Popa Gioni</i>	

FINANȚE ȘI CONTABILITATE / FINANCE AND ACCOUNTING

Organul independent de supraveghere bancară: perspective pentru sistemul bancar moldovenesc	57
<i>Dr. Mariana Cucu</i>	
Independent Bank Supervisor: Appropriateness for Moldovan Banking System	57
<i>PhD. Cucu Mariana</i>	
Unele aspecte ale modului de întocmire a situațiilor financiare consolidate la data procurării	63
<i>Conf. univ. dr. Valentina Paladi Drd. Lica Erhan</i>	
Some Methods of Working out Financial Statements at the Acquisition Date	63
<i>Associate Professor, PhD. Paladi Valentina Ph. Student Erhan Lica</i>	
Contabilitatea consumurilor de bază privind retribuirea muncii în industria de panificație	73
<i>Lect. sup. Iuliana Țugulschi</i>	
Accounting of Basic Consumption Regarding the Remuneration in Bakery	73
<i>Superior Lecturer Țugulschi Iuliana</i>	
Contabilitatea cheltuielilor comerciale în entitățile ce practică comerț exterior	80
<i>Lect. sup. Viorica Fulga</i>	
Business Expenses Accounting in Entities Which Practice Foreign Commerce.....	80
<i>Superior Lecturer Fulga Viorica</i>	

MARKETING ȘI TURISM / MARKETING AND TURISM

Satul turistic și importanța acestuia în localizarea produsului turistic rural	85
<i>Conf. univ. dr. Roman Livandovschi</i>	
The Tourist Village and its Importance in Localizing the Rural Tourist Product	85
<i>Associate Professor, PhD. Livandovschi Roman</i>	
Satisfacția clienților. Strategia TPV	88
<i>Conf. univ. dr. Andrei Octavian Paraschivescu</i>	
Clients' Satisfaction. The TPV Strategy	88
<i>Associate Professor, PhD. Paraschivescu Andrei Octavian</i>	
Cu privire la baza normativă a strategiei de dezvoltare a turismului național	97
<i>Conf. univ. dr. Iurii Crotenco</i>	
Revisited the Normative Base of the National Tourism Development Strategy	97
<i>Associate Professor, PhD. Crotenco Yuri</i>	

**RELATII ECONOMICE INTERNATIONALE
INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS**

Competitivitatea managementului serviciilor publice în spațiul Comunității Europene	102
<i>Prof. univ. dr. hab. Ion Paladi</i>	
Competitiveness of Public Service Management in the eu Countries	102
<i>Professor, PhD. Hab. Paladi Ion</i>	
Costurile, beneficiile și problemele integrării RM în UE	109
<i>Dr. Marica Dumitrașco</i>	
The costs, Benefits and Challenges of Integration Into the EU	109
<i>PhD. Dumitrasco Marica</i>	

**INFORMATICĂ ȘI ANALIZĂ ECONOMICĂ
INFORMATICS AND ECONOMIC ANALYSIS**

O abordare analitică a distribuirii investițiilor pentru informatizarea societății	119
<i>Prof. univ. dr. hab. Ion Bolun</i>	
An Analytical Approach to the Distribution of Investments for The Society Informatization	119
<i>Professor, PhD. Hab. Bolun Ion</i>	
Concentrarea puterii economice și consecințele acesteia	125
<i>Drd. Alexandr Ciaicovschi</i>	
The Concentration of Economical Power and its Supervening	125
<i>Ph. Student Tchaikovsky Alexander</i>	

CONCURENȚA ȘI SELECȚIA INSTITUȚIONALĂ

**Prof. univ. dr. hab.
Eugenia FEURAȘ, ASEM**

Problema-cheie a articolului este medul instituțional și, în particular, calitatea cadrului legislativ. Sunt analizate două segmente ale pieței instituționale: „crearea regulilor” și „transplantarea regulilor”, precum și factorii care le favorizează și defavorizează. Sunt trasate concluzii privitor la dezvoltarea economică a Republicii Moldova.

Una din problemele centrale ale teoriei economice contemporane este problema creșterii decalajului la nivelul de dezvoltare a națiunilor. Problema nu-și găsește soluția în cadrul programului de cercetare neoclasic dominant, căci, conform lui, subiecții raționali, al căror comportament este coordonat de mecanismul pieței, ar trebui independent să aloce resursele economice în modul cel mai eficient posibil, „eșecurile” pieței fiind reparate de „mâna vizibilă” a statului organizat optimal. Realitatea, însă, nu confirmă aceste raționamente logice.

În articolul de față, vom efectua un studiu incipient al problemei de pe pozițiile altui program de cercetare – instituționalist, una din sursele principale ale dezvoltării fiind considerată *calitatea sistemului instituțional*. Vom încerca să atragem atenția că țările cu „instituții mai bune” se adaptează mai ușor la schimbări și reacționează mai prompt la șocurile intervenite. Prin urmare, șansele lor de a rezista în competiția mondială devin mai sigure.

Concurența dintre instituții se manifestă în diverse forme, ele fiind analizate în *conceptul pieței instituționale*. Noțiunea de „piață instituțională” a fost introdusă în lexiconul economiștilor în 1994 de S. Pejovich¹ și dezvoltată în articolul său din 1996², în care menționa: „Piața instituțională reprezintă procesul care permite indivizilor a alege regulile necesare interacțiunii lor. Indivizii apreciază regulile deja existente, determină și verifică valabilitatea celor noi. Prin urmare, funcția-cheie a acestei piețe concurențiale constă în stimularea inovațiilor instituționale și a formelor de comportament adaptiv”³.

Piața instituțională cuprinde două segmente:

1. „Vinderea” instituțiilor „create”: pe acest segment solicitanții sunt reprezentați de agenții economici privați, iar ofertanții – de structurile politice;
2. „Transplanturile instituționale”: solicitanții

COMPETITION AND INSTITUTIONAL SELECTION

**Professor, PhD. Hab.
FEURAȘ Eugenia, AESM**

The key-problem of the article is the quality of institutional environment and, preferably, the quality of legislation. It analyses the two segments of institutional market – “production of rules” and “transplantation of rules” as well as the factors that approve and disapprove them. The article shows the conclusions of the economic development of the Republic of Moldova.

One of the central issues of the modern economic theory is that of the increasing disparity in the level of nations’ development. No solution to this problem can be found within the dominating neoclassic research program, as it states that the rational subjects, whose behaviour is coordinated by the market mechanism, should allocate economic resources independently and in the most efficient way possible. The market “failures” are then resolved by the “visible hand” of the optimally organized state. However, these logical judgments are not confirmed by the reality.

In this article we will conduct an incipient study of the issue based on the viewpoints of the institutional research program and the *quality of institutional system* as one of the main sources for development. We are going to draw attention to the fact that the countries with “better institutions” adapt easier to changes and react more promptly to arising shocks. Therefore, their chances to face global competition are more certain.

The competition among institutions could be shown in various forms as they are analyzed in the *concept of institutional market*. The notion of “institutional market” was introduced in the economists’ lexicon in 1994 by S. Pejovich¹ and developed further in his article in 1996² in which he stated: “The market for institutions represents a process that allows individuals to choose necessary rules to interact. Individuals appreciate the already existing rules, determine and verify the validity of the new ones. Therefore, the key-function of that competitive market is to stimulate institutional innovations and forms of adaptive behaviour”³.

The market for institutions has two segments:

1. the segment in which the “sale” of “created” institutions takes place - here the solicitors are represented by private economic agents and the offerers by political structures;
2. the segment of “institutional

¹ Pejovich S. *The Market for institutions vs. Capitalism by Fiat* // *Kyklos*, 1994, p.519-528.

² Pejovich S. *The Market for institutions versus the Strong Hand of the States the Case of Eastern Europe*, in *Economic Institutions, Markets and Competition*. Cheltenham: Edward Elgar, 1996, p. 111 -126

³ *Ibid.*, p.117

sunt reprezentați de țările mai slab dezvoltate, iar ofertanții – de țările cu o economie prosperă.

I. Problemele instituțiilor „create”

„Crearea” instituțiilor se efectuează fie în corespundere cu un anumit model teoretic, fie prin legiferarea unor reguli informale. Pornind de la faptul că orice instituție formală (lege) reflectă un anumit raport al intereselor economice, logica creării unei instituții competitive cuprinde următoarele etape și întrebări care necesită analiză:

- *determinarea necesității creării sau modificării unei legi:* ce aspecte ale activității economice defavorizează agenții economici, ce devine obiect al discuțiilor publice?
- *concretizarea subiecților cointeresați:* ce grupe de subiecți resimt nevoia în legea dată, care din ele este cea mai interesată în inovația legislativă?
- *determinarea intereselor specifice ale subiecților:* în ce se manifestă interesul față de inovația legislativă, ale cui interese aceasta poate leza?
- *parametrii inovației legislative:* care este conținutul inovației legislative?
- *congruența inovației legislative:* ce modificări în legislația în vigoare necesită aplicarea legii nou-create sau modificate?

Un act legislativ poate fi considerat calitativ, dacă el răspunde următoarelor cerințe:

1. **Contribuie la reducerea costurilor de tranzacție** – prin reducerea barierelor artificiale, asigurarea respectării prevederilor contractuale etc.

2. **Determină exact și protejează sigur drepturile de proprietate** – pentru a împiedica transformarea tranzacțiilor benevole în tranzacții impuse.

3. **Presupune costuri minimale de elaborare, aprobare și difuzare.**

Însă pot exista cazuri în care agenții privați manifestă cerere la institute „necalitative”. Aceste cazuri se manifestă în condițiile concentrării puterii economice private. De fapt, protecția drepturilor de proprietate de către stat este mai ieftină, deoarece costurile ei se extind asupra unui număr impunător de solicitanți. Însă statul aplică pentru toți solicitanții reguli identice de protecție. Structurile private puternice își protejează drepturile de proprietate în mod independent. Plătind mai scump, acestea, totodată, obțin avantaje competitive care le permit a utiliza forța puterii lor în vederea redistribuirii proprietății. Ca urmare, în cazul concentrării puterii și

transplantations” - solicitors are represented by low-developed countries and offerers by countries with a prosperous economy.

I. Problems related to “created” institutions

“Creation” of institutions is performed either in correspondence with a certain theoretical model or by enforcing an informal rule. Beginning with the fact that any formal institution (law) reflects a certain ratio of economic interests, the logic of creating a new competitive institution encompasses the following stages and issues that have to be examined:

- *Determining of the necessity to create and modify a law:* what aspects of economic activity put to disadvantage economic agents and why is it becoming an object of public discussions?
- *Concretizing of interested subjects:* what groups of subjects feel the need of that law? Which of them is most interested in legislative innovation?
- *Determining of subjects’ specific interests:* in what is the interest in legislative innovation expressed? Whose interests can it harm?
- *Parameters of legislative innovation:* which is the content of legislative innovation?
- *Congruence of legislative innovation:* what modifications in the existing legislation need the application of the newly created or modified law?

A legislative act can be considered qualitative if it meets the following requirements:

1. **It contributes to the lowering of transaction costs** through the reduction of artificial barriers and assuring of meeting contractual provisions, etc;

2. **determines exactly and protects securely ownership rights** to impede the transformation of non-coercive transactions into the coercive ones;

3. **assumes minimal development, approval and propagation costs.**

Yet, there may be cases when private agents express their demands at “unqualitative” institutions. These cases could be seen in the conditions of concentrating the private economic power. Actually, the cost of protecting the ownership rights by the state is lower, as these costs are extended over a significant number of solicitors. The state, though, applies to all solicitors the same protection rules. Powerful private structures protect their ownership rights independently. Paying more, they obtain concomitantly competitive advantages that allow them to use the power force in redistributing the ownership. As a result of power and ownership concentration the demand for qualitative legislative acts decreases.

It has to be mentioned that the institutional competition is influenced by personal interests of the bureaucratic structure that acts as an offerer of institutions. The more this bureaucratic structure is corrupt, the lower the quality of law is. Given the

proprietății, cererea de acte legislative calitative scade.

De menționat că concurența instituțională este influențată de interesele personale ale aparatului birocratic, care este ofertant de instituții. Cu cât acest aparat este mai corupt, cu atât calitatea legilor este mai proastă: legile imperfecte, prin posibilitatea interpretării lor diferite și „conflictului” cu alte acte normative, permit obținerea unei rente instituționale celor care le-au elaborat și care controlează aplicarea lor în practică. Din acest motiv, structurile politice pot în mod intenționat să propună agenților economici legi ineficiente, care frânează activitatea lor competitivă. Scopul concurenței instituționale constă, în acest caz, în limitarea comportamentului oportunist al statului.

Acest comportament se manifestă, preponderent, în țările cu regimuri autoritare și cvasi-democratice. Chiar dacă în aceste țări și persistă elemente de concurență instituțională, aceasta se datorează, preponderent, scopului de atragere a investițiilor străine și nu creării unui cadru legislativ eficient și coerent. Menținerea în aceste țări a instituțiilor necalitative prezintă un instrument de control al businessului, pentru a-l împiedica de a susține forțele de opoziție.

Statul poate crea instituții ineficiente și pentru a stimula alocarea resurselor economice în alte țări, cu posibilități mai largi de obținere a profiturilor. Aceasta se întâmplă când veniturile suplimentare obținute din exterior, depășesc veniturile fiscale neîncasate în interior.

Alt obstacol în calea concurenței sistemelor instituționale este formarea cartelelor instituționale¹, a căror manifestare sunt acordurile de armonizare a legislațiilor naționale. Aceste acorduri, foarte evidente pe piața europeană, formează oligopolul ofertei instituționale de tip Stakelberg – cu lideri ai hegemoniei (țările fondatoare ale UE) și „discipoli” (țările din eșalonul doi și trei din UE și alte țări europene din afara UE).

Ca urmare, în țările mai slab dezvoltate se stabilește un echilibru ineficient, care defavorizează condițiile de activitate economică, stimulează transferarea masivă a capitalului în țări cu sisteme instituționale mai adecvate și determină creșterea decalajului față de țările dezvoltate.

Concurența instituțională poate scoate sistemul economic din echilibrul ineficient doar în anumite condiții. În primul rând, prin crearea „ordinii concurențiale”, care ar garanta mobilitatea agenților economici și ar lichida dictatul exterior în promovarea politicilor economice. În al doilea rând, prin reducerea concentrării puterii economice și politice.

În Republica Moldova, aceste condiții se manifestă doar parțial. Instituțiile democratice ale sistemului politic sunt dezvoltate insuficient, în

posibilitatea de a fi interpretate și aplicate în mod diferit față de alte acte normative, legile imperfecte permit celor care le-au dezvoltat și aplicat să obțină instituționale rente. Acesta este motivul pentru care structurile politice pot intenționat să propună agenților economici legi ineficiente, care perturbă activitatea lor competitivă. Scopul concurenței instituționale este, astfel, de a limita comportamentul oportunist al statului.

Acest comportament este manifestat predominant în țările cu regimuri autoritare și cvasi-democratice. Chiar dacă în aceste țări și există elemente de concurență instituțională, acestea se datorează, preponderent, scopului de atragere a investițiilor străine și nu creării unui cadru legislativ eficient și coerent. Menținerea în aceste țări a instituțiilor necalitative prezintă un instrument de control al businessului, pentru a-l împiedica de a susține forțele de opoziție.

Statul poate crea instituții ineficiente și pentru a stimula alocarea resurselor economice în alte țări, cu posibilități mai largi de obținere a profiturilor. Aceasta se întâmplă când veniturile suplimentare obținute din exterior, depășesc veniturile fiscale neîncasate în interior.

Alt obstacol în calea concurenței sistemelor instituționale este formarea cartelelor instituționale¹, rezultând în acordurile de armonizare a legislațiilor naționale. Aceste acorduri, foarte evidente pe piața europeană, formează oligopolul ofertei instituționale de tip Stakelberg – cu lideri ai hegemoniei (țările fondatoare ale UE) și „discipoli” (țările din eșalonul doi și trei din UE și alte țări europene din afara UE).

Ca urmare, în țările mai slab dezvoltate se stabilește un echilibru ineficient, care defavorizează condițiile de activitate economică, stimulează transferarea masivă a capitalului în țări cu sisteme instituționale mai adecvate și determină creșterea decalajului față de țările dezvoltate.

Concurența instituțională poate scoate sistemul economic din echilibrul ineficient doar în anumite condiții. În primul rând, prin crearea „ordinii concurențiale”, care ar garanta mobilitatea agenților economici și ar lichida dictatul exterior în promovarea politicilor economice. În al doilea rând, prin reducerea concentrării puterii economice și politice.

În Republica Moldova, aceste condiții se manifestă doar parțial. Instituțiile democratice ale sistemului politic sunt dezvoltate insuficient, în

¹ Streit M., Kiwwit D., *Zur Theorie des Systemwettbewerbs*// Streit M., Wohlgenuth M *Systemwettbewerbs als Herausforderung für Politik und Theorie*. Baden-Baden: NOMOS Verlag, 1999.

sistemul economic se manifestă „captarea businessului”, prin reglementarea lui excesivă, și „captarea statului”, prin coruperea aparatului birocratic de grupele de interes. Aceasta permite a presupune că în R.Moldova există premise încât cadrul legislativ creat să rămână în continuare necompetitiv față de cel din alte țări, posibilitățile de dezvoltare a economiei autohtone devenind mai mici.

II. Problemele transplantării instituțiilor

Mecanismul dezvoltării instituționale, asemenea celui biologic și tehnologic, include, în primul rând, generarea inovațiilor, iar în al doilea rând, selectarea instituțiilor eficiente și difuzarea lor prin imitare. Grație intensificării relațiilor dintre țări și activității organizațiilor financiare internaționale, rolul imitării în perioada contemporană a crescut semnificativ. Edificând instituțiile pieței după tiparele țărilor dezvoltate, statele subdezvoltate și în tranziție tind, în câțiva ani, să parcurgă drumul traversat de țările dezvoltate pe parcurs de secole. Modalitatea utilizată este transplantarea instituțională – împrumutul de instituții create în alte medii instituționale. Termenul de transplantare poate fi considerat adecvat, dat fiind faptul că instituțiile împrumutate sunt, uneori, respinse de „organismele naționale”.

Avantajele transplantării instituțiilor, care s-au dovedit a fi eficiente în practica economică a unor țări, se reduc la următoarele:

- țara exportatoare de instituții obține avantaje în schimburile cu țara recipient grație reducerii costurilor de tranzacție în urma armonizării sistemelor legislative;
- transplantarea instituțională „eliberează” țara de costurile materiale și temporale, legate de crearea propriului model instituțional optim;
- în lipsa drepturilor de proprietate asupra modelelor instituționale, costurile transplantării sunt relativ scăzute (se reduc la costurile alegerii variantei de transplantare, la cele de ajutor tehnic țării-recipient, de adaptare la mediul socio-cultural existent).

Exemplu de transplantare instituțională de proporții servesc standardele contabilității. Aplicarea în SUA a standardului contabil US GA AP, drept condiție de acces a corporațiilor la listingul principalelor burse de valori, a determinat utilizarea acestuia de către marile companii europene. Ca urmare, creatorii standardelor contabile europene și internaționale (IFRS) au ajuns în situația de a le adapta la standardele americane.

Prin urmare, în concurență intră instituțiile existente în țară cu cele care pot fi transplantate. *Rezultatul competiției va depinde de:*

- gradul de reformare și deschidere a economiei spre exterior;
- mărimea costurilor de transplantare a

noncompetitive in opposition to that of other states, lowering the possibilities of domestic economy development.

II. The problem of institutional transplantation

The mechanism of institutional development, similar to the biological and technological one, includes, firstly, generating of innovations and, secondly, selecting of efficient institutions and propagating them through imitation. Due to the intensification of international financial organizations activities and relationships among countries the role of imitation has increased significantly at present. Setting up market institutions according to the samples of developed states, the underdeveloped states and those in transition tend to cover in some years the way the developed states did it in a centuries time-period. The method used is the institutional transplantation – the borrowing of institutions created in other institutional climates. The term transplantation can be considered adequate, given the fact that the borrowed institutions are sometimes rejected by “national organs”.

The advantages of institutional transplantation, which proved to be efficient in the economic practice of several states, are the following:

- The country exporting institutions obtains advantages in exchanges with the importing one thanks to the decrease in transaction costs as a consequence of legislative systems harmonization;
- Institutional transplantation frees the country from material and time-related costs when it comes to the creation of its own optimal institutional model;
- Due to the lack of ownership rights over institutional models, the transplantation costs are relatively low (they comprise the costs of choosing the variant for transplantation, those of helping the recipient country and those of adapting to the existing socio-cultural environment).

A good example of institutional transplantation is accounting standards. Applying of the accounting standard US GA AP in the USA as a condition of allowing the access of corporations to the listings of the main stock exchanges determined the use of this accounting standard by big European companies. As a result, the creators of European and international accounting standards came across the situation of adapting them to American standards.

Therefore, the existing domestic institutions enter into competition with those that can be transplanted. *The result of the competition will depend on:*

- The degree of reformation and openness of the economy to the exterior;
- The size of institutional transplantation costs and those of the existing institutions

instituțiilor și a costurilor de funcționare a instituțiilor existente;

- pericolele disfuncționalității instituțiilor transplantate (în urma amorfei, degenerării sau respingerii lor).

Consolidarea noii instituții și funcționarea ei eficientă depind de mărimea costurilor de tranzacție a instituției existente și a celei transplantate. Aceste costuri, la rândul lor, sunt determinate de structura instituțională și mediul cultural al țării-recipiente¹. În cazul unei transplantări reușite, are loc adaptarea pozitivă a instituției împrumutate la noul mediu instituțional și cultural: instituția începe să îndeplinească în țara-recipient același rol ca și în țara-donator. Instituțiile pieței bunurilor și serviciilor ar fi un exemplu de transplantare relativ reușită pentru Republica Moldova.

Însă sunt dese cauzele când instituțiile transplantate devin non-funcționale. Instituția transplantată poate deveni neaplicabilă, dacă conținutul ei contrazice tradițiilor culturale sau structurii instituționale ale recipientului. În acest caz, aceasta poate, treptat, să se atrofieze sau degenereze. Drept exemplu concret pentru R.Moldova ar fi actele normative cu privire la ipotecă și practica funcționării pieței ipotecare. Pe parcursul a 10 ani au fost întreprinse mai multe încercări de a implementa experiența țărilor dezvoltate în acest domeniu, dar practica autohtonă rămâne a fi departe de cea recunoscută mondial.

Se deosebesc trei strategii de transplantare:

1. *Strategia transplantării directe a instituției:* este selectat transplantul instituțional corespunzător și creată infrastructura transplantării;

2. *Strategia modificării transplantului instituțional* pentru a-l adapta la noul mediu prin experimente organizate la nivel regional sau ramural;

3. *„Cultivarea” instituției transplantate:* presupune importul instituției din „trecutul” țării donatoare, considerându-se că evoluția spontană a instituției transplantate va contribui mai bine la apariția formei adecvate condițiilor țării recipiente.

Considerăm că pentru Republica Moldova mai adecvată este a doua strategie, orientată spre modificarea transplantului instituțional. Aceasta pe motivul că orice instituție formală importată direct presupune un set de instituții informale ce o însoțesc, care depind mult de cultura și mentalitatea populației țării donatoare. Or particularitățile mentalității și moralei autohtone sunt considerabile față de cele europene sau americane. „Cultivarea” instituției transplantate necesită timp îndelungat, contribuind la creșterea decalajului instituțional și economic dintre țări. Pe când strategia modificării transplantului

funcționare;

- Periods of transplanted institutions malfunctioning (as a result of their amorphousness, degeneration and rejection).

Consolidation of the new institution and its efficient functioning depend on the size of transaction costs of the existing institution and the transplanted one. These costs, in their turn, are determined by the institutional structure and cultural environment of the recipient country¹. In case of a successful transplantation there is a positive adaptation of the borrowed institution to the new institutional and cultural environment; the institution begins to have the same role in the recipient country as in the donor-country. The institutions of goods and services market could be a good example of relatively successful transplantation for the Republic of Moldova.

Although, there are situations in which the transplanted institutions often become non-functional. The transplanted institution can become non-applicable if its content is in contradiction with the cultural traditions or institutional structure of the recipient. In this case, it may gradually undergo atrophy or degeneration. An example in this case for the Republic of Moldova could be the normative acts related to mortgage and the practice of mortgage market functioning. For the last 10 years there have been made several trials to implement the experience of developed countries in this field, though, the domestic practice remains far from being internationally recognized.

There are three transplantation strategies:

1. *the strategy of direct institution transplantation:* a corresponding institutional transplant is selected and a transplantation infrastructure is created;

2. *the strategy of modifying the institutional transplant* to adapt it to the new environment through experiments conducted at the regional and branch levels;

3. *the “cultivation” of transplanted institution* assumes the import of institution from the “past” of the donating country, considering that the spontaneous evolution of the transplanted institution will contribute better to the appearing of the form adequate to the conditions of the recipient country.

We consider that what is more adequate to the Republic of Moldova is the second strategy oriented towards modifying of institutional transplant. It is based on the reason that any directly imported formal institution may encompass a set of accompanying informal institutions that depend greatly on the culture and mentality of the donating country. Thus, the peculiarities of local morale and mentality are significant in opposition to the European or American ones. The “cultivation” of transplanted institution needs a long period of time, which contributes to the increase in the institutional and economic discrepancy between

¹ Полтерович В. Трансплантация экономических институтов. //Экономическая наука современной России, 2001, №3, с.4

instituțional este mai flexibilă și rapidă, multe din experimentele realizate în economia chineză confirmând acest lucru.

Dorința de accelerare a reformelor incită la o transplantare instituțională activă, majorând pericolul selecției transplantului nepotrivit. Ca urmare, procesul transplantării necesită un control serios din partea societății civile, o expertiză independentă în scopul de a minimiza posibilitățile utilizării proceselor reformate în interesul unor grupuri înguste.

countries. Many of the experiments conducted in the Chinese economy confirm the thing that the strategy of modifying an institutional transplant could be flexible and fast.

The desire to accelerate reforms provides the needed stimulus for an active institutional transplantation, increasing the danger of selecting an inadequate transplant. Therefore, the transplantation process should be subject to a serious control performed by the civil society and an independent expertise with the view of minimizing the possibilities of using reformed processes in the interest of some small groups.

EVOLUȚIA CONCEPTILOR TEORETICE ALE LIBERALISMULUI ECONOMIC CLASIC ÎN OPERELE LUI BYRON, PUȘKIN ȘI EMINESCU

Conf. univ. dr. Ion USTIAN, ASEM

În acest articol autorul a scos în evidență evoluția concepțiilor teoretice ale liberalismului economic clasic, elaborate de A.Smith și D.Ricardo, care au căpătat noi valențe în operele geniale ale poezilor-„economisti”: Byron, Pușkin și Eminescu, unde s-a îngemănat raționalismul legităților economice cu umanismul legităților general-umane, orientând astfel economia spre Om.

Introducere

Istoria cunoaște exemple uimitoare despre influența marilor descoperiri științifice asupra vieții economice și sociale a popoarelor lumii. Una dintre acestea a fost apariția, în anul 1776, a operei epocale a lui Adam Smith „Avuția Națiunilor”, în care autorul a pus temelia concepțiilor teoretice ale liberalismului economic. Această carte imediat a devenit manual de economie politică la Universitatea din Glazgo, unde activa Smith, și la alte Universități: Oxford și Cambridge (Anglia), Sorbona (Paris), Berlin (Germania), Viena (Austria), Milano (Italia), Sankt-Petersburg (Rusia) etc.

Opera celebră a lui Smith „Avuția Națiunilor” a fost inserată în programele de studiu ale celor trei poeți-„economisti” geniali ai lumii: C. Byron, A. Pușkin și M. Eminescu, care mai apoi au immortalizat concepțiile teoretice liberale ale lui Smith în creațiile lor, contopind într-o singură integritate principiul raționalismului legităților economice universale (economicul lui Smith), principiul echității sociale (socialul lui Sismondi) și principiul umanismului valorilor general-umane. Deci, Byron, Pușkin și Eminescu au înnobilit formula lui Smith – „omul economic parțial” al „bandei rulante manufacturale” cu alte formule mai ample: „omul social-

THE EVOLUTION OF THEORETICAL CONCEPTS OF CLASSICAL LIBERALISM IN THE WORKS OF BYRON, PUSHKIN AND EMINESCU

*Associate Professor, PhD. USTIAN Ion,
ASEM*

In this article the author revealed the evolution of theoretical concepts of classical economical liberalism, elaborated by A.Smith and D.Ricardo which received the new property in the genial works of poets-„economists”: Byron, Pușkin and Eminescu, where is related the rationalism of the economical laws with the humanism of general human laws, thus orienting the economics to the Man.

Introduction

The history knows amazing examples about the influence of the biggest scientific discoveries about the economical and social lives of world people. One of them has been the rise in 1776 of the epochal works of Adam Smith “The wealth of Nations” in which his author put the foundation of theoretical concepts of economical liberalism. This book immediately became the textbook of political economy at the university from Glasgow, where Smith worked and other Universities: Oxford and Cambridge (England), Sorbonne (Paris), Berlin (Germany), Vienne (Austria), Sankt-Petersburg (Russia) and others.

The famous book of Smith “The wealth of Nations” has been introduced in the studying programs of the three genial poets-economists of the world: C. Byron, A. Pushkin and M. Eminescu, who lately have immortalized the liberal theoretical concepts of Smith in their works, connecting in one integrity the principle of rationalism of universal economic laws (the economics) of Smith with the principle of social justice of Sismondi and with the principle of humanism of general human values. Byron, Pushkin and Eminescu have enriched the formula of Smith – “the partial

proprietar” (Byron), „omul liber gospodâr” (Puşkin) și „omul-personalitate” (Eminescu).

Unul dintre cele mai mari merite ale lui Byron, Puşkin și Eminescu e acela că ei au transformat „principiul economic egoist” al „omului economic” al lui Smith în principiul etic-altruist al „omului-personalitate” – „subiect de producție” (omul social), capabil să creeze scopuri.

Byron, Puşkin și Eminescu au elogiât Economia politică, știința a științelor. Facem referire la unele meditații ale lor:

- Byron: „Dacă în frageda copilărie aş fi studiat **economia politică**, apoi în loc de versuri eu aş fi scris manuale de economie politică”;
- Puşkin: „**Economia politică**, după sistemul lui Say și Sismondi, trebuie introdusă în programele de studiu ale tuturor universităților din țară”... „Biroul meu de lucru este satul”;
- Eminescu: „**Economia politică** este forma în care spiritul lumii își aduce la conștiința de sine legile lui proprii”...

Meditații de ordin economico-politic găsim în următoarele opere ale lui Byron: „Secolul de bronz”, „Don Juan”, „Opera epistolară”, „Profetul Dante” etc...; în operele lui Puşkin: „Evgheni Oneghin”, „Istoria lui Petru I”, „Istoria lui Pugaciov”, „Fata căpitanului”, „Cavalerul avar”, „Dubrovski”, „Arapul lui Petru I” etc...; în manuscrisele socio-economice și în opera publicistică a lui Eminescu sub titlurile: „Economia politică”, „Economia națională”, „Despre muncă”, „Renta lui D.Ricardo”, „Creditul Mobilar” etc...

Economia politică – știința a Libertății

Dacă Smith aprecia „Economia politică” ca pe o „știință a averilor”, iar Ricardo – ca pe o „știință a repartiției” mai echitabilă a produsului social (astăzi – venitul național) și drept suport al politicii economice statale, apoi adepții înflăcărați ai teoriei liberale – Byron, Puşkin și Eminescu – vedeau în „economia politică” o „știință a libertății”, pe care ei o numeau „**Economia politică – știința a libertății**”. E cunoscut faptul că postulatele liberalismului economic, elaborate de către Smith, au fost studiate asiduu de studentul Byron la Universitatea din Cambridge, de studentul Puşkin la Liceul unic Țarskoie Selo, de studentul Eminescu la universitățile din Viena și Berlin.

Concepțiile economice liberale ale lui Byron, Puşkin și Eminescu au „crescut” din patru rădăcini mixte: economice, sociale, literare și laice:

1. Romantismul precoce și romantismul revoluționar;
2. Idealurile economico-politice ale Marii Revoluții Franceze (1789);
3. Postulatele economiei politice liberale, elaborate de către Smith și Ricardo;
4. Principiile general-umane, consfințite de Biblie și viața laică europeană.

Aici e necesar să indicăm acele *postulate ale*

economic men” of “rolling manufacture band” with other full formula: “the social owner” (Byron), “the free master men” (Pushkin) and “men-personality” (Eminescu).

One of the biggest merit of Byron, Pushkin and Eminescu consists in the transformation of “the principle economical egoist” of “economical men” - “subject of production” (social men), who is capable of creating goals.

Byron, Pushkin and Eminescu eulogized political Economy, the science of the science. Let's refer to some of their meditations:

Byron: “If in the early childhood I had studied political Economy, then instead of the poetry, I would have written textbooks of political economy”.

Pushkin: “According to the system of Say and Sismondi, political Economy must be introduced in the school programs of all Universities from the country”... My cabinet of is the village.

Eminescu: “Political Economy is the form in which the spirit of the world brings to its own conscience its own laws”.

Meditations of economic and political character can be found in the following works of Byron: “The Age of Bronze”, “Don Juan”, “The Epistolary Works”, “The Prophecy of Dante”, etc... in the works of Pushkin “Evghenii Oneghin”, “The History of Pete I”, “The History of Pugaciov”, “The Girl of Capitan”, “The Cavaler Miser”, “Dubrovski”, etc... in the socio-economic manuscripts and in the publicist works of Eminescu with the titles “Political Economy”, “The National Economy”, “About Work”, “The Rent of D. Ricardo”, “The Furnishing Credit”, etc...

Political economy – the science of Freedom

If Smith considered “Political Economy” the “science of property”, and Ricardo – the “science of distribution” more equality of social product (today – national income) and such support of statal political economic, then the true adepts of liberal theory - Byron, Pushkin and Eminescu have seen in “political economy a “science of freedom”, which they called “**Political economy**” – the science of Freedom”. It is known the fact that the postulates of economical liberalism, elaborated by Smith, have been studied diligent by student Byron at the University of Cambridge, by student Pushkin at the Liceum of Tarscoie Selo, and by student Eminescu at the University of Vienne and Berlin.

The liberal economic concepts of Byron, Pushkin and Eminescu grew up from four mix radices, - economic, social, literal and secula:

1. The early romantism and revolutionary romantism;
2. The economical-political ideals of the Big French Revolution;
3. The liberal economical postulates elaborated by Smith and Ricardo;
4. The general human principles from the

liberalismului economic clasic, care au fost elogiate și dezvoltate de către poeții Byron, Pușkin și Eminescu, după cum urmează:

- „Ordinea Naturală”;
- „Libertatea economică” cu principiul-cheie – „laissez faire, laissez passer”;
- „Omul economic”;
- „Mâna invizibilă” a „liberei concurențe”;
- „Diviziunea muncii”;
- „Liberschimbismul” atât în comerțul intern, cât și extern;
- „Cadrul legislativ liberal”;
- „Rolul limitat al statului în economie” (astăzi la nivel microeconomic);
- „Libertatea dinamicii forței de muncă”;
- „Libertatea fluxurilor de capital”.

Aceste postulate smithiene-ricardiene au fost armonizate de către Byron, Pușkin și Eminescu cu principiile umanistice general-umane și creștine, pe care ei le-au inclus din abundență în operele lor geniale. Aici indicăm unele *principii socio-economice, parte create, iar parte împrumutate de către Byron, Pușkin și Eminescu de la înțelepciunea milenară a civilizației umane:*

- „iubiți-l pe aproapele vostru ca pe voi înșivă”;
- „nu-i dăunați altuia”;
- „respectați munca altuia”;
- „fiți receptivi la durerea altuia”;
- „încurajați altruismul și frânați egoismul”;
- „bucurați-vă de Binele creat de dumneavoastră”;
- „ajutați-l pe cel slab și permiteți-i celui puternic să lucreze mai bine”.

Menționăm încă o dată un fapt cert: mesajul-cheie al concepțiilor economice și sociale ale celor trei poeți-„economisti” constituie contopirea principiului eficienței economice cu principiul echității sociale într-o singură integritate socio-economică în numele edificării Fericirii fiecărui om în parte.

Pentru aceasta sunt necesare următoarele condiții:

1. Garanția de către stat a trei tipuri de libertate: libertatea economică, libertatea socială și libertatea personală;
2. Libertatea personală a populației trebuie să fie susținută de proprietatea privat-particulară, garantată și protejată de către Constituția statului;
3. Supremația unui cadru legislativ liberal în numele asigurării proprietății privat-particulare asupra capacităților personale de muncă, asupra bunului economic produs, precum și asupra consumului bunurilor vitale.

Byron, Pușkin și Eminescu pledau pentru traducerea în fapt a lozincilor liberale ale Marii Revoluții Franceze din anul 1789: „Libertate”, „Egalitate”, „Fraternitate” cu metode diverse: Byron pleda pentru revoluție socială, Pușkin și Eminescu – pentru reforme evoluționiste (economice și sociale).

Bible and the secular European life;

It is necessary to point out *the postulates of classic economic liberalism, which was eulogized and developed by the poets: Byron, Pushkin and Eminescu, as following:*

- “Natural Order”;
- “Economic freedom” with the key principle – “laissez faire, laissez passer”;
- “Economical man”;
- “Invisible hand” of “free competition”;
- “Division of work”;
- “Free trade” both in domestic and foreign trade;
- “Liberal legislative framework”
- “Limited role of state in economics” (today at the microeconomic level);
- “Freedom of labor force dynamics”;
- “Freedom of capital flow”.

These smithien-ricardien postulates have been related by Byron, Pushkin and Eminescu with the humanistic general human and Christian principles which they used widely in their genial works. Here we point out some of *socio-economic principles, - partly created, partly adopted by Byron, Pushkin and Eminescu from the millenary wisdom of human civilization:*

- Love your neighbor like yourself;
- Don't hurt the others;
- Respect the work of the other;
- Sympathize the pain of the other;
- Encourage the altruism and stop the egoism;
- Enjoy the Good you have done;
- Help the weak and permit the strong to work better

We can mention once again a certain fact: the key message of economic and social concepts of the three “economist” poets is the assimilation of the principle of economic equity with social justice in socio-economic integrity in the name of everybody's happiness.

In order to do so the following conditions are necessary:

1. The guaranty from the state of three types of freedom: economic freedom, liberal freedom and personal freedom;
2. The personal freedom of population must be sustained by the private property, guaranteed and protected by the state Constitution;
3. The superiority of the liberal legislation in the name of guarantee of private property above the personal capacity of work, above the produced economic goods and above the consumption of vital goods.

Byron, Pushkin and Eminescu came forward for translation into fact the liberal slogan of the French Revolution of 1789: “Freedom”, “Equality”, “Brotherhood” by different means: Byron came forward for social revolution, Pushkin and Eminescu

Pietatea lui Byron, Pușkin și Eminescu față de triadele economice ale lui Smith și Ricardo

Este cunoscut faptul că A. Smith se mândrea cu creația sa teoretică, supranumită triada economică generală – pivotul teoriei economice liberale și simbolul economiei reale de piață a epocii capitalismului liberei concurențe. Indicăm această triadă economică:

I. Triada economică generală a lui Smith constă din trei componente esențiale:

munca; economisirea și acumularea. După Smith, numai *munca* productivă în sfera materială de producție creează atât *valoare intrinsecă*, cât și *valoare de întrebuințare* a produselor materiale palpabile, finite, bune pentru consum. Anume munca este substanța valorii intrinseci, iar conceptul principal al economiei politice este *valoarea-muncă*.

Economisirea muncii, adică a produsului social este fundamentul economiei reale de piață, doar nu tot produsul social se consumă, ci o bună parte se economisește și se transformă în componenta a treia – *acumularea*, care, la rândul ei, servește pentru efectuarea investițiilor în economia reală – factorul decisiv al creșterii economice.

Triada economică generală a lui Smith a pus în evidență și alte triade economice subordonate ei.

Să le nominalizăm:

II. Triada celor trei factori de producție: *pământul, munca și capitalul;*

III. Triada celor trei clase socio-economice: *capitaliștii* – proprietarii capitalului; *lendlorzii* – proprietarii funciari; *muncitorii* – proprietarii forței de muncă (muncii);

IV. Triada celor trei tipuri de venituri economice: *profit* pentru capitaliști; *renta funciară* pentru lendlorzi și *salariu* pentru muncitori.

Studentii universitari Byron, Pușkin și Eminescu au asimilat aceste triade, dar au acordat o atenție mult mai profundă celei economice generale: *munca, economisirea și acumularea*, care nu i-a satisfăcut complet și de aceea ei au găsit de cuviință să „înnobileze” această triadă smithiană cu noi valențe – componente de ordin social, creând astfel triadele lor originale, după cum urmează:

I. Triada lui Byron:

Dragostea în sens biblic și laic cu nuanțe familial-paternaliste. Aici avem anticiparea instituționalismului lui Weblan;

Libertatea – concept mai larg în comparație cu conceptul smithian „libertatea economică”, care îmbina în sine toate cele trei tipuri de libertate: a) *economică*, b) *socială* și c) *personală*;

Economia politică drept suport teoretic al politicii economice statale.

for evolutionary reforms (economic and social).

The piety of Byron, Pushkin and Eminescu towards the economic triads of Smith and Ricardo

It is known the fact that Smith was proud with his theoretical creation, over named the general economic triad – the pivot of liberal economic theory and the symbol of real market economy of the epoch of capitalism of free competition. Let's point out this economic triad:

1. The general economic triad of Smith consists of three essential components:

work; saving; accumulation. According to Smith only productive work in the material sphere creates both intrinsic value and value of using of tangible final products, ready for consumption. Work is the substance of intrinsic value, and the main concept of political economy is the work-value.

Work saving, that is of the social product, is the foundation of real market economy, but not every social product is used, a part of it is saved and is turned into the third component – *accumulation*, which at its turn is used for making investments in the real economy – the decisive factor of economic growth.

Smith's general economic triad also shows and other economic triads subordinated to it, namely:

II. the triad of three factors of production: *land, work and capital;*

III. the triad of three socio-economic classes: *capitalists* – owners of capital; *landlords* – owners of land; *workers* – owners of labor force (“work”);

IV. the triad of three types of economic income: *profit* for capitalists; *land rent* for the landlords and *salary* for the workers;

The university students Byron, Pushkin and Eminescu have assimilated these triads, but gave a deeper attention to the general economic triad: *work, saving and accumulation*, which did not satisfy them fully and that is why they decided to enrich this smithian triad with new valency: components of social character, thus creating their own original triads, as follows:

I. Byron's triad:

Love in its biblical and secular meaning with a family-paternal shade. Here we have the preceding of the institutionalism of Weblan;

Freedom – a larger concept comparing to smithian concept of “economic freedom”, which combine the three types of the freedom: a) *economic*, b) *social* and c) *personal*;

Political economy – a theoretical support of economic state policy.

II. Triada lui Pușkin:

Calculul economic și social;*

Moderatie la toate nivelurile circuitului socioeconomic – nevoi, resurse, produse finite – consum; Moderatia lui Pușkin e anticiparea conceptului „optimizare” a școlii economico-matematică a secolului XX;

Dragostea de muncă ca facultate imanentă a personalității umane. După Pușkin, procesului de producție trebuie să-i precedeze calculul riguros al tuturor factorilor de producție în deplină consonanță cu nevoile umane.

III. Triada lui Eminescu:

Scopurile – economice și sociale, preconizate de către „Omul-personalitate” în funcție de nevoi; *

Procesul de lucru – care, după Eminescu, trebuie să derive din scopurile create de om;

Consumul – ca proces de satisfacere a scopurilor umane ce rezultă din nevoile primordial-vitale umane.

Așadar, principiul triadei economice generale smithiene (economicul) a fost „înnobilat” de principiul echității sociale (socialul) al triadelor economice, create de către Byron, Pușkin și Eminescu. Mesajul economic smithian s-a contopit cu mesajul social al poezilor „economisti”:

Byron, Pușkin și Eminescu în numele edificării Fericirii fiecărui om.

CONCLUZII

Bazându-ne pe cele relatate mai sus, menționăm faptul că concepțiile economice ale economiștilor de marcă Smith, Ricardo, Mill, Say și Sismondi și-au găsit loc pe „partitura melosului poetic” al operelor geniale ale lui Byron, Pușkin și Eminescu, căpătând, astfel, *valențe noi*:

✓ Byron, Pușkin și Eminescu au criticat cu vehemență rigiditatea principiilor-cheie ale economiștilor nominalizați referitoare la elogierea eficienței economice cu prețul risipei energiei umane și celei ecologice în numele realizării unui idolatru: „profit cât mai mare posibil cu cheltuieli cât mai mici”, comunicându-le astfel un mesaj social, altruist și de aceea umanist, a cărui esență este repartitia produsului social în corelație cu principiul echității sociale (între toți membrii societății);

✓ Byron, Pușkin și Eminescu s-au pronunțat pentru o economie de piață prosperă, de orientare socială, bazată pe un cadru de legi liberale, echitabile și umane, tutelate de Constituție;

✓ Byron, Pușkin și Eminescu au abandonat din start libera concurență rivală cu principiul ei șocant: „cel puternic să supraviețuiască, iar cel slab să piară” și au pledat pentru o concurență loială de *colaborare, protejată de stat*, capabilă să asigure și supraviețuirea celui slab. Prin aceasta, cele trei genii au confirmat opinia cum că ei

II. Pushkin's triad:

Economic and social *calculation*;**

Moderation at all the levels of socio-economic circuit – needs, resource, final goods – consumption; Pushkin's “moderation” precedes the concept of “optimization” of the economic-mathematic school of the XX century;

Love for work as an immanent faculty of the human personality. According to Pushkin the process of production must be preceded the rigorous calculation of all factors of production in full consonance with human needs.

III. Eminescu's triad

Aims – economic and social, calculated by “personality-men” depending on needs*

Process of work, according to Eminescu, it must derive out of the aims created by men;

Consumption – satisfaction process of the human aims, resulting out of the vital human needs.

Thus, smithian principles of general economic triad have been enriched by the principles of social justice of the economic triads, created by Byron, Pushkin and Eminescu. Smithian economic message merged with the social message of the “economist” poets: Byron, Pushkin and Eminescu in the name of everybody's happiness.

CONCLUSIONS

From the above stated we can mention the fact, that economic concepts of the economists like Smith, Ricardo, Mill, Say and Sismondi have found place on the “score of poetic melody” of the genial works of Byron, Pushkin and Eminescu, thus getting new valences.

✓ Byron, Pushkin and Eminescu criticized bitterly the rigidity of the key principals of certain economists, concerning the eulogisation of economic efficiency with the price of wasting human and ecologic energy in the name of creating some idol: “highest profit at minimal cost”, thus communicating a social, altruist and thus humanist message, whose essence is the repartition of the social product in correlation with the principle of social equity (among all the members of society);

✓ Byron, Pushkin and Eminescu came forward for a successful market economy socially oriented, based on liberal, equitable and human laws protected by Constitution;

✓ Byron, Pushkin and Eminescu have abandoned from the beginning the free rival competition with the shocking principle: “the strongest must survive, and the weakest must die” and came forward for a loyal competition based on *collaboration, protected by the state*, capable to

* Conceptul lui Pușkin „calculul” este înrudit cu conceptul lui Eminescu „scopuri”, care pot fi create numai pe bază de „calcul”.

** Pushkin's concept of “calculation” is related to Eminescu's concept of “aims”, which can be created on the foundation of “calculation”.

se închină „*numai poporului de jos*”;

✓ Și Byron, și Pușkin, și Eminescu au lansat ideea romantismului revoluționar și a reformismului economic evoluționist cu o esență majoră: cea de armonizare a relațiilor economice și sociale dintre cei bogați și cei săraci; cei bogați să se comporte cu cei săraci ca niște părinți blajini, iar cei săraci – să se transforme în inși disciplinați și ascultători față de seniorii lor;

✓ Și Byron, și Pușkin, și Eminescu s-au pronunțat ferm contra „Omului-economic” smithian – muncitorul parțial al „bandei rulante manufacturale”, pledând pentru un „Om-personalitate” – subiect de producție – și pentru o instruire profundă a populației, însoțită de o eliberare economico-socială a țărănimii de sub jugul șerbiei, țărănime dotată cu pământ în mod gratuit și cu dreptul de moștenire pentru urmașii ei;

✓ Byron, Pușkin și Eminescu s-au pronunțat pentru predarea economiei politice în universități, iar pentru tineretul preuniversitar propuneau organizarea instruirii tehnico-speciale, după metoda lui Lancaster, întru facilitarea încadrării lor în câmpul muncii, invadat de sisteme de mașini etc...

Bibliografie:

1. A.Smith „*Avuția Națiunilor*”. Chișinău, 1992;
2. A.C.Пушкин „*Opere alese*” în 10 volume. Moscova, 1981;
3. D.G.Byron. „*Opere alese*” în 8 volume. Moscova, 1988;
4. M.Eminescu. „*Opere alese*” în 8 volume. Chișinău, 1995 (în l.rusă);
5. I.Ustian. „*Byron: Economia politică a Libertății*”. Chișinău, 2006, pag. 195-196 (în l.rusă);
6. I.Ustian „*Pușkin și Economia politică*”. Chișinău, 2004, pag. 125 (în l.rusă);
7. I.Ustian. „*Omul produce scopuri*”. (Eminescu și economia teoretică). Chișinău, 2000, pag. 127-128, 139.

guarantee also the survival of the weak. Thus these tree genies have confirmed the opinion that they admire “*only the poor people*”.

✓ Byron, Pushkin and Eminescu launched the idea of revolutionary romanticism and that of evolutionist economic reformism with a great content: of harmonization of economic and social relationship between rich and poor; rich people must behave with the poor ones as caring parents, and poor, turn themselves into disciplined and obedient people towards their masters.

✓ Byron, Pushkin and Eminescu strongly came forward against smithian “economic man”, partial worker of the rolling manufactural band, supporting the “personality man” – subject of production – and for the deep education of population, accompanied by an economic and social freedom of the peasants out of exploitation, peasants, with free property with the right to inherit it to their children.

✓ Byron, Pushkin and Eminescu came forward to studying political economy in Universities, and for the undergraduates they proposed the organization of technically specialized education, after the method of Lancaster, in order to facilitate their integration in work, invaded with systems of machines, etc.

Bibliography

1. A.Smith “The wealth of the Nations”. Chishinau. 1992
2. A.S.Pushkin “The selected opera” in 10 volume. Moscow. 1981;
3. D.G.Byron “The selected opera” in 8 volume. Moscow.1988;
4. M.Eminescu “The selected opera” in 8 volume. Chishinau.1995
5. I.Ustian. “Byron: the political economy of Freedom”. Chishinau. 2006. Pg. 195-196 (russian language).
6. I.Ustian “Pushkin and the political economy”. Chishinau 2004. Pg. 125 (r.l.)
7. I.Ustian “The men produce aims”. (Eminescu and the theoretical economics). Chishinau. 2000. Pg. 127-128,139.

IMPLEMENTAREA TAXELOR PENTRU UTILIZAREA RESURSELOR FUNCIARE ȘI MINERALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*Lect. sup. Petru BACAL;
Prof. univ. dr. hab. Constantin
MATEI, ASEM*

În Republica Moldova, taxa pentru utilizarea terenului depinde de destinația acestuia, ierarhia funcțională a localității și fertilitatea naturală a solului. În același timp, nu sunt incluși indicatorii ecologici și geografici. Taxele pentru resursele minerale variază în funcție de costurile de extracție, dar nu includ indicatori cantitativi și calitativi de zăcăminte minerale și daunele ecologice.

Obiectivele primordiale ale implementării taxelor pentru utilizarea resurselor naturale sunt: maximizarea și mobilizarea optimă a beneficiului social rezultat din valorificarea patrimoniului natural; reducerea stocurilor de materii prime naturale la unitatea de producție obținută; evitarea epuizării rapide a resurselor naturale; menținerea și ameliorarea capacității de asimilare a mediului; accelerarea procesului de substituire a materiilor prime naturale.

Plățile pentru utilizarea resurselor naturale reflectă compensarea bănească de către beneficiar a cheltuielilor publice pentru explorarea, conservarea și restabilirea resurselor naturale, precum și a eforturilor societății depuse pentru compensarea sau înlocuirea adecvată în viitor a resurselor naturale exploatare. Obiectele folosirii contra plată sunt: pământul, apele subterane și de suprafață, zăcămintele minerale, pădurile, regnul animal și vegetal, aerul (în scopuri tehnologice). Plata pentru folosirea resurselor naturale este calculată de plătitor, în funcție de cantitatea reală a resurselor naturale utilizate și de cuantumul plății. În cazul folosirii normative a resurselor naturale, plata se include în prețul de cost al producției fabricate și serviciilor prestate, iar în cazul celor supranormative, se percepe din venitul net al beneficiarului [1].

Sistemul taxelor pentru utilizarea resurselor naturale, cu excepția celor funciare și a aerului atmosferic, este reglementat de titlul VIII al Codului Fiscal, care include: a) taxa pentru consumul apei; b) taxa pentru valorificarea subsolului; c) taxa pentru lemnul eliberat pe picior [2]. Conform variantei inițiale a **Legii privind protecția mediului înconjurător**, din 16.06.1993, aceste taxe erau destinate completării fondurilor ecologice extrabugetare, fiind în contradicție cu prevederile Legii Bugetului de Stat. Ulterior, după aprobarea Codului Fiscal (1997), acestea au fost trecute la bugetul de stat, însă continuă să se transfere la

THE METHODOLOGICAL AND GEOGRAPHICAL ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF PAYMENTS FOR USE OF LAND AND MINERAL RESOURCES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

*Superior Lecturer BACAL Petru;
Professor, PhD. Hab. MATEI Constantin,
ASEM*

The key objectives of the implementation of payments for the use of natural resources are the following: to mobilize and maximize the optimum benefits derived from natural recovery, reduce the stocks of raw materials from natural unit of production, to maintain and improve the assimilation capacity of the environment, the accelerate the process of replacing natural raw materials.

The fees for the use of natural resources reflect cash compensation by the beneficiary of public expenditures for exploration, conservation and restoration of natural resources, and the company's efforts filed for compensation or adequate replacement in the future of natural resources exploited. The objectives of using payments are: land, groundwater and surface water, mineral deposits, forests, animals and plants, the air (in technological purposes). Payment for the use of natural resources is calculated by the payer, depending on the actual quantity of natural resources used and the amount of payment.

The normative use of using norms of natural resources, including paying the price in the cost of manufactured products and services rendered, and in case of using redundant, is charged from net income of the beneficiary [1].

The payment for the use of natural resources, except for land and atmospheric air is governed by Title 7 of the Tax Code, which includes: a) payment for water consumption; b) payment for using the subsoil c) payment for wood issued on foot [2]. According to the initial version of **The Law on Environmental Protection** of 16.06.1993, these fees were for filling the ecological extra funds, being in contradiction with the State Budget Law. Later, after approving the Fiscal Code (1997) they were transferred to the state budget, but continued to transfer to the budget of territorial-administrative units.

In total, **fees for the use of land resources** reflects the difference between private benefits and social margins, resulting from land use of the land fund of a given territory, as well as social costs for preserving and improving the genetic and

bugetul unităților teritorial-administrative.

În ansamblu, **taxele pentru utilizarea resurselor funciare** reflectă diferența dintre beneficiile private și sociale marginale, rezultate din folosirea terenurilor fondului funciar al unui anumit teritoriu, precum și costurile sociale destinate conservării și ameliorării elementelor genetice și indestructibile ale solului. Similar prețului, taxa pentru utilizarea resurselor funciare variază, în funcție de indicii cantitativi (suprafața și structura fondului funciar și componentelor acestuia) și cantitativi, precum caracteristicile reliefului (diferențierea verticală și orizontală, înclinația și expoziția pantelor etc.), fertilitatea solurilor, gradul de degradare a acestora (eroziuni, alunecări de teren, salinizări și poluări), rata, posibilitățile și costurile restaurării terenurilor agricole. De asemenea, taxa funciară mai poate fi condiționată și de structura sistemului fiscal și mărimea altor categorii de taxe, de rata medie a profitului în agricultură și în celelalte ramuri ale economiei, de rata dobânzii bancare, de poziția geografică a terenului, precum și de alte criterii economice, financiare, politice, ecologice sau juridice [3, p. 243-246].

În Republica Moldova, baza normativă pentru aplicarea impozitului funciar este *Legea nr. 1245 din 22.12.1992 cu privire la impozitul funciar*, **Titlul VI al Codului Fiscal, cu privire la impozitarea bunurilor imobile**, *Legea Bugetului de Stat și Cadastrul Funciar de Stat*. Impozitul funciar este transferat în bugetele locale și reprezintă, cu excepția municipiilor și unor orașe de reședință, principala sursă de venituri a acestora. Suma impozitului funciar este inclusă în costurile de producție ale beneficiarilor, indiferent de destinația terenurilor. De asemenea, pentru aplicarea funcției stimulatorii (incitative), unii specialiști în domeniu propun încasarea impozitului funciar din venitul beneficiarilor, îndeosebi al întreprinderilor agricole, iar în costurile de producție să se includă doar valoarea (prețul) pământului, în calitate de resursă economică [4, p. 66].

Mărimea impozitului funciar variază în funcție de destinația terenurilor, de bonitatea, localizarea (intravilan și extravilan) și, bineînțeles, de suprafața acestora. Astfel, pentru terenurile cu destinație agricolă, cu excepția pășunilor și fânețelor, impozitul funciar este de 1,5 lei pentru 1 grad/hectar. În cazul lipsei fișei cadastrale, se achită 110 lei/ha. Cota impozitului funciar pentru terenurile ocupate de pășuni și fânețe este de 0,75 lei, pentru 1 grad/ha, iar în cazul lipsei fișei cadastrale – 55 lei/ha. Pentru terenurile ocupate de obiecte acvatice se achită 115 lei pentru 1 ha de suprafață respectivă. Pentru terenurile din extravilan, destinate industriei, transporturilor, telecomunicațiilor și cele cu o altă destinație specială, impozitul respectiv este de 70 lei/ha. De asemenea, impozitul funciar pentru terenurile din extravilan pe care sunt amplasate construcții, cariere și pământuri distruse în urma activității de producție este de 350/ha.

indestructible elements of soil. Similar price, the fee for use of land varies, depending on quantitative indices (surface and the structure of land fund and its components) and quantitative, as well as the relief (vertical and horizontal differentiation, inclination and exhibition slopes etc.), soil fertility, their degradation (erosion, landslides, salinization and pollution), the possibility and the costs of restoration of agricultural land. Also, land tax may be conditioned by structure of the tax system and the size of other categories of taxes, average profit rate in agriculture and other sectors of the economy, interest rate, geographical location of land and other criteria's economic, financial, political, environmental and legal [3, p.243-246].

In The Republic of Moldova normative basis for applying the tax law is law nr.1245 of 22.12.1992 on land tax, **Title VI of the Tax Code regarding the taxation of movable, the State Budget Law and Cadastre land for land Stat.** Tax is transferred to local budgets and are, except municipalities and cities of residence, their main source of revenue. The amount of tax of land is included in the cost of production of beneficiaries, regardless of the destination of land. Also, in order to apply the for stimulating function, some specialists in the field, propose cashing land tax of beneficiaries income, especially of agricultural enterprises, and to include in the costs of production only the earth value (price), as economic resource [4, p.66].

Size of land tax will vary according to destination land, the productivity, location (inside and outside) and, of course, its surface. So, for land of agricultural purpose, except pasture and hay field, land tax is 1,5 lei for 1 degree hectare. In the case of lack of land register, is paid 110lei/ha. Land tax share for land occupied by pastures and finesse is 0,75 lei for 1 degree/ha, and in case of no land register -55 lei/ha. For land occupied by aquatic objective is paid 115 lei for 1 ha of aquatic area. For outside land destined to industry, transport, telecommunications and other special destination land tax is 70 lei/ha. Also, land tax for land from outside of localities on which are located construction, careers and land destroyed after production activity is of 350 lei/ha.

For land areas the land tax rates vary depending on the destination of these lands and the largest place. So, for **land occupied by the fund houses, garages and lots around the house** are paid: in Chisinau and Balti -10 lei/100 m²; in other cities -2 lei/100m²; in villages -1 leu/100m². For land destined for industry, transport and telecommunications land tax is: in Chisinau and Balti-30lei/100m²; in other localities -10 lei/100 m². For land allocated for fruit graving partnerships: in Chisinau and Balti-10 lei/100m²; in other localities-

Pentru terenurile din *intravilan* cotele impozitului funciar variază în funcție de destinația acestora și de rangul localităților. Astfel, pentru **terenurile ocupate de fondul de locuințe, garaje și loturile de lângă casă** se achită: în municipiile Chișinău și Bălți – 10 lei/100 m²; în celelalte municipii și orașe de reședință – 4 lei/100 m²; în celelalte orașe – 2 lei/100 m²; în sate – 1 leu/100 m². Pentru terenurile **destinate industriei, transporturilor și telecomunicațiilor** impozitul funciar constituie: în municipiile Chișinău și Bălți – 30 lei/100 m²; în celelalte localități – 10 lei/100 m². Pentru **terenurile atribuite întovărășirilor pomicole**: în municipiile Chișinău și Bălți – 10 lei/100 m²; în celelalte localități – 1 leu/100 m². **Se scutesc de impozitul funciar**: ariile naturale și antropice protejate de stat, terenurile fondului silvic și apelor, care nu sunt antrenate în activitate de producție; terenurile agricole deteriorate, ameliorate și restabilite, în primii cinci ani de folosință; terenurile de folosință comună ale localităților; terenurile căilor ferate de folosință generală [5].

Cuantumul și modalitatea de plată ale impozitului funciar în Republica Moldova au fost stabilite încă la începutul anilor '90. Aplicarea normativului redus de plată pentru utilizarea resurselor funciare a fost condiționată, într-o mare măsură, de dificultățile tranziției la economia de piață, penuria financiară și situația dezastruoasă din agricultură și mediul rural. Ulterior, cuantumul de plată nu a suferit majorări substanțiale, nefiind racordat la rata inflației și la condițiile actuale ale economiei. Astfel, în pofida unui număr foarte mare de beneficiari funciari, suma totală a impozitului respectiv nu depășește 200 milioane lei. De asemenea, comparativ cu încasările pentru utilizarea celorlalte resurse naturale, suma încasată a impozitului funciar a înregistrat creșteri relativ nesemnificative – de la 164 milioane lei, în 2001, la 191 milioane lei, în 2006, urmând să se reducă până la 170 mil. lei, în 2007 (tabelul 1). Din sumele planificate sunt achitate doar 50-60% [6].

Mărimea impozitului funciar, calculat pe unitățile administrative, depinde de suprafața acestora, de mărimea, numărul și categoria ierarhică a localităților urbane în aceste unități, precum și de suprafața terenurilor cu funcții economice neagricole (industrie, transporturi, comerț). Astfel, sumele maxime încasate se acumulează în municipiul Chișinău, UTA Găgăuzia, în raioanele Edineț, Drochia, Florești, Soroca, Orhei, Hâncești, Ungheni, Cahul, Căușeni și Ștefan Vodă. Sumele minime se atestă în raioanele Dubăsari, Basarabeasca și Nisporeni (tabelul 1).

Conform Legii cu privire la bugetul de stat, circa 30 la sută din sumele încasate trebuie folosite pentru supravegherea impactului și îmbunătățirea calității solurilor. În realitate, în aceste scopuri sunt alocate mai puțin de 10 la sută [4, p. 45]. Această situație se datorează, pe de o parte, veniturilor insuficiente și cheltuielilor prioritare ale bugetelor locale în domeniile

1 leu/100m². Tax exempt et land are: natural areas protected by state, forest land and waters, which are not involved in the activity of production, damaged, agricultural land restored and improved, in the first five years of operation; lands of common use of villages; railways land for general use [5].

The amount and method of payment of land tax in the Republic of Moldova have been established since the early'90. Applying reduced payment norm for the use of land resources has been conditioned, to a large extent, by difficulties of transition to a market economy, financial shortages and the disastrous situation of agriculture and rural areas. Subsequently, the amount of payment has not been substantial, unadjusted to the rate of inflation and the current conditions of economy. So, despite a very large number of land, beneficiaries the total amount of tax doesn't exceed 200 million lei. Also, compared to income for the use of other natural resources, cashed amount of land tax increase insignificantly by 164 million lei in 2001 to 191 million lei in 2006, pursued to be reduced up to 170 million lei in 2007 (table 1). From the planned amounts are paid only 50-60% [6].

The size of land tax calculated on administrative units depends on their surface, number and hierarchy category of urban settlements in these units, as well as land surface with non-agricultural economic functions (industry, transport, trade). Such cashed amounts are found in the municipality Chisinau, UTA Gagauzia, in districts Edinet, Drochia, Florești, Soroca, Orhei, Hâncești, Ungheni, Cahul, Căușeni and Ștefan Vodă. The minimum sums are attested to the Dubăsari, Basarabeasca and Nisporeni districts (table1).

According to the Law on the state budget, about 30 percent of the collected amounts should be used for monitoring the impact and improve soil quality. In reality, for these goals are allocated less than 10 percent [4, p.45]. This is due, on the one hand, to insufficient revenue and expenditure priorities of local budgets in the fields of education, medical and social insurance, and, on the other hand, to negligence and postponing aware of solving problems of the most valuable resource of our republic. Similar price regulation, in calculating the land tax does not take into account ecological factors such as intensity and scale erosion processes, landslide, salinity, chemical biological or radioactive pollution of soil. Also, by its essence, land tax is the main support of measures to improve the soil and restore the damaged land. By result, the benefits resulting from the use of land resources is not properly mobilized, according to the present and next economic, social and environmental requirements, according to the principles of sustainable development.

Taxes to Mineral Resources Use

educației, asigurării medicale și sociale, iar, pe de altă parte, neglijenței și amânării conștiente a soluționării problemelor celor mai valoroase resurse ale republicii noastre.

Similar prețului normativ, la calcularea impozitului funciar nu se ține cont de factorii ecologici, precum intensitatea și scara proceselor erozionale, ale alunecărilor de teren, salinizării, poluării chimice, biologice sau radioactive a solurilor. Totodată, prin esența sa, impozitul funciar este principalul suport al realizării măsurilor de ameliorare a solurilor și restabilire a terenurilor degradate. Prin urmare, beneficiul social, rezultat din utilizarea resurselor funciare, nu este mobilizat corect, în funcție de cerințele economice, sociale și ecologice prezente și viitoare, conform principiilor dezvoltării durabile.

Taxele pentru utilizarea resurselor minerale.

În practica internațională, taxele pentru utilizarea resurselor minerale se stabilesc după formula: $T_{r.n.} = C * D * I * (P.t / Pr.c.)$, unde **C** exprimă consumul resursei date; **D** – volumul cererii; **I** – produsul obținut; **P.t.** – prețul de ofertă al resursei; **P.r.c.** – prețul de asociere la vânzarea deșeurilor [7, p. 156].

In international practice, the fees for the use of mineral resources shall be determined by the formula: $T_{n.r.} = C * D * I * (P.t / Pr.c.)$, where **C** expresses resource consumption, **D** – demand, **I** – the output, **P.t** – offer price of the resource; **Pr.c.** – price association in waste sale [7, p. 156].

Tabelul 1

Taxele încasate pentru utilizarea resurselor funciare și minerale, în mii lei

Nr.	Unitatea administrativă	Funciare					Minerale				
		2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Briceni	5794	6221	5973	6159	6045	96	296	655	1022	1873
2	Ocnîța	3757	3865	4379	4251	4085	36,8	113	103	87,1	181
3	Dondușeni	4200	4521	4726	4831	4455	0	0	0	0	0
4	Edineț	7232	6600	7412	7693	6901	35,2	36,4	48,5	116	209
5	Drochia	6886	8512	7962	8296	7739	0	0	0	0	0
6	Florești	6495	7731	7907	8069	6293	48,6	84,6	202	223	165
7	Soroca	6395	7140	7227	7105	6585	0	144	248	471	785
8	Sângerei	4863	5177	5770	6074	4899	0	0	0	0	0
9	Râșcani	4506	5465	7275	6816	5989	3,4	9,1	46,4	63,6	73,5
10	Glodeni	4153	7734	4903	5390	5022	10	22,1	63,4	74,6	83,9
11	Fălești	4784	7731	6792	6930	5483	0	0	12	3,7	4,9
12	Bălți	1925	2161	2614	2360	2040	0,8	1,6	2,8	2,1	0,1
13	Rezina	3515	3308	3833	3727	3441	82,1	263	179	494	539
14	Șoldănești	2869	3257	3582	3820	3638	5,3	9,1	13,8	11,4	6,4
	Regiunea de Nord	67374	79422	80356	81520	72615	318	978	1573	2568	3921
15	Telenești	3799	4319	4736	4837	4107	5,7	9,7	38,6	18,6	45,2
16	Orhei	5332	6576	6976	6803	6602	58	228	237	283	332
17	Criuleni	4004	5252	5401	4901	4684	148	214	360	696	833
18	Dubăsari	1595	1419	1404	1918	1255	15,8	36	29,8	72,6	146
19	Anenii Noi	3796	4772	5479	5147	4902	46,8	141	321	467	637
20	Ialoveni	3908	4659	4180	4241	3716	116	192	228	235	78
21	Strășeni	2869	2602	2716	2530	2756	151	260	463	759	1177
22	Chișinău	8909	10858	10350	9729	9433	323	292	754	1172	1127
23	Călărași	3001	3099	2936	3081	2905	0	8,4	2,5	9,9	10,2
24	Nisporeni	2833	2912	2899	2860	2509	0	0	0	0	0
25	Ungheni	5037	5512	6195	6054	4889	0	7,3	49,3	52	113
26	Hâncești	8017	7703	7095	7433	6629	0	0	3,2	4,3	17,6

	Regiunea de Centru	53099	59683	60366	59534	54387	866	1389	2485	3767	4516
--	---------------------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	------------	-------------	-------------	-------------	-------------

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
27	Cimișlia	5163	5713	5376	5750	5137	0	0	0	0	0
28	Basarabeasca	1746	1506	1635	1644	1417	0	0	0	0,1	0,3
29	Leova	3728	4037	4104	4279	3420	0	0	1,6	2,3	8,9
30	Ștefan Vodă	5757	6769	6538	6469	6308	0	0	0	0	0
31	Căușeni	5553	7520	7099	7388	6267	0	0,1	6,6	1,7	17
32	Cantemir	3814	4169	4186	4269	4503	0	1,7	2,4	6,6	9,2
33	Taraclia	4248	5978	6538	4732	3772	9,4	13,6	6,7	3,1	0
34	Cahul	8087	8604	8956	9961	8064	0,1	3,8	1670	1462	337
35	UTA Găgăuzia	9603	11952	8966	12727	8334	7	10,5	14,6	30,4	26,4
	Regiunea de Sud	47698	56248	53398	57220	47222	16,5	29,7	1702	1507	399
	Total	170174	195352	196126	198274	174224	1247	2397	5760	7842	8835

Sursa: elaborat de autor după *Informația privind sumele calculate, achitate și restante de plăți de bază la impozitul funciar și Informația privind încasarea taxelor pentru resursele naturale pentru anii 2003-2007, Inspectoratul Fiscal Principal de Stat*

Table 1

Taxes collected for the use of land and mineral resources, in thousands lei

N.	The administrative units	land resources					mineral resources				
		2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Briceni	5794	6221	5973	6159	6045	96	296	655	1022	1873
2	Ocnita	3757	3865	4379	4251	4085	36,8	113	103	87,1	181
3	Dondușeni	4200	4521	4726	4831	4455	0	0	0	0	0
4	Edineț	7232	6600	7412	7693	6901	35,2	36,4	48,5	116	209
5	Drochia	6886	8512	7962	8296	7739	0	0	0	0	0
6	Florești	6495	7731	7907	8069	6293	48,6	84,6	202	223	165
7	Soroca	6395	7140	7227	7105	6585	0	144	248	471	785
8	Sângerei	4863	5177	5770	6074	4899	0	0	0	0	0
9	Râșcani	4506	5465	7275	6816	5989	3,4	9,1	46,4	63,6	73,5
10	Glodeni	4153	7734	4903	5390	5022	10	22,1	63,4	74,6	83,9
11	Fălești	4784	7731	6792	6930	5483	0	0	12	3,7	4,9
12	Bălți	1925	2161	2614	2360	2040	0,8	1,6	2,8	2,1	0,1
13	Rezina	3515	3308	3833	3727	3441	82,1	263	179	494	539
14	Șoldănești	2869	3257	3582	3820	3638	5,3	9,1	13,8	11,4	6,4
	Regiunea de Nord	67374	79422	80356	81520	72615	318	978	1573	2568	3921
15	Telenești	3799	4319	4736	4837	4107	5,7	9,7	38,6	18,6	45,2
16	Orhei	5332	6576	6976	6803	6602	58	228	237	283	332
17	Criuleni	4004	5252	5401	4901	4684	148	214	360	696	833
18	Dubăsari	1595	1419	1404	1918	1255	15,8	36	29,8	72,6	146
19	Anenii Noi	3796	4772	5479	5147	4902	46,8	141	321	467	637
20	Ialoveni	3908	4659	4180	4241	3716	116	192	228	235	78
21	Strășeni	2869	2602	2716	2530	2756	151	260	463	759	1177
22	Chișinău	8909	10858	10350	9729	9433	323	292	754	1172	1127
23	Călărași	3001	3099	2936	3081	2905	0	8,4	2,5	9,9	10,2
24	Nisporeni	2833	2912	2899	2860	2509	0	0	0	0	0
25	Ungheni	5037	5512	6195	6054	4889	0	7,3	49,3	52	113
26	Hâncești	8017	7703	7095	7433	6629	0	0	3,2	4,3	17,6
	Regiunea de Centru	53099	59683	60366	59534	54387	866	1389	2485	3767	4516
27	Cimișlia	5163	5713	5376	5750	5137	0	0	0	0	0
28	Basarabeasca	1746	1506	1635	1644	1417	0	0	0	0,1	0,3
29	Leova	3728	4037	4104	4279	3420	0	0	1,6	2,3	8,9
30	Ștefan Vodă	5757	6769	6538	6469	6308	0	0	0	0	0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
31	Căușeni	5553	7520	7099	7388	6267	0	0,1	6,6	1,7	17
32	Cantemir	3814	4169	4186	4269	4503	0	1,7	2,4	6,6	9,2
33	Taraclia	4248	5978	6538	4732	3772	9,4	13,6	6,7	3,1	0
34	Cahul	8087	8604	8956	9961	8064	0,1	3,8	1670	1462	337
35	UTA Găgăuzia	9603	11952	8966	12727	8334	7	10,5	14,6	30,4	26,4
	Regiunea de Sud	47698	56248	53398	57220	47222	16,5	29,7	1702	1507	399
	Total	170174	195352	196126	198274	174224	1247	2397	5760	7842	8835

Source: elaborated by the author in accordance with data offered by State Tax Inspectorate about of the tax for natural resources for the 2003-2007 years.

Esența unei astfel de abordări constă în motivarea economisirii materiilor prime naturale din contul valorificării industriale complexe a deșeurilor de producție. Conform legislației naționale în vigoare, pentru folosirea subsolului sunt aplicate următoarele tipuri de taxe: a) pentru efectuarea prospecțiunilor geologice; b) pentru efectuarea explorărilor geologice; c) pentru extragerea mineralelor utile; d) pentru folosirea spațiilor subterane în scopul construcției obiectivelor subterane, altele decât cele destinate extracției mineralelor utile; e) pentru exploatarea construcțiilor subterane în scopul desfășurării activității de întreprinzător, altele decât cele destinate extracției mineralelor utile [8].

Cuantumul taxelor pentru efectuarea prospecțiunilor și explorărilor geologice constituie 2% din valoarea contractuală (de deviz) a lucrărilor, în cazul efectuării prospecțiunilor geologice, și – 5%, în cazul efectuării explorărilor geologice. Instituțiile finanțate din bugetele de toate nivelurile sunt scutite de aceste taxe. **Mărirea taxelor pentru extragerea mineralelor utile** variază în funcție de volumul extracției mineralului util și suma pierderilor suportate în procesul de extracție. Pentru extracția materialelor de construcție nemetalifere se achită 6% din costul substanței extrase, pentru materiile prime metalifere și nemetalifere, utilizate în calitate de materie primă industrială – 7%, ghips și gresie – 10%, iar pentru extracția petrolului și gazului – 20 la sută din costul volumului extras al acestor resurse. **Cuantumul taxei pentru folosirea spațiilor subterane** constituie 3% din valoarea contractuală (de deviz) a lucrărilor de construcție a obiectivului, iar cea a **taxei pentru exploatarea construcțiilor subterane** – 0,2% din valoarea de bilanț a construcției subterane. Sunt scutite de aceste taxe întreprinderile penitenciare și alte domenii care reprezintă valoare științifică, culturală și educațională deosebită [8].

În opinia autorului, formula actuală de calcul nu este corectă, nu se bazează pe deosebiri calitative și cantitative ale resurselor, condițiilor de exploatare (renta diferențiată), nu stimulează economisirea materiilor prime, valorificarea deșeurilor de la extracția și prelucrarea primară, precum și nu contribuie la o repartizare optimă a beneficiilor de la exploatarea acestor resurse. În acest sens, V. Zubarev și alți specialiști în domeniu propun racordarea acestor taxe la venitul obținut de la comercializarea resurselor respective [4, p. 56].

În ultimii ani (2003-2007), taxa pentru valorificarea subsolului a crescut de peste 7 ori - de la 1,25 mil. lei la 8,84 mil. lei (figura 1). Acest lucru se datorează relansării

The essence of such an approach is to motivate saving raw materials from natural recovery of complex industrial waste production. According to national legislation in force, for the use of subsoil, are implemented the following types of taxes: a) duty to carry out geological prospecting; b) fee for carrying out geological explorations; c) fee for extracting useful minerals; d) fee for the use of underground space in order building underground targets, other than those intended for the extraction of minerals useful; e) fee for the exploitation of underground constructions in order to develop the entrepreneurial activity, other than those intended for the extraction of useful minerals [8].

The fees for geological prospecting explorations constitute 2% of the value of the contract (the estimate) works, in case of geological prospecting and – 5%, in the conduct geological exploration. Institutions funded from the budgets of all levels are exempted of these fees. Size for extracting useful minerals fee varies depending on the amount of useful mineral extraction and the amount of losses incurred in the process of extraction. For extraction of construction materials, recruitment is paid 6% of the cost of extracted material, the raw material for metal and non-metallic, used as industrial raw materials 7%, gypsum and sandstone – 10%, and for oil and gas – 20 percent volume of the cost of such resources.

The amount of fee for of underground use constitutes 3% of the value of the contract (the estimate) of the works of construction of the objective, and fee for duty to operate underground construction – 0,2% of the balance of the building underground. Are excluded by taxes the prisons enterprises and other areas that represent scientific value, cultural and educational experience [8].

In the opinion of the author, the current formula for calculation is not correct, it is not based on qualitative and quantitative differences in resources, operating conditions (differentiated rent), does not stimulate saving raw materials, turning waste from the extraction and of primary processing and does not contribute to an optimal distribution of benefits from the exploitation of these resources. In this regard, V. Zubarev and other professionals in the field propose connection of these fees to the income from the marketing of those resources [4, p.56].

In recent years (2003-2007), the fee for putting the subsoil has increased over 7 times-from 1,25 million lei to 8.84 million lei (fig. 1.). This is due to

construcțiilor în municipiul Chișinău și în alte localități atractive ale republicii, precum și executării mai frecvente și mai severe a controalelor fiscale în acest domeniu. Sporul maxim al acestor taxe se înregistrează în Regiunea de Nord (de la 318 mii lei la 3,9 mil. lei), în special în Briceni (de la 96 mii lei la 1,9 mil. lei), unde sunt localizate două cariere mari (de calcar la Beleavinți și de ghips la Criva), Soroca, cu carierele de granit și gresie de la Cosăuți. În Regiunea de Centru se remarcă raioanele Criuleni, Strășeni, Anenii Noi și Orhei, iar în Regiunea de Sud – raionul Cahul. În raioanele menționate, precum și în municipiul Chișinău se atestă și cele mai mari încasări ale acestor taxe (tabelul 1). În același timp, din toate tipurile de taxe pentru valorificarea subsolului, nu sunt achitate decât cele pentru extragerea resurselor minerale. În 2007, taxa pentru efectuarea explorărilor geologice a fost achitată doar în municipiul Chișinău (8,7 mii lei), iar taxa pentru exploatarea construcțiilor subterane – în municipiul Chișinău (88,8 mii lei) și în raionul Orhei (1,6 mii lei). În 2006, taxele pentru folosirea spațiilor subterane în scopul construcției obiectivelor subterane (360 lei) și pentru exploatarea construcțiilor subterane (110,6 mii lei) au fost încasate doar în municipiul Chișinău. În ceilalți ani și în celelalte unități administrative nu s-au înregistrat cazuri de achitare a taxelor respective [9].

resumption of construction in Chisinau and in other attractive localities of our republic and execution of more frequent and more severe fiscal meters in the domain. Maximum growth of these payments are recorded in northern region (from 318 thousand lei to 3.9 million lei), especially in districts Briceni (from 96 thousand to 1,9 million lei), where are 2 great careers (the limestone to Beleavinti and gypsum to Criva) the careers of granite and sandstone from Cosauti in Soroca. In Central Region we can mention districts Criuleni, Straseni, Anenii Noi and Orhei and in the south – Cahul district. In the mentioned districts, as well as in Chisinau testify and the highest receipts of these charges (Table 1) In of all types of fees for using the subsoil, are paid only those for the extraction of mineral resources. In 2007, the fee for carrying out geological exploration has been paid only in Chisinau (8.7 thousand lei), and the fee for the exploitation of underground construction – in Chisinau (88.8 thousand lei) in the district Orhei (1.6 thousand lei). In 2006, fees for the use of underground space for the purpose of building underground targets (360lei) for the operation and construction of groundwater (111 thousand lei), were cashed only in Chisinau. In other years, and other administrative units have not recorded cases of paying those taxes [9].

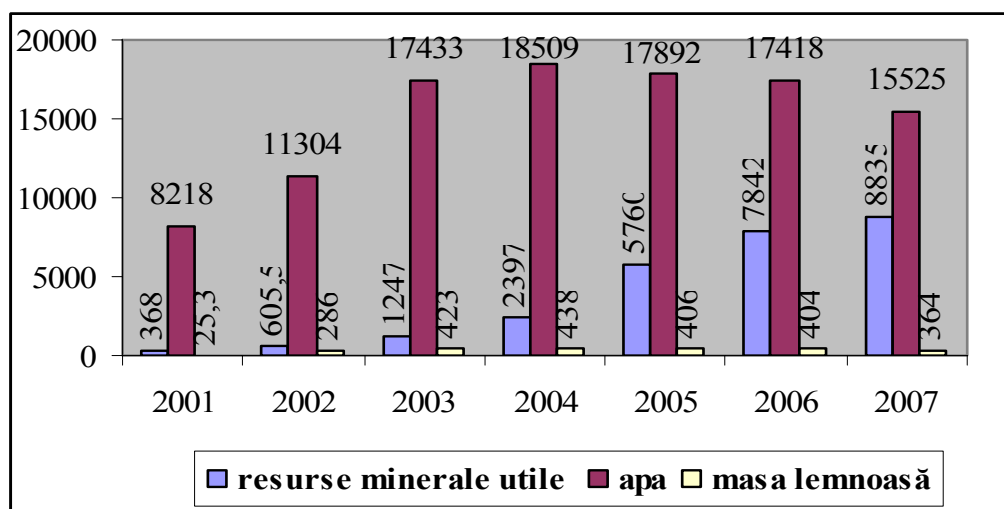

Figura 1. Sumele taxelor încasate pentru utilizarea resurselor naturale (mii lei)

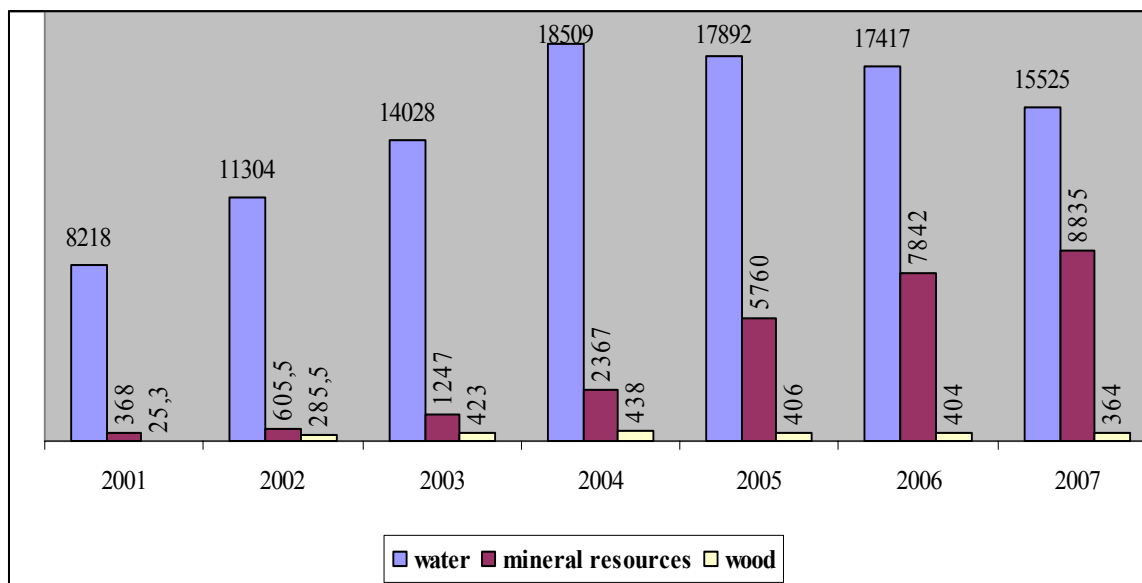

Figure 1: The sum of taxes for use of natural resources (thousand lei)

Bibliografie

1. *Legea Republicii Moldova nr. 1102 din 03.06.1997 cu privire la resursele naturale* // Monitorul Oficial nr. 040 din 19.06.97.
2. *Codul Fiscal al Republicii Moldova. Titlul VIII. Taxele pentru resursele naturale* (nr. 67 din 05.05.2005) // Monitorul Oficial nr. 080 din 10.06.2005.
3. Bacal P. *Economia protecției mediului*. – Chișinău, Ed. ASEM, 2007. 416 p.
4. *Экономические проблемы использования природных ресурсов и защита окружающей среды в условиях переходного периода*. – Кишинэу, 1996. – 84 стр.
5. *Legea nr. 1056 din 16.06.2000 pentru punerea în aplicare a Titlului VI din Codul Fiscal* // Monitorul Oficial nr. 127 din 12.10.2000.
6. Inspectoratul Fiscal Principal de Stat. *Informația privind sumele calculate, achitate și restante de plăți de bază la impozitul funciar pentru anii 2003-2007*.
7. Georgescu G. *Reforma economică și dezvoltarea durabilă*. – București, Ed. Economica, 1995.
8. *Codul Fiscal al Republicii Moldova. Titlul VIII. Taxele pentru resursele naturale* // Monitorul Oficial nr. 080 din 10.06.2005.
9. Inspectoratul Fiscal Principal de Stat. *Informația privind încasarea taxelor pentru resursele naturale pe unitățile administrativ teritoriale în anii 2003-2007*.

Bibliography:

1. *Legea Republicii Moldova nr. 1102 din 03.06.1997 cu privire la resursele naturale* // Monitorul Oficial nr. 040 din 19.06.97.
2. *Codul Fiscal al Republicii Moldova. Titlul VIII. Taxele pentru resursele naturale* (nr. 67 din 05.05.2005) // Monitorul Oficial nr. 080 din 10.06.2005.
3. Bacal P. *Economia protecției mediului*. – Chișinău, Ed. ASEM, 2007. 416 p.
4. *Экономические проблемы использования природных ресурсов и защита окружающей среды в условиях переходного периода*. – Кишинэу, 1996. – 84 стр.
5. *Legea nr. 1056 din 16.06.2000 pentru punerea în aplicare a Titlului VI din Codul Fiscal* // Monitorul Oficial nr. 127 din 12.10.2000.
6. Inspectoratul Fiscal Principal de Stat. *Informația privind sumele calculate, achitate și restante de plăți de bază la impozitul funciar pentru anii 2003-2007*.
7. Georgescu G. *Reforma economică și dezvoltarea durabilă*. – București, Ed. Economica, 1995.
8. *Codul Fiscal al Republicii Moldova. Titlul VIII. Taxele pentru resursele naturale* // Monitorul Oficial nr. 080 din 10.06.2005.
9. Inspectoratul Fiscal Principal de Stat. *Informația privind încasarea taxelor pentru resursele naturale pe unitățile administrativ teritoriale în anii 2003-2007*.

AUDITUL PERSONALULUI – O NECESITATE PENTRU TOATE ORGANIZAȚIILE

Conf. univ. dr. Alic BÎRCĂ;
Conf. univ. dr. Serghei SERDUNI, ASEM

În acest articol se vorbește despre necesitatea efectuării auditului personalului în cadrul organizațiilor. Necesitatea auditului personalului este determinată de creșterea importanței managementului resurselor umane în cadrul organizațiilor. Obiectivele auditului personalului constau în sporirea eficacității sistemului managerial din domeniul resurselor umane.

Este cert că în ultimii ani oamenii au devenit principala resursă în activitatea organizațiilor, fiind considerată, de unii specialiști în domeniu, resursa strategică a acestora. Majoritatea managerilor superiori ai celor mai mari companii din lume consideră că succesul organizațiilor lor se datorează, în cea mai mare măsură, resurselor umane, precum și practicilor, și procedurilor manageriale pe care le aplică față de acestea. Prin urmare, pentru a-și asigura succesul și a deveni competitivă, fiecare organizație trebuie să aplice un management performant în materie de resurse umane. Fiecare organizație, prin politica pe care o promovează, implementează și dezvoltă un management al resurselor umane fără a cunoaște dacă acesta este cel mai adecvat pentru organizație și dacă departamentul de resurse umane folosește cele mai eficiente tehnici și proceduri manageriale în domeniu.

Evaluarea activității departamentului de resurse umane și a personalului, în general, de către specialiștii subdiviziunii respective ar putea să nu fie destul de concludentă, iar rezultatele să fie denaturate. De aceea, pentru a obține o evaluare imparțială privind activitatea departamentului de resurse umane, în special, precum și activitatea angajaților, în general, este necesar ca aceasta să fie realizată de persoane independente (auditori). Auditorii ar putea identifica mai rapid problemele cu care se confruntă organizația în materie de personal și ar putea propune soluții favorabile în acest domeniu, ca rezultat al experienței acumulate de-a lungul anilor. Propunerea din partea auditorilor a unor metode și proceduri mai complexe și mai avansate de administrare a personalului vor conduce în mod inevitabil la realizarea obiectivelor organizaționale, departamentale și individuale. Iată de ce managerii superiori trebuie să conștientizeze că auditul personalului reprezintă nu doar un imperativ, dar și o activitate care să se realizeze periodic în cadrul organizațiilor.

Obiectul de studiu al auditului personalului îl constituie angajații organizației, principiile organizării muncii acestora, administrarea și activitatea lor, precum și rezultatele profesionale obținute. Prin

HUMAN RESOURCES AUDIT – A REQUIREMENT FOR ALL COMPANIES

Associate Professor PhD. BIRCA Alic;
Associate Professor PhD. SERDUNI
Serghei, AESM

This article describes the necessity to make the personnel assessment within companies. It is determined by the increasing importance of the human resources management within companies. The objectives of the personnel assessment aim to increase the effectiveness of the management system from the human resources area.

It is common knowledge that lately people have become the main resource within the companies' activity, being regarded by experts in the field, their main strategic resource. Most senior managers from the largest companies in the world largely credit their companies' success to human resources as well as to the management methods and practices they apply. Thus, to encourage their success and to become competitive each company should undertake an efficient management regarding the personnel. Each company implements and develops a certain human resources management throughout its policy, without knowing whether it is the most appropriate for the company or whether the human resources department uses the most efficient methods and techniques in this area.

The assessment of the activity of the human resources department and of the personnel by the experts from this department might not be conclusive enough and the results might be distorted. Therefore to assess impartially namely the activity of the human resources department, as well as the employees performance in general, it is required that these were made by independent bodies (auditors). Auditors could faster identify the problems the company is facing in terms of personnel and could come up with efficient solutions, due to their long experience. Proposing more sophisticated and advanced methods and procedures for personnel management would inevitably lead to accomplishing the company, department and personal objectives. That is why senior managers should realize that personnel audit is not just a must, but also a regular activity within companies.

The target of personnel audit is the company employees, the principles of their labor organization, their management and performance, as well as their job performance.

Thus the scope of personnel audit is to analyze the system of indexes which reflects the employees' performance, evaluate the performance of the human resources department and it can evaluate the

urmare, auditul personalului urmărește analiza sistemului de indicatori ce caracterizează munca angajaților, evaluează activitatea departamentului/serviciului de resurse umane și poate evalua și activitatea altor subdiviziuni organizaționale. De asemenea, auditul personalului determină anumite **avantaje** atât pentru departamentul de resurse umane, cât și pentru organizație în ansamblu, și anume:

- *evidențiază contribuția departamentului de resurse umane la realizarea obiectivelor organizației;*
- *sporește imaginea profesională a departamentului de resurse umane;*
- *stimulează creșterea responsabilității și profesionalismului angajaților departamentului de resurse umane;*
- *delimitază strict obligațiunile și responsabilitățile angajaților departamentului de resurse umane;*
- *scoate în evidență problemele legate de activitățile din domeniul managementului personalului;*
- *garantează respectarea permanentă a legislației muncii în vigoare;*
- *asigură optimizarea cheltuielilor pentru activitatea departamentului de resurse umane și pentru desfășurarea diferitelor măsuri în care sunt implicați angajații organizației;*
- *stimulează introducerea metodelor și practicilor progresiste în domeniul managementului resurselor umane;*
- *evaluează sistemul informatizat al managementului resurselor umane etc.*

Necesitatea efectuării auditului personalului este determinată, după cum s-a menționat deja, de creșterea continuă a importanței managementului resurselor umane în cadrul organizațiilor. În primul rând, activitatea departamentului de resurse umane are și o mare conotație juridică, deoarece angajații acestuia trebuie să respecte o multitudine de legi care reglementează raporturile de muncă, în vederea evitării diferitelor conflicte între organizație și angajații acesteia. În al doilea rând, investițiile în personalul organizației se află în continuă creștere, iar această creștere trebuie să fie justificată de o sporire a eficienței activității organizației. În al treilea rând, departamentul de resurse umane are un impact direct și indirect asupra performanțelor organizaționale.

Auditul personalului cuprinde nu doar activitatea departamentului de resurse umane și analiza indicatorilor ce caracterizează activitatea angajaților, dar și a managerilor subdiviziunilor organizaționale. **Managerii** de la toate nivelurile ierarhice, direct sau indirect, participă, alături de specialiștii departamentului de resurse umane, la administrarea personalului subordonat, realizând mai multe activități, și anume:

performance of other company departments. Personnel audit also leads to certain advantages both for the human resources department and for the entire company, which are as follows:

- *help the human resources department to reach company objectives*
- *improve the human resources department goodwill*
- *stimulate the responsibility and professionalism of the human resources department staff*
- *divide the tasks and responsibilities of the human resources department staff*
- *emphasize the problems regarding the activities from the area of personnel management.*
- *Assure the permanent observance of the labor law in force*
- *assure the optimization of the expenses required for the functioning of the human resources department and organizing various activities involving the company*
- *stimulate the introduction of progressive methods and practices in the area of human resources management*
- *evaluate the information system of the human resources management*

As mentioned above, the need for personnel audit is determined by the constant growth in the importance of the human resources management within companies. Firstly, the activity of the human resources department also has an extensive legal importance, as its employees should abide by multiple laws which settle the working relationships in order to avoid various industrial conflicts between companies and their employees. Secondly, investment in the company staff is increasingly growing, so this growth should be justified by an increase in the efficiency of the company performance. Thirdly, the human resources department has a direct and indirect impact on the company activity.

The human resources audit does not comprise only the activity of the human resources department and the analysis of the indexes regarding the employees' performance, but also the department heads. **Managers** from all the levels of the hierarchy, along with the experts of the human resources department, take part, directly or indirectly, in supervising subordinates by undertaking more activities and namely:

- *take part in the process of job analysis*
- *are involved in the process of redefining jobs within the department they lead*
- *plan the number of employees needed for the department they lead*
- *establish the training programs for the*

- participă la procesul de analiză a posturilor;
- sunt implicați în procesul de redefinire a posturilor din cadrul subdiviziunii pe care o conduc;
- planifică necesarul de personal pentru subdiviziunea pe care o conduc;
- stabilesc nivelele de calificare necesare subdiviziunii;
- participă la selecția candidaților;
- sunt implicați în integrarea noilor angajați la locul de muncă;
- participă la programele de instruire și perfecționare profesională a subordonaților;
- evaluează performanțele profesionale ale subordonaților;
- administrează recompensele subordonaților în funcție de performanțele obținute;
- dezvoltă simțul responsabilității la subordonați;
- sunt responsabili de securitatea muncii și sănătatea angajaților în subdiviziunea pe care o conduc;
- participă la soluționarea nemulțumirilor, litigiilor și a conflictelor apărute în subdiviziune etc.

Administrarea comportamentului angajaților: a motivației, conflictelor, comunicării, relațiilor interpersonale și de grup din cadrul organizației reprezintă activități specifice managementului resurselor umane. Aceste activități pot fi realizate de specialiștii departamentului de resurse umane, managerii de la toate nivelurile ierarhice, precum și de alți specialiști în domeniu. Fiecare din categoriile de angajați menționate au contribuția lor în vederea realizării acestor activități, constituind, în același timp, subiectul sau obiectul managementului resurselor umane.

Obiectivele auditului personalului constau în sporirea eficacității sistemului managerial din domeniul resurselor umane. Pornind de la aceasta, sarcinile auditului personalului pot fi considerate:

- identificarea problemelor în domeniul managementului resurselor umane;
- asigurarea conformității strategiei și politicii din domeniul managementului resurselor umane cu strategia și politica organizației;
- elaborarea unor proceduri eficiente în vederea aplicării lor în managementul resurselor umane;
- determinarea eforturilor managerilor de la toate nivelurile ierarhice privind administrarea personalului;
- integrarea elementelor managementului resurselor umane în strategia de dezvoltare a organizației;
- stabilirea conformității politicii din domeniul resurselor umane, elaborată de organizație, cu cerințele legislației muncii în vigoare;

department

- take part in the selection of applicants
- are involved in orienting new employees at the work place
- participate in training and professional improvement programs for subordinates
- measure the professional performance of subordinates
- follow the employees' rewards to be in keeping with their performance
- increase the responsibility of subordinates
- are in charge of job safety and employees' health within the departments they head
- take part in handling complaints, disputes and conflicts within the department

Supervising employees' behavior: motivation, conflicts, communication, interpersonal and group relationships within the company –are all specific functions of the human resources management. These functions can be performed by the experts of the human resources department, managers of all levels, as well as by other experts in the field. Each of the mentioned categories of employees brings its own contribution to accomplishing these functions, while they make the subject or object of the human resources management.

The objectives of human resources audit tend to increase the efficiency of the management system in the area of human resources. Resulting out of this, the audit responsibilities are as follows:

- identify the problems encountered in the human resources management field
- ensure the compliance of the human resources management strategy and policy with the company strategy and policy
- develop certain efficient procedures in order to be applied in the human resources management field
- determine the managers' performance from all the levels of the hierarchy regarding personnel management
- integrate the human resources management elements into the development strategy of the company
- establish the compliance of the policy, developed by the company, in the human resources field with the labor laws in force
- optimize expenses for personnel by implementing certain more advanced methods and procedures in the human resources management field
- create a more favorable environment for restructuring to allow room for changes in the human resources management field
- determine the human resources department contribution to company efficiency as a whole

- optimizarea cheltuielilor legate de personal prin intermediul introducerii unor metode și proceduri mai avansate în domeniul managementului resurselor umane;
- crearea unui mediu organizațional favorabil pentru efectuarea schimbărilor în domeniul managementului resurselor umane;
- determinarea contribuției departamentului de resurse umane la eficacitatea organizației în general;
- delimitarea obligațiilor și responsabilităților departamentului de resurse umane;
- sporirea eficacității sistemului informațional din cadrul departamentului de resurse umane etc.
- dezvoltarea unei responsabilități mai mari și a unui profesionalism adecvat tuturor angajaților departamentului de resurse umane în vederea creării unei imagini favorabile în cadrul organizației.

Pentru ca rezultatele să fie cât mai elocvente, este necesar ca auditul personalului să fie privit din punct de vedere tehnico-organizațional, socio-psihologic și economic.

Abordarea tehnico-organizațională a auditului personalului presupune verificarea documentației existente și a analizei indicatorilor care certifică legitimitatea și eficacitatea organizației. Potrivit practicii internaționale, acest aspect al auditului personalului cuprinde analiza informațiilor referitoare la: dezvoltarea resurselor umane, fluctuația personalului, absenteismul angajaților, accidentele de muncă, atitudinea angajaților față de muncă etc.

Abordarea socio-psihologică a auditului personalului se referă la aspectele comportamentale ale angajaților. Aceasta se face cu scopul identificării unor factori indirecți de motivare în muncă a angajaților în vederea obținerii unor performanțe profesionale deosebite, pe de o parte, și realizării obiectivelor organizaționale, pe de alta.

Abordarea economică a auditului personalului constă în determinarea capacității organizației, mai bine zis a resurselor umane ale acesteia, de a face față provocărilor venite din exterior. De asemenea, abordarea economică are ca obiectiv determinarea eficienței activității departamentului de resurse umane și identificarea contribuției acestuia la asigurarea organizației cu resursele umane necesare în vederea realizării obiectivelor propuse.

Auditul personalului impune diagnosticarea tuturor activităților legate de managementul resurselor umane, deoarece când se pune accentul doar pe o parte din activități s-ar putea ca rezultatele obținute să nu fie suficient de semnificative, iar pentru managerii superiori să nu prezinte nici un interes. În tabelul 1 sunt prezentate, în linii generale, activitățile pe care trebuie să le realizeze auditorul în timpul desfășurării auditului personalului în funcție de activitățile managementului resurselor umane.

- divide the tasks and responsibilities of the human resources department
- increase the efficiency of the information system within the human resources department etc.
- develop an increased responsibility and an adequate professionalism in all the staff from the human resources department to create a favorable image within the company.

To make the results speak for themselves the human resources management should be looked at from the technical-organizational, socio-psychological and economic view.

The **technical-organizational approach** of human resources audit implies checking the existing documents and analyzing the indexes which certify the lawfulness and efficiency of the company. According to the international experience, this aspect of human resources audit includes the analysis regarding: the human resources development, personnel turnover, employees' absenteeism, work accidents, employees' attitude towards work etc.

The **socio-psychological approach** of human resources audit refers to employees' behavior. This has the purpose, on the one hand, to identify certain indirect motivation factors for employees so that they could reach an outstanding professional level, and on the other hand to attain the company objectives.

The **economic approach** of human resources audit consists in determining the company capacity and namely of its human resources, so that it can to meet external challenges. The economic approach also has the purpose to estimate the efficiency of the human resources department and identify its contribution to assuring the company with the staff necessary to reach the established objectives.

The human resources audit implies the evaluation of all activities related to human resources management, because if only a certain number of activities is looked at, the final results might not be of much importance, and for senior managers might not be of any importance at all. Table 1 shows the overall activities to be carried out by the auditor when doing the human resources audit depending on the activities of human resources management.

Tabelul 1

Activitățile desfășurate în timpul auditului personalului

Domeniile managementului resurselor umane	Activitățile desfășurate în timpul auditului personalului
Politica de resurse umane	<ul style="list-style-type: none"> • evaluarea politicii curente în domeniul resurselor umane; • analiza concordanței dintre politica de resurse umane și politica organizațională; • analiza concordanței dintre politica de resurse umane și specificul activității organizației etc.
Planificarea resurselor umane	<ul style="list-style-type: none"> • evaluarea perspectivelor de dezvoltare a organizației; • analiza personalului existent în organizație după nivelul de calificare, meserii, specializări etc.; • analiza schimbărilor potențialului uman în organizație; • diagnosticarea nivelului de ocupare a personalului în organizație; • evaluarea stabilității personalului în organizație; • analiza sistemului de promovare a personalului; • analiza personalului în rezervă.
Recrutarea, selecția și integrarea personalului	<ul style="list-style-type: none"> • evaluarea metodelor și surselor de recrutare a personalului; • analiza testelor aplicate în procesul selecției candidaților; • diagnosticarea costurilor legate de recrutarea și selecția candidaților; • evaluarea nivelului de cooperare a departamentului de resurse umane cu oficiile forței de muncă, agențiile specializate, instituțiile de învățământ etc.; • evaluarea metodelor de integrare a personalului etc.
Instruirea și dezvoltarea profesională a personalului	<ul style="list-style-type: none"> • evaluarea obiectivelor și metodelor de instruire profesională; • studierea conținutului și duratei programelor de instruire profesională; • evaluarea capacităților profesionale ale angajaților care au însușit programe de instruire profesională; • diagnosticarea eficienței instruirii profesionale a angajaților; • analiza planului de dezvoltare profesională a angajaților; • evaluarea planurilor de dezvoltare a carierei profesionale.
Recompensarea personalului	<ul style="list-style-type: none"> • evaluarea politicii de recompensare a personalului; • analiza formelor de recompensare a personalului; • evaluarea motivațiilor angajaților; • analiza nivelului și structurii salariului în comparație cu alte organizații etc.
Condițiile sociale de muncă	<ul style="list-style-type: none"> • analiza securității muncii și sănătății angajaților; • analiza disciplinei muncii angajaților; • evaluarea programului de muncă și odihnă aplicat în organizație; • analiza graficului de acordare a concediilor anuale de odihnă etc.
Relațiile de muncă	<ul style="list-style-type: none"> • diagnosticul climatului social-psihologic din organizație; • evaluarea nivelului de tensiune socială în organizație; • evaluarea culturii organizaționale etc.

Table 1

The activities of the human resources audit

Human resources management areas	Activities carried out during human resources audit
Human resources policy	<ul style="list-style-type: none"> • Evaluating the current policy in the human resources field • Analyzing the compliance of the human resources policy with the company policy • Analyzing the compliance of the human resources policy with the features of the company activity
Human resources planning	<ul style="list-style-type: none"> • Evaluating the perspectives of company development • Analyzing the existent personnel within the company in terms of qualifications, jobs, trainings etc.

	<ul style="list-style-type: none"> Analyzing the changes in the human potential within the company Evaluating the occupancy level within the company Analyzing the system of personnel promotion Analyzing personnel reserves
Personnel recruitment, selection and orientation	<ul style="list-style-type: none"> Evaluating the methods and sources of personnel recruitment Analyzing the test used in selecting candidates Evaluating recruitment and selection costs Evaluating the cooperation results of the human resources department with job agencies, specialized agencies, higher education institutions etc. Evaluating the personnel orientation methods etc.
Personnel professional training and qualification	<ul style="list-style-type: none"> Evaluating the methods and objectives of professional training Studying the content and length of the training programs Evaluating the professional skills of the employees that have passed training programs Evaluating the efficiency of employees' training Analyzing the employees' professional development plan Evaluating career development plans
Personnel reward systems	<ul style="list-style-type: none"> Evaluating the employee reward policy Analyzing the personnel reward systems Evaluating employees' motivation techniques Analyzing the salary structure and level as compared to other companies etc.
Labor social conditions	<ul style="list-style-type: none"> Analyzing job safety and employees' health Analyzing work behavior Evaluating the work and holiday schedule used in the company Analyze the yearly leaves schedule
Labor relationships	<ul style="list-style-type: none"> Evaluating the socio-psychological environment within the company Evaluating the social pressure within the company Evaluating corporate culture

Auditul personalului are o sferă de cuprindere mult mai mare și nu se limitează la diagnosticarea activităților din cadrul managementului resurselor umane, ci cuprinde și analiza activității managerilor de la toate nivelele ierarhice în materie de personal. Prin urmare, auditul personalului poate fi realizat la nivel **strategic, funcțional și managerial**.

Nivelul strategic. Auditul personalului realizat la acest nivel trebuie să se refere la interesele pe termen lung ale managerilor superiori ai organizației. În cazul dat, auditorii trebuie să:

- evalueze strategiile și politicile de personal elaborate de managerii superiori de comun acord cu departamentul de resurse umane;
- aprecieze în ce măsură practicile de personal se integrează în planificarea strategică a organizației;
- evalueze legătura dintre departamentul de resurse umane și celelalte subdiviziuni organizaționale în vederea folosirii optime a potențialului uman din cadrul organizației.

Auditorii studiază strategia organizației în materie de resurse umane prin intermediul interviului managerilor-cheie, studiind planul de afaceri al organizației, influența factorilor interni și externi, precum și dinamica schimbărilor care au loc în organizație.

Human resources audit comprises a much broader range of activities rather than being limited to evaluating the activities of the human resources management. It also includes the analysis of managers' activities from all the hierarchical levels in terms of personnel. Thus personnel audit can be done at the **strategic, functional and managerial level**.

The strategic level. The personnel audit carried out at this level should meet the company senior managers' long-term interests. Here auditors should:

- evaluate personnel strategies and policies set up by senior managers together with the human resources department
- assess to what extent personnel practices comply with the company strategic plans
- evaluate the relationship between the human resources department and other departments in order to use the labor potential within the company to its maximum capacity

Auditors study the company strategy as regards human resources by interviewing the key managers, studying the company business plan, the influence of the internal and external factors, as well as the dynamics of changes taking place in the company. Understanding the strategy has a large importance on: developing the personnel policy, providing personnel

Înțelegerea strategiei are o semnificație deosebită asupra elaborării politicii de personal, asigurării organizației cu personal, sistemului de recompensare a personalului etc.

Nivelul funcțional. Presupune diagnosticarea activităților departamentului de resurse umane. În tabelul 2 sunt prezentate principalele domenii ale auditului personalului

for the company, the personnel reward system etc.

The functional level. It implies the diagnosis of the human resources activities. Table 2 shows the major areas of human resources audit.

Tabelul 2

Domeniile auditului personalului

Domeniile auditului personalului	
Legislația <ul style="list-style-type: none"> drepturile omului; legislația muncii. 	Planificarea personalului <ul style="list-style-type: none"> cererea și oferta forței de muncă pe piața muncii; diagrama calificărilor din cadrul organizației; transferurile de personal.
Posturile de muncă <ul style="list-style-type: none"> standardele de muncă; descrierea posturilor; specificațiile posturilor. 	Recrutarea personalului <ul style="list-style-type: none"> sursele de recrutare; metodele de recrutare; atragera noilor angajați.
Selecția personalului <ul style="list-style-type: none"> procedurile de selecție; atitudinea față de selecție; asigurarea oportunităților egale în timpul selecției. 	Integrarea și instruirea personalului <ul style="list-style-type: none"> programul de integrare; studierea obiectivelor și procedurilor de instruire; cursurile și programele de instruire.
Dezvoltarea carierei <ul style="list-style-type: none"> promovarea internă a personalului; planificarea programelor carierale; dezvoltarea resurselor umane. 	Evaluarea performanțelor <ul style="list-style-type: none"> standardele de performanțe stabilite; metodele de evaluare aplicate; formele de evaluare.
Recompensarea personalului <ul style="list-style-type: none"> politica de recompensare a personalului; salariul de bază, recompensele directe; recompensele indirecte. 	Relațiile cu angajații <ul style="list-style-type: none"> relațiile cu sindicatele; legalitatea litigiilor de muncă; legalitatea contractelor de muncă; soluționarea conflictelor de muncă.
Controlul personalului <ul style="list-style-type: none"> căile de comunicare cu personalul; procedurile disciplinare; 	Auditul departamentului de resurse umane <ul style="list-style-type: none"> funcțiile departamentului de resurse umane; feedback-ul dintre angajați și departamentul de resurse umane

Table 2

Areas of human resources audit

Areas of human resources audit	
Legislation <ul style="list-style-type: none"> human rights labor laws 	Personnel planning <ul style="list-style-type: none"> labor force supply and demand on the labor market the qualification chart within the company; personnel transfers
Job Posts <ul style="list-style-type: none"> work standards job description job specification 	Personnel recruitment <ul style="list-style-type: none"> recruitment sources recruitment methods finding new employees
Personnel selection <ul style="list-style-type: none"> selection processes attitude versus selection ensuring equitable selection opportunities 	Personnel orientation and training <ul style="list-style-type: none"> job orientation programs studying training objectives and procedures training courses and programs
Career development <ul style="list-style-type: none"> internal staff promotion planning career programs 	Performance appraisal <ul style="list-style-type: none"> established achievement standards applied evaluation methods

<ul style="list-style-type: none"> • human resources development 	<ul style="list-style-type: none"> • evaluation methods
<p>Personnel rewards</p> <ul style="list-style-type: none"> • personnel rewards policy • base salary • direct rewards • indirect rewards 	<p>Labor relations</p> <ul style="list-style-type: none"> • union relations • lawfulness of work disputes • lawfulness of job contracts • handling job conflicts
<p>Personnel control</p> <ul style="list-style-type: none"> • means of communicating with employees • punishment methods 	<p>The human resources audit</p> <ul style="list-style-type: none"> • the functions of the human resources department • the feedback between employees and the human resources department

În procesul evaluării, auditorul trebuie să:

- evidențieze persoana responsabilă pentru fiecare domeniu de activitate;
- determine obiectivele pentru fiecare activitate din domeniul managementului resurselor umane;
- stabilească compatibilitatea dintre politica și practicile aplicate și obiectivele prestabilite în materie de personal;
- elaboreze raportul de audit privind activitatea departamentului de resurse umane;
- stabilească un plan de acțiuni în vederea eliminării erorilor aplicate în activitatea departamentului de resurse umane.

Nivelul managerial. Este realizat cu scopul de a vedea în ce măsură managerii de la diferite nivele ierarhice aplică practicile managementului resurselor umane, elaborate de departamentul de resurse umane și adoptate de managementul superior al organizației. În urma realizării auditului se constată cât de eficient managerii subdiviziunilor aplică politicile din domeniul resurselor umane. În cazul în care managerii ignoră această politică sau încalcă legislația în vigoare, auditorii trebuie să semnaleze momentele date și să ia măsurile necesare pentru a corecta situațiile apărute înainte ca acestea să fie depistate de instituții din exteriorul organizației.

Prin urmare, auditul personalului reprezintă un proces destul de complex, care necesită aplicarea mai multor metode în vederea obținerii unor informații concludente privind activitatea angajaților în cadrul organizației. Aplicarea unei sau altei metode sau instrument de cercetare depinde, în mare măsură, de acțiunile întreprinse de departamentul de resurse umane și de managerii diferitelor subdiviziuni organizaționale referitoare la administrarea personalului. Auditul personalului are misiunea nu doar a depista eventualele erori pe care le efectuează atât managerii subdiviziunilor, cât și angajații departamentului de resurse umane, dar și a aprecia pozițiile acestora în raport cu situațiile create și a oferi soluții concrete pentru soluționarea problemelor.

During the assessment process the auditor should:

- point out the person responsible for each area of activity
- establish the objectives for each activity from the human resources management
- determine the compatibility between the applied policy and practices and objectives regarding the human resources
- write the audit report on the activity of the human resources department
- set up an action plan in order to eliminate the errors occurring in the activity of the human resources department.

The managerial level. It is set to analyze to what extent the managers from different hierarchical levels put in use the methods of the human resources management, which are developed by the human resources department and adopted by the company senior management. After carrying out the audit it is determined how efficiently the department heads implement the human resources policies. If managers ignore this policy or do not abide by the laws in force, auditors should record these situations and take corrective actions, before they become known to external organizations.

Therefore the human resources audit is a rather sophisticated process which requires the use of several methods in order to receive more conclusive information regarding the personnel performance within the company. Using one or another method or research tool, highly depends on the actions taken by the human resources department and the heads of the other company departments regarding personnel management. Human resources audit does not only have the objective to discover possible errors made by the department heads but also by the human resources staff, and also to assess their positions in proportion to the created situations and to provide real solutions to handle the problems.

Bibliografy:

1. Armstrong Michael - *Managementul resurselor umane*, Editura CODECS, București, 2003

Bibliografie:

1. Armstrong Michael – *Managementul resurselor umane*. Editura CODECS, București, 2003
2. Bîrcă Alic – *Auditul personalului, Note de curs*. Editura ASEM, Chișinău, 2006
3. Cole G. A – *Managementul personalului, ediția a 4-a*. Editura CODECS, București, 2000
4. Ghiță Marcel – *Auditul intern*. Editura Economică, București, 2005
5. Igalens Jacques, Peretti Jean-Marie – *Audit des remunerations*. Les editions d'Organization, Paris, 1986
6. Кибанов А. И др. – *Управление персоналом организаций*, Изд-во INFRA-M, Москва, 2002
7. Martory Bernard, Crozet Daniel - *Gestion des ressources humaines*. Editura Nathan, Paris, 1988
8. Олегов И.Г., Никонова Т.В. – *Аудит и контролинг персонала*, Изд-во «Екзамен», Москва, 2002
9. Уткин Э., Сатабаев К., Сатабаева Р. – *Иновации в управлении человеческими ресурсами предприятия*. Изд-во TEIS, Москва, 2002
2. Bîrcă Alic - *Auditul personalului, Note de curs*, Editura ASEM, Chișinău, 2006
3. Cole G. A - *Managementul personalului ediția a 4-a*. Editura CODECS, București, 2000
4. Ghiță Marcel - *Auditul intern*, Editura Economică, București, 2005
5. Igalens Jacques, Peretti Jean-Marie - *Audit des remunerations*, Les editions d'Organization, Paris, 1986
6. Kibanov A.și alții, - *Upravlenie personalom organizații*, Editura INFRA-M, Moskva, 2002
7. Martory Bernard, Crozet Daniel - *Gestion des ressources humaines*, Editura Nathan, Paris, 1988
8. Odegov Iu. G., Nikonova T. V. – *Audit i kontroling personala*, Editura Examen, Moskva, 2002
9. Utkin Ă., Satabaev K., Satabaeva R. - *Inovații v upravlennii celoveceschimi resursami predprieatia*, Editura TEIS, Moskva, 2002

ROLUL PROCESELOR MANAGERIALE ÎN CREȘTEREA ECONOMICĂ

*Conf. univ. dr. Svetlana GOROBIEVSCHI,
UTM;
Drd. ULIM, Costică NAN, România*

În acest articol se caracterizează principalele aspecte metodologice privind îmbunătățirea modelelor manageriale, fiind aduse mai multe idei și opinii științifice. Autorul subliniază importanța unei distincte cerințe față de modelele de conducere în condițiile dinamice ale pieței și aceasta constă în reorganizarea și adaptarea rapidă la flexibilitatea mediului. Folosind tehnica matematică, autorul reușește să analizeze mai multe opțiuni de modele complexe de producție în cadrul sistemului agroindustrial și de producție într-o variantă optimă și eficientă.

Tranziția la economia de piață în Republica Moldova a condiționat mari dezechilibre economice, ce persistă deja mai mult de zece ani în economia țării. Aceste procese au determinat modificări substanțiale în structura veniturilor populației, ce au dus inevitabil la o explozie masivă a sărăciei care, potrivit statisticii, constituie circa 60-70%, iar conform studiilor sociologice

THE ROLE OF THE MANAGEMENT PROCESSES IN THE ECONOMICAL GROWTH

*Associate Prof. PhD. GOROBIEVSCHI
Svetlana, Université Technique d'Etat;
Ph. Student FIUM NAN Costică, Romania*

In this article are characterized the main methodological aspects on the edge of improving the managerial moldings being brought more ideas and scientific opinions. The article's author points out the importance of a distinct requirement toward the managerial moldings in the dynamic conditions of the market and this is the reorganization and rapid adaptation at medium's flexibility. Using the technique of mathematical forming operation, the author contrives to analyze more options of production complex moldings within the framework of agro industrial system and productive of the optimal and efficient variant of this.

The transition to market economy in Moldova has conditioned large economic imbalances that persist already more than ten years in the country's economy. These processes have resulted in substantial changes in the structure of population's income which led inevitably to an explosion of massive poverty, which according to statistics is about 60-70%, and sociological

efectuate prin metoda autoaprecierii populației – 75-80%¹. Astfel, pauperizarea populației este cea mai gravă consecință socială care însoțește tranziția la economia de piață și a devenit una din problemele primordiale cu care se confruntă republica noastră în ultimul deceniu.

Sărăcia materială a populației (veniturile în raport cu necesitățile vitale) provoacă tot mai mult penuria fizică și spirituală, ce are un impact imprevizibil asupra valorilor tradiționale moldovenești, viitorul vieții noastre fiind în pericol. Potrivit ultimelor cercetări de evaluare a sărăciei, în perioada de tranziție, în categoria săracilor au nimerit nu numai grupurile social-vulnerabile (cum ar fi persoanele rămase în afara câmpului de angajare a forței de muncă, persoanele neangajate sau cele angajate parțial), ci și o mare parte din persoanele ocupate în sfera bugetară, unde salariile sunt extrem de mici și nu asigură un trai decent. În categoriile vulnerabile se află și persoane cu nivel înalt de studii, capabili de muncă și cu o stare bună a sănătății, precum și persoane care dispun de bunuri de folosință îndelungată, ceea ce îi poate ajuta să atenueze efectele sociale negative asupra venitului gospodăriei.

Angajații din sectorul agrar sunt supuși unui risc și mai mare, iar cele mai numeroase persoane aflate în sărăcie extremă sunt cei ocupați în agricultură și silvicultură. Aceasta din urmă provoacă fenomenul migraționist al brațelor de muncă din țară.

Republica Moldova se află în al 18-lea an de depopulare. De fapt, toate țările est-europene se caracterizează prin fenomenul depopulării în perioada tranzitorie, dar pentru un stat atât de mic ca R.Moldova, cu numai 4 milioane de locuitori, aceștia fiind defavorizați din punct de vedere economic, migrația nu poate fi stopată și poate deveni catastrofală. Cauzele depopulării țin atât de criza reproducerii populației, cât și de migrația masivă. Fenomenul a început la nordul republicii, unde fiecare unitate teritorial-administrativă a înregistrat pierderi de peste 12% în rândul populației, între două recensăminte. În 2008, pierderile în această regiune au atins 25%. Depopularea R.Moldova (fără Transnistria) se estimează, astăzi, la 350 mii de oameni. Un asemenea fenomen nu a fost caracteristic pentru populația băștinașă nici în cele mai grele timpuri².

Sărăcia este o stare socială care se caracterizează prin lipsa de acces la bunurile materiale, sociale și morale, existente în societatea dată la un anumit moment și în baza cărora se formează sentimentele de inechitate socială, tensiune socială, disconfort social. În acest context, sărăcia trebuie percepută drept o categorie social-economică. Starea de sărăcie formează în societatea moldovenească situația de excluziune socială. Grupurile sărace ale populației, mai mult decât altele, sunt private de a beneficia de dreptul la studii, deservire medicală, loc de muncă etc. În același timp,

studies conducted by the method of population's self-esteem – 75-80%¹. Thus, the pauperization of population is the most serious social consequence that accompanies the transition to a market economy and has become one of the key problems that our republic is facing in the last decade.

Material poverty of the population (revenues compared to vital needs) causes more and more physical and spiritual poverty, which has an unpredictable impact on the traditional Moldovan values, and the future of our lives being in danger. According to the latest research assessment of poverty in the transitional period, in the category of poor have got not only vulnerable social groups (such as those remaining outside the field of employment, the unemployed or partly employed), but also a large proportion of people employed in the budget sphere, where wages are very low and do not ensure a decent living. In the vulnerable groups there are also people with high level of education, capable of work and with good health, and people who have durable goods, which can help to alleviate the negative social effects on household income.

Employees in agriculture are submitted to a higher risk, while the number of people in extreme poverty are those employed in agriculture and forestry. The latter phenomenon causes the migration of labor force out of the country.

Moldova is in the 18th year of depopulation. In fact, all the countries of Eastern Europe are characterized by the phenomenon of depopulation in the transitional period, but for a state as small as the Republic of Moldova with only 4 million inhabitants, these being disadvantaged economically, migration cannot be stopped and may become catastrophic. The reasons of depopulation are related to crisis of population's breeding, and the bulk of migration. The phenomenon began in the north of the republic, where each administrative territorial unit has recorded losses of over 12% among the population between the two censuses. In 2008 the losses in this region reached 25%. Depopulation of Moldova (excluding Transnistria) today is estimated at 350 thousand of persons. Such a phenomenon was not characteristic for the local population even in the hardest times².

Poverty is a state that is characterized by the lack of access to material assets, social and moral values, in every society at any time and under which the feelings of social inequity, social tension, social discomfort are formed. In this context, poverty must be seen as a socio-economic category. The state of poverty develops a social exclusion in the Moldovan society. Groups of poor people more than others are deprived of the right to receive education, medical service, employment, etc.. Meanwhile, the inability to benefit from basic social

¹ Danii T. *Calitatea vieții populației Republicii Moldova în perioada de tranziție: probleme și tendințe sociale* (analiză și evaluare sociologică a politicii privind sărăcia). Autoreferat al tezei de doctor habilitat în sociologie, Chișinău, 2004, p. 31.

² Sainsus V. *Autoritățile neagă originea fenomenelor migrației și depopulării*. Ziarul „Timpul”, nr.163, 2008, p.18.

imposibilitatea de a beneficia de drepturile sociale de bază conduce această categorie a societății spre refuzul de a respecta normele și regulile sociale general-acceptate în societate.

Deși sărăcia, ca fenomen social acut, se manifesta în Moldova încă în anii 1993-1994, perioada hiperinflației și reducerii dramatice a producției, ea devine o preocupare a Guvernului doar după anul 1997, începând cu reconstrucția infrastructurii informaționale, susținută financiar de PNUD și Banca Mondială în ceea ce privește măsurarea sărăciei și analiza situației celor săraci și, recent, Proiectul PNUD pentru dezvoltarea capacităților de monitorizare a sărăciei și evaluării acesteia.

Un prim rezultat al abordării întregii problematici social-economice a fenomenului sărăcie este realizat în cadrul documentului guvernamental „Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (2004-2006)”, fiind unul dintre primele acte guvernamentale care pornește de la înțelegerea faptului că sărăcia, inechitatea, înstrăinarea socială nu vor dispărea de la sine nici în condițiile unei creșteri economice susținute. Politicile economice ale Guvernului, promovate în ultimii trei ani, au fost orientate spre asigurarea creșterii economice, ocuparea forței de muncă și îmbunătățirea nivelului de trai al populației, acțiunile-cheie vizând realizarea unei stabilități microeconomice, crearea condițiilor pentru dezvoltarea activității de antreprenariat, stimularea investițiilor și promovarea exportului.

Creșterea economică și crearea noilor locuri de muncă, într-adevăr, devin direcții importante strategice ale Republicii Moldova în redresarea stării social-economice create. În continuare, o să încercăm să demonstrăm posibilitatea de cuantificare a factorilor productivi și neproductivi, ce pot asigura creșterea economică.

Existența statului ca o structură economică și politică este determinată, în primul rând, de măsura în care acesta satisface nevoile cetățenilor săi, inclusiv cele economice și sociale. Există o corelație între nivelul dezvoltării economice al țării și bunăstarea cetățenilor ei, ceea ce a putut fi observat în urma dezvoltării R.Moldova în perioada tranziției.

Economia națională fiind un sistem socio-economic complex, trăsăturile esențiale ale acesteia sunt determinate de structurile lui. Prin structură, în acest sens, vom înțelege mulțimea elementelor componente ale economiei naționale – domeniilor de activitate și a relațiilor dintre acestea.

Structura operațională a economiei naționale este constituită din totalitatea conexiunilor dintre procesele tehnologice, cele materiale și tehnoproductive. Structura pe domenii a producției pare mai simplă, fiind mult agregată. Totalitatea tranzacțiilor de livrare-aprovizionare dintre domenii oferă date inițiale, a căror transformare permite obținerea parametrilor structurali ai sistemului sus-nominalizat. O imagine macro- pe marginea legăturilor sistemului de producție poate fi creată sub formă de schemă-bloc (figura 1). Fiecare

rights lead this category of society to refusing to comply with social rules generally accepted in society.

Although poverty, as an acute social phenomenon, that is still present in Moldova since the years 1993-1994, the period of hyperinflation and dramatic reduction in production, becomes a concern for the Government of the Republic of Moldova only after 1997, since the reconstruction of informational infrastructure, supported financially by the UNDP and World Bank in the poverty measurement and analysis of the poor and, recently, the UNDP project for development of poverty's monitoring capacities and its evaluation.

A first result of the approach to whole problem of the social and economic phenomenon is made in the government document “Strategy for Economic Growth and Poverty Reduction (2004-2006)”, one of the first governmental documents which starts from understanding that poverty, inequity, social alienation will not disappear by itself, neither in conditions of sustained economic growth. Government economic policies promoted in the past three years were targeted at ensuring economic growth, employment and improving living standards of the population, the key actions aimed at achieving a microeconomic stability, creating conditions for the development of entrepreneurial activity, investment and export promotion.

Economic growth and new jobs, indeed, become important strategic directions of the Republic of Moldova in resolving the created social and economic situation. The article's author will attempt to demonstrate the possibility of quantifying the productive and nonproductive factors, that can ensure economic growth.

The existence of the state as an economic and political structure is determined, firstly, by the extent to which the needs of its citizens, including economic and social needs, are satisfied. There is a correlation between the economic development of the country and its citizens' welfare, which could be observed in the development of Moldova during the transition period.

The national economy being a complex socio-economic system, its essential features are determined by its structures. By structure, in this sense, we understand the multitude of elements of the national economy - areas of activity, and relations between them.

Operational structure of the national economy is made up of all the connections between the technological processes, the material and technoproductive ones. The structure on the areas of production is simple, being much aggregate.

All supply-delivery transactions between areas provide initial data, whose transformation allow to obtain the structural parameters of the above mentioned system. A macro image alongside the links of the production system, can be created in the form of block-diagram (figure 1). Each item has its place in this system, and as an "input" serve the following:

- Labor force;

element își are locul său în acest sistem, iar în calitate de „intrări” servesc:

- forța de muncă;
- nivelul tehnologic;
- fondurile productive.

În calitate de ieșiri, în cea mai mare măsură, este desemnat produsul final, care-i constituit din:

- exporturi;
- rezerve;
- fonduri de dezvoltare;
- stocuri de fonduri;
- fonduri de consum.

În calitate de „reglatori” pot fi menționați următorii factori:

- importul;
- mediul natural;
- produsul intermediar;
- deciziile de politici economice.

Optimizarea unui sistem social-economic se face prin prisma unor criterii de optimizare. Complexitatea funcțiilor sistemului social-economic face ca optimizarea să necesite folosirea unui sistem de criterii de evaluare a volumului și structurii ieșirilor.

- Technological level;
- Productive funds;

As output to the greatest extent is designated the final product, which consists of:

- exports;
- reserves;
- development funds;
- stock funds;
- funds for consumption;

As "controllers" may be mentioned the following factors:

- import;
- natural environment;
- intermediate product;
- economic policy decisions.

Optimization of a socio-economic system is done through the optimization criteria. The complexity of the functions of socio-economic system makes the optimization to require the use of a system of criteria for assessing the volume and structure of output.

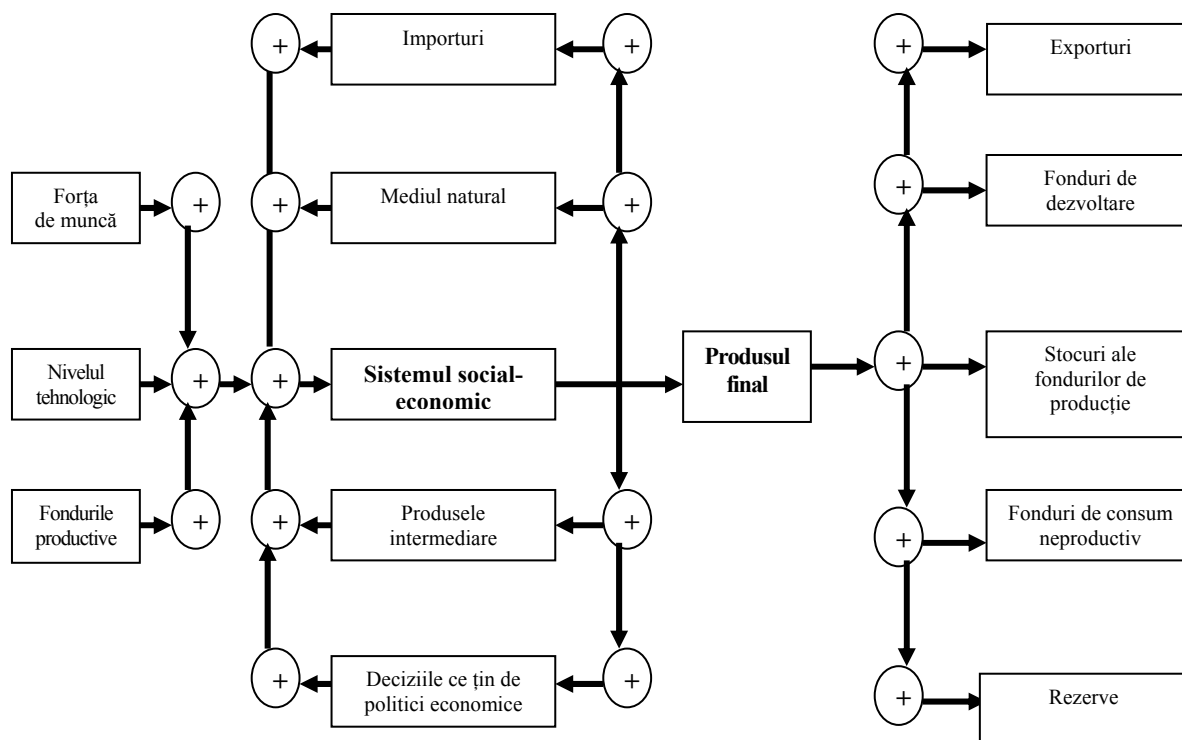
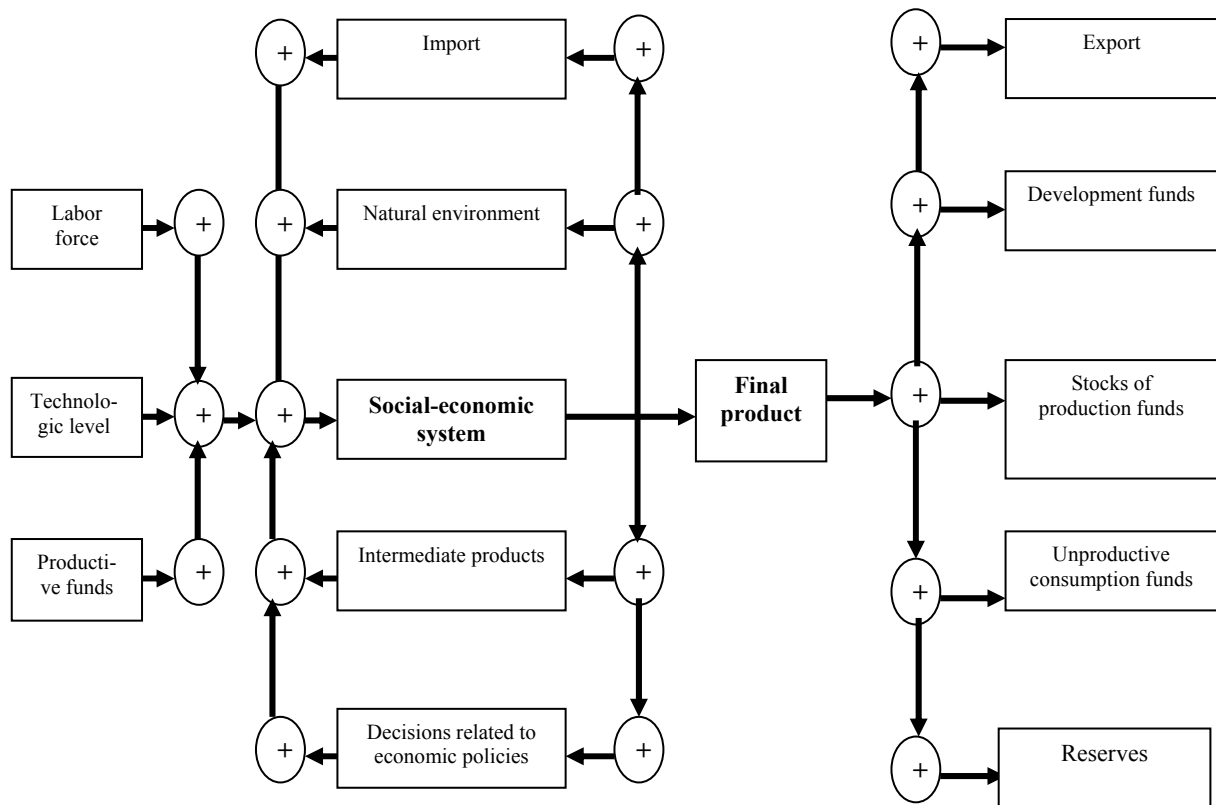

Figura 1. Schema-bloc a conexiunilor directe și inverse ale sistemului social-economic

Figure 1. Block-diagram of the direct and inverse connections of the social-economic system

În perioada dezvoltării economice a Republicii Moldova, în condițiile economiei deschise, în mediul țărilor cu o economie net superioară comparativ cu economia din țara noastră, autoritățile publice sunt puse în situația de perfecționare a formelor și metodelor de ghidare a proceselor economice. Problema de primă importanță, în viziunea noastră, este elaborarea metodologiei de gestionare a lor economice, folosind multitudinea pârghiilor administrative legale, economice și sociale. Economia are nevoie de mecanisme ce ar asigura dezvoltarea eficientă și echilibrată în profilul teritorial; evidența statistică a balanței legăturilor dintre ramuri pentru a putea evidenția și combate devierile, abaterile, disbalanțele pentru perioadele ulterioare de dezvoltare economică.

Analiza dinamică a legăturilor dintre ramuri devine o activitate imanentă și nu poate fi efectuată fără utilizarea limbajului formal, și, anume, a modelării matematice a proceselor economice și a calculatoarelor ca mijloace tehnice de procesare a datelor statistice respective.

Expunerea proceselor economice în limbajele simbolurilor modelării matematice permite:

- tratarea sistematică a proceselor economice;
- elaborarea principiilor manageriale ce trebuie puse la baza procesului decizional;

During the economic development of Moldova in the open economy, in the environment of countries with an economy clearly superior compared to the economy of our country, public authorities are put in the situation of improving the forms and methods of guiding the economic processes.

The issue of primary importance, in our opinion, is developing the methodology for management of the economic processes using the multitude of legal administrative levers, economic and social. The economy needs mechanisms that would ensure the effective and balanced development in territorial profile ; statistical evidence of the balance of links between branches in order to highlight and combat deviations, irregularities, misbalances for the further periods of economic development.

Dynamic analysis of links between branches becomes an immanent activity and cannot be done without using formal language, and, in particular, the mathematical modeling of economic processes and computers as technical means for processing the statistical data in question.

Relating economic processes in mathematical modeling languages allows:

- systematic handling of economic processes;
- development of management principles that have to be the basis of the decision-making process;
- development of management concept for

▪ elaborarea conceptului managerial pentru etapele dezvoltării economice în profil ramural sau teritorial.

De exemplu, investițiile făcute în anul t au anumită influență în anul $(t+1)$. Managerul, în anul $(t+1)$, cu nimic nu poate modifica lucrurile făcute în anul t . Posibilitatea realizării programului de producție pentru perioada care urmează depinde de capacitatea de producție a fiecărei ramuri și, deci, de volumul investițiilor productive, care se fac în scopul lărgirii capacităților de producție. Necesarul de investiții al fiecărei ramuri depinde de programul de producție al ei: $y_j, j = 1, 2, \dots, n$ – ramurile economiei naționale, stabilite pentru perioada următoare. Problema poate fi soluționată cu ajutorul metodelor matematice.

Transferul problemei din limbajul economic tradițional (verbal) în limbajul matematic ridică nivelul tratării teoretice și poate fi util la soluționarea problemelor practice, contribuind la creșterea culturii profesionale a managerului. Pentru a exemplifica aceste afirmații, să analizăm unul din modelele dinamice ale bilanțului legăturilor dintre ramuri¹. Produsul final din ramura i în anul t este divizat în produs final destinat consumului neproductiv $y_i^{(c)}$ și produs final destinat consumului productiv $y_i^{(a)}$:

$$\begin{cases} Y_1^{(c)}(t) + y_1^{(a)}(t) = y_1(t) \\ Y_2^{(c)}(t) + y_2^{(a)}(t) = y_2(t) \\ \dots\dots\dots \\ Y_i^{(c)}(t) + y_i^{(a)}(t) = y_i(t) \\ \dots\dots\dots \\ Y_n^{(c)}(t) + y_n^{(a)}(t) = y_n(t) \end{cases}$$

Programul de protecție pentru anul următor $(t+1)$ este legat de programul anului t prin consumul productiv realizat în anul t . Produsul final acumulat din ramura $i, i = 1, 2, \dots, n$ este destinat investițiilor în ramura $j, j = 1, 2, \dots, n$.

Notăm prin $\Delta y_{ij}(t)$ cota-parte a produsului final al ramurii $i, i = 1, 2, \dots, n$, investită în mijloacele de producție ale ramurii $j, j = 1, 2, \dots, n$. În acest caz, acumulările productive din ramura $i, i = 1, 2, \dots, n$ sunt constituite din suma acumulărilor productive din ramura $j, j = 1, 2, \dots, n$, adică:

$$\begin{cases} \Delta y_{11}(t) + \Delta y_{12}(t) + \dots + \Delta y_{ij}(t) + \dots + \Delta y_{1n}(t) = y_1^{(a)}(t) \\ \Delta y_{21}(t) + \Delta y_{22}(t) + \dots + \Delta y_{2j}(t) + \dots + \Delta y_{2n}(t) = y_2^{(a)}(t) \\ \dots\dots\dots \\ \Delta y_{i1}(t) + \Delta y_{i2}(t) + \dots + \Delta y_{ij}(t) + \dots + \Delta y_{in}(t) = y_i^{(a)}(t) \\ \dots\dots\dots \\ \Delta y_{n1}(t) + \Delta y_{n2}(t) + \dots + \Delta y_{nj}(t) + \dots + \Delta y_{nn}(t) = y_n^{(a)}(t) \end{cases}$$

the levels of economic development in branch or territorial profile.

By example, investments made in year t have some influence on the year $(t+1)$. The manager in the year $(t+1)$ is unable to change the things made in year t . The possibility of programming the productivity for the further period depends on the production capacity of each branch, and thus on the volume of productive investments which are made in order to broaden the production capacity. The required investments of each industry depends on its production program $y_j, j = 1, 2, \dots, n$ - branches of the national economy, fixed for the next period. The problem can be solved using mathematical methods.

The transfer of the problem from the traditional language (verbal) into the mathematical language raises the theoretical treatment, and may be helpful in solving practical problems, contribute to raising the manager's professional culture. To illustrate these allegations, let us examine one of the dynamic models of links' balance between branches². The final product of the industry i in year t is divided into the final product for unproductive consumption $y_i^{(c)}$ and the final product for productive consumption $y_i^{(a)}$:

$$\begin{cases} Y_1^{(c)}(t) + y_1^{(a)}(t) = y_1(t) \\ Y_2^{(c)}(t) + y_2^{(a)}(t) = y_2(t) \\ \dots\dots\dots \\ Y_i^{(c)}(t) + y_i^{(a)}(t) = y_i(t) \\ \dots\dots\dots \\ Y_n^{(c)}(t) + y_n^{(a)}(t) = y_n(t) \end{cases}$$

The protection program for the next year $(t+1)$ is related to the program of the year t by productive consumption produced in the year t . The final accumulated product from the branch, $i = 1, 2, \dots, n$ is intended for investment in industry $j, j = 1, 2, \dots, n$.

Note by $\Delta y_{ij}(t)$ share of the final product of the branch, $i = 1, 2, \dots, n$, invested in the production sector $j, j = 1, 2, \dots, n$. In this case the productive accumulation of industry $i, i = 1, 2, \dots, n$ consist of the amount of productive accumulation from branch $j, j = 1, 2, \dots, n$, namely:

$$\begin{cases} \Delta y_{11}(t) + \Delta y_{12}(t) + \dots + \Delta y_{ij}(t) + \dots + \Delta y_{1n}(t) = y_1^{(a)}(t) \\ \Delta y_{21}(t) + \Delta y_{22}(t) + \dots + \Delta y_{2j}(t) + \dots + \Delta y_{2n}(t) = y_2^{(a)}(t) \\ \dots\dots\dots \\ \Delta y_{i1}(t) + \Delta y_{i2}(t) + \dots + \Delta y_{ij}(t) + \dots + \Delta y_{in}(t) = y_i^{(a)}(t) \\ \dots\dots\dots \\ \Delta y_{n1}(t) + \Delta y_{n2}(t) + \dots + \Delta y_{nj}(t) + \dots + \Delta y_{nn}(t) = y_n^{(a)}(t) \end{cases}$$

1. Lange O. Introducere în cibernetica economică, București. Edit. Economica, 1967, p.67.

$$\left\{ \begin{array}{l} Y_1(t+1) - Y_1(t) = \Delta Y_1 \\ Y_2(t+1) - Y_2(t) = \Delta Y_2 \\ \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \\ Y_j(t+1) - Y_j(t) = \Delta Y_j \\ \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \end{array} \right. \quad \left\{ \begin{array}{l} Y_1(t+1) - Y_1(t) = \Delta Y_1 \\ Y_2(t+1) - Y_2(t) = \Delta Y_2 \\ \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \\ Y_j(t+1) - Y_j(t) = \Delta Y_j \\ \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \end{array} \right.$$

Aspectul dinamic al programului de producție se realizează prin stabilirea legăturilor dintre produsul final din ramura $i, i=1,2,\dots,n$, investit în ramura $j, j=1,2,\dots,n$, în anul t și creșterea producției ramurii $j, j=1,2,\dots,n$ în anul $(t+1)$, adică între $\Delta y_{ij}(t)$ și

Dynamic aspect of the production program is done by establishing the links between the final product of the branch, $i = 1, 2, \dots, n$ invested in branch $j, j = 1, 2, \dots, n$, in year t and increasing production of branch $j, j = 1, 2, \dots, n$ in year $(t+1)$, i.e. between $\Delta y_{ij}(t)$ and invested in branch $j, j=1, 2, \dots, n$.

Aici managerul trebuie să țină cont de termenul de amortizare a fondurilor fixe, fabricate în ramura $i, i=1,2,\dots,n$ și investite în ramura $j, j=1,2,\dots,n$.

Here the manager must take into account the term of fixed funds depreciation, manufactured in branch $i, i = 1, 2, \dots, n$.

Din ipoteza că mijloacele de producție vor fi în funcție $\theta_{ij}, i,j= 1,2,\dots, n$, legătura dintre investiții și creșterea producției se obține din relația:

Assuming that the means of production will be based on $\theta_{ij}, i, j = 1, 2, \dots, n$, the link between investment and production increasing is obtained from the relationship

$$\left(\begin{array}{cccccc} \alpha_{11}\theta_{11} & \alpha_{12}\theta_{12} & \dots & \alpha_{ij}\theta_{ij} & \dots & \alpha_{1n}\theta_{1n} \\ \alpha_{21}\theta_{21} & \alpha_{22}\theta_{22} & \dots & \alpha_{2j}\theta_{2j} & \dots & \alpha_{2n}\theta_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \alpha_{i1}\theta_{i1} & \alpha_{i2}\theta_{i2} & \dots & \alpha_{ij}\theta_{ij} & \dots & \alpha_{in}\theta_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{cccccc} (Y_1(t+1) - Y_1(t)) & 0 & \dots & 0 & \dots & 0 \\ 0 & (Y_2(t+1) - Y_2(t)) & \dots & 0 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & \dots & (Y_j(t+1) - Y_j(t)) & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \end{array} \right) =$$

Consumul specific anual al mijloacelor de producție

Creșterea produsului final în profitul ramurilor economiei naționale

$$\left(\begin{array}{cccccc} \Delta y_{11}(t) & \Delta y_{12}(t) & \dots & \Delta y_{ij}(t) & \dots & \Delta y_{1n}(t) \\ \Delta y_{21}(t) & \Delta y_{22}(t) & \dots & \Delta y_{2j}(t) & \dots & \Delta y_{2n}(t) \\ \Delta y_{i1}(t) & \Delta y_{i2}(t) & \dots & \Delta y_{ij}(t) & \dots & \Delta y_{in}(t) \\ \Delta y_{n1}(t) & \Delta y_{n2}(t) & \dots & \Delta y_{nj}(t) & \dots & \Delta y_{nn}(t) \end{array} \right)$$

Investițiile anuale

Din această relație deducem matricea coeficienților de investiții $k_{ij}, i,j = 1,2,\dots,n$:

$$\left(\begin{array}{cccccc} \frac{\Delta y_{11}}{\Delta y_1} & \frac{\Delta y_{12}}{\Delta y_2} & \dots & \frac{\Delta y_{1j}}{\Delta y_j} & \dots & \frac{\Delta y_{1n}}{\Delta y_n} \\ \frac{\Delta y_{21}}{\Delta y_1} & \frac{\Delta y_{22}}{\Delta y_2} & \dots & \frac{\Delta y_{2j}}{\Delta y_j} & \dots & \frac{\Delta y_{2n}}{\Delta y_n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \frac{\Delta y_{i1}}{\Delta y_i} & \frac{\Delta y_{i2}}{\Delta y_2} & \dots & \frac{\Delta y_{ij}}{\Delta y_j} & \dots & \frac{\Delta y_{in}}{\Delta y_n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \frac{\Delta y_{n1}}{\Delta y_1} & \frac{\Delta y_{n2}}{\Delta y_2} & \dots & \frac{\Delta y_{nj}}{\Delta y_j} & \dots & \frac{\Delta y_{nn}}{\Delta y_n} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{cccccc} k_{11} & k_{12} & \dots & k_{1j} & \dots & k_{1n} \\ k_{21} & k_{22} & \dots & k_{2j} & \dots & k_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_{i1} & k_{i2} & \dots & k_{ij} & \dots & k_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_{n1} & k_{n2} & \dots & k_{nj} & \dots & k_{nn} \end{array} \right)$$

Matricea coeficienților investiționali

$$\left(\begin{array}{cccccc} \alpha_{11}\theta_{11} & \alpha_{12}\theta_{12} & \dots & \alpha_{ij}\theta_{ij} & \dots & \alpha_{1n}\theta_{1n} \\ \alpha_{21}\theta_{21} & \alpha_{22}\theta_{22} & \dots & \alpha_{2j}\theta_{2j} & \dots & \alpha_{2n}\theta_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \alpha_{i1}\theta_{i1} & \alpha_{i2}\theta_{i2} & \dots & \alpha_{ij}\theta_{ij} & \dots & \alpha_{in}\theta_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{cccccc} (Y_1(t+1) - Y_1(t)) & 0 & \dots & 0 & \dots & 0 \\ 0 & (Y_2(t+1) - Y_2(t)) & \dots & 0 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & \dots & (Y_j(t+1) - Y_j(t)) & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \end{array} \right) =$$

Annual specific consumption of the production means

Increasing the final product in profit to national economy branches

$$\left(\begin{array}{cccccc} \Delta y_{11}(t) & \Delta y_{12}(t) & \dots & \Delta y_{ij}(t) & \dots & \Delta y_{1n}(t) \\ \Delta y_{21}(t) & \Delta y_{22}(t) & \dots & \Delta y_{2j}(t) & \dots & \Delta y_{2n}(t) \\ \Delta y_{i1}(t) & \Delta y_{i2}(t) & \dots & \Delta y_{ij}(t) & \dots & \Delta y_{in}(t) \\ \Delta y_{n1}(t) & \Delta y_{n2}(t) & \dots & \Delta y_{nj}(t) & \dots & \Delta y_{nn}(t) \end{array} \right)$$

Annual investments

From this relationship we deduce the matrix of investment coefficients k_{ij} , $i, j = 1, 2, \dots, n$:

$$\left(\begin{array}{cccccc} \frac{\Delta y_{11}}{\Delta y_1} & \frac{\Delta y_{12}}{\Delta y_2} & \dots & \frac{\Delta y_{1j}}{\Delta y_j} & \dots & \frac{\Delta y_{1n}}{\Delta y_n} \\ \frac{\Delta y_{21}}{\Delta y_1} & \frac{\Delta y_{22}}{\Delta y_2} & \dots & \frac{\Delta y_{2j}}{\Delta y_j} & \dots & \frac{\Delta y_{2n}}{\Delta y_n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \frac{\Delta y_{i1}}{\Delta y_i} & \frac{\Delta y_{i2}}{\Delta y_2} & \dots & \frac{\Delta y_{ij}}{\Delta y_j} & \dots & \frac{\Delta y_{in}}{\Delta y_n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \frac{\Delta y_{n1}}{\Delta y_1} & \frac{\Delta y_{n2}}{\Delta y_2} & \dots & \frac{\Delta y_{nj}}{\Delta y_j} & \dots & \frac{\Delta y_{nn}}{\Delta y_n} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{cccccc} k_{11} & k_{12} & \dots & k_{1j} & \dots & k_{1n} \\ k_{21} & k_{22} & \dots & k_{2j} & \dots & k_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_{i1} & k_{i2} & \dots & k_{ij} & \dots & k_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_{n1} & k_{n2} & \dots & k_{nj} & \dots & k_{nn} \end{array} \right)$$

Matrix of investment coefficients

Admitem că coeficienții de investiții pe parcursul unui interval de timp relativ scurt sunt constanți. Utilizând matricea coeficienților de investiții, acumulările productive $y_i^{(a)}(t)$ pot fi exprimate astfel:

$$\begin{pmatrix} k_{11} & k_{12} & \dots & k_{1j} & \dots & k_{1n} \\ k_{21} & k_{22} & \dots & k_{2j} & \dots & k_{2n} \\ \dots & \dots & \ddots & \dots & \dots & \dots \\ k_{i1} & k_{i2} & \dots & k_{ij} & \dots & k_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \ddots & \dots \\ k_{n1} & k_{n2} & \dots & k_{nj} & \dots & k_{nn} \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} (y_1(t+1) - y_1(t)) \\ (y_2(t+1) - y_2(t)) \\ \dots \\ (y_j(t+1) - y_j(t)) \\ \dots \\ (y_n(t+1) - y_n(t)) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} y_1^{(a)}(t) \\ y_2^{(a)}(t) \\ \vdots \\ y_i^{(a)}(t) \\ \vdots \\ y_n^{(a)}(t) \end{pmatrix}$$

Lets assume that the coefficients of investment over a period of relatively short time are constant. Using the matrix of investment coefficients, productive accumulation $y_i^{(a)}(t)$ can be expressed:

În așa mod, am obținut relațiile ce exprimă dependența dintre produsul final destinat pentru investiții în diferite ramuri ale economiei naționale și creșterea producției în profilul ramural. Aceste relații constituie un sistem de n ecuații cu $2n$ necunoscute: $(y_1(t+1) - y_1(t)); (y_2(t+1) - y_2(t)); \dots; (y_j(t+1) - y_j(t)); \dots; (y_n(t+1) - y_n(t)); y_1^{(a)}(t); y_2^{(a)}(t); \dots; y_j^{(a)}(t); \dots; y_n^{(a)}(t)$. Deci, sistemul este nedeterminat, are infinitate de soluții.

In this way we obtained the relations expressing the dependence of the final product intended for investment in various branches of national economy and increasing production in branch profile. These relationships form a system of n equations with $2n$ unknown: $(y_1(t+1) - y_1(t)); (y_2(t+1) - y_2(t)); \dots; (y_j(t+1) - y_j(t)); \dots; (y_n(t+1) - y_n(t)); y_1^{(a)}(t); y_2^{(a)}(t); \dots; y_j^{(a)}(t); \dots; y_n^{(a)}(t)$. Therefore, the system is undetermined, has infinite solutions.

În situații de acest gen, managerul, oricât de iscusit ar fi, fără aparatul matematic nu va putea găsi nici o soluție cel puțin admisibilă, fără a mai vorbi de cea optimă.

In such situations the manager, no matter how clever he is, without o mathematics won't find any solution, at least an admissible one, not speaking of the optimal one.

Înmulțind la stânga vectorul produsului final acumulat cu inversa matrice a coeficienților de investiții, obținem valoarea creșterii producției fiecărei ramuri:

Multiplying the left vector of accumulated final product with the inverse matrix of investment coefficient, we obtain the value of the production increasing of each branch:

$$\begin{pmatrix} \Delta y_1 \\ \Delta y_2 \\ \vdots \\ \Delta y_i \\ \vdots \\ \Delta y_n \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} y_1(t+1) - y_1(t) \\ y_2(t+1) - y_2(t) \\ \vdots \\ y_i(t+1) - y_i(t) \\ \vdots \\ y_n(t+1) - y_n(t) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} k_{11} & k_{12} & \dots & k_{1j} & \dots & k_{1n} \\ k_{21} & k_{22} & \dots & k_{2j} & \dots & k_{2n} \\ \dots & \dots & \ddots & \dots & \dots & \dots \\ k_{i1} & k_{i2} & \dots & k_{ij} & \dots & k_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \ddots & \dots \\ k_{n1} & k_{n2} & \dots & k_{nj} & \dots & k_{nn} \end{pmatrix}^{-1} \times \begin{pmatrix} y_1^{(a)}(t) \\ y_2^{(a)}(t) \\ \vdots \\ y_i^{(a)}(t) \\ \vdots \\ y_n^{(a)}(t) \end{pmatrix}$$

Coeficienții matricei inverse au o interpretare economică bogată: ei permit să determinăm cu cât trebuie să crească producția ramurii $i, i = 1, 2, \dots, n$ pentru a asigura creșterea cu o unitate a investițiilor în ramura $j, j = 1, 2, \dots, n$. Știind Δy_i și $y_i(t), i = 1, 2, \dots, n$, calculăm:

Inverse matrix coefficients have a rich economic interpretation: they allow to determine by how much the branch production i needs to be increased, $i = 1, 2, \dots, n$ to ensure the increase by one unit of the investments in industry $j, j = 1, 2, \dots, n$. Knowing Δy_i and $y_i(t), i = 1, 2, \dots, n$ we compute:

$$\begin{aligned} Y_1(t+1) &= y_1(t) + \Delta y_1 \\ Y_2(t+1) &= y_2(t) + \Delta y_1 \\ \dots & \\ Y_i(t+1) &= y_i(t) + \Delta y_i \\ \dots & \\ Y_n(t+1) &= y_n(t) + \Delta y_n \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} Y_1(t+1) &= y_1(t) + \Delta y_1 \\ Y_2(t+1) &= y_2(t) + \Delta y_1 \\ \dots & \\ Y_i(t+1) &= y_i(t) + \Delta y_i \\ \dots & \\ Y_n(t+1) &= y_n(t) + \Delta y_n \end{aligned}$$

În continuare, se efectuează împărțirea produsului final în două componente: produsul final destinat

Further the division of the final product is carried out in two components: the final product for consumption and for the final product for accumulation, the production

consumului și produsul final destinat acumulărilor, se calculează producția pentru anul (t+2) etc.

Cele deduse mai sus pot fi exemplificate astfel. Admitem că economia națională este constituită din 8 ramuri productive. În componența fiecărei ramuri are loc consumul productiv; se produce produsul final, acumulat și folosit în ramură (tabelul 1). În baza datelor din tabelul 1, calculăm: matricea coeficienților cheltuielilor directe pentru t=0 (punctul 1.1); matricea coeficienților de investiții (punctul 1.2), matricea inversă a matricei coeficienților de investiții; produsul acumulat $y^{(a)}$ pentru anul inițial t=v (punctul 1.3); creșterea Producției Globale (punctul 1.4); Producția Globală pentru anul t=1 (punctul 1.5); cheltuielile materiale în fiecare ramură, în ansamblu (punctul 1.6); produsul final în fiecare ramură, în ansamblu (punctul 1.7); produsul neproductiv în fiecare ramură, în ansamblu (punctul 1.8).

Comparăm dacă avem sau nu o creștere a consumului productiv în anul t=1, față de anul precedent(t=0), adică condiția de bază – consumul neproductiv în anul t nu este sub consumul neproductiv în anul următor (t=1)(p. 1.9); acumulările materiale în fiecare ramură, în ansamblu (p. 1.10); creșterea Producției Globale (p. 1.11); Producția Globală în anul t=2(p. 2.1); cheltuielile materiale în fiecare ramură, în ansamblu (p. 2.2); produsul final în fiecare ramură, în ansamblu (p. 2.3); consumul neproductiv în fiecare ramură, în ansamblu (p. 2.4); comparăm dacă avem sau nu o creștere a consumului neproductiv în anul t=2 față de anul precedent t=1, adică condiția creșterii nivelului de consum (p. 2.5); acumulările materiale în fiecare ramură, în ansamblu (p. 2.6); creșterea Producției Globale (p. 2.7).

Rezultatele obținute le transcriem în tabelele (I-R)-(5-R) pentru cota-parte de acumulări productive $\alpha=0.08$ (8%); (6-R)-(10-R) pentru $\alpha=0.1$; (11-R)-(15-R) pentru $\alpha=0.12$; (16-R)-(20-R) pentru $\alpha=0.14$; (21-R)-(25-R) pentru $\alpha=0.16$; (26-R)-(30-R) pentru $\alpha=0.18$; (31-R)-(35-R) pentru $\alpha=0.2$.

is calculated for the year (t + 2), etc.

The deduced above can be exemplified as follows. Admit that the national economy is made up of 8 productive branches. In the composition of each branch takes place the productive consumption, the final product is being produced, accumulated and used in branch (Table 1). Based on data from Table 1 we compute: the matrix of coefficients for direct expenditures t = 0 (section 1.1); the matrix of investment coefficients (section 1.2), the inverse matrix of the investment coefficients matrix, accumulated product $y^{(a)}$ for the initial year t = v (section 1.3), increasing the Global Production (section 1.4); Global Production for the year t = 1 (section 1.5); material costs in each branch as a whole (section 1.6); the final product in each branch as a whole (section 1.7); the unproductive product in each branch as a whole (section 1.8).

We compare whether or not we have an increase of the productive consumption in year t = 1, compared to the previous year (t = 0), i.e. the basis condition – the unproductive consumption in year t is not under the unproductive consumption in the next year (t = 1) (p.1.9); material accumulation in each branch as a whole (p.1.10), increasing the Global Production (p. 1.11), the Global Production in year t = 2 (p.2.1); material costs in each branch as a whole (p. 2.2), the final product in each branch as a whole (p.2.3); unproductive consumption in each branch as a whole (p.2.4); we compare whether or not we have an increase in the unproductive consumption in year t = 2 compared to the previous year t = 1, i.e. the increasing condition of the consumption level (p.2.5); material accumulation in each branch as a whole (p.2.6); the increasing of the Global Production (p.2.7).

We copy the obtained results in the tables (I-R) - (5-R) for its share of productive accumulation $\alpha = 0.08$ (8%); (6-R) - (10-R) for $\alpha = 0.1$; (11-R) - (15-R) for $\alpha = 0.12$; (16-R) - (20-R) for $\alpha = 0.14$; (21-R) - (25-R) for $\alpha = 0.16$; (26-R) - (30-R) for $\alpha = 0.18$; (31-R) - (35-R) for $\alpha = 0.2$.

Tabelul 1

Dinamica Produsului Global pe ramuri de activitate în funcție de produsul final, consumul productiv, produsul final consumat

Ramuri	Consum productiv în ramură								Produs final acumulat și folosit în ramură, $Y^{(a)}$								Produs final consumat, Y(c)	Y(c)	Produs Global, X	Creștere a produsului global, ΔX
	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4	5	6	7	8				
1	2	4	6	8	10	12	14	16	18	4	1	23	1	2	20	18	144	160	319	2
2	19	17	15	13	11	9	7	5	21	19	1	25	14	21	21	14	192	208	440	4
3	7	9	11	13	15	17	19	21	6	7	6	6	2	21	6	7	224	240	413	5
4	20	18	16	14	12	10	8	6	5	6	9	3	25	11	21	13	208	224	421	8
5	11	13	15	17	19	21	23	25	18	25	20	10	23	19	12	4	288	304	579	10
6	24	22	20	18	16	14	12	10	14	23	16	8	21	23	18	25	272	228	572	4
7	13	15	17	19	21	23	25	27	22	6	2	9	11	3	9	13	320	336	571	5
8	23	21	19	17	15	13	11	9	17	25	21	15	9	8	10	3	256	272	508	8

Sursa: calculele autorului

Table 1

Dynamics of Global Product on branches of activity depending on the final product, the productive consumption, the final consumed product

Branches	Productive consumption in branch								Final accumulated and used product in branch, Y ^(a)								Final consumed product, Y(c)	Y(c)	Global Product, X	Global Production's rate of increasing, ΔX
	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4	5	6	7	8				
1	2	4	6	8	10	12	14	16	18	4	1	23	1	2	20	18	144	160	319	2
2	19	17	15	13	11	9	7	5	21	19	1	25	14	21	21	14	192	208	440	4
3	7	9	11	13	15	17	19	21	6	7	6	6	2	21	6	7	224	240	413	5
4	20	18	16	14	12	10	8	6	5	6	9	3	25	11	21	13	208	224	421	8
5	11	13	15	17	19	21	23	25	18	25	20	10	23	19	12	4	288	304	579	10
6	24	22	20	18	16	14	12	10	14	23	16	8	21	23	18	25	272	228	572	4
7	13	15	17	19	21	23	25	27	22	6	2	9	11	3	9	13	320	336	571	5
8	23	21	19	17	15	13	11	9	17	25	21	15	9	8	10	3	256	272	508	8

Source: author's calculations

Evoluția indicatorilor macroeconomici poate fi interpretată grafic prin următoarele dependențe economice.

The evolution of macroeconomic indices can be graphically interpreted using the following economic dependencies:

1.1. Determinăm matricea coeficienților cheltuielilor directe pentru t=0:

1.1. We determine the matrix of coefficients for direct expenses t = 0

$$A = \begin{pmatrix} 2/319 & 4/440 & 6/413 & 8/421 & 10/579 & 12/572 & 14/571 & 16/508 \\ 19/319 & 17/440 & 15/413 & 13/421 & 11/579 & 9/572 & 7/571 & 5/508 \\ 7/319 & 9/440 & 11/413 & 13/421 & 15/579 & 17/572 & 19/571 & 21/508 \\ 20/319 & 18/440 & 16/413 & 14/421 & 12/579 & 10/572 & 8/571 & 6/508 \\ 11/319 & 13/440 & 15/413 & 17/421 & 19/579 & 21/572 & 23/571 & 25/508 \\ 24/319 & 22/440 & 20/413 & 18/421 & 16/579 & 14/572 & 12/571 & 10/508 \\ 13/319 & 15/440 & 17/413 & 19/421 & 21/579 & 23/572 & 25/571 & 27/508 \\ 23/319 & 21/440 & 19/413 & 17/421 & 15/579 & 13/572 & 11/571 & 9/508 \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} 0.00627 & 0.009091 & 0.014528 & 0.019002 & 0.017271 & 0.020979 & 0.024518 & 0.031496 \\ 0.059561 & 0.038636 & 0.03632 & 0.030879 & 0.018998 & 0.015734 & 0.012259 & 0.009843 \\ 0.021944 & 0.020455 & 0.026634 & 0.030879 & 0.025907 & 0.02972 & 0.033275 & 0.041339 \\ 0.062696 & 0.040909 & 0.038741 & 0.033254 & 0.020725 & 0.017483 & 0.014011 & 0.011811 \\ 0.034483 & 0.029545 & 0.03632 & 0.04038 & 0.032815 & 0.036713 & 0.04028 & 0.049213 \\ 0.075235 & 0.05 & 0.048426 & 0.042755 & 0.027634 & 0.024476 & 0.021016 & 0.019685 \\ 0.040752 & 0.034091 & 0.041162 & 0.045131 & 0.036269 & 0.04021 & 0.043783 & 0.05315 \\ 0.0721 & 0.047727 & 0.046005 & 0.04038 & 0.025907 & 0.022727 & 0.019264 & 0.017717 \end{pmatrix} ;$$

1.2. Determinăm matricea coeficienților de investiții: ; 1.2. Determine the matrix of investment coefficients:

$$d = \begin{pmatrix} 18/2 & 4/4 & 1/5 & 23/8 & 1/10 & 2/4 & 20/5 & 18/8 \\ 21/2 & 19/4 & 1/5 & 25/8 & 14/10 & 21/4 & 21/5 & 14/8 \\ 6/2 & 7/4 & 6/5 & 6/8 & 2/10 & 21/4 & 6/5 & 7/8 \\ 5/2 & 6/4 & 9/5 & 3/8 & 25/10 & 11/4 & 21/5 & 13/8 \\ 18/2 & 25/4 & 20/5 & 10/8 & 23/10 & 19/4 & 12/5 & 4/8 \\ 14/2 & 23/4 & 16/5 & 8/8 & 21/10 & 23/4 & 18/5 & 25/8 \\ 22/2 & 6/4 & 2/5 & 9/8 & 11/10 & 3/4 & 9/5 & 13/8 \\ 17/2 & 25/4 & 21/5 & 15/8 & 9/10 & 8/4 & 10/5 & 3/8 \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} 9 & 1 & 0.2 & 2.875 & 0.1 & 0.5 & 4 & 2.25 \\ 10.5 & 4.75 & 0.2 & 3.125 & 1.4 & 5.25 & 4.2 & 1.75 \\ 3 & 1.75 & 1.2 & 0.75 & 0.2 & 5.25 & 1.2 & 0.875 \\ 2.5 & 1.5 & 1.8 & 0.375 & 2.5 & 2.75 & 4.2 & 1.625 \\ 9 & 6.25 & 4 & 1.25 & 2.3 & 4.75 & 2.4 & 0.5 \\ 7 & 5.75 & 3.2 & 1 & 2.1 & 5.75 & 3.6 & 3.125 \\ 11 & 1.5 & 0.4 & 1.125 & 1.1 & 0.75 & 1.8 & 1.625 \\ 8.5 & 6.25 & 4.2 & 1.875 & 0.9 & 2 & 2 & 0.375 \end{pmatrix}$$

Determinăm valoarea inversă a matricei d, (d⁻¹): ; We determine the value of the inverse matrix d, (d⁻¹):

$$d^{-1} = \begin{pmatrix} -0.3012915 & 0.0941856 & 0.1945164 & 0.193008 & -0.44945 & -0.12708 & 0.316127 & 0.366325 \\ -0.7622631 & 0.4392749 & 0.0802429 & 0.335862 & -1.11293 & 0.002254 & 0.33963 & 0.87438 \\ 0.7208894 & -0.537768 & -0.074631 & -0.31945 & 0.987466 & 0.087757 & -0.39772 & -0.58182 \\ 2.9643292 & -1.038853 & -1.40569 & -2.00562 & 4.561679 & 0.638631 & -2.05508 & -3.46582 \\ 1.9766985 & -0.770821 & -1.3321 & -1.34414 & 3.673261 & 0.531096 & -1.33312 & -2.87679 \\ -0.0276488 & 0.0129125 & 0.2147968 & -0.00194 & 0.045461 & -0.04354 & -0.00353 & -0.06962 \\ -1.6912735 & 0.7615158 & 0.8912298 & 1.445526 & -2.9229 & -0.5752 & 1.073336 & 2.289873 \\ 1.0615604 & -0.519168 & -0.583873 & -0.83982 & 1.398748 & 0.69213 & -0.60228 & -1.3012 \end{pmatrix}$$

1.3. Determinăm produsul final acumulat (Y^(a)) ; 1.3. We determine the final accumulated
pentru t = 0; ; product (Y^(a)) for t = 0;

$$\begin{pmatrix} Y_1^{(a)}(0) \\ Y_2^{(a)}(0) \\ Y_3^{(a)}(0) \\ Y_4^{(a)}(0) \\ Y_5^{(a)}(0) \\ Y_6^{(a)}(0) \\ Y_7^{(a)}(0) \\ Y_8^{(a)}(0) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 18 \\ 21 \\ 6 \\ 5 \\ 18 \\ 14 \\ 22 \\ 17 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 4 \\ 19 \\ 7 \\ 6 \\ 25 \\ 23 \\ 6 \\ 25 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 6 \\ 9 \\ 20 \\ 16 \\ 2 \\ 21 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 23 \\ 25 \\ 6 \\ 3 \\ 10 \\ 8 \\ 9 \\ 15 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 1 \\ 14 \\ 2 \\ 25 \\ 23 \\ 21 \\ 11 \\ 9 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 2 \\ 21 \\ 21 \\ 11 \\ 19 \\ 23 \\ 3 \\ 8 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 20 \\ 21 \\ 6 \\ 21 \\ 12 \\ 18 \\ 9 \\ 10 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 18 \\ 14 \\ 7 \\ 13 \\ 4 \\ 25 \\ 13 \\ 3 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 87 \\ 136 \\ 61 \\ 93 \\ 131 \\ 148 \\ 75 \\ 108 \end{pmatrix}$$

1.4. Determinăm creșterea Producției Globale, $\Delta X(0) = d^{-1} * Y^{(a)}(0)$: **1.4. We determine the Global Production's rate of increasing, $\Delta X(0) = d^{-1} * Y^{(a)}(0)$:**

$$\begin{pmatrix} \Delta X_1(0) \\ \Delta X_2(0) \\ \Delta X_3(0) \\ \Delta X_4(0) \\ \Delta X_5(0) \\ \Delta X_6(0) \\ \Delta X_7(0) \\ \Delta X_8(0) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} -0.3012915 & 0.0941856 & 0.1945164 & 0.193008 & -0.44945 & -0.12708 & 0.316127 & 0.366325 \\ -0.7622631 & 0.4392749 & 0.0802429 & 0.335862 & -1.11293 & 0.002254 & 0.33963 & 0.87438 \\ 0.7208894 & -0.537768 & -0.074631 & -0.31945 & 0.987466 & 0.087757 & -0.39772 & -0.58182 \\ 2.9643292 & -1.038853 & -1.40569 & -2.00562 & 4.561679 & 0.638631 & -2.05508 & -3.46582 \\ 1.9766985 & -0.770821 & -1.3321 & -1.34414 & 3.673261 & 0.531096 & -1.33312 & -2.87679 \\ -0.0276488 & 0.0129125 & 0.2147968 & -0.00194 & 0.045461 & -0.04354 & -0.00353 & -0.06962 \\ -1.6912735 & 0.7615158 & 0.8912298 & 1.445526 & -2.9229 & -0.5752 & 1.073336 & 2.289873 \\ 1.0615604 & -0.519168 & -0.583873 & -0.83982 & 1.398748 & 0.69213 & -0.60228 & -1.3012 \end{pmatrix}$$

$$* \begin{pmatrix} 87 \\ 136 \\ 61 \\ 93 \\ 131 \\ 148 \\ 75 \\ 108 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2 \\ 4 \\ 5 \\ 8 \\ 10 \\ 4 \\ 5 \\ 8 \end{pmatrix}$$

1.5. Determinăm Producția Globală (X) în anul $t=1$, $X(1) = X(0) + \Delta X(0)$: **1.5. We determine the Global Production (X) for year $t=1$, $X(1) = X(0) + \Delta X(0)$:**

$$\begin{pmatrix} X_1(1) \\ X_2(1) \\ X_3(1) \\ X_4(1) \\ X_5(1) \\ X_6(1) \\ X_7(1) \\ X_8(1) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 319 \\ 440 \\ 413 \\ 421 \\ 579 \\ 572 \\ 571 \\ 508 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 2 \\ 4 \\ 5 \\ 8 \\ 10 \\ 4 \\ 5 \\ 8 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 321 \\ 444 \\ 418 \\ 429 \\ 589 \\ 576 \\ 576 \\ 516 \end{pmatrix}$$

$$X(1) = X_1(1) + X_2(1) + X_3(1) + X_4(1) + X_5(1) + X_6(1) + X_7(1) + X_8(1) = 321 + 444 + 418 + 429 + 589 + 576 + 576 + 516 = 3869$$

1.6. Determinăm cheltuielile materiale în fiecare ramură, în ansamblu, $AX(1) = A * X(1)$: **1.6. We determine the material costs for each branch, as whole, $AX(1) = A * X(1)$:**

$$\begin{pmatrix} AX_1(1) \\ AX_2(1) \\ AX_3(1) \\ AX_4(1) \\ AX_5(1) \\ AX_6(1) \\ AX_7(1) \\ AX_8(1) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0.00627 & 0.009091 & 0.014528 & 0.019002 & 0.017271 & 0.020979 & 0.024518 & 0.031496 \\ 0.059561 & 0.038636 & 0.03632 & 0.030879 & 0.018998 & 0.015734 & 0.012259 & 0.009843 \\ 0.021944 & 0.020455 & 0.026634 & 0.030879 & 0.025907 & 0.02972 & 0.033275 & 0.041339 \\ 0.062696 & 0.040909 & 0.038741 & 0.033254 & 0.020725 & 0.017483 & 0.014011 & 0.011811 \\ 0.034483 & 0.029546 & 0.03632 & 0.04038 & 0.032815 & 0.036713 & 0.04028 & 0.049213 \\ 0.075235 & 0.05 & 0.048426 & 0.042755 & 0.027634 & 0.024476 & 0.021016 & 0.019685 \\ 0.040752 & 0.034091 & 0.041162 & 0.045131 & 0.036269 & 0.04021 & 0.043783 & 0.05315 \\ 0.0721 & 0.047727 & 0.046005 & 0.04038 & 0.02907 & 0.022727 & 0.019264 & 0.017717 \end{pmatrix} *$$

$$* \begin{pmatrix} 321 \\ 444 \\ 418 \\ 429 \\ 589 \\ 576 \\ 576 \\ 516 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 72.90488 \\ 97.095253 \\ 113.38094 \\ 105.19049 \\ 145.76189 \\ 137.57144 \\ 161.95237 \\ 129.47621 \end{pmatrix}$$

$$AX(1) = 72.90488 + 97.095253 + 113.38094 + 105.19049 + 145.76189 + 137.57144 + 161.95237 + 129.47621 = 963.33347$$

1.7. Determinăm produsul final în fiecare ramură, în ansamblu, $Y(1) = X(1) - AX(1)$: **1.7. We determine the final product for each branch, as whole $Y(1) = X(1) - AX(1)$:**

$$\begin{pmatrix} Y_1(1) \\ Y_2(1) \\ Y_3(1) \\ Y_4(1) \\ Y_5(1) \\ Y_6(1) \\ Y_7(1) \\ Y_8(1) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 321 \\ 444 \\ 418 \\ 429 \\ 589 \\ 576 \\ 576 \\ 516 \end{pmatrix} - \begin{pmatrix} 72.90488 \\ 97.095253 \\ 113.38094 \\ 105.19049 \\ 145.76189 \\ 137.57144 \\ 161.95237 \\ 129.47621 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 248.09512 \\ 346.90475 \\ 304.61906 \\ 323.80951 \\ 443.23811 \\ 438.42856 \\ 414.04763 \\ 386.52379 \end{pmatrix}$$

$$Y(1) = Y_1(1) + Y_2(1) + Y_3(1) + Y_4(1) + Y_5(1) + Y_6(1) + Y_7(1) + Y_8(1) = 2905.6665$$

1.8. Determinăm consumul neproductiv în fiecare ramură, în ansamblu, $Y^{(c)}(1) = (1-\alpha) * Y(1) = (1-\alpha) * (X(1) - AX(1))$: **1.8. We determine the unproductive consumption for each branch, as whole $Y^{(c)}(1) = (1-\alpha) * Y(1) = (1-\alpha) * (X(1) - AX(1))$:**

$$\begin{pmatrix} Y_1^{(c)}(1) \\ Y_2^{(c)}(1) \\ Y_3^{(c)}(1) \\ Y_4^{(c)}(1) \\ Y_5^{(c)}(1) \\ Y_6^{(c)}(1) \\ Y_7^{(c)}(1) \\ Y_8^{(c)}(1) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0.92 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0.92 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0.92 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0.92 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0.92 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.92 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.92 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.92 \end{pmatrix} * \begin{pmatrix} 248.09512 \\ 346.90475 \\ 304.61906 \\ 323.80951 \\ 443.23811 \\ 438.42856 \\ 414.04763 \\ 386.52379 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 228.24751 \\ 319.15237 \\ 280.24954 \\ 297.90475 \\ 407.77906 \\ 403.35427 \\ 380.92382 \\ 355.60189 \end{pmatrix}$$

$$Y^{(c)}(1) = Y_1^{(c)}(1) + Y_2^{(c)}(1) + Y_3^{(c)}(1) + Y_4^{(c)}(1) + Y_5^{(c)}(1) + Y_6^{(c)}(1) + Y_7^{(c)}(1) + Y_8^{(c)}(1) = 2673.2132;$$

1.9. Comparăm dacă avem o creștere a consumului productiv în anul $t=1$ față de anul precedent ($t=0$), adică condiția de bază este $(1-\alpha) * (X(1) - AX(1)) >= (1-\alpha) * (X(0) - AX(0))$ sau $Y^{(c)}(1) >= Y^{(c)}(0)$: **1.9. We compare whether or not we have an increase in the productive consumption for year $t=1$ compared to previous year ($t=0$), i.e. the basis condition is $(1-\alpha) * (X(1) - AX(1)) >= (1-\alpha) * (X(0) - AX(0))$ or $Y^{(c)}(1) >= Y^{(c)}(0)$:**

$$\begin{pmatrix} Y_1^{(c)}(1) \\ Y_2^{(c)}(1) \\ Y_3^{(c)}(1) \\ Y_4^{(c)}(1) \\ Y_5^{(c)}(1) \\ Y_6^{(c)}(1) \\ Y_7^{(c)}(1) \\ Y_8^{(c)}(1) \end{pmatrix} \geq \begin{pmatrix} Y_1^{(c)}(0) \\ Y_2^{(c)}(0) \\ Y_3^{(c)}(0) \\ Y_4^{(c)}(0) \\ Y_5^{(c)}(0) \\ Y_6^{(c)}(0) \\ Y_7^{(c)}(0) \\ Y_8^{(c)}(0) \end{pmatrix} \Leftrightarrow \begin{pmatrix} 228 & .24751 \\ 319 & .15237 \\ 280 & .24954 \\ 297 & .90475 \\ 407 & .77906 \\ 403 & .35427 \\ 380 & .92382 \\ 355 & .60189 \end{pmatrix} \geq \begin{pmatrix} 160 \\ 208 \\ 240 \\ 224 \\ 304 \\ 288 \\ 336 \\ 272 \end{pmatrix}$$

1.10. Determinăm acumulările materiale în fiecare ramură, în ansamblu, $Y^{(a)}(1) = \alpha * Y(1)$: **1.10. We determine the material accumulation in each branch as a whole $Y^{(a)}(1) = \alpha * Y(1)$:**

$$\begin{pmatrix} Y_1^{(a)}(1) \\ Y_2^{(a)}(1) \\ Y_3^{(a)}(1) \\ Y_4^{(a)}(1) \\ Y_5^{(a)}(1) \\ Y_6^{(a)}(1) \\ Y_7^{(a)}(1) \\ Y_8^{(a)}(1) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0.08 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0.08 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0.08 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0.08 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0.08 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.08 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.08 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.08 \end{pmatrix} * \begin{pmatrix} 248.09512 \\ 346.90475 \\ 304.61906 \\ 323.80951 \\ 443.23811 \\ 438.42856 \\ 414.04763 \\ 386.52379 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 19.84761 \\ 27.75238 \\ 24.369525 \\ 25.904761 \\ 35.459049 \\ 35.12381 \\ 33.12381 \\ 30.921904 \end{pmatrix}$$

$$Y^{(a)}(1) = Y_1^{(a)}(1) + Y_2^{(a)}(1) + Y_3^{(a)}(1) + Y_4^{(a)}(1) + Y_5^{(a)}(1) + Y_6^{(a)}(1) + Y_7^{(a)}(1) + Y_8^{(a)}(1) = 232.45332$$

1.11. Determinăm creșterea Producției Globale, $\Delta X(1) = d^{-1} * Y^{(a)}(1)$: **1.11. We determine the increasing of the Global Production, $\Delta X(1) = d^{-1} * Y^{(a)}(1)$:**

$$\begin{pmatrix} \Delta X_1(1) \\ \Delta X_2(1) \\ \Delta X_3(1) \\ \Delta X_4(1) \\ \Delta X_5(1) \\ \Delta X_6(1) \\ \Delta X_7(1) \\ \Delta X_8(1) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} -0.3012915 & 0.0941856 & 0.1945164 & 0.193008 & -0.44945 & -0.12708 & 0.316127 & 0.366325 \\ -0.7622631 & 0.4392749 & 0.0802429 & 0.335862 & -1.11293 & 0.002254 & 0.33963 & 0.87438 \\ 0.7208894 & -0.537768 & -0.074631 & -0.31945 & 0.987466 & 0.087757 & -0.39772 & -0.58182 \\ 2.9643292 & -1.038853 & -1.40569 & -2.00562 & 4.561679 & 0.638631 & -2.05508 & -3.46582 \\ 1.9766985 & -0.770821 & -1.3321 & -1.34414 & 3.673261 & 0.531096 & -1.33312 & -2.87679 \\ -0.0276488 & 0.0129125 & 0.2147968 & -0.00194 & 0.045461 & -0.04354 & -0.00353 & -0.06962 \\ -1.6912735 & 0.7615158 & 0.8912298 & 1.445526 & -2.9229 & -0.5752 & 1.073336 & 2.289873 \\ 1.0615604 & -0.519168 & -0.583873 & -0.83982 & 1.398748 & 0.69213 & -0.60228 & -1.3012 \end{pmatrix} *$$

$$* \begin{pmatrix} 19.84761 \\ 27.75238 \\ 24.369525 \\ 25.904761 \\ 35.459049 \\ 35.12381 \\ 33.12381 \\ 30.921904 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 7.7788011 \\ 6.6208056 \\ -3.782799 \\ -47.29665 \\ -33.67739 \\ 2.8088003 \\ 29.27289 \\ -15.63387 \end{pmatrix}$$

2.1. Determinăm producția globală (X) în anul t = 2, X(2) = X(1) + ΔX(1): **2.1. We determine the Global Production (X) for year t = 2, X(2) = X(1) + ΔX(1):**

$$\begin{pmatrix} X_1(2) \\ X_2(2) \\ X_3(2) \\ X_4(2) \\ X_5(2) \\ X_6(2) \\ X_7(2) \\ X_8(2) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 321 \\ 444 \\ 418 \\ 429 \\ 589 \\ 576 \\ 576 \\ 516 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 7.7788011 \\ 6.6208056 \\ -3.782799 \\ -47.29665 \\ -33.67739 \\ 2.8088003 \\ 29.27289 \\ -15.63387 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 328.7788 \\ 450.62081 \\ 414.2172 \\ 381.70335 \\ 555.32261 \\ 578.8088 \\ 605.27289 \\ 500.36613 \end{pmatrix}$$

X(2)= X₁(2)+X₂(2)+ X₃(2)+ X₄(2)+ X₅(2)+ X₆(2)+ X₇(2)+ X₈(2)= 3815.0906;

2.2. Determinăm cheltuielile materiale în fiecare ramură, în ansamblu, AX(2)= A*X(2): **2.2. Determine material costs in each branch as a whole, AX(2)= A*X(2):**

$$\begin{pmatrix} AX_1(2) \\ AX_2(2) \\ AX_3(2) \\ AX_4(2) \\ AX_5(2) \\ AX_6(2) \\ AX_7(2) \\ AX_8(2) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0.00641 & 0.009804 & 0.012712 & 0.018182 & 0.016667 & 0.021127 & 0.021084 & 0.029851 \\ 0.060897 & 0.041667 & 0.03178 & 0.029545 & 0.018333 & 0.015845 & 0.010542 & 0.009328 \\ 0.022436 & 0.022059 & 0.023305 & 0.029545 & 0.025 & 0.02993 & 0.028614 & 0.039179 \\ 0.064103 & 0.044118 & 0.044118 & 0.031818 & 0.02 & 0.017606 & 0.012048 & 0.011194 \\ 0.035256 & 0.031863 & 0.03178 & 0.038630 & 0.031667 & 0.036972 & 0.034639 & 0.046642 \\ 0.076923 & 0.053922 & 0.042373 & 0.040909 & 0.026667 & 0.024648 & 0.018072 & 0.018657 \\ 0.041667 & 0.036765 & 0.036017 & 0.043182 & 0.035 & 0.040493 & 0.037651 & 0.050373 \\ 0.073718 & 0.051471 & 0.040254 & 0.038636 & 0.025 & 0.022887 & 0.016566 & 0.016791 \end{pmatrix} *$$

$$* \begin{pmatrix} 328.7788 \\ 450.62081 \\ 414.2172 \\ 381.70335 \\ 555.32261 \\ 578.8088 \\ 605.27289 \\ 500.36613 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 71.762735 \\ 95.825882 \\ 111.66462 \\ 103.80629 \\ 143.58624 \\ 135.7279 \\ 159.54704 \\ 127.7475 \end{pmatrix}$$

AX(2)= 949.6682;

2.3. Determinăm produsul final în fiecare ramură, în ansamblu, Y(2)= X(2)- AX(2): **2.3. Determinăm produsul final în fiecare ramură, în ansamblu, Y(2)**

**2.3. Ax(2)=949.6682
(328 7788)(71762739)**

We determine the final product in each branch, as whole, Y(2)=x(2)-Ax(2):

$$\begin{pmatrix} Y_1(2) \\ Y_2(2) \\ Y_3(2) \\ Y_4(2) \\ Y_5(2) \\ Y_6(2) \\ Y_7(2) \\ Y_8(2) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 328.7788 \\ 450.62081 \\ 414.2172 \\ 381.70335 \\ 555.32261 \\ 578.8088 \\ 605.27289 \\ 500.36613 \end{pmatrix} - \begin{pmatrix} 71.762735 \\ 95.825882 \\ 111.66462 \\ 103.80629 \\ 143.58624 \\ 135.7279 \\ 159.54704 \\ 127.7475 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 257.01607 \\ 354.79492 \\ 302.55258 \\ 277.89707 \\ 411.73638 \\ 443.0809 \\ 445.72585 \\ 372.61863 \end{pmatrix}$$

$Y(2) = Y_{(1)}(2) + Y_{(2)}(2) + Y_{(3)}(2) + Y_{(4)}(2) + Y_{(5)}(2) + Y_{(6)}(2) + Y_{(7)}(2) + Y_{(8)}(2) = 2865.4224;$

2.4. Determinăm consumul neproductiv în fiecare ramură, în ansamblu, $Y^{(c)}(2) = (1-\alpha) * Y(2)$: **2.4. We determine the unproductive consumption in each branch, as whole, $Y^{(c)}(2) = (1-\alpha) * Y(2)$:**

$$\begin{pmatrix} Y_1^{(c)}(2) \\ Y_2^{(c)}(2) \\ Y_3^{(c)}(2) \\ Y_4^{(c)}(2) \\ Y_5^{(c)}(2) \\ Y_6^{(c)}(2) \\ Y_7^{(c)}(2) \\ Y_8^{(c)}(2) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0.92 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0.92 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0.92 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0.92 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0.92 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.92 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.92 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.92 \end{pmatrix} * \begin{pmatrix} 257.01607 \\ 354.79492 \\ 302.55258 \\ 277.89707 \\ 411.73638 \\ 443.0809 \\ 445.72585 \\ 372.61863 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 236.45478 \\ 326.41133 \\ 278.34837 \\ 255.6653 \\ 378.79747 \\ 407.63443 \\ 410.06778 \\ 342.80914 \end{pmatrix};$$

$Y^{(c)}(2) = Y_1^{(c)}(2) + Y_2^{(c)}(2) + Y_3^{(c)}(2) + Y_4^{(c)}(2) + Y_5^{(c)}(2) + Y_6^{(c)}(2) + Y_7^{(c)}(2) + Y_8^{(c)}(2) = 2636.1886$

2.5. Comparăm dacă avem o creștere a consumului neproductiv în anul $t=2$ față de anul precedent ($t=1$), adică condiția de bază este $(1-\alpha) * (X(2) - AX(2)) >= (1-\alpha) * (X(1) - AX(1))$ sau $Y^{(c)}(2) >= Y^{(c)}(1)$: **2.5. We compare whether or not we have an increase of the unproductive consumption for year $t=2$ compared to the previous year ($t=1$), i.e. the basis condition is $(1-\alpha) * (X(2) - AX(2)) >= (1-\alpha) * (X(1) - AX(1))$ or $Y^{(c)}(2) >= Y^{(c)}(1)$:**

$$\begin{pmatrix} Y_1^{(c)}(2) \\ Y_2^{(c)}(2) \\ Y_3^{(c)}(2) \\ Y_4^{(c)}(2) \\ Y_5^{(c)}(2) \\ Y_6^{(c)}(2) \\ Y_7^{(c)}(2) \\ Y_8^{(c)}(2) \end{pmatrix} \geq \begin{pmatrix} Y_1^{(c)}(1) \\ Y_2^{(c)}(1) \\ Y_3^{(c)}(1) \\ Y_4^{(c)}(1) \\ Y_5^{(c)}(1) \\ Y_6^{(c)}(1) \\ Y_7^{(c)}(1) \\ Y_8^{(c)}(1) \end{pmatrix} \Leftrightarrow \begin{pmatrix} 236.45478 \\ 326.41133 \\ 278.34837 \\ 255.6653 \\ 378.79747 \\ 407.63443 \\ 410.06778 \\ 342.80914 \end{pmatrix} \geq \begin{pmatrix} 228.24751 \\ 319.15237 \\ 280.24954 \\ 297.90475 \\ 407.77906 \\ 403.35427 \\ 380.92382 \\ 355.60189 \end{pmatrix}$$

2.6. Determinăm acumulările materiale în fiecare ramură, în ansamblu, $Y^{(a)}(2) = \alpha * Y(2)$: **2.6. We determine the material accumulation in each branch, as whole, $Y^{(a)}(2) = \alpha * Y(2)$:**
 $Y^{(a)}(2) = Y_1^{(a)}(2) + Y_2^{(a)}(2) + Y_3^{(a)}(2) + Y_4^{(a)}(2) + Y_5^{(a)}(2) + Y_6^{(a)}(2) + Y_7^{(a)}(2) + Y_8^{(a)}(2) = 229.23379$

$$\begin{pmatrix} Y_1^{(a)}(2) \\ Y_2^{(a)}(2) \\ Y_3^{(a)}(2) \\ Y_4^{(a)}(2) \\ Y_5^{(a)}(2) \\ Y_6^{(a)}(2) \\ Y_7^{(a)}(2) \\ Y_8^{(a)}(2) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0.08 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0.08 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0.08 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0.08 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0.08 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.08 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.08 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0.08 \end{pmatrix} * \begin{pmatrix} 257.01607 \\ 354.79492 \\ 302.55258 \\ 277.89707 \\ 411.73638 \\ 443.0809 \\ 455.72585 \\ 371.61863 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 20.561285 \\ 28.383594 \\ 24.204206 \\ 22.231765 \\ 32.93891 \\ 35.446472 \\ 35.658068 \\ 29.809491 \end{pmatrix}$$

2.7. Determinăm creșterea Producției Globale,
 $\Delta X(2) = d^{-1} * Y^{(a)}(2):$

2.7. We determine the Global Production's rate
of increasing, $\Delta X(2) = d^{-1} * Y^{(a)}(2):$

$$\begin{pmatrix} \Delta X_1(2) \\ \Delta X_2(2) \\ \Delta X_3(2) \\ \Delta X_4(2) \\ \Delta X_5(2) \\ \Delta X_6(2) \\ \Delta X_7(2) \\ \Delta X_8(2) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} -0.3012915 & 0.0941856 & 0.1945164 & 0.193008 & -0.44945 & -0.12708 & 0.316127 & 0.366325 \\ -0.7622631 & 0.4392749 & 0.0802429 & 0.335862 & -1.11293 & 0.002254 & 0.33963 & 0.87438 \\ 0.7208894 & -0.537768 & -0.074631 & -0.31945 & 0.987466 & 0.087757 & -0.39772 & -0.58182 \\ 2.9643292 & -1.038853 & -1.40569 & -2.00562 & 4.561679 & 0.638631 & -2.05508 & -3.46582 \\ 1.9766985 & -0.770821 & -1.3321 & -1.34414 & 3.673261 & 0.531096 & -1.33312 & -2.87679 \\ -0.0276488 & 0.0129125 & 0.2147968 & -0.00194 & 0.045461 & -0.04354 & -0.00353 & -0.06962 \\ -1.6912735 & 0.7615158 & 0.8912298 & 1.445526 & -2.9229 & -0.5752 & 1.073336 & 2.289873 \\ 1.0615604 & -0.519168 & -0.583873 & -0.83982 & 1.398748 & 0.69213 & -0.60228 & -1.3012 \end{pmatrix}$$

$$* \begin{pmatrix} 20.561285 \\ 28.383594 \\ 24.204206 \\ 22.231765 \\ 32.93891 \\ 35.446472 \\ 35.658068 \\ 29.809491 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 8.3611639 \\ 7.8007938 \\ -5.238687 \\ -50.84885 \\ -36.83372 \\ 2.7065635 \\ 30.414668 \\ -15.36906 \end{pmatrix}$$

Având cele 8 cazuri ale cotei-părți a acumulărilor productive, am efectuat o serie de calcule la nivel macroeconomic, legate, în special, de indicatorii balanței legăturilor dintre ramuri. Din calculele efectuate putem deduce următoarele concluzii:

- modificarea cotei-părți a acumulărilor productive duce și la modificarea celorlalți indicatori macroeconomici;
- odată cu modificarea cotei-părți a acumulărilor productive, în sensul creșterii, va avea loc și majorarea produsului final, destinat acumulărilor productive (adică utilajelor, tractoarelor, strungurilor etc.);
- dinamica consumului neproductiv (produselor alimentare, vestimentației etc.) va înregistra descreșteri în produsul final;
- cu cât este mai mare cota acumulărilor productive, cu atât majorarea Produsului Global e mai substanțială, ceea ce contribuie la creșterea economică în ansamblu pe țară. Însă, totodată,

Given the 8 cases of the share of the productive accumulation, we made a series of calculations at the macroeconomic level, linked, in particular, with the balance indicators of links between branches. From calculations we can deduce the following conclusions:

- Changing the share of productive accumulation leads also to the modification of other macroeconomic indicators;
- When changing the share of productive accumulation, in the increasing sense, will take place also the increasing of the final product intended to productive accumulation (i.e. machinery, tractors, lathes).
- The dynamics of the unproductive consumption (food, clothing, etc.) will record the decrease in the final product;
- The higher is the rate of the productive accumulation, the more substantial is the growth of the Global Product, contributing to overall economic growth in the country. But also we can

observăm că aceeași cotă-parte a acumulărilor productive, rezervată pentru cei șapte ani consecutivi, duce la descreșterea în total a tuturor indicatorilor macroeconomici;

- este necesar ca organele de resort ale Guvernului Republicii Moldova, în elaborarea politicilor economice, să țină cont de concluziile obținute.

Bibliografie

1. Danii, T. *Calitatea vieții populației Republicii Moldova în perioada de tranziție: probleme și tendințe sociale (analiză și evaluare sociologică politică privind sărăcia)*. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în sociologie, Chișinău, 2004, p.31.
2. For details on the 2006 Revision of the World Population Prospects see. www.un.org/esa/population/unpop.htm.
3. Gorobievski, S. *Deciziile manageriale în funcționarea complexurilor industriale: aspecte metodologice*. Revista „Economica”, ASEM, nr.2(62), 2008, p.25-30.
4. Gorobievski, S. *Managementul calității vieții și migrarea populației din Republica Moldova*. Conferința Internațională „15 ani de modernizare a Serviciului public din Republica Moldova”, Chișinău, Academia de Administrare Publică, 21 mai 2008.
5. Lange, O. *Introducere în cibernetica economică*, București: Edit. Economică, 1967, p.67.
6. Mărginean, I., Bălașa, A.(coord.), *Calitatea vieții în România*, București: Editura Expert, 2002.
7. Mărginean, I. *Cercetarea și monitorizarea calității vieții în țările UE și în țările candidate*. Revista *Calitatea Vieții*, XIV, București, nr. 3-4, 2003, p.13-18.
8. *Monitoring Quality of Life in Europe*, Luxemburg, 2003.
9. Paoli, P., Merllie, D., *Third European Survey on working conditions 2000*, EFILWC, 2001.
10. Sainsus, V. *Autoritățile neagă originea fenomenelor migrației și depopulării*. Ziarul „Timpul”, nr.163, 2008, p.18.

notice that the same share of productive accumulation reserved for the seven consecutive years leads to the decrease in the total of all macroeconomic indicators;

- It is necessary for the resort members of the Government of Moldova in developing the economic policies to take into account the obtained conclusions.

Bibliography:

1. Danii, T. *Calitatea vieții populației Republicii Moldova în perioada de tranziție: probleme și tendințe sociale (analiză și evaluare sociologică a politicii privind sărăcia)*. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în sociologie, Chișinău, 2004, p.31.
2. For details on the 2006 Revision of the World Population Prospects see. www.un.org/esa/population/unpop.htm.
3. Gorobievski, S. *Deciziile manageriale în funcționarea complexurilor industriale: aspecte metodologice*. Revista „Economica”, ASEM, Nr.2(62), 2008, p.25-30.
4. Gorobievski, S. *Managementul calității vieții și migrarea populației din Republica Moldova*. Conferința Internațională „15 Ani de modernizare a Serviciului public din Republica Moldova”, Chișinău, Academia de Administrare Publică, 21 mai 2008.
5. Lange, O. *Introducere în cibernetica economică*, București: Edit. Economică, 1967, p.67.
6. Mărginean, I., Bălașa, A.(coord.), *Calitatea vieții în România*, București: Editura Expert, 2002.
7. Mărginean, I. *Cercetarea și monitorizarea calității vieții în țările UE și în țările candidate*. Revista „Calitatea Vieții”, XIV, București, nr. 3-4, 2003, p.13-18.
8. *Monitoring Quality of Life in Europe*, Luxemburg, 2003.
9. Paoli, P., Merllie, D., *Third European Survey on working conditions 2000*, EFILWC, 2001.
10. Sainsus, V. *Autoritățile neagă originea fenomenelor migrației și depopulării*. Ziarul „Timpul”, Nr.163, 2008, p.18.

**TENDINȚELE DEZVOLTĂRII
MANAGEMENTULUI
TRANSPORTURILOR ÎN
RELAȚIILE ECONOMIEI DE
PIAȚĂ
(Studiu de caz – județul Bacău, România)**

Comp. Gioni POPA, ASEM

Transporturile reprezintă o latură importantă a producției materiale, care, prin rosul lor de deplasare a mărfurilor, influențează puternic și celelalte ramuri ale economiei naționale, inclusiv comerțul internațional. Transporturile au devenit în relațiile de piață o componentă majoră, importantă pentru fiecare țară în realizarea schimburilor economice internaționale. Procesele globalizării elaborează noi strategii de aprovizionare și distribuție care le acordă o atenție de transport combinat.

Evoluția în timp a perspectivelor manageriale ale întreprinderilor de transport a trecut prin diferite perioade, curente științifice profesionale, având la bază conceptul sistemic al abordării integrale a fenomenelor, tratând întregul ca o entitate unitară, și nu ca o simplă reuniune de elemente componente.

O direcție principală de perfecționare a managementului transporturilor o constituie schimbările esențiale ce se produc în specializarea produselor, mărfurilor conform cerințelor standardelor europene.

Conducerea sistemului de transport are la bază sistemul economiei de piață în relațiile economiei concurențiale.

Transporturile constituie baza oricărei economii și, prin competitivitatea lor, asigură dezvoltarea socio-economică, adică bunăstarea oricărui stat, inclusiv în cadrul procesului de globalizare. În abordarea evolutivă a sistemului de conducere a transporturilor, trebuie să ținem cont de cea mai puternică lege a sistemelor – legea ciclului de viață, care determină desfășurarea ciclică a proceselor, fenomenelor și a schimbării.

Astfel, la nivel macroeconomic, tendințele în dezvoltarea managementului transporturilor sunt caracterizate de unele stadii de dezvoltare, când piața potențială este limitată de țara de origine, iar facilitățile de producție și marketing sunt locale. Etapa internațională este caracterizată prin creșterea exporturilor, companiile adoptând o concepție multinațională, unde facilitățile de producție sunt localizate în mai multe țări, adică mai mult de o treime din vânzări se produc în afara țării de origine.

Evoluția în timp a perspectivelor manageriale ale transporturilor a trecut prin diferite perioade, curente științifice, profesionale, având la bază conceptul sistemic al abordării integrale a fenomenelor ce tratează întregul ca o entitate unitară, și nu ca o simplă reuniune de elemente componente.

Pentru județul Bacău este deosebit de importantă reformarea strategiei de abordare a transportului rutier din sistem monopol în crearea unei piețe ocupate de

**TENDENCIES IN
TRANSPORTATION
MANAGEMENT DEVELOPMENT
IN CONDITIONS OF MARKET
ECONOMY
(Case study – Bacou, Romania)**

PhD Student POPA Gioni, AESM

Transportation represents an important element of economic production that by its role of goods displacement strongly influences the rest of sectors of national economy including international trade. In market relations transportation became a major and significant component for every country during international economic exchange. Globalization processes lead to development of new provision and distribution strategies that offer attention of combined transportation.

Development in time of transportation enterprises management perspectives has gone through different periods, research directions, professional stages that on the basis had complex system concept approach to phenomena that view the whole as a holistic entity and not as a simple unification of constituting elements.

The main direction for transport management improvement is to undertake essential changes in products and goods specification in accordance with the European standards requirements.

The basis of the transport system management is the market economy system under the conditions of a competitive economy.

Transportation is the basis of any economy and its competitiveness ensures economic and social development, namely the well-being of any state including in the frame of globalization process. While considering the process of transportation management system it is important to take into account the most powerful systems law that is the law of life cycle that determines cycles of processes, phenomena and changes.

Hence, on macroeconomic level tendencies of transportation management development are characterized by such development stages when potential market is limited by the country of origin but production and marketing facilities are local. International stage, in its turn, is characterized by increase of exports, when companies adopt multinational concept according to which production facilities are placed in many different countries, i.e. more than a third of sales is done outside the country of origin.

In terms of development in time, management perspectives have gone through different periods, research directions, professional stages that on the basis had complex system concept approach to phenomenon that view the whole as a holistic entity and not as a simple unification of components' parts.

Speaking about Bacău district it should be noted that it is extremely important to reform strategic approach to road transportation and instead of monopoly

integratori de servicii pe segmente specifice. Totodată, conform relațiilor economiei de piață și standardelor comunității europene, se identifică unele direcții în care are loc schimbarea activității de transport rutier. Se are în vedere reforma instituțională, sistemul de organizare, redimensionarea și dezvoltarea culturii de firmă în transporturile auto.

Misiunea sistemului de transport rutier, așa cum a fost prezentată în tabelul 1, trebuie completată cu obiective specifice funcționării într-un mediu de piață puternic concurențial. Astfel va trebui să servească un segment cât mai mare din piața transporturilor auto naționale și internaționale la un nivel al calității serviciilor care să depășească așteptările clienților în condiții de recuperare cu profit a capitalului investit.

system to create the market with service integrators in certain segments. Together with this, according to market economy relations and the European community standards some directions where changes in road transportation activities take place are identified. In particular, there are institutional reform, company culture system of organization, re-dimension and development in motor transport.

The mission of road transport system as table 1 presents should be completed with certain functioning objectives in within the market space that is highly competitive. Hence there is a need of development of quite a big segment within national and international motor transport market to such a level of services quality that would exceed clients' expectations in profit return of invested capital.

Tabelul 1

Evoluția conducerii de transport rutier în județul Bacău, România*

Evoluție	Până la 1989	1990 - 1998	1999 - 2007	2008 - 2014
Tipurile de activități				
Cadrul instituțional	- instituție publică fără autonomie. - monopol protejat.	- regie autonomă; - primele semne ale spargerii monopolului.	- crearea mai multor societăți comerciale; - libertatea totală a concurenței.	- integrarea europeană și desfășurarea activității de transport rutier.
Cadrul pieței	- lipsa concurenței. - neglijarea clientului.	- manifestări ale concurenței; - semne de atenție față de client.	- reconfigurarea pieței și a operatorilor; - clientul în centrul atenției.	- participarea activă la piețele europene, perfecționarea conducerii.
Forma de proprietate	- transportul rutier ca o parte a statului.	- regia statului care acționează ca proprietar; - autoritate publică;	- cele mai active segmente ale afacerilor deschise capitalului privat.	- administrarea afacerilor private și de stat în cadrul comunității europene și perfecționarea conducerii.
Rolul strategic	- factor al politicii Guvernului.	- participare la restructurarea întregului sistem de transport;	- constelație de firme concentrate pe recuperare cu profit a capitalului investit.	- formarea societăților comerciale, alocarea investițiilor, dezvoltarea infrastructurii de transport rutier;

*) Alcătuită și modelată de autor în baza sintezei bibliografice și a cercetărilor științifice proprii.

Table 1

Development of Road Transportation Management in Bacău district, Romania*

Development	Until 1989	1990-1998	1999-2007	2008-2014
Types of activities				
Institutional framework	- public entity, no autonomy; - protected monopoly.	- self-government entity; - first signs of monopoly break-up.	- creation of many commercial societies; - total freedom of competition.	- European integration and road transport activities implementation.
Market framework	- no competition. - client's neglecting.	- signs of competition; - signs of caring about client.	- market and operators rearrangement; - focus on client.	- active participation in European markets, management improvement
Type of ownership	- road transport as a part of state	- state entity that acts as an owner; - public authority;	- the most active business segments opened for private capital.	- private and state government in frames of European community and management improvement
Strategic role	- Government policy factor	- participation in the whole transport system re-structuring;	- companies' constellation concentrated on profit return of invested capital.	- establishment of commercial societies, investment allocation, road transport infrastructure development ;

*) Elaborated and edited by the author on basis of bibliography studies and personal scientific research

În același timp, sistemul de transport rutier are posibilitatea de a evolua într-un grup de societăți comerciale, organizate pentru fiecare tip de referință (mărfuri, pasageri lung parcurs, transporturi locale, transporturi regionale etc.) În fiecare din aceste sectoare se vor realiza achiziții și/sau alianțe cu alți antreprenori capabili să aducă piețe suplimentare, resurse pentru investițiile necesare în capacități sau dezvoltări de noi servicii impuse de evoluția cerută de piață.

Considerentele expuse arată că transportul rutier contribuie la integritatea europeană având o proprietate strategică de dezvoltare prin formarea și transformarea companiilor de operare existente, în organizații orientate flexibile pe clienți în stare să ofere o gamă de servicii și produse atractive pe o piață diferențiată în proces de dezvoltare în comunitatea europeană.

În etapa contemporană, au survenit unele schimbări în activitatea transportului auto, precum o multitudine de cooperări internaționale și regionale de servicii de transport de mărfuri și călători au acces la competiție pe piața transporturilor. Prin urmare, apare ca o necesitate obiectivă promovarea intereselor naționale în dezvoltarea unor coridoare de transport rutier în concordanță cu necesitățile naționale și cele județene, crearea infrastructurii care să fixeze un coridor european.

Vizând tendința spre globalism, ce caracterizează transporturile moderne din țările dezvoltate, întreprinderile se aprovizionează dintr-un continent, produc în altul și vând într-un al treilea. Pentru a putea stabili unele relații economice, ținând cont de fiecare bază de producere, încărcătorul trebuie să caute unul sau mai mulți parteneri adecvați producătorului inițial și consumatorului final în funcție de caracteristicile produsului schimbat.

Concentrarea din ce în ce mai stimulată a comerțului, a transportării și a distribuției anumitor produse scade puterea de negociere a țărilor producătoare de asemenea mărfuri. Totodată, impactul globalizării a schimbat unele principii, precum transportarea produselor industriale a revoluționat gestiunea transporturilor, înțelegându-se prin aceasta operațiunile intermodale ale containerizării și schimbului de date informaționale. Practica la timp (just in time) nu depinde de servicii rapide, ci de prestații punctuale care respectă calendarul convenit.

Întrucât practica modernă a exigenței „exact la timp” creează o nouă legătură între transportator și nivelul stocurilor, funcția de distribuție totală și de logistică joacă acum rolul direct în funcționarea lanțului de producție și finanțare a stocurilor întreprinderii.

Analiza experților Băncii Mondiale a constatat că volumul tranzacțiilor comerciale prin logistică ocupă 10-12% din PIB în țările Uniunii Europene, România – 15-18%, Republica Moldova – circa 22% din Produsul Intern Brut. Investigațiile efectuate demonstrează că 40 la sută din importatori și exportatori autohtoni ai mărfurilor utilizează transporturile proprii (în comparație cu Marea Britanie, unde se folosesc 10% ale mijloacelor de transport propriu, țările scandinave – 15%, R.Moldova este la un nivel mai superior).

In the same time, the road transportation system has a capacity to develop into the group of commercial societies organized for each reference sector (goods, long distance passengers, local transport, regional transport etc.). In each of these sectors the following shall be implemented: provisions and/or alliances with other businessmen capable to bring additional markets, investment resources needed in capacities or creation of new services imposed by market development requirements.

The mentioned above shows that road transportation contributes to the European integrity having strategic potential for development by formation and transformation of existing operators' companies into the flexible entities clients oriented, that are able to offer a range of services and products attractive on differentiated market during the development process for the European integration.

At the present stage several changes in motor-transport activities have emerged, including multiple cases of international and regional cooperation in transport services and goods, passengers' access to competition on transport market. As a result, there appears a grounded necessity to promote national interests in developments of road transport corridors in accordance with national and district requirements as well as creation of infrastructure that would fix the European corridor.

Noting tendency towards globalization that refers to modern transportation of developed countries the enterprises ensure provision from one continent, produce in the second, and sell in the third one. In order to establish some economic relations and bearing in mind every production base, the carrier has to find one or more partners appropriate to initial producer and final consumer depending on replaced product features.

Focus on increased production, transportation and distribution of certain products decreases the negotiation power of countries that produce such goods. At the same time, globalization impact has changed some principles including the fact that industrial products transportation lead to revolution in transport management meaning the international containers' actions and exchange of information data. "Just in time" practice does not depend on fast services but on punctual services provision that follows the settled calendar.

As long as present practice of "just in time" requirement creates a new link between the carrier and stocks, total distribution and logistics play now a direct role in functioning of enterprises' stocks production and finance chain.

The analysis made by the World Bank experts has stated that the volume commercial transactions by logistics is 10-12% of Gross Domestic Product in the European Union countries, 15-18% in Romania, about 22% of GDP in the Republic of Moldova. Undertaken studies indicate that 40% of national importers and exporters of goods use own transport (in comparison with Great Britain where 10% of own transport is used, 15% in Scandinavian countries, the Republic of Moldova is on a higher level).

Accelerarea dezvoltării intensive și modernizării unităților de transport este indisolubil legată de dezvoltarea, perfecționarea și utilizarea rațională a resurselor tehnico-materiale, energetice, tehnologiilor avansate. Toate aceste elemente necesită noi metode de conducere, adecvate relațiilor de piață.

Pentru a putea fi stabilite și apreciate cu corectitudine și competență locul și rolul conducerii moderne a resurselor tehnico-materiale în obținerea diverselor eficiențe economice, este nevoie de adoptarea celei mai contemporane metodologii de analiză economică a acestor resurse. Totodată, trebuie luate în considerare o serie de aspecte și particularități legate de însuși specificul în care acționează aceste mijloace.

Dar nu trebuie să se ajungă la absolutizarea rolului bazei tehnico-materiale în defavoarea rolului hotărâtor pe care și în acest domeniu de activitate trebuie să-l aibă factorul uman, mai ales în ceea ce privește efectuarea unor lucrări legate de managementul resurselor umane.

Performanța managementului întregii activități tehnico-materiale în anumite perioade de timp și datorită procesului intens de înzestrare tehnică a muncii și de asigurare cu utilaj și echipament de înaltă utilizare economică, ritmul creșterii bazei tehnico-materiale în expresie valorică poate depăși pe acela al valorii serviciilor obținute și realizate, fapt care se va răsfrânge favorabil asupra unor indicatori ai eficienței economice.

Competitivitatea tehnologiilor avansate trebuie să ia în calcul un număr de factori care țin de organizare ca o funcție a managementului și să-i permită o valorificare superioară a resurselor. Deși rezultatele iau, de regulă, forma reducerilor de costuri sau îmbunătățirilor calitative, cum sunt flexibilitatea și siguranța în desfășurarea procesului productiv, metodele utilizate pentru realizarea lor care pot fi diferite, precum și asimilarea de către firme a noilor forme de management.

Transportul multimodal este transportul viitorului și reprezintă singurul sistem de integrare globală. Acesta este un transport „din poartă în poartă”, cu participarea a două sau mai multe moduri de transport, utilizând o unitate specializată de transport (UTI) și un document unic de transport, cu mențiunea că toate responsabilitățile de ordin comercial, vamal, de asigurare sunt preluate de către un singur agent (agent de transport multimodal).

Transportul combinat este o variantă a transportului multimodal și practică anterior acestuia. Este un transport „door to door” cu participarea a două sau mai multe moduri de transport, care utilizează unități specializate de transport (UTI), însă nu realizează cerințele transportului multimodal în ceea ce privește responsabilitatea preluată de un singur agent și folosirea documentului unic de transport pe întreg lanțul de transport.

Prin faptul că se pot folosi containerele și pentru depozitarea temporară a mărfurilor și chiar pe fluxurile de fabricație sau desfacere, acestea conduc la reduceri de cheltuieli cu depozitarea – manipularea – transportul intern al mărfurilor.

De menționat că transportul multimodal este

An increase of intensive development and modernization of transport units are inevitably linked with development, improvement and effective use of energy, technique, facilities resources and the latest higher technologies. All of these elements require new management methods that are relevant for market relations.

In order to competently and correctly define and assess the place and the role of facilities and resources contemporary management for divers economic efficiencies profits there is a need to adopt the latest approach to economic analysis of those resources. At the same time, a set of elements and particularities linked with the specific environment where those resources are used should also be taken into consideration.

However, the role of facilities and resources basis should not be regarded as absolute and at the expense of the decisive role of human factor in that field of activity at least in relation to implementation some steps connected with human resources management.

Management performance of the whole facilities and resources activity in certain time periods and an intense process of technique provision of labor as well as ensuring facilities and equipment of higher economic efficiency, the value of increase facilities and resources basis could decrease the value of services received and provided that would favorably influence over certain economic efficiency indicators.

Competitiveness of high technologies should take into account a number of factors linked with organization management as a function that would permit higher value of resources. Although the results are usually under the form of costs reduction or quality improvement as it is flexibility and security of production process performance the methods used for their implementation could be different including introduction of new management forms by enterprises or companies.

Multimodal transportation is a transportation of the future and represents the unique system of global integration. That is a transportation “door to door” that involves two or more modes of transport by using a special transport unit (STU) and single shipping document where it is mentioned that only one transport operator (multimodal transport agent) is liable for all commercial, boarder, insurance responsibilities.

Combined transportation presents a kind of multimodal transportation and is used prior to it. It is a transportation “door to door” that involves two or more means of transportation, using special transport unit (STU), however, it is not liable by the requirements of multimodal transport in relation to one transport operator or single shipping document used throughout the whole transportation chain.

By the fact that containers could be used and for temporary goods’ deposits and even for production flows or selling, that leads to costs reduction for deposits – stocks – internal transportation of goods.

It should be noted that multimodal transportation represents one completed system both on national

organizat ca un sistem complet atât la nivel național, cât și internațional, cu scopul de a realiza transporturi mai rapide și mai sigure decât alte variante de transport direct, în special auto. Prin preluarea tuturor atribuțiilor privind transportul propriu-zis, inclusiv a responsabilităților aferente, de către agentul de transport multimodal, se oferă un serviciu complet, prompt și de calitate, în folosul și interesul agenților economici.

Desigur, în transportul de marfă nu ne putem imagina desfășurarea schimburilor economice fără transport combinat, atât în trafic intern, cât și în cel internațional. Un exemplu tipic în acest sens este *Portul Constanța*, care este printre puținele porturi ale lumii unde converg practic pe aceeași platformă toate modurile de transport: naval, fluvial, feroviar, rutier și prin conducte.

Elementul caracteristic al transportului combinat tehnic și tehnologic este *terminalul*. În România există un număr de 66 terminale deschise pentru toate modurile de transport feroviar-rutier, feroviar-naval sau fluviu, care acoperă întreg teritoriul țării și asigură integrarea infrastructurii naționale la rețelele internaționale și globale de transport.

Sintetizând, în România există și sunt în exploatare diverse tipuri de transport combinat, care se adresează transportului de marfă. Există linii de transport RO-RO și feribot în bazinul Mării Negre, linii maritime de containere în Marea Mediterană și Oceanul Atlantic. Pe rețeaua CFR au luat ființă și lucrează linii de transport în sistemul RO-LA, în care autovehiculul este încărcat pe vagoane-platformă, lucrându-se în prezent la interconectarea acestor linii cu rețelele vecine, pentru a trece la organizarea transporturilor internaționale în formula „din poartă în poartă”.

Bibliografie

1. Bertanloffy L. *Teorie de sisteme*, Paris, 1993
2. Rotariu I. *Transporturi, expediții și asigurări de mărfuri și călătorii*. Ed. a IV-a-revăzută. Ed. Alma Mater, Sibiu, 2007
3. Cenat C., Muscalu E. *Managementul serviciilor în transporturi*. Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2000
4. Sârbu I. Georgescu N. *Managementul întreprinderii*. Ed. Alma Mater, Sibiu, 2003
5. Rusu Costache *Managementul schimbării*, CETEX, Iași, 2003
6. Baianu D., Eșanu A. *Sisteme internaționale de transport*. Ed. Tehnica București, 2003

international level one aiming at faster and safer transportation in comparison with other means of direct transportation, in particular, motor one. By undertaking all responsibilities related to transportation itself, including accompanying responsibilities, the multimodal transportation agent in this case offers full, proper, in time, of quality service, for the benefits and interests of economic entities.

Certainly, in goods transportation it is not possible to imagine economic exchange without combined transportation both in internal and international traffic system. A typical example in that sense is *Constanța Port* that is one of few ports where all means of transportation are converged at the same platform: sea, river, railway, road and pipeline.

Special feature of combined transportation in terms of technique and technology is a *terminal*. There are 66 terminals in Romania opened for all means of transportation like railway- road, railway – sea or river that cover the whole countries’ territory and provide for integration of national infrastructure into international and global transportation networks.

Overall, there exists and is in use a diverse range of combined transportation for goods transportation in Romania. There are lines of transportation RO-RO and rail ferry in the Black Sea basin, containers sea routes in the Mediterranean Sea and the Atlantic Ocean. At the Romanian railways network transportation lines in RO-LA system, where the motor-vehicles is loaded on the platform-cage, have been completed and started to work. Presently the interconnection of those lines with neighboring networks to proceed for organization of international transportation according to the rule “door to door” is under way.

Bibliography

1. Bertanloffy L. *Teorie de sisteme*, Paris, 1993
2. Rotariu I. *Transporturi, expediții și asigurări de mărfuri și călătorii*. Ed. a IV-a-revăzută. Ed. Alma Mater, Sibiu, 2007
3. Cenat C., Muscalu E. *Managementul serviciilor în transporturi*. Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2000
4. Sârbu I. Georgescu N. *Managementul întreprinderii*. Ed. Alma Mater, Sibiu, 2003
5. Rusu Costache *Managementul schimbării*, CETEX, Iași, 2003
6. Baianu D., Eșanu A. *Sisteme internaționale de transport*. Ed. Tehnica București, 2003

**ORGANUL INDEPENDENT DE
SUPRAVEGHERE BANCARĂ:
PERSPECTIVE PENTRU
SISTEMUL BANCAR
MOLDOVENESC**

*Dr. Mariana CUCU,
Universitatea Regensburg, Germania*

**INDEPENDENT BANK
SUPERVISOR:
APPROPRIATENESS FOR
MOLDOVAN BANKING SYSTEM**

*PhD. CUCU Mariana,
University of Regensburg, Germany*

Articolul analizează sistemul de supraveghere bancară al Republicii Moldova, precum și argumentele pro și contra exercitării supravegherii prudențiale de către banca centrală vs unui supraveghetor financiar independent. Acesta adresează schimbările recente ce au avut loc în sistemul financiar moldovenesc, cauzate de crearea noii autorități de supraveghere a pieței financiare nebankare. Sunt evaluate și eventualele consecințe pentru guvernarea sistemului bancar autohton, determinate de posibila separare a supravegherii bancare de banca centrală. Ca rezultat al abordării subiectelor menționate, reiese concluzia că separarea supravegherii bancare de banca centrală în Moldova este prematură. Totodată, o cooperare mai strânsă a supraveghetorilor din sistemul financiar, precum și elaborarea unor prevederi regulatorii cu privire la conclucrarea periodică a acestora ar constitui o soluție optimă și un răspuns adecvat la situația actuală din sistemul financiar-bancar.

În lumina vulnerabilităților financiare ce au survenit pe piața financiară internațională, pe parcursul ultimelor decenii, precum și a crizei economice mondiale, prezente la moment, cercetarea subiectului de supraveghere bancară este deosebit de importantă. Falimentul numeroaselor instituții bancare, pachetele de redresare, estimate cu bilioane de dolari și aprobate recent de guvernele diferitelor state, au ca rezultat neîncrederea în sistemul financiar. În acest context, supraveghetorii își îndreaptă eforturile spre menținerea încrederii deponenților, care, odată ce este subminată, nu poate fi „restituită” cu ușurință.

Nici simplii deponenți, nici agenții economici nu dispun de abilitățile necesare pentru a analiza în modul corespunzător siguranța, eficiența și profitabilitatea băncilor, deoarece aceasta necesită informație și cunoștințe adecvate. De aceea, în orice sistem financiar există o instituție specializată, de obicei banca centrală, care își asumă responsabilitatea de supraveghere bancară. Anterior creșterii interdependenței dintre participanții pieței financiare, sistemele supraveghetorii se caracterizau printr-o separare rigidă a funcțiilor de supraveghere (după sector). Cu timpul, situația s-a schimbat și structura de supraveghere în numeroasele state a înregistrat modificări esențiale. În unele țări schimbările survenite au fost determinate de situații de criză sau vulnerabilități financiare, în altele – de dezvoltarea continuă și necesitatea coordonării proceselor de supraveghere în subsectoarele financiare interdependente (bancar, de asigurări și de valori mobiliare). Tendința de a crea un

Article reviews banking supervision in Moldova. It refers to arguments raised against and in favor of exercising prudential supervision by the central bank versus single supervisory authority. Recent changes in Moldovan financial sector, determined by creation of new independent financial supervisory authority are also emphasized. Eventual consequences produced by possible separation of bank supervision from the National Bank of Moldova are examined. The article states that separation of bank supervision is still premature in Moldova, however, bringing together bank- and non-bank supervisors by means of creation of a “Council” of financial supervisors, drawing up legal provisions on mandatory cooperation thereof is the optimal solution and adequate response to the up to date evolution of Moldovan financial sector.

Keywords: supervision, central bank, independent supervisor

In the light of financial vulnerabilities that occurred during the past decades, as well as of the current crisis that is still “in full swing”, investigation of banking sector supervision is especially important. The collapse of numerous financial institutions that we are witnessing for the moment, bailout packages created by governments in various countries that are estimated at billions of dollars, resulted in a mistrust atmosphere worldwide. That is why, supervisors are the ones who play the key role, trying to maintain depositors’ confidence, which once undermined is very difficult to be “restored”.

Neither simple depositors, nor economic agents possess necessary abilities for the due analysis of soundness, efficiency and profitability of banks, since this requires adequate information and knowledge. Therefore, in every financial system a specialized institution exists, usually central bank, which assumes bank supervisory responsibilities.

Until recently, financial sectors worldwide could be characterized by rigid separation of constituent industries. However as a result of growing interdependence between financial subsectors, considerable number of countries has witnessed essential changes in bank supervision architecture. In Europe this pronounced trend to establish a single financial supervisor has seemed to be rather strong (as may be seen in Norway, Denmark, Sweden, United Kingdom, Latvia, Estonia, Austria, Hungary,

singur supraveghetor financiar se observă cel mai bine în Europa (Norvegia, Danemarca, Suedia, Marea Britanie, Letonia, Estonia, Austria, Ungaria, Germania, Malta, Belgia, Polonia). Totodată, oportunitatea reformării structurii de supraveghere financiară și separării supravegherii bancare de banca centrală se discută și în alte state, inclusiv Republica Moldova.

Diferite lucrări științifice au abordat subiectul în cauză, cel mai des fiind discutat dacă responsabilitatea de supraveghere bancară urmează să-i revină unei autorități de supraveghere independente sau, fiind „prea specifică”, trebuie delegată băncii centrale. Lucrările empirice ce estimează care dintre regimurile de supraveghere (combinat sau separat) sunt mai puțin expuse falimentelor bancare, precum și care asigură soluția eficientă în cazul survenirii falimentelor bancare și „previne” adecvat consecințele sistemice adverse (de ex. C. Goodhart și D. Schoenmaker (1995) se referă la datele a 104 de țări), demonstrează că sistemele financiare, unde banca centrală își asumă responsabilitatea de supraveghere bancară, înregistrează mai puține falimente comparativ cu state în care aceasta este preluată de o instituție independentă. Alți economiști demonstrează că separarea supravegherii financiare este soluția optimă pentru țările industriale (C. Noia, G. Giorgio, 1999), dar nu pentru cele în tranziție.

Cu toate că nu există un răspuns unanim la întrebarea, care dintre autorități este cea mai eficientă în exercitarea funcțiilor de supraveghere: banca centrală sau supraveghetorul independent, fiecare dintre aceste două opțiuni presupune unele beneficii, dar și riscuri. Astfel, este interesant să ne referim la principalele argumente pro și contra separării funcțiilor de supraveghere bancară de banca centrală.

Analiza beneficiilor creării unei autorități independente de supraveghere financiar-bancară o vom începe cu argumentul cel mai des menționat, precum că o astfel de separare permite evitarea conflictului de interese: stabilitatea monetară și a prețurilor vs stabilitatea financiară. În timp ce responsabilitatea de bază a băncii centrale este de a promova stabilitatea macroeconomică a țării, regulatorii bancari se concentrează asupra atingerii și menținerii stabilității sectorului bancar. Aceasta poate duce la conflicte dintre strategia politicii monetare și obiectivele prudențiale ale supraveghetorilor. Reglementarea suficienței capitalului este un exemplu potrivit al politicii monetare „too-loose” (predispose pierderilor) cu scopul de a evita deficiențele bancare. Băncile trebuie să dețină rezerve de capital ca mijloc de amortizare pentru acoperirea pierderilor neașteptate. În cazul survenirii vulnerabilităților financiare, supraveghetorii bancari pot restricționa reglementarea capitalului, pentru a limita expunerea la risc a băncilor. Această restricționare, la rândul său, reduce nivelul de creditare în schimbul susținerii revigorării economiei prin acordarea creditelor, ceea ce poate condiționa o criză și mai profundă. Astfel, dubla responsabilitate a băncii centrale poate eventual „promova” o politică inadecvată,

Germany, Malta, Belgium, Poland). The debate about whether reforming supervisory structure is necessary for a more stable banking sector is still ongoing in a number of countries, including Republic of Moldova.

Various papers argued whether banking supervisory responsibility should be performed by an independent financial supervisory authority or it is “too specific” and should be further delegated to the central bank. Empirical research, estimating which supervisory regime (combined or separated) is less prone to bank failures, as well as which one tends to generate more efficient resolution of bank failures and “prevents” systemic consequences (see C. Goodhart and D. Schoenmaker (1995), who use the data on 104 countries), demonstrates that financial systems with the central banks exercising supervisory functions register less bank failures, since number of failures in these countries has been lower in contrast to those, where bank supervision is exercised by independent institutions. Other economists argue that financial supervisory separation is a better solution for industrialized countries (C. Noia, G. Giorgio, 1999), rather than for emerging ones.

Although there is no unanimous answer to the question which supervisory authority is most efficient in exercising functions of preserving banking sector stability and vulnerabilities’ prevention, each of these two possible supervisory options offers expected benefits, but also risks. That is why; it is interesting to examine pros and cons of bank supervisory functions’ separation.

The review of arguments supporting assignment of entire financial system’s supervisory tasks to a single authority outside the central bank shall begin with the most often mentioned one. Such separation allows avoiding conflict of interests: monetary and price stability versus financial stability. While the primary responsibility of central banks is to promote macroeconomic stability, bank regulators strive for the soundness inside the banking sector. This may lead to conflicts between prudential objectives of supervisors and monetary policy strategy. The capital adequacy regulation is a very good example of possible “too-loose” monetary policy with the goal to avoid banking vulnerabilities. Banks shall maintain capital reserves as a buffer for covering unexpected losses. In case of financial vulnerabilities bank supervisors may restrict capital regulation in order to limit risk-taking by banks. In its turn, this restriction reduces crediting instead of supporting economic recovery by granting loans that may result even in a more profound crisis. Thus, double responsibility of the central bank leaves the space for eventual promotion of an inadequate policy with the goal to avoid adverse effects for banks’ profitability and loan quality. Passing supervisory responsibilities to an independent authority allows central banks to fully concentrate over its main objective – monetary and price stability.

fiind urmărit scopul evitării înrăutățirii calității creditelor și a profitabilității băncilor. Deci, transmiterea obligațiilor de supraveghere unei autorități independente îi permite băncii centrale a se concentra pe deplin asupra principalului său obiectiv de stabilitate monetară și a prețurilor.

Concomitent, supravegherea băncilor, practică de o autoritate de supraveghere independentă, permite evitarea riscului exercitării de către banca centrală a două funcții contradictorii: supraveghetor bancar și creditor de ultimă instanță, ceea ce evită tratarea preferențială sau „susținerea privilegiată” cu mijloace lichide a băncilor insolvente, supravegheate de banca centrală.

Mai mult ca atât, odată ce banca centrală este supraveghetor bancar, persistă riscul de reputație. Astfel, o greșeală în supravegherea bancară poate afecta advers reputația băncii centrale și va avea ca rezultat interferența statului în sectorul bancar și politica monetară, limitând independența acesteia.

Creșterea complexității industriei serviciilor financiare este și ea o explicație a concentrării puterii de supraveghere în mâinile unei autorități independente. Diferite produse și servicii financiare, propuse pe piața valorilor mobiliare și de asigurări, sunt tot mai greu a le delimita de cele prestate de bănci. Supravegherea tuturor subsectoarelor financiare de către un singur supraveghetor permite evitarea tratării diferite a produselor similare. În plus, un singur supraveghetor este mai flexibil și mai transparent, comparativ cu agenții de supraveghere independente, fiecare urmând propriile lor politici și proceduri.

Argumentele ce explică beneficiile exercitării supravegherii bancare de către banca centrală sunt la fel numeroase. Cel mai des întâlnit, în acest context, este argumentul precum că consolidarea autorităților de supraveghere într-o agenție separată poate duce la concentrarea excesivă a puterii în mâinile unei singure autorități, având ca rezultat birocratizarea excesivă a sistemului financiar.

Supravegherea băncilor de către banca centrală este tratată ca fiind benefică, deoarece poate îmbunătăți implementarea politicii monetare, dat fiind faptul că informația obținută de supraveghetorii bancari facilitează promovarea unei politici monetare eficiente. Mai mult ca atât, problemele economice și financiare se reflectă, mai întâi de toate, în sistemul bancar, ținând cont de rolul de intermediere a băncilor, și oglindesc problemele din restul economiei (J. Peek etc., 1999). Chiar pentru banca centrală este cu mult mai ușor să răspundă riscurilor sistemice și să prevină apariția acestora atunci când supraveghetorii au responsabilitate și dispun de know-how în astfel de domenii bancare, cum sunt sistemele de plăți și de decontări. De aceea coordonarea permanentă și schimbul de informații dintre autoritățile monetare și de supraveghere este esențială, mai cu seamă în perioadele vulnerabilităților financiare, ceea ce poate fi mai bine asigurat când banca centrală își asumă ambele funcții.

Un alt avantaj al supravegherii instituțiilor de

Simultaneous, supervision of banks by independent supervisory authority permits to avoid the risk of exercising by the central bank simultaneously two other contradictory functions: bank supervisor and lender of last resort. This permits to refrain from preferential treatment and privileged liquidity support by the central bank in case of a supervised bank's insolvency.

Moreover, once the bank supervisory activity is exercised by the central bank, the risk of reputation persists. Failure in bank supervision may adversely affect reputation of the central bank that may be used by the government to raise its interference in banking sector and monetary policy, affecting central bank independence.

The increasing complexity of financial services industry is also an important explanation for concentration of supervisory power in a separate supervisory authority. Various products and services offered by insurance and securities markets become hardly to distinguish from those offered by banks. Integrated supervision of these segments avoids different treatment of similar products. Moreover, the single supervisor may be more flexible and transparent in comparison to several separate supervisory agencies, every of which has its own policies and procedures.

Arguments supporting bank supervision by the central bank are also numerous. One of the most often mentioned is that consolidation of supervisory authorities in a separate agency may contribute to an excessive power concentration in hands of a single authority, and as a result to undue bureaucracy in financial system.

Supervision of banks by the central bank is treated as beneficial, since it may improve monetary policy implementation, given the fact that information obtained by bank supervisors facilitates guiding monetary policy. Moreover, financial problems first become apparent in the banking system and given the intermediary role of banks these may signal emerging problems in the rest of the economy. (J. Peek et al., 1999) Furthermore, it is easier for the central bank to respond to systemic risks and prevent appearance thereof when bank supervisors have responsibilities, and thus know-how in such banking fields, as payment and settlement systems. Thus, a permanent coordination and information exchange is necessary between monetary and supervisory authorities, especially in times of financial vulnerabilities, which may be better exercised when central bank combines both of these functions.

Another advantage of credit institutions' supervision by the central bank is its "authority", credibility and independence (especially in case of transition markets). Along with supervisory functions central banks exercise various profit-earning activities and are financially independent from contributions of

credit de către banca centrală este „autoritatea”, credibilitatea și independența acesteia (îndeosebi în cazul țărilor în tranziție). Concomitent cu asumarea responsabilităților de supraveghere, băncile centrale exercită diverse activități aducătoare de profit și sunt financiar independente de contribuțiile entităților supravegheate. Aceasta permite implementarea unor politici prudențiale adecvate, precum și limitarea intervenției statului în activitatea de supraveghere.

Totodată, nu există un model de supraveghere „superior” și fiecare țară decide cu privire la alternativa separării autorității de supraveghere bancară de banca centrală, luând în considerație anumite evoluții politice și economice. În timp ce în statele Uniunii Europene (EU) se observă tendința de a separa supravegherea bancară de banca centrală, țările în tranziție sunt conservative în acest sens. Până la momentul acesta în proces de integrare, precum și nici unul ce face parte din Comunitatea Statelor Independente nu s-a decis în favoarea separării funcțiilor de supraveghere de banca centrală. Aceasta deseori se explică prin dezvoltarea necorespunzătoare a piețelor financiare în regiunea dată. Referindu-ne la situația concretă a Republicii Moldova, apare întrebarea: oare o eventuală separare a supravegherii bancare de banca centrală ar fi oportună pentru piața financiară moldovenească?

Fără a considera asumarea de către banca centrală a funcțiilor de supraveghere prudențială, participarea instituțiilor bancare din Moldova ca participanți profesioniști pe piața valorilor mobiliare, precum și deținerea unor cote substanțiale în companiile de asigurări, a majorat necesitatea unei supravegheri consolidate mai puternice. Primul pas „real” în această direcție a fost făcut în 2007, odată cu crearea *Comisiei Naționale a Pieței Financiare* (CNPF) sau a „Megaregulatorului”, cum i se mai zice în cercurile financiar-bancare. Fondarea acestei autorități a avut drept obiectiv de bază îmbunătățirea calității guvernării în sistemul financiar nebanca. Responsabilitățile de supraveghere a CNPF se extind asupra participanților pieței financiare nebanca, totodată, se discută și posibilitatea eventualei transmiteri a obligațiilor de supraveghere bancară în „megareglementare”. *Separarea supravegherii bancare de banca centrală, deși posibilă, este prematură în R.Moldova, luând în considerație următoarele:*

În primul rând, la momentul de față, segmentul nebanca al pieței financiare moldovenești rămâne slab-dezvoltat, confruntându-se cu dificultăți operaționale și lipsa instrumentelor necesare (IMF, 2005). Consolidarea subsectoarelor financiare este complicată și de nivele diferite în dezvoltare, profilul de risc și trăsăturile specifice de supraveghere a intermediarilor financiari. Aceasta este și mai mult „complicat” de resursele financiare inadecvate. Finanțarea noii-create CNPF este bazată pe plata anumitor taxe de sectoarele supravegheate (ca o autoritate de autofinanțare, aceasta colectează taxe și alte plăți de la participanții pieței financiare). Luând în

supervised entities. It allows implementing fair prudential policies and limiting state intervention in supervisory activity.

There is however no “superior” supervision model and every country decide on the alternative between separate supervisory authority and central bank supervision, taking into consideration its certain political and economic developments. As already mentioned, while in European Union (EU) countries there is a trend to separate bank supervision from the central bank, emerging states are still conservative in this sense. No EU-acceding or Commonwealth of Independent States’ country separated bank supervisory responsibilities from the central bank by now. This “reality” is usually explained by underdevelopment of financial markets in emerging countries. Let us consider particular situation in the Republic of Moldova. Should we expect eventual separation of bank supervision from the central bank and would it be appropriate for Moldovan financial market?

Despite assuming by the central bank of prudential supervisory functions, participation of Moldovan banking institutions on the capital market as professional participants dealing with securities, as well partial or full ownership thereof in insurance companies has raised necessity for a stronger consolidated supervision. First “real” step towards such cooperation has been made in 2007, by creation of the *National Commission on Financial Market Supervision* (NCFM), known in Moldovan financial circles as “Megaregulator”. Establishment of this authority was aimed to enhance governance quality in the nonbank financial sector. Its supervisory responsibilities extend to nonbank financial participants; however eventual inclusion of banking supervisory obligations in “megaregulation” is broadly discussed. Although possible, I believe *separation of bank supervision from the central bank is still premature given several key reasons.*

First of all, for the moment non-banking segment of Moldovan financial market remains on early development stage, facing operational difficulties, lack of necessary instruments and properly developed markets (IMF, 2005). Unification of financial subsectors is complicated by differences in developments, risk profiles and supervisory peculiarities of financial intermediaries. It is even more “confused” by unadequate financial resources. Financing of new created NCFM is based on the fee-payments by supervised sectors. As a self-financing body, NCFM collects taxes and other payments from financial market participants (fees, insurance and trading charges from securities sector, capital or turnover-based fees from supervised entities, service fees and penalties). Given the underdevelopment of this financial segments, unstable and unrealistic financing sources, it is doubtful whether large costs necessary for efficient functioning of the NCFM will

considerație dezvoltarea insuficientă a acestor segmente, precum și sursele de finanțare nestabile, este discutabil dacă costurile înalte, necesare pentru funcționarea eficientă a CNPF, vor fi suficiente chiar și în perspectiva pe termen scurt sau mediu. Eventuala separare a supravegherii bancare de banca centrală va impune costuri adiționale considerabile. Totodată, primul Principiu de Bază al Comitetului Basel pentru supravegherea bancară efectivă prevede necesitatea asigurării independenței operaționale și a resurselor adecvate autorității de supraveghere bancară (BIS, 1997). La moment, Banca Națională a Moldovei (BNM) dispune de resurse necesare pentru acoperirea costurilor operaționale și este financiar independentă de entitățile supravegheate, fapt ce garantează o supraveghere eficientă a băncilor și permite evitarea influenței adverse a deciziilor politice și intereselor comerciale ale părților terțe. Odată separat de la banca centrală și limitat în resurse financiare necesare, supraveghetorul bancar va fi expus riscului de corupție, ceea ce poate complica situația în sectorul financiar.

Totodată, cooperarea supraveghetorilor din toate subsectoarele financiare simplifică accesul la informația necesară, precum și facilitează coordonarea eforturilor de supraveghere. În acest caz, „aranjamentele organizatorice” contează pentru perfecționarea proceselor de supraveghere financiară în Moldova. Astfel, pot fi luate drept exemplu cele mai bune practici internaționale, în cazul dat – experiența olandeză și portugheză. Primul pas în reformele regulatorii din Olanda, în 1999 (anterior consolidării *de facto* a supraveghetorilor financiari într-o singură autoritate, în 2002), a fost instituirea Consiliului supraveghetorilor financiari, care a avut ca obiectiv principal cooperarea mai strânsă dintre aceștia privind întrebările de supraveghere. Experiență similară poate fi regăsită și în Portugalia, unde, în 2000, a fost format Consiliul național al supraveghetorilor financiari. În ambele scheme nu au avut loc anumite schimbări organizatorice în sistemul financiar, concomitent, obligativitatea cooperării dintre participanții pieței, stipulată de legislație, a majorat considerabil coordonarea eforturilor în procesul de supraveghere financiară. Consiliile menționate au fost compuse din top-manageri ai autorităților de supraveghere, responsabili pentru coordonarea acțiunilor, facilitarea schimbului de informație și stimularea politicilor eficiente (fără prejudiciu pentru puterea și autonomia acestor autorități).

Crearea organului similar în Republica Moldova, susținut de prevederile legislative (ce lipsesc la moment) care ar stipula drepturile și obligațiile supraveghetorilor, ar condiționa obligativitatea întâlnirilor periodice și a schimbului de informații, precum și colaborarea dintre supraveghetorii subsectoarelor financiare în cazul vulnerabilităților financiare, nu va fi altceva decât o soluție optimă pentru stimularea cooperării dintre CNPF și BNM.

Formarea organului menționat este oportună pentru sectorul financiar al Republicii Moldova, deoarece

be sufficient even in the short- or medium-term perspective. Eventual separation of bank supervision from the central bank will impose “some more” additional costs. At the same time, the first principle of the Basel Core Principles on Effective Banking Supervision provides for the necessary possession of operational independence and adequate resources by the supervisory agency (BIS, 1997). Since the National Bank of Moldova (NBM) disposes of necessary resources to cover its operational costs and does not financially depend on supervised entities, this guarantees efficient bank supervision and allows avoiding influence by political decisions or third parties’ commercial interest. Once separated from the central bank and lacking necessary financial funds, banking sector will be exposed to corruption risks and employees’ drain that may even worsen situation in financial sector.

Nevertheless, bringing together supervisors of all financial subsectors simplifies access to necessary information, and makes it easier to coordinate supervisory efforts. In this concrete case “organizational arrangements” matter and supervisory processes in Moldovan financial sector may be improved by implementation of best international practices. Consequently, the experience of Netherlands and Portugal can be taken as foundation. The first step of Netherland’s regulatory reforms in 1999 (before the financial sector was “ready” for unification *de facto* of banking and insurance sectors’ supervisory authorities by 2002) was institution of a Counsel of Financial Supervisors, aimed to ensure closer cooperation on financial markets’ cross-sector supervisory issues. Similar experience is to be found in Portugal, where in 2000 the National Council of Financial Supervisors has been founded as well. In both of these schemes there were no structural changes in financial sectors, however legally established necessity of cooperation between financial participants has considerably increased coordination of efforts in the process of financial subsectors’ supervision. In both cases, Councils were composed of supervisory authorities’ top-managers, who ensured a higher coordination of actions, facilitation of information exchange and stimulation of effective common policies (without any prejudice to powers and autonomy of these authorities). Creation of similar body in Moldova, “supported” by legal provisions (lacking for the moment), which would stipulate rights and liabilities of participating authorities, would “prescribe” mandatory meetings and information exchange between existing financial supervisors, as well as collaboration in case of financial crisis, would be nothing but the best solution for a higher cooperation between NCFM and National Bank of Moldova.

Creation of such Committee is of primary importance for Moldovan financial sector, since supervisory cooperation is still very “modest”.

cooperarea dintre autoritățile de supraveghere în prezent este modestă. Cu toate că, în 2005, Banca Națională a Moldovei a stabilit relații de colaborare dintre organul de supraveghere a pieței valorilor mobiliare și a societăților de asigurări și obține periodic informație privind activitatea desfășurată de către bănci pe aceste piețe (BNM, 2008), colaborarea în cauză rămâne „neoficială” și nu este stipulată de vreun Memorandum de înțelegere (IMF, 2008) sau prevederi regulatorii. Aceasta complică accesul BNM la informația cu privire la condițiile financiare și expunerea la risc a companiilor din subsectoarele financiare nebancale.

Concluzionând cele menționate, constatăm că separarea supravegherii bancare de banca centrală este prematură, iar crearea unui „consiliu” specializat, precum și elaborarea prevederilor regulatorii necesare pentru stipularea cooperării obligatorii dintre aceste autorități este o soluție optimă și un răspuns corespunzător la evoluția actuală a sectorului financiar moldovenesc.

Bibliografie:

1. BIS (1997), *Core principles for effective banking supervision*, Basel Committee on Banking Supervision.
2. Cucu M. (2008), *Banking Sector Governance in Republic of Moldova: Vulnerabilities' Prevention*, Economic Policy Institutes Network/United Nations Development Programme Working Paper Series.
3. Goodhart C., D.Schoenmaker (1995), *Should the Functions of Monetary Policy and Banking Supervision be Separated?* Oxford Economic Papers no.47, pp.539-560.
4. IMF (2005), *Financial Stability Assessment Program IMF Country Report No. 05/64*, International Monetary Fund.
5. IMF (2008), *Republic of Moldova: Financial System Stability Assessment – Update*, Country report no. 08/274, International Monetary Fund.
6. NBM (2008), *Raportul privind implementarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană Februarie 2005 – Februarie 2008*, p.36 http://bnm.md/md/plan_rm_ue
7. Peek J., E. Rosengren, G. Tootell (1999), *Is Bank Supervision Central to Central Banking?*, Federal Reserve bank of Boston Working Paper, no.99-7.
8. Noia Carmine Di, Giorgio Di Giorgio (1999), *Should Banking Supervision and Monetary Policy Tasks be Given to Different Agencies?*, Wharton School Center for Financial Institutions, University of Pennsylvania, USA

Although by 2005 Banking Regulation and Supervision Department has established cooperation relations with supervisory authorities of the securities and insurance markets with the view to periodically receive information on banks' activity on these markets (NBM, 2008), this cooperation still remains “unofficial” and is not supported by any Memoranda of understanding (IMF, 2008) or regulatory provisions. This complicates NBM access to data on financial condition and risk exposure of companies from non-bank financial subsectors.

In conclusion may be stated that although merging banking supervision with the financial sector's one is still premature, creation of a specialized Council, as well as drawing up necessary regulatory provisions covering mandatory cooperation between these authorities is the optimal solution and adequate response to the up to date evolution of Moldovan financial sector.

References:

1. BIS (1997), *Core principles for effective banking supervision*, Basel Committee on Banking Supervision.
2. Cucu M. (2008), *Banking Sector Governance in Republic of Moldova: Vulnerabilities' Prevention*, Economic Policy Institutes Network/United Nations Development Programme Working Paper Series.
3. Goodhart C., D.Schoenmaker (1995), *Should the Functions of Monetary Policy and Banking Supervision be Separated?* Oxford Economic Papers no.47, pp.539-560.
4. IMF (2005), *Financial Stability Assessment Program IMF Country Report No. 05/64*, International Monetary Fund.
5. IMF (2008), *Republic of Moldova: Financial System Stability Assessment – Update*, Country report no. 08/274, International Monetary Fund.
6. NBM (2008), *Report on the Implementation of Action Plan Republic of Moldova – European Union during the period February 2005 – February 2008*, (original in Romanian language: „Raportul privind implementarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană Februarie 2005 – Februarie 2008”), p.36 http://bnm.md/md/plan_rm_ue
7. Peek J., E. Rosengren, G. Tootell (1999), *Is Bank Supervision Central to Central Banking?*, Federal Reserve bank of Boston Working Paper, no.99-7.
8. Noia Carmine Di, Giorgio Di Giorgio (1999), *Should Banking Supervision and Monetary Policy Tasks be Given to Different Agencies?*, Wharton School Center for Financial Institutions, University of Pennsylvania, USA

UNELE ASPECTE ALE MODULUI DE ÎNTOCMIRE A SITUAȚIILOR FINANCIARE CONSOLIDATE LA DATA PROCURĂRII

*Conf. univ. dr. Valentina PALADI;
Drd. Lica ERHAN, ASEM*

În articolul respectiv, sunt descrise unele modalități de întocmire a situației financiare consolidate la data procurării. În particular, sunt examinate situațiile în care societatea-mamă a procurat acțiuni cu drept de vot ale entității-fiice cu valoarea de cumpărare egală și mai mare în raport cu valoarea de piață a acestora.

Situațiile financiare consolidate, în conformitate cu prevederile IAS 27 „Situații financiare consolidate și individuale”, reprezintă situația financiară a unui grup, care este prezentată ca și în cazul unei entități economice unice. De obicei, situațiile financiare consolidate sunt întocmite și prezentate de societatea-mamă, în care aceasta consolidează toate entitățile sale fiice atât cele naționale, cât și cele din străinătate. *În situațiile financiare consolidate nu se includ indicatorii din situațiile individuale ale entității-fiice, dacă:*

- 1) controlul asupra entității-fiice are un caracter temporar, deoarece acțiunile cu drept de vot, emise de acestea, au fost procurate de societatea-mamă în scopul revânzării în viitorul apropiat, adică pe o perioadă de 12 luni din momentul procurării;
- 2) conducerea entității caută activ cumpărători.

Astfel de investiții sunt clasificate ca „destinate vânzării” și sunt contabilizate în conformitate cu IAS 39 „Instrumente financiare: recunoaștere și evaluare”.

Drept temei pentru neincluderea în situațiile financiare consolidate nu poate servi caracterul specific al activității ultimelor. Astfel, dacă din grupul de entități încadrate în activitatea de producere face parte o instituție financiară, aceasta nu trebuie exclusă din procesul consolidării numai din motivul specificului activității instituției sale (în comparație cu alte entități din grup).

Conform prevederilor IAS 27, o societate-mamă nu trebuie să prezinte situații financiare consolidate, dacă și numai dacă:

- societatea-mamă este, la rândul ei, în totalitate sau parțial o entitate-fiică a unei alte entități, iar proprietarii săi, inclusiv cei care în alte condiții nu au drept de vot, au fost informați și nu au fost împotriva faptului ca societatea-mamă să nu prezinte situații financiare consolidate;
- instrumentele de datorie și de capitaluri proprii ale entității nu sunt tranzacționate pe o piață publică;

SOME METHODS OF WORKING OUT FINANCIAL STATEMENTS AT THE ACQUISITION DATE

*Associate Professor PhD PALADI Valentina;
Ph. Student ERHAN Lica, AESM*

This article describes some methods of working out a consolidated financial statement at the acquisition date. In particular, it examines the situation in which the parent enterprise bought vote power shares from subsidiary with an equal or higher purchase value in comparison with the market value.

The consolidated financial statements according to IAS 27 „Consolidated and separate financial statement” represent financial statements of a group, as well as of a single entity.

Usually the consolidated financial statements are carried out and presented by parent enterprise in which are consolidated all national subsidiaries as well as the foreign ones. The items of the separate financial statements of the subsidiary are not included in the consolidated financial statements if:

- 1) the control upon subsidiary has a temporal character because the vote power shares of the parent enterprise were bought by the subsidiary with the aim of selling them in the nearest future, during twelve months from the acquirement date.
- 2) the administration of the entity is actively looking for buyers.

Such kinds of investments are classified as “for sale” and the accounting is done according to IAS 39 “Financial Instruments: recognition and measurement”. The reason for not including them in the consolidated financial statements can’t be their specific character of activity. Thus, if in the group of entities involved in the production activity there is a financial institution, the latter must not be excluded from the process of consolidation only for the motive of the specific activity of its institution (in comparison with other entities from the group).

According to IAS 27 a parent enterprise does not present consolidated financial statements if and only if:

- the parent enterprise is itself a wholly-owned subsidiary, or is a partially-owned subsidiary of another entity and its other owners, including those not otherwise entitled to vote, have been informed about, and do not object to, the parent not presenting consolidated financial statements;
- the parent’s debt or equity instruments are not traded on a public market;

- societatea-mamă nu a depus și nici nu este pe cale să depună situațiile sale financiare la o comisie pentru valori mobiliare sau alt organism de reglementare în scopul emiterii vreunui tip de instrumente pe o piață publică;
- societatea-mamă finală sau intermediară a societății-mamă întocmește situații financiare consolidate disponibile pentru uzul public, perfectate în conformitate cu IFRS.

Este de menționat că situațiile financiare consolidate sunt compuse din bilanțul consolidat, raportul consolidat de profit și pierdere, raportul consolidat privind fluxul mijloacelor bănești, precum și din nota explicativă. Conținutul formularelor situațiilor financiare consolidate se stabilește de societatea-mamă de sine stătător. În particular, bilanțul contabil consolidat trebuie să conțină, cel puțin, următoarele elemente principale: active pe termen lung, inclusiv goodwill-ul; active curente; capital propriu, inclusiv interesul minoritar și datorii.

De regulă, societatea-mamă determină autonom nomenclatorul și gradul de detaliere a indicatorilor situațiilor financiare, de exemplu, datoriile pot fi reflectate în bilanțul consolidat într-un rând în suma totală sau în două rânduri, divizându-le în datorii pe termen lung și pe termen scurt.

Este de menționat că situațiile financiare consolidate se întocmesc atât la data consolidării (procurării), cât și la datele raportate care urmează după consolidare. La data consolidării, de obicei, se întocmește bilanțul consolidat, iar la datele care urmează după consolidare – situațiile financiare consolidate complete.

Data consolidării se consideră data stabilirii controlului de către societatea-mamă asupra entităților-fiice. Se presupune că există control atunci când societatea-mamă deține, direct sau indirect, prin entitățile fiice mai mult de jumătate din numărul de voturi ale unei entități, cu excepția împrejurărilor excepționale în care se poate demonstra clar că acest tip de proprietate nu înseamnă control. *Controlul există și atunci când societatea-mamă deține jumătate sau mai puțin din numărul de voturi ale unei entități, și anume:*

- mai mult de jumătate din drepturile de vot, în virtutea unui acord cu alți investitori;
- autoritatea să conducă politicile financiare și operaționale ale entității prin statut sau contract;
- autoritatea să numească sau să înlocuiască majoritatea membrilor Consiliului de Administrație sau echivalentului acestuia, iar controlul entității este exercitat de acest consiliu sau organism;
- autoritatea de a deține majoritatea voturilor la adunările Consiliului de Administrație sau organului de conducere echivalent, iar controlul entității este exercitat de acest consiliu sau de organul de conducere echivalent.

De regulă, controlul se exercită sau din data

- the parent did not file, nor is it in the process of filing its financial statements with a securities commission or other regulatory organization for the purpose of issuing any class of instruments on a public market; and
- the ultimate or any intermediate parent of the parent produces consolidated financial statements available for public use that comply with International Financial Reporting Standards (IFRS).

It must be mentioned that consolidated financial statements include consolidated balances, consolidated report of profit and losses, and consolidated report of the cash flow and also the explanation note. The content of the reporting of the consolidated financial statements is set up by the parent itself. In particular, the consolidated balance sheet must contain at least the following important elements: long term asserts including goodwill; current asserts; ownership capital, debts.

As a rule the parent determines individually the nomenclature and items of the financial statements. For example, the debt can be reflected in the consolidated balance in a line with the total sum or in two lines dividing it in long-term debt and short-term debt. It should be mentioned that the consolidated financial statements are made at the date of consolidation (acquisition) as well as at the reporting dates that come after consolidation. Usually the consolidated balance is made at the date of consolidation, while the complete consolidated financial statements are made at the dates that come after consolidation.

The date of consolidation is considered the date in which the control is established by the parent upon the subsidiary. Control is presumed to exist when the parent owns, directly or indirectly through subsidiaries, more than half of the voting power of an entity unless, in exceptional circumstances, it can be clearly demonstrated that such ownership does not constitute control. *Control also exists when the parent owns half or less of the voting power of an entity when there is:*

- power over more than half of voting rights by virtue of an agreement with other investors;
- power to govern the financial and operating politics of the entity under a statute or an agreement;
- power to appoint or remove the majority of the members of the board of directors or equivalent governing body and control of the entity is by that board or body; or
- power to cast the majority of votes at meetings of the board of directors or equivalent governing body and control of the entity is by that board or body.

As a rule, the control is either from the registration date in the analytical account in the

efectuării înscrierii în contul analitic din registrul cumpărătorului titlurilor de valoare în conformitate cu legislația în vigoare, sau din data intrării în vigoare a acordului cu alți investitori privind transmiterea dreptului de vot referitor la stabilirea controlului asupra entităților-fiice.

La întocmirea situațiilor financiare consolidate trebuie să se asigure *respectarea următoarelor cerințe referitoare la situațiile financiare individuale ale societății-mamă și entităților-fiice*:

1. Utilizarea pentru consolidare a situațiilor financiare individuale, întocmite de societatea-mamă și entitatea-fiică la una și aceeași dată raportată.
2. Aplicarea politicii de contabilitate unice față de operațiunile similare.
3. Reflectarea în situațiile financiare consolidate a indicatorilor din situațiile financiare individuale ale entității-fiice, procurate sau ieșite din grup în perioada de gestiune.

Situațiile financiare consolidate se întocmesc prin însumarea indicatorilor posturilor respective de active, datorii, venituri și cheltuieli, reflectate în situațiile financiare individuale ale societății-mamă și entităților-fiice. Pentru ca situațiile financiare consolidate să prezinte informații financiare despre grup ca o singură entitate economică, se parcurg următoarele etape:

- valoarea contabilă a investiției făcute de societatea-mamă în entitatea-fiică și partea societății-mamă din capitalul propriu al fiecărei întreprinderi-fiice sunt eliminate;
- sunt determinate interesele minoritare în profitul sau pierderea întreprinderii-fiice consolidate pentru perioada în care se face raportarea;
- interesele minoritare în activele nete ale întreprinderilor-fiice consolidate sunt identificate separat de capitalurile proprii ale acționarilor societății-mamă;
- soldurile, tranzacțiile, veniturile și cheltuielile din interiorul grupului vor fi eliminate în totalitate.

În conformitate cu prevederile IAS 27 și IFRS 3, investițiile societății-mamă în procesul consolidării sunt reflectate conform *metodei de achiziții*. În conformitate cu această metodă, la data achiziției se determină valoarea de piață justă a activelor și datoriilor procurate de societatea-mamă. Valoarea de achiziție a acestor active este reflectată în contabilitatea societății-mamă în articolul „Investiții financiare pe termen lung în părți legate”.

Procesul de consolidare, conform metodei de achiziții, constă în substituirea articolului „Investiții financiare pe termen lung în părți legate” din situația financiară a societății-mamă cu mărimea activelor nete ale întreprinderii-fiice la data de gestiune și a goodwill-ului la data procurării; de asemenea, deoarece societății-mame îi aparține doar o cotă din activele nete ale entităților-

buyer's account book in accordance with the valid legislation, or from the date of agreement with other investors to transact the voting rights, in order to cast control upon the subsidiary.

Working out the consolidated financial statements the following demands concerning the cast control upon subsidiary must be assured:

1. to use for consolidation the separate financial statements worked out by the parent and subsidiary.
2. to use a uniform accounting policy in similar operations.
3. to reflect in the consolidated financial statements items from the separate financial statements of the subsidiary entity during financial administration.

The consolidated financial statements shall be prepared summing up items of assets debts, profits and expenses reflected in the parent and subsidiary separate financial statements. So, that the consolidated financial statements shall present information about a group or a single economic entity the following stages will be passed:

- the accounting value of the investments made by the parent in the subsidiary entity and the parent ownership in each company will be eliminated;
- for the reporting period the minority interests in the profits and losses of the subsidiary will be determined.
- the minority interests in the net assets of the subsidiary will be identified separately from the share owners of the parent.
- intragroup balances and transactions including income and expenses will be eliminated in full.

In accordance with IAS 27 and IFRS 3 the investments of the parent in the process of consolidation are reflected according to the *method of acquisition*. On the date of the acquisition the real market value of the assets and the debts of the parent are determined. The values of this acquisition are reflected in the parent accounting article “Long-term financial investments”.

The process of consolidation in accordance with the method of acquisition consists in replacing the article “Long-term financial investments” from the financial statements of a parent with the value of the subsidiary net assets at the date of financial administration and good-will at the date of acquisition.

As the parent possesses only a share of net assets of the subsidiary, it is necessary, to include this share in the unallocated section of entity obtained at the date of acquisition, till the date of financial administration and the minority interests in net assets on the date of financial administration.

It is necessary to keep to the **following** rule: in the consolidated balances made in accordance with the

fiice, este necesar a include cota societății-mamă în profitul nerepartizat al entității-fiice, obținut de la data procurării până la data de gestiune, și interesul minoritar în activele nete la data de gestiune.

Este necesar de reținut **următoarea regulă**: în bilanțul consolidat, întocmit conform metodei de achiziții, sunt reflectate activele nete ale societății-mamă la data procurării.

Exemplul 1. Fie că entitatea „XXX”, având mijloace bănești libere în sumă de 660 000 lei, a procurat la 1 septembrie 2008 80% din acțiunile cu drept de vot ale entității „YYY”, plătind 440 000 lei. În tabelul 1 sunt prezentate bilanțurile contabile individuale ale entităților „XXX” și „YYY” la 1 septembrie 2008 (la data procurării).

method of acquisition the parent net assets are reflected at the date of acquisition.

Example 1. The entity “XXX”, having a free sum of 660.000 lei, acquired 80% on the 1st of September 2008 from the shares with right to vote of the entity “YYY”. In table 1 the separate accounting balances of the entities “XXX” and “YYY” are presented at the date of acquisition September 1, 2008.

Tabelul 1

Bilanțurile contabile individuale ale entităților „XXX” și „YYY” la data procurării

Activ	Entitatea „XXX”, lei	Entitatea „YYY”, lei
1. Active materiale pe termen lung	165 000	154 000
2. Investiții pe termen lung în părți legate	440 000	-
3. Active curente:		
3.1. Stocuri de mărfuri și materiale	110 000	198 000
3.2. Creanțe pe termen scurt	330 000	308 000
3.3. Mijloace bănești	220 000	
4. Total – activ	1 265 000	660 000
Pasiv:		
5. Capitalul propriu:		
5.1. Capital statutar și suplimentar	330 000	220 000
5.2. Profit nerepartizat	660 000	330 000
6. Datorii	275 000	110 000
7. Total – pasiv	1 265 000	660 000

Table 1

Separate accounting balances of the entities “XXX” and “YYY” at the date of acquisition

Active	Entity “XXX”, lei	Entity “YYY”, lei
1. Long-term assets	165 000	154 000
2. Long-term investments in equal shares	440 000	-
3. Current assets:		
3.1. Goods and materials	110 000	198 000
3.2. Accounts receivable	330 000	308 000
3.3. Money sources	220 000	
4. Total - active	1 265 000	660 000
Passive		
5. Ownership capital		
5.1. Stated and earned capital	330 000	220 000
5.2. Unallocated profit	660 000	330 000
6. Debts	275 000	110 000
7. Total – passive	1 265 000	660 000

Până la momentul procurării acțiunilor, entitățile menționate n-au efectuat nici o operațiune reciprocă. Trebuie întocmit bilanțul consolidat la data procurării.

Pentru întocmirea bilanțului consolidat se utilizează tabelul 2, în care bilanțurile societății-mamă

Until the acquirement of the values the entities mentioned above didn't make any reciprocal operation. A consolidated balance should be worked out at the date of acquisition.

For working out a consolidated balance we use table 2 in which the parent and the subsidiary balances

și fiică se unesc „rând cu rând” după posturile ; are liked “line to line” after the asserts number, activelor, capitalului propriu și datoriilor. ; ownership and debts.

Tabelul 2

Tabelul de lucru pentru întocmirea bilanțului consolidat al grupului de entități „XXX” și „YYY” la data procurării – 1 septembrie 2008, lei

Indicatori	Bilanțurile contabile ale entităților la data procurării		Eliminare (ajustări)		Interes minoritar	Bilanțul consolidat
	Societatea-mamă „XXX”	Entitatea-fiică „YYY”	Debit	Credit		
A	1	2*	3	4	5	6
Activ						
1. Active materiale pe termen lung	165 000	154 000				319 000
2. Investiții pe termen lung în părți legate	440 000			440 000 ⁽¹⁾		
3. Active curente:						
3.1. Stocuri de mărfuri și materiale	110 000	198 000				308 000
3.2. Creanțe pe termen scurt	330 000	308 000				638 000
3.3. Mijloace bănești	220 000	-				220 000
4. Total activ	1 265 000	660 000				1 485 000
Pasiv						
5. Capital propriu:						
5.1. Capital statutar și suplimentar al entității „XXX”	330 000					330 000
5.2. Profit nerepartizat al entității „XXX”	660 000					660 000
5.3. Capital statutar și suplimentar al entității „YYY”		220 000	176 000 ⁽¹⁾		44 000	
5.4. Profit nerepartizat al entității „YYY”		330 000	264 000 ⁽¹⁾		66 000	
6. Interes minoritar					110 000	110 000
7. Datorii	275 000	110 000				350.000
8. Total pasiv	1 265 000	660 000	440 000	440 000		1 485 000

Table 2

Table for working out a consolidated balance of the group entities “XXX” and “YYY” at the date of September 1 2008, lei

Items	Accounting balances of the entities at the date of acquirement		Modifications		Minority Interest	Consolidated balance
	Parent «XXX»	Subsidiary «YYY»	Debit	Credit		
A	1	2*	3	4	5	6
Active						
1. Long-term assets	165 000	154 000				319 000
2. Long-term investments in equal shares	440 000			440 000 ⁽¹⁾		

A	1	2*	3	4	5	6
3. Current assets:						
3.1. Goods and materials	110 000	198 000				308 000
3.2. Accounts receivable	330 000	308 000				638 000
3.3. Money sources	220 000	-				220 000
4. Total-active	1 265 000	660 000				1 485 000
Passive						
5. Ownership capital						
5.1. Stated and earned capital entity "XXX"	330 000					330 000
5.2. Entity „XXX” unallocated profit	660 000					660 000
5.3. Stated and earned capital entity "YYY"		220 000	176 000 ⁽¹⁾		44 000	
5.4. Entity „YYY” unallocated profit		330 000	264 000 ⁽¹⁾		66 000	
6. Minority Interest					110 000	110 000
7. Debts	275 000	110 000				350.000
8. Total-passive	1 265 000	660 000	440 000	440 000		1 485 000

* În cazul în care societatea-mamă are două sau mai multe entități-fiice, coloana 2 se divizează în câteva subcoloane. În coloanele 3 și 4 se reflectă următoarele ajustări:

- întrucât investițiile societății-mamă „XXX” în entitatea-fiică „YYY” sunt egale cu 440 000 lei, la întocmirea bilanțului consolidat această sumă este necesar să se excludă. În aceste scopuri, în tabelul de lucru, investițiile financiare pe termen lung se micșorează prin înscrierea sumei de 440 000 lei în coloana 4 „credit” (rd. 2);

- pentru echilibrarea bilanțului este necesar să se excludă 80% din capitalul propriu al entității-fiice „YYY”, fiindcă conturile capitalului propriu sunt conturi de pasiv, în tabelul de lucru se micșorează capitalul statutar și suplimentar cu 264000 lei (330000lei x 0,80), iar profitul nerepartizat al întreprinderii-fiice „YYY” – cu 176 000 lei (220 000 lei x 0,80). Sumele corespunzătoare se înscriu în coloana 3 „debit” (rd. 5.3 și rd. 5.4).

În exemplul dat nu sunt necesare alte ajustări. Dacă ajustările se efectuează corect, sumele totale în col.3 „debit” și col.4 „credit” coincid;

- în coloana 5 (rd. 6) se reflectă mărimea interesului minoritar – 110 000 lei. Ea se compune din 66 000 lei de capital statutar și suplimentar al întreprinderii-fiică „YYY” {(330 000 lei – 264 000 lei) sau (330 000 lei x 0,20)} și 44 000 lei de profit nerepartizat al acestei întreprinderi {(220 000 lei – 176 000 lei) sau (220 000 lei x 0,20)};

- în coloana 6 sumele totale ale activului și pasivului se determină prin însumarea respectivă a mărimilor consolidate ale activelor și pasivelor.

Bilanțul consolidat al grupului de întreprinderi „XXX” și „YYY” la data consolidării este prezentat în tabelul 3.

^wWhen the parent has two or more subsidiary entities the second column is divided in some sub columns.

In columns 3 and 4 the following modifications are reflected;

- because the parent investments “XXX” in the subsidiary entity “YYY” are equal to 440.000 lei, while working out a consolidated balance, it is necessary to exclude this sum. For this aim in the working table the long-term financial statements are reduced to the sum 440.000 lei indicated in Column 4 “credit” (line two);

- for balancing, it is necessary to exclude 80% from the ownership of subsidiary entity “YYY” because the ownership accounts are passive, so in the working table stated and earned capital is reduced to 264.000lei (330.000 lei x 0,80) and the unallocated profit of subsidiary entity “YYY” to 170.000lei (220.000 lei x 0,80).

The corresponding sums are written in column 3 “debit” (lines 5,3 and lines 5,4).

In the given example other modifications are not necessary. If the modifications are made correctly, the total sums in column 3 “debit” and column 4 “credit” coincide.

- in column 5 (line 6) the minority interest value is indicated – 100.000 lei. It is made up from 66.000 lei stated and earned capital of subsidiary “YYY” (330.000 lei – 26.000 lei) or (330.000 lei x 0,20) and 44.000 lei unallocated profit of this company (220.000 lei -170.000lei) or (220.000 lei x 0,20);

- in column 6 all active and passive data are determined by summing up consolidated active and passive values.

The consolidated balance of company groups “XXX” and “YYY” at the consolidated date is presented in table 3.

Tabelul 3

**Bilanțul consolidat al grupului de întreprinderi „XXX” și „YYY” la data consolidării
(1 septembrie 2008)**

Activ	Suma, lei
1. Active pe termen lung	319 000
2. Active curente:	
2.1. Stocuri de mărfuri și materiale	308 000
2.2. Creanțe pe termen scurt	638 000
2.3. Mijloace bănești	220 000
Total-activ	1 485 000
Pasiv	
3. Capital propriu:	
3.1. Capital statutar și suplimentar	330 000
3.2. Profit nerepartizat	660 000
3.3. Interes minoritar	110 000
4. Datorii	385 000
Total-pasiv	1 485 000

Table 3

**The consolidated balance of group companies “XXX” and “YYY”
at the consolidated date September 1, 2008**

Active	Sum, in lei
1. Long-term assets	319 000
2. Current assets:	
2.1. Goods and materials	308 000
2.2. Accounts receivable	638 000
2.3. Money sources	220 000
Total-active	1 485 000
Passive	
3. Ownership capital	
3.1. Stated and earned capital	330 000
3.2. Unallocated profit	660 000
3.3. Minority Interest	110 000
4. Debts	385 000
Total-passive	1 485 000

Astfel, în bilanțul consolidat valoarea investițiilor societății-mamă „XXX” în capitalul propriu al entității-fiice „YYY” în sumă de 440 000 lei este substituită cu valoarea capitalului propriu a entității-fiice „YYY” în mărime de 440 000 lei (550 000 x 80%).

Atunci când valoarea de cumpărare a activelor nete ale entității-fiice depășește valoarea de piață a acestora, se formează goodwill-ul, care în bilanțul consolidat se reflectă în postul „Active nemateriale”. Goodwill-ul reprezintă diferența dintre prețul achitat pentru procurarea activelor nete și valoarea lor justă de piață.

De regulă, în practică, goodwill-ul reprezintă o mărime pozitivă, dat fiind faptul că valoarea investițiilor societății-mamă depășește valoarea activelor nete ale entității-fiice, procurate de ea. Dacă valoarea activelor nete, procurate de societatea-mamă, este mai mare decât valoarea achiziției, atunci goodwill-ul este o mărime negativă, care se constată în

In this way, the investment value of the consolidated parent entity “XXX” in the ownership of the subsidiary entity “YYY” in the sum of 440.000lei is substituted with the value of ownership of the subsidiary “YYY” in a value of 440.000lei (550.000 x 80%).

If the acquisition value of the net assets of the subsidiary is higher than the market value, goodwill is formed. Goodwill represents the difference between the payment for the acquisition of the net assets and their real market price.

Usually goodwill represents a positive value, due to the fact, that the investment value of the parent is higher than the net assets value of the subsidiary entity. If the net assets value bought by parent is higher than the acquirement value, goodwill represents a negative value which is presented in the consolidated report for profit and losses.

It needs to be mentioned, that goodwill is

raportul consolidat de profit și pierdere.

Este de menționat că goodwill-ul apare numai în raportul financiar consolidat, iar la data procurării se determină astfel:

Valoarea investiției X
 Minus: procurarea activelor nete (X)
 Goodwill-ul la data procurării X

Exemplul 2. Fie că entitatea „XXX”, la 1.07.2008, a procurat 100% de acțiuni cu drept de vot ale entității „YYY”, plătind 132 000 lei. Datele bilanțurilor contabile ale entităților menționate la data procurării sunt prezentate în tabelul 4.

indicated only in the consolidated financial report and at the date of acquisition is determined it the following way: The investment value X

Minus: the acquired net assets (X)
 Good-will at the date of acquirement X

Example 2. The entity “XXX” on September 1, 2008 acquired 100% voting rights shares of the entity “YYY” paying 132.000lei. Data of the accounting balance of the mentioned entities at the date of acquisition are presented in table 4.

Tabelul 4

Bilanțurile contabile ale entităților „XXX” și „YYY”

Activ	Entitatea „XXX”, lei	Entitatea „YYY”, lei
1. Active materiale pe termen lung	110 000	88 000
2. Investiții pe termen lung în părți legate	132 000	-
3. Active curente	44 000	22 000
4. Total activ	286 000	110 000
Pasiv		
5. Capital propriu:		
5.1. Capital statutar și suplimentar	110 000	77 000
5.2. Profit nerepartizat	99 000	11 000
6. Datorii	77 000	22 000
7. Total pasiv	286 000	110 000

Trebuie întocmit bilanțul consolidat la data procurării, adică la 01. 07.2007.

Pentru întocmirea bilanțului consolidat al grupului, se utilizează tabelul de lucru 5.

Tabelul 5

Tabelul de lucru pentru întocmirea bilanțului consolidat al grupului la data consolidării (Entitatea „XXX” a procurat 100% acțiuni cu drept de vot ale entității „YYY”)

lei

Indicatori	Bilanțuri contabile ale entităților la data procurării		Eliminări (ajustări)		Bilanț consolidat
	Societatea-mamă „XXX”	Entitatea-fiică „YYY”	Debit	Credit	
<u>1</u>	2	3	4	5	6
Activ					
1. Active materiale pe termen lung					
2. Investiții pe termen lung în părți legate	110 000 132 000	88 000		132 000 ⁽¹⁾	198 000
3. Active curente	44 000	22 000			66 000
4. Goodwill			44 000 ⁽³⁾		44 000
5. Total activ	286 000	110 000			308 000
Pasiv					
6. Capital propriu:					
- capital statutar și suplimentar al entității „XXX”	110 000				110 000
- profit nerepartizat al entității „XXX”	99 000				99 000
- capital statutar și suplimentar al entității „YYY”		77 000	77 000 ⁽²⁾		
- profit nerepartizat al entității „YYY”		11 000	11 000 ⁽²⁾		
7. Datorii	77 000	22 000			99 000
8. Total pasiv	286 000	110 000	132 000	132 000	280.000

Table 4

The accounting balance of entities "XXX" and "YYY"

Active	Entity "XXX", lei	Entity "YYY", lei
1. Long-term assets	110 000	88 000
2. Long-term investments in equal shares	132 000	-
3. Current assets	44 000	22 000
4. Total-active	286 000	110 000
Passive		
5. Ownership capital		
5.1. Stated and earned capital	110 000	77 000
5.2. Unallocated profit	99 000	11 000
6. Debts	77 000	22 000
7. Total-passive	286 000	110 000

A consolidate balance should be worked out at the date of acquisition 01.07.2007. For working out a group consolidated balance we use table 5.

Table 5

The working table for group consolidated balance at the date of consolidation (the entity "XXX" acquired 100% voting rights shares of the entity "YYY")

Items	Accounting balances of the entities at the date of acquirement		Modifications		Consolidated balance
	Parent "XXX"	Subsidiary "YYY"	Debit	Credit	
1	2	3	4	5	6
Active					
1. Long-term assets	110 000	88 000			198 000
2. Long-term investments in equal shares	132 000			132000 ⁽¹⁾	
3. Current assets	44 000	22 000			66 000
4. Goodwill			44 000 ⁽³⁾		44 000
5. Total-active	286 000	110 000			308 000
Passive					
6. Ownership capital					
- Stated and earned capital entity "XXX"	110 000	77 000			
- Entity „XXX” unallocated profit	99 000	11 000	77000 ⁽²⁾		110 000
- Stated and earned capital entity "YYY"			11000 ⁽²⁾		99 000
- Entity „YYY” unallocated profit					
7. Debts	77 000	22 000			99 000
8. Total passive	286 000	110 000	132 000	132 000	280.000

Pentru întocmirea bilanțului consolidat la data procurării sunt efectuate următoarele ajustări și calcule:

- (1) – se elimină investițiile societății-mamă în entitatea-fiică „YYY”;
- (2) – se elimină 100% din mărimea capitalului propriu al entității-fiice;
- (3) – se determină mărimea goodwill-ului la data procurării;

To work out the consolidated balance at the date of acquisition the following modifications and calculi are made:

- (4) – the investments of parent in the subsidiary entity "YYY" are eliminated.
- (5) – 100% ownership of the subsidiary entity are eliminated.
- (6) – the value of goodwill is determined at the date of acquisition.

Calculul goodwill-ului

Indicatori	La data procurării, lei
1. Valoarea inițială a investițiilor	132 000
2. Cota societății-mamă în activele nete ale entității-fiice (100% x 88 000) : 100	88 000
3. Goodwill la data procurării (rd.1 - rd.2)	44 000

Calculus of goodwill

Indexes	At the date of acquisition
1. The initial value of the investments	132 000
2. The parent shares in the net assets of the subsidiary entity (100% * 88 000) : 100	88 000
3. Goodwill at the date of acquirement (line 1 and 2)	44 000

În comparație cu datele din tabelul de lucru 2, în tabelul 5 lipsește coloana „Interes minoritar”, deoarece societatea-mamă a procurat 100% de acțiuni cu drept de vot ale entității „YYY”. Bilanțul consolidat al grupului la data procurării este prezentat în tabelul 6.

In comparison with the data in table 2, in table 5 the column “minority interest” is missing, because the parent acquired 100% of voting rights shares of entity “YYY”. The consolidated group balance is presented at the date of acquisition in table 6.

Tabelul 6

Bilanțul consolidat al grupului de entități „XXX” și „YYY” la data procurării

Activ	Suma, lei
1. Active nemateriale (goodwill)	44 000
2. Active materiale pe termen lung	198 000
3. Active curente	66 000
Total activ	308 000
Pasiv	
4. Capital propriu	
4.1 Capital statutar și suplimentar	110 000
4.2 Profit nerepartizat	99 000
5. Datorii	99 000
Total pasiv	308 000

Table 6

The consolidated group balance of entities “XXX” and “YYY” at the date of acquisition

Active	Sum, in lei
1. Goodwill	44 000
2. Long-term assets	198 000
3. Current assets	66 000
Total-active	308 000
<i>Passive</i>	
4. Ownership capital	
4.1. Stated and earned capital	110 000
4.2. Unallocated profit	99 000
5. Debts	99 000
6. Total passive	308 000

Astfel, ca rezultat al consolidării, investițiile societății-mamă „XXX” în capitalul propriu al entității-fiice „YYY”, în mărime de 132 000 lei, au fost substituite cu valoarea activelor nete ale entității „YYY”, în mărime de 88 000 lei, și a goodwill-ului, în sumă de 44 000 lei.

Thus, as a result of the consolidation, the investment of parent “XXX” in ownerships of subsidiary entity “YYY” in the sum of 132.000 lei was substituted with 88.000 lei which represents the value of the net assets of entity “YYY” and the goodwill in value of 44.000 lei

Bibliografie:

1. *Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS)...*: incluzând Standardele Internaționale de Contabilitate (IAS) și interpretările lor la 1 ianuarie 2007/ Fundația Com. pentru Standarde Intern. de Contabilitate (IASCF). – Ch.: S.n., 2008 (F.E.-P. „Tipogr. Centrală”), 2008, pag. 387.
2. *Международные стандарты финансовой отчетности*. Учеб. пособие. – М.: Из-во «Бухгалтерский учет», 2008, стр.331-366.
3. Ф.В. Керимов. *Методика составления консолидированной отчетности в целях корпоративного управления*. – Журнал «Бухгалтерский учет» № 3, февраль 2007, стр. 71-74.
4. В.П. Сиднева. *Международные стандарты финансовой отчетности*. Учеб. пособие – М.: КНОРУС, 2007, стр.135-144.

Bibliography:

1. *Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS)...* : incluzând Standardele Internaționale de contabilitate (IAS) și Interpretările lor la 1 ianuarie 2007/ Fundația Com. pentru Standarde Intern. de Contabilitate (IASCF). – Ch.: S.n., 2008 (F.E.-P. „Tipogr. Centrală”), 2008, pag. 387.
2. *Международные стандарты финансовой отчетности*. Учеб. пособие. - М.: Из-во «Бухгалтерский учет», 2008, стр.331-366.
3. Ф.В. Керимов. *Методика составления консолидированной отчетности в целях корпоративного управления*.- Журнал «Бухгалтерский учет» №3, февраль 2007, стр. 71-74.
4. В.П. Сиднева. *Международные стандарты финансовой отчетности*: Учеб. пособие – М.: КНОРУС, 2007, стр.135-144.

CONTABILITATEA CONSUMURILOR DE BAZĂ PRIVIND RETRIBUIREA MUNCII ÎN INDUSTRIA DE PANIFICAȚIE

Lect. sup. Iuliana ȚUGULSCHI, ASEM

În condițiile economiei de piață, orice entitate trebuie să dețină o imagine cât mai clară privind consumurile alocate. În special, una dintre cele mai complexe și importante probleme cu care se confruntă orice entitate constă în reducerea costului de producție. În acest articol, se examinează problemele calculației costului în conformitate cu structura existentă în industria de panificație, în special cea ce vizează modul de reflectare a consumurilor de bază privind retribuirea muncii. În acest context, în temeiul investigațiilor efectuate, s-a elaborat un concept complex de clasificare și reflectare în contabilitate a consumurilor de bază privind retribuirea muncii, ce ca rezultat va putea soluționa problemele existente în acest domeniu.

Consumurile de bază privind retribuirea muncii cuprind toate formele și sistemele de salarizare existente privind remunerarea muncii muncitorilor care execută operațiile tehnologice de fabricare a produselor. În componența acestui tip de consumuri se includ salariul de bază și cel suplimentar, calculat în conformitate cu prevederile legislației în vigoare, precum și alte plăți.

La salariul de bază se referă salariul muncitorilor implicați nemijlocit în procesul de producție, și anume:

- remunerarea operațiilor și lucrărilor pe tarife în acord și după timpul efectiv lucrat;
- premiile conform sistemului de retribuire în

ACCOUNTING OF BASIC CONSUMPTION REGARDING THE REMUNERATION IN BAKERY

*Superior Lecturer ȚUGULSCHI Iuliana,
AESM*

Any enterprise activating on the bases of market economy principals must have a clear picture of the allocation of production consumptions. In principal, one of the complex and most important problems any enterprises faces is to reduce the production costs. This article examines the problems of the accounting and cost calculation in conformity with managerial structures existed in baking industry, especially the basic costs of remuneration. In this context on the basis of the effected investigations it was elaborated a complex concept of remuneration consumption's delimitation by articles of accounting and calculation capable to solve many of existent problems.

The basic costs related to remuneration cover all existing remuneration forms and systems for the employees that carry out product manufacturing technologic operations. The basic and the additional salaries calculated in compliance with the legal provisions, as well as other payments, are included in the structure of this type of costs.

To the basic is salary related the salary of workers involved directly in the production process, namely:

- remuneration of operations and works by agreed tariff and also by the actually worked time;

- acord premial și după timp, adaosurile la salariu; plățile suplimentare la cotele tarifare în acord cu abaterile de la condițiile normale de muncă (incoincidența calificării muncitorilor cu calificarea lucrului executat, necorespunderea materiei prime și materialelor de bază normelor tehnologice, lucrul în timpul nopții etc.).

Salariul suplimentar include plățile pentru timpul nelucrat al muncitorilor, și anume pentru plata concediilor, suplimentelor pentru vechimea în câmpul muncii etc. În afară de aceste plăți, în componența consumurilor privind retribuirea muncii se mai includ și sumele contribuțiilor pentru asigurările sociale și primele de asigurare obligatorie de asistență medicală față de salariul de bază și suplimentar al muncitorilor, conform cotelor aprobate anual de Parlamentul R.Moldova.

Stabilirea sistemului de retribuire a muncii reprezintă unul din principalele obiective ale întreprinderii, îndreptate spre evaluarea corectă a diferitelor tipuri de lucrări, în funcție atât de particularitățile calitative ale muncii, cât și de condițiile în care acestea se desfășoară. În conformitate cu prevederile legislației în vigoare, **în panificație se aplică următoarele forme de retribuire a muncii:**

- *pe unitate de timp* – se aplică pentru remunerarea muncitorilor ocupați de fabricarea pâinii, tortelor; maștrilor secțiilor de producție, personalului ocupat cu deservirea procesului de producție, hamalilor, șoferilor, magazionerilor depozitelor etc.;
- *în acord* – se aplică pentru remunerarea muncitorilor ocupați cu fabricarea anumitor produse de panificație (chifle etc.) sau cofetărie;
- *combinarea celor două* – se aplică în special pentru remunerarea muncitorilor ocupați cu fabricarea covrigilor, pesmeților, biscuiților etc.

Totodată, indiferent de sistemul de salarizare aplicat, determinarea retribuției muncitorilor ocupați nemijlocit de fabricarea produselor de panificație sau cofetărie se efectuează în conformitate cu categoria tarifară atribuită fiecărui muncitor în parte.

Pentru determinarea salariului muncitorilor se iau în calcul atât parametrii de cantitate, cât și de calitate a muncii prestate. Prin cantitatea muncii se subînțelege numărul de ore consumate sau numărul de unități de produse fabricate în cadrul procesului de producție, în funcție de forma de salarizare aplicată. O atenție deosebită trebuie acordată calității muncii care, de regulă, se determină în funcție de categoria tarifară atribuită salariatului și rezultatele muncii fiecărui muncitor aparte.

În industria de panificație, contabilizarea operațiilor legate de îndeplinirea volumelor de producție și retribuire a muncii depinde de specificul procesului

- awards under the system of remuneration in the award by time, allowances;
- additional payments to tariff quotas in accordance with deviations from normal conditions of work (lack of coincidence skills of workers with qualifications work executed, lack of coincidence of raw materials and basic materials technology standards, work at night etc.).

The additional salary includes payments to workers for unworked hours, namely for vacations, supplements for length of service, etc. In addition to the payments made on the consumption of payment there are included the labor and amounts of contributions for social security and insurance premiums for health care over the basic salary and additional workers, according to annual quotas approved by the RM Parliament.

Establishment of labor remuneration is one of the main objectives of the enterprise directed towards proper evaluation of different types of work depending on the particularities of quality work and the conditions under which they are conducted. In accordance with the laws in force *in the bakery the following forms of remuneration of labor are used:*

- *per unit of time* - is applied for compensation of workers employed in the manufacture of bread, cakes, foremen sections of the production, maintenance staff dealing with the production process, porter, driver, storeman deposits, etc.;
- *agreed* - applied for compensation of workers employed in the manufacture of certain bakery products (rolls, etc.) or pastry;
- *the combination of both* – applied in particular to the remuneration of workers employed in the manufacture of pretzels, bread crumbs, etc. biscuits.

Also, regardless of the applied remuneration system, determination of the salary of workers employed directly by the manufacture of bakery and confectionery is carried out in accordance with the tariff category assigned to each worker separately.

In order to determine the workers' wage, parameters are taken into account of both quantity and quality of work. By the amount of work is meant the number of hours consumed or the number of units manufactured in the production process, depending on the form of pay applied. A special attention should be paid to the quality of work that usually is determined depending on the category tariff assigned staff and the work of every worker.

In the bakery industry accounting operations is related to the performance of production volumes and labor remuneration and also depends on the specifics of the technological process, the type of production systems of work organization, the level of automation

tehnologic, tipul producerii, sistemele de organizare a muncii, nivelul de automatizare a procesului de producție aplicat de întreprindere și alți factori. Ciclul de producție, de regulă, are un caracter neîntrerupt, dat fiind faptul că operațiile tehnologice sunt intercorelate și interdependente una de alta. Din acest motiv, salariul muncitorilor ocupați de fabricarea produselor de panificație și cofetărie nu se determină în funcție de volumul de operații executate la fiecare loc de muncă, ci doar după finalizarea procesului tehnologic în funcție de cantitatea de produse fabricate. Spre exemplu, salariul mestecătorului de aluat nu poate fi determinat în funcție de cantitatea de aluat amestecat pe parcursul unui schimb, ci doar după finalizarea procesului de producție a pâinii. Deși operațiile tehnologice sunt executate de către diferiți muncitori (mestecător de aluat, operator, mașinist, butar etc.), determinarea salariului fiecărui muncitor în parte, în funcție de contribuția acestuia la locul său de muncă, nu este posibilă. Din aceste considerente, calculul salariului acestora se determină în raport cu cantitatea de produse fabricate, luând în considerare aportul colectiv al brigăzii.

Aplicarea sistemului de salarizare în acord de brigadă are, de regulă, drept scop stimularea și cointeresarea membrilor în economisirea materiilor prime și materialelor, a timpului de muncă, înlăturarea sau micșorarea rebuturilor etc. Însă, în panificație, procesul tehnologic, de obicei, nu permite economisirea materiei prime și materialelor, precum și a timpului de dospire a aluatului sau de coacere a produselor, deoarece aceste măsuri pot influența negativ asupra calității produsului finit. Plus la aceasta, în panificație fabricarea producției se efectuează strict în baza comenzilor preluate de la clienți și ca rezultat majorarea volumelor de producție nu reprezintă un scop în sine. Din aceste considerente, unica modalitate de stimulare materială a muncitorilor este stabilită în funcție de coeficientul aportului fiecărui muncitor la procesul de producție.

În acest context, prezintă interes practica **SA „Cahulpan”** care, spre exemplu, aplică mărimea maximă a acestui coeficient egal cu unu, iar în cazul încălcării disciplinei de muncă, mărimea acestuia se micșorează corespunzător. Considerăm că această practică poate fi preluată și de alte întreprinderi din ramura dată, deoarece fiecare operație executată de către muncitori se află sub supravegherea continuă a membrilor brigăzii și a maistrului și, ca rezultat, depistarea încălcărilor și pierderilor supranormative nu prezintă dificultăți. Însă, în acest scop, întreprinderea trebuie să studieze minuțios atât tipurile de încălcări ale disciplinei muncii, frecvența acestora, cât și influența lor asupra activității întreprinderii. Considerăm că este rațional a întocmi un document intern, ce ar servi drept temei pentru urmărirea acestor încălcări din partea administrației întreprinderii (tab. 1):

of production applied to business and other factors. The cycle of production, is usually continuous, given that technology operations are interrelated to one another. For this reason, wage of workers employed in the manufacture of bakery and confectionery is not determined depending on the volume of operations performed at each job, rather only after completion of the technological process according to the quantity of products manufactured. For example, salary of the agitator of the dough can not be determined depending on the quantity of batter mixed during a shift, but only after completion of the production process of bread. Besides the fact that technological operations are performed by different workers (mixet of dough, operator, machinist, baker etc.), determining the salary of each worker based on his contribution to his place of employment is not possible. For these reasons, calculation of their salary is determined in relation to the quantity of manufactured products, taking into account the contribution of collective brigade.

Application of the agreed payment by brigade has usually aimed at stimulating interest and brigade members in saving raw materials and materials, time work, removal or lowering the rejects etc. However, in bakery, usually the technologic process does not allow the saving of raw materials and materials, and time of fermentation of dough and baking products, as these measures may negatively affect the quality of the finished product. In addition, the manufacture of bakery products is arranged under strict orders taken from customers and result in increase of production volumes is not an objective. For these reasons, the only means of material incentives of workers is determined by the coefficient of each worker's input in the manufacturing process.

In this context, concerns the practice of **SA “Cahulpan”**, which, for example, applies the maximum size of the coefficient equal to one, and for breach of labor discipline, its size is diminishing accordingly. We believe that this practice can also be taken over by other companies in this industry an, because each operation performed by workers is under continuous surveillance brigade members and a foreman, and as a result, detection of violations and losses redundant does not present difficulties. But in the end, the company must thoroughly study the types of violations of labor discipline, their frequency and their influence on the business enterprise. We believe that it is rational to draw up an internal document that would serve as a basis for pursuing such violations in the administration of enterprise (tab. 1):

Tabelul 1

Lista indicatorilor și coeficienților utilizați pentru determinarea calității muncii muncitorilor din activitatea de bază

Indicatorii muncii	Codul indicat.	Unit. de măsură	Valoarea coefic. micșorat	Sursa de informație
1. Restituirea producției nestandardizate din comerț, reclamația organelor de control	1	pentru fiecare caz	0,5	Procesul verbal privind pretențiile
2. Neluarea măsurilor în cazul primirii semnalelor privind rebutul și rezultatele negative ale analizelor	2	pentru fiecare caz	0,3	Registrul analizelor de laborator
3. Supraconsumul de materii prime și materiale din vina muncitorilor	3	pentru fiecare caz	0,2	Raportul pe schimbul de producere
4. Neîndeplinirea ordinii stabilite de primire-predare a schimbului	4	pentru fiecare caz	0,1	Registrul special

Table 1

The list of indicators and the coefficients used to determine the quality of labor of workers involved in the basic activity

Labor indicators	Code	Measurement unit	Value of the reduced coef.	Sources of information
1. Repayment of cull of trade, the complaint of control bodies	1	In each case	0,5	Approved Minutes regarding the claims
2. Not undertaking measures in case of receipt of signals and reject the negative results of tests	2	In each case	0,3	Register of laboratory analyses
3. The overuse of raw materials and the fault of workers	3	In each case	0,2	Report on the shift of production
4. Failure to carry out the established order of receipt-handing procedure	4	In each case	0,1	Special register

Acest document poate fi întocmit pentru fiecare subdiviziune a întreprinderii în parte, ceea ce va servi drept indicator de măsurare a calității muncii în total pe întreprindere.

Industria de panificație se caracterizează printr-o varietate foarte mare de produse fabricate, având un caracter omogen, dar relativ stabil. Procesul tehnologic este organizat în cadrul secțiilor de bază pe linii tehnologice, iar muncitorii ce participă la procesul de producere sunt implicați la fabricarea mai multor tipuri de produse atât în cadrul unei linii tehnologice, cât și la fabricarea produselor de pe alte linii. Spre exemplu, deoarece volumul de muncă la producerea pâinii este mic, acești muncitori paralel participă și la fabricarea altor tipuri de produse de panificație. Prin urmare, în cadrul ramurii date atribuirea consumurilor privind retribuirea

This document can be drafted for each subdivision of the company, which will serve as an indicator for measuring the quality of work at the total enterprise.

Bakery industry is characterized by a very large variety of products manufactured with a homogeneous character, but relatively steady. The process is organized in sections of the base-line technology, and workers participating in the production process are involved in the manufacture of many types of products both in the line technology, and participate in production from other lines. For example, these workers participate in parallel and in the manufacture of other bakery products, because the volume of work in the manufacture of bread is low. Therefore, the branch consumption on the award date of payment of labor workers participating in the manufacture of products directly to a particular type of

muncii muncitorilor ce participă la fabricarea producției direct pe un anumit tip de produs nu este posibilă. Ca rezultat, toate consumurile privind retribuirea muncii muncitorilor menționați reprezintă consumuri directe repartizabile. În acest context, apare necesitatea perfectării documentare adecvate și repartizării acestor consumuri pe tipuri de produse fabricate.

Analiza efectuată în cadrul diferitelor întreprinderi de panificație în ceea ce privește modul de perfectare documentară și contabilizare a rezultatelor muncii în general are multe tangențe, deosebirile fiind în funcție de capacitățile de producere, înzestrarea tehnică a întreprinderii, gradul de automatizare a evidenței etc. Documentul principal ce certifică cantitatea muncii îl reprezintă fișa de pontaj, întocmirea căreia se efectuează lunar pe fiecare brigadă în parte. Rezultatele muncii sunt perfectate zilnic la finele fiecărui schimb în baza Rapoartelor privind producția fabricată.

Practica existentă în cadrul întreprinderilor de panificație arată că pentru majorarea operativității obținerii informațiilor privind consumurile de muncă vie, este necesar a acumula aceste consumuri nu numai pe centre de consumuri (secții), ci și pe centre de responsabilitate (linii de producere). Aceasta se explică prin faptul că fiecare linie de producere, fiind înzestrată cu utilaje speciale, este specializată la fabricarea anumitor tipuri de produse. Astfel, la SA „Cahulpan”, în cadrul secției de panificație există 4 linii de producere: a biscuiților; a pâinii; a covrigilor; a produselor de panificație mărunte (chifle, checuri etc.).

Secția de cofetărie dispune de 2 linii de producere: a turtelor dulci; a tortelor.

Salariul muncitorilor ce activează în cadrul liniilor de producere se determină pe brigăzi aparte care, la rândul său, este repartizată pe linii tehnologice. Deși volumul de muncă vie, aferent fiecărui tip de produs fabricat pe parcursul perioadei de gestiune, nu poate fi determinat în mod direct, în practică unele întreprinderi din ramură nu calculează costul efectiv pe o unitate de produs fabricat, iar altele repartizează consumurile de bază privind retribuirea muncii proporțional unei baze stabile de sine stătător de către întreprindere, ceea ce deseori duce la denaturarea costului unitar al produselor fabricate.

În acest context, considerăm că cea mai adecvată bază de repartizare a consumurilor de bază privind retribuirea muncii pe fiecare produs fabricat o constituie *manopera*. Aceasta se explică prin aceea că în panificație, deși majoritatea operațiilor tehnologice sunt automatizate, totuși pentru majoritatea produselor de panificație *manopera* deține o pondere încă destul de ridicată (în special la fabricarea chiflilor, biscuiților, tortelor etc.). Prin urmare, determinarea acestui indicator pentru fiecare tip de produs va contribui la corelarea efortului depus de către muncitori la fabricarea producției cu nivelul consumurilor privind retribuirea muncii incluse în costul produselor fabricate.

În scopul obținerii unor informații mai obiective, propunem a deschide în cadrul contului sintetic 811 „Activități de bază” următoarele conturi analitice:

product is not possible. As a result, consumption of all payment represents labor workers consumptions direct mention distributable. In that context, the necessity appears to draft documentation and appropriate allocation of these inputs on the types of products.

The analysis of various undertakings within different bakeries regarding the documentation and accounting work in general has many contacts, the differences in the capacity of production, technical endowment of the degree of record keeping automation etc. The main document certifying that the amount of work is the schedule of timekeeping, preparation of which is drafted monthly for each Brigade. Results of work are prepared daily by the end of each shift on the basis of reports on production.

The existing practice within bakeries shows that in order to increase the efficiency of obtaining information on the consumptions of work, it is necessary to accumulate these inputs not only for consumption centers (departments), but also for the centers of responsibility (production lines). This is explained by the fact that each production line, being endowed with special equipment, is specialized in the manufacture of certain types of products. Thus the SA “Cahulpan” in the bakery department has 4 production lines:

- the production of biscuits;
- the production of bread;
- the production of pretzels;
- the production of small bakery products (rolls, cakes etc.).

The confectionery section has 2 production lines:

- the production of sweet cookies;
- the production of cakes.

The wage of workers operating in the production lines is determined by separate brigades, which in turn is distributed on technology lines. Although the volume of work for each type of product manufactured during the administration can not be determined directly, in practice some of the branch companies do not calculate the actual cost per unit of product produced and distributed more consumption based on payment of labor a proportional basis determined independently by the company, which often leads to distortion of the unit cost of products.

In this context, we think that the most appropriate basis for the allocation of consumption based on payment of labor per product manufactured is labor. This is explained by that, in the bakery, besides that most operations are automated technology, however, for most of the bakery has a labor share still quite high (especially in the manufacture of rolls, biscuits, cakes etc.). Therefore, the determination of this indicator for each type of product will contribute to the correlation of effort by workers to manufacture products with the consumption of payment on the work included in cost of products.

In order to obtain more objective information we suggest to open within the synthetic account 811 "Basic activities" the following analytical accounts:

Tabelul 2

Modelul contului analitic propus pentru acumularea consumurilor de bază privind retribuirea muncii

Nivelul contului	Denumirea gradului contului
Nivelul I	Contul sintetic 811 „Activități de bază”
Nivelul II	Simbolul ce caracterizează articolul de consumuri
Nivelul III	Simbolul ce caracterizează tipul de consumuri (variabile sau constante)
Nivelul IV	Simbolul ce caracterizează locul de apariție a consumurilor (linia de producere a pâinii, biscuiților etc.)
Nivelul V	Simbolul ce caracterizează tipul produsului fabricat

Table 2

The proposed analytical model account for the accumulation of basic consumption related to remuneration of work

Account level	Name of account level
Level I	Synthetic Account 811 "basic activities"
Level II	Symbol that characterizes the item of consumption
Level III	Symbol that characterizes the type of consumption (variable or constant)
Level IV	Symbol that characterize the occurrence of consumption (line production of bread, biscuits etc.)
Level V	Symbol that characterizes the type of manufactured product

Astfel, în cadrul secției de panificație pentru acumularea consumurilor de bază privind retribuirea muncii se va deschide contul analitic – 8112, consumurile de bază privind retribuirea muncii se atribuie la consumurile variabile, simbolul cărora este 1, locul de apariție a consumurilor este secția de panificație, având simbolul – 1 și secția de cofetărie – 2, iar în cadrul secției de panificație locurile de apariție a consumurilor sunt liniile de producere care, la rândul lor, pot fi codificate pentru linia tehnologică de producere a biscuiților – simbolul 1, linia de producere a pâinii – simbolul 2 etc., iar în cadrul liniilor respective produsele fabricate trebuie codificate în funcție de nomenclatorul acestora la întreprindere, spre exemplu, pentru pâine „Chișinău” – simbolul 01, pâine „Țărăncuța” – 02 etc. Ca rezultat, pentru acumularea consumurilor de bază privind retribuirea muncii muncitorilor ocupați cu fabricarea pâinii „Chișinău” se va deschide contul analitic – 811211201, iar pentru pâinea „Țărăncuța” – 811211202 etc.

Bazându-ne pe structura conturilor analitice propuse, vom examina modul de reflectare a consumurilor de bază privind retribuirea muncii în temeiul unui exemplu concret. Vom analiza linia de producere a produselor de panificație mici. În cadrul acestei linii activează o brigadă de 7 persoane (1 amestecător de aluat, 4 mașiniști, 1 brutar și 2 ambalatori). Munca este normată pe fiecare operație tehnologică. Salariul se determină lunar în conformitate cu tarifele stabilite în acord de către întreprindere pe fiecare categorie de salariat în parte. Astfel, salariul pentru fiecare membru al brigăzii se determină prin înmulțirea tarifului stabilit pentru

Thus, in the bakery section for the accumulation of basic consumption on payment of work the analytical account – 8112 will be opened, consumption of basic payment on the work assigned to the variable consumption, which is the symbol 1, the occurrence of consumption bakery department is having symbol - 1 and confectionery-2, and in the bakery section of the places of occurrence of consumption as production lines which in turn can be encoded line technology for the production of biscuits symbol-1 line for the production of bread- symbol 2, etc. And within the respective lines the manufactured products were coded according to the nomenclature of their entity, for example for bread "Chisinau" - the symbol 01, bread "Țărăncuța" - 02 etc. As a result, for the accumulation of basic consumption on payment of labor workers concerned with the production of bread "Chisinau" the analytical - 811211201 will be opened, and for bread "Țărăncuța" - 811211202 etc.

Given the structure of the proposed analytical accounts, we will examine how the reflection of consumption based on payment of labor on a given example. We will analyze the line of production of small bakery. In this line a brigade of 7 people works (mixer of dough, 4 mechanics, baker, and 2 packers). Work is normed for each technological operation. The salary is determined monthly in accordance with the agreed tariffs set by the company on every employee. Such salary for each member of the brigade is determined by multiplying the rate established for each member of the brigade to the number of hours worked and rate of performance of production volumes. The size of the premium as mentioned above shall be

fiecare membru al brigăzii la numărul de ore lucrate și coeficientul îndeplinirii volumelor de producție. Mărirea primei, după cum s-a menționat mai sus, se determină în conformitate cu mărirea coeficientului aportului fiecărui muncitor în procesul de producție. Ca rezultat, după determinarea sumei totale a consumurilor privind retribuirea muncii pe fiecare membru al brigăzii în parte, apare întrebarea: cum de repartizat mărirea acestor consumuri pe fiecare produs fabricat, dacă pe parcursul perioadei de gestiune un muncitor a participat la fabricarea mai multor tipuri de produse și, la rândul său, volumul producției fabricate se determină nu pe fiecare muncitor în parte, ci în ansamblu pe brigadă?

Cea mai adecvată bază de repartizare, după cum s-a menționat mai sus, poate servi manopera, care se determină pe întreg nomenclatorul de produse fabricate. În literatura de specialitate, se disting mai multe **tipuri de manoperă, în funcție de componența consumurilor de muncă ce sunt incluse în calcul:**

- *manopera tehnologică* – se determină pe operații tehnologice și tipuri de lucrări;
- *manopera personalului ce deservește procesul de producție* din activitatea de bază, precum și cea auxiliară;
- *manopera productivă* – ce cuprinde suma primelor două tipuri;
- *manopera de conducere a procesului de producție* – include consumurile de muncă ale personalului tehnic, ingineri, adică ale personalului ce deține funcția de conducere în subdiviziunile productive;
- *manopera totală* – cuprinde consumurile de muncă ale întreg personalului industrial și de producere al întreprinderii.

Manopera, în general, reprezintă mărirea consumurilor de muncă consumate nemijlocit în procesul de producție. Acest indicator, însă, trebuie utilizat cu precauție, deoarece el se poate modifica în urma automatizării proceselor de producție, îmbunătățirii tehnologiei, schimbului personalului și alți factori. Din aceste considerente, unii autori susțin că manopera poate fi utilizată doar pe intervale mici de timp și nu poate servi drept bază de calcul drept urmare a proceselor inflaționiste, iar pentru comparație trebuie aplicat întotdeauna doar echivalentul bănesc al acestora.

În panificație, manopera trebuie determinată pentru fiecare produs în parte în funcție de gradul de automatizare a procesului tehnologic. Spre exemplu, manopera pentru pâinea „*Chișinău*” cu greutatea de **0,6 kg**, având timpul de coacere 38 min, numărul de bucăți în rând – 12, iar numărul de rânduri fiind 69, se va determina în felul următor:

1) se determină capacitatea de producție a liniei în kg prin produsul numărului de bucăți de pâine în rând la numărul de rânduri, la timpul unei ture de 12 ore (din care 0,5 ore sunt excluse pentru pregătirea procesului de producție), la greutatea pâinii și se va

determined in accordance with the size of the coefficient of each intake worker in the manufacturing process. As a result, after determining the total amount of consumption on payment of work on each member of the brigade the following question arises: how to spread the size of these inputs on each product manufactured, whether during the administration of a worker involved in the manufacture of many types of products and in turn, the volume of production is determined not produced per worker in part, but per whole brigade?

The most appropriate basis of allocation as mentioned above can serve labor, which is determined on the nomenclature of products manufactured. In literature there are several **types of labor, depending on the composition of consumption of work that are included in the calculation:**

- *labor-technology operations-* to determine the technological and types of work;
- *labor staff that serves the basic production process*, and the auxiliary;
- *productive labor-* including the first two types;
- *labor management of the production-* includes consumption of work of the technical staff, engineers, personnel with management functions within the production subdivisions;
- *total labor-employment* include consumption of the entire staff and industrial production company.

Generally, the labor is the size of consumption of work directly consumed in the production process. This indicator, however, should be used with caution because it can change as a result of automation of production processes, technology improvement, change of personnel and other factors. For these reasons some authors argue that labor may be used only on small intervals of time and can not serve as the basis of calculation as a result of inflationary processes, and for comparison must always be applied only cash equivalent thereof.

In bakery, labor should be determined for each product separately depending on the degree of automation of the technologic process. For example, labor for bread "*Chisinau*" weighing 0.6 kg, with the baking time of 38 min, the number of pieces in the line- 12 and the number of rows being -69 will be determined as follows:

- 1) to determine the production capacity of the line in kilograms by multiplying the number of pieces of bread in a row to the number of rows at a time of a 12-hours shift (of which 0,5 hours are excluded for the preparation of the production process), to bread weight and will be divided to the baking time of the bread:
(12 pieces / line *69 lines* 690 min *0.6 kg) /

raporta la timpul de coacere a unei pâini:
 (12 buc/rând * 69 rânduri * 690 min * 0,6 kg) /
 38 min = 9021 kg

2) se determină manopera pentru 1 tonă de producție finită la un muncitor ce participă la producerea pâinii „Chișinău”, luând în considerație că brigada este constituită din 4 persoane:

11,5 ore * 4 pers * 1000 kg / 9021 kg = 5,10 om/ore.

Cunoscând manopera unei tone de producție fabricată, poate fi determinat consumul privind retribuirea muncii, aferent fiecărui tip de produs fabricate, prin repartizarea acestora în conformitate cu manopera utilizată la fabricarea produsului dat.

Astfel, pentru includerea în costul fiecărui tip de produs de panificație sau cofetărie a consumurilor de bază privind retribuirea muncii, va fi necesară stabilirea volumului de manoperă pentru fiecare tip de produs în parte, care și va servi ulterior drept bază pentru determinarea consumurilor de muncă prestate. Însă, în situația re tehnologizării procesului de producție, acest indicator va trebui revăzut și readaptat la condițiile concrete de muncă.

38 min = 9021 kg

2) to determine labor for 1 ton of finished production per one worker participating in the production of bread "Chisinau", taking into consideration that the brigade is made up of 4 persons:

11.5 hours * 4 persons * 1000 kg / 9021 kg = 5.10 man / hours.

Thus, knowing the labor for one ton of manufactured production the consumption can be determined related to the payment for work each type of product produced by the proportional distribution volume of labor used in manufacturing production.

Thus, in order to include in the cost of each type of bakery or confectionery product of the basic consumption on remuneration of labor, there will be necessary to establish the amount of labor for each type of product, which will later serve as a basis for determining consumption of work. Also in the technological changes of the production process it is necessary that this indicator should be reviewed and readjusted to the conditions of employment.

CONTABILITATEA CHELTUIELILOR COMERCIALE ÎN ENTITĂȚILE CE PRACTICĂ COMERȚ EXTERIOR

Lect. sup. Viorica FULGA, UCCM

Exportul de mărfuri suportă cheltuieli, care sunt distribuite între părțile contractuale în funcție de condițiile de livrare INCOTERMS 2000. Putem împărți cheltuielile comerciale în entități ce sunt practicate în comerțul exterior, care afectează costurile brute de profit și profitul din activitatea de exploatare.

La exportul mărfurilor, sunt suportate cheltuieli ocazionale de transportarea acestora cumpărătorilor străini, fiind repartizate între părțile contractuale în funcție de condițiile de livrare INCOTERMS 2000.

BUSINESS EXPENSES ACCOUNTING IN ENTITIES WHICH PRACTICE FOREIGN COMMERCE

*FULGA Viorica, Superior Lecturer of
CCUM*

The export of goods bears the costs that are distributed among parties according to the contractual delivery terms INCOTERMS 2000. We can divide the commercial expenses in entities that are practiced in foreign trade into costs that affect gross profit and profit from the operating activity.

The export of goods bears the costs of transporting them to foreign buyers. All expenses related to export sales of goods are distributed among contracting parties according to the delivery terms INCOTERMS 2000.

Cheltuielile suportate de exportator potrivit INCOTERMS 2000

Condiția de livrare	Cheltuielile suportate
EXW	<ul style="list-style-type: none"> ✓ privind controlul (verificarea calității, cântărirea, măsurarea, calcularea) (C1) necesar pentru punerea mărfurilor la dispoziția cumpărătorului; ✓ privind ambalarea necesară pentru transportarea mărfurilor (C2); ✓ de marcare (C3).

FCA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necesar pentru punerea mărfurilor la dispoziția transportatorului; ✓ cheltuieli privind plata formalităților vamale, impozitelor, taxelor, plăților la scoaterea mărfurilor de pe teritoriul vamal al țării (C4); ✓ alte cheltuieli până la transmiterea mărfurilor transportatorului.
FAS	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necesar pentru punerea mărfurilor la dispoziția cumpărătorului; ✓ (C2), (C3); ✓ cheltuieli suportate până la momentul livrării (până la amplasarea mărfurilor de-a lungul vasului); ✓ privind primirea licențelor de export sau altei autorizații oficiale pentru export (C5) și (C4).
FOB	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necesar pentru trecerea mărfurilor pe balustrada vasului; ✓ (C2), (C3); ✓ (C5), (C4); ✓ până la momentul trecerii efective a mărfurilor peste balustrada vasului în portul de livrare indicat.
CFR	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C4); ✓ (C1) necesar pentru punerea mărfurilor la dispoziția transportatorului; ✓ (C2), (C3).
CIF	<ul style="list-style-type: none"> ✓ similare condiției CFR, inclusiv asigurarea maritimă pentru riscul deteriorării și distrugerii mărfurilor la transportare.
CPT	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necesar pentru punerea mărfurilor la dispoziția transportatorului; ✓ (C2), (C3); ✓ (C4); ✓ transportarea mărfurilor (C6) până la punctul de destinație, inclusiv cheltuielile privind încărcarea mărfurilor (C7) și orice alte cheltuieli la descărcarea în punctul de destinație, care sunt incluse în fraht sau cad în obligațiile vânzătorului la încheierea contractului de transportare.
CIP	<ul style="list-style-type: none"> ✓ similare condiției CPT, inclusiv asigurarea pe timpul transportării pentru riscul deteriorării și distrugerii mărfurilor la transportare.
DAF	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C4), inclusiv la transportare în regim de tranzit prin alte țări până la momentul transmiterii mărfurilor în punctul convenit de frontieră; ✓ (C6) până în punctul de destinație la frontieră (inclusiv, la necesitate transportarea în regim de tranzit); ✓ (C7), la necesitate sau de obicei astfel de descărcare se cere la sosirea mărfurilor în punctul convenit de livrare la hotare, pentru punerea mărfurilor la dispoziția cumpărătorului; ✓ (C1) necesar pentru transmiterea mărfurilor la hotare la dispoziția transportatorului; ✓ (C2), (C3).
DES	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C4), inclusiv la transportare în regim de tranzit prin alte țări până la momentul transmiterii mărfurilor; ✓ (C6) până în portul de destinație; ✓ (C1) necesar pentru transmiterea mărfurilor cumpărătorului pe bordul navei în punctul de descărcare; ✓ (C2), (C3).
DEQ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necesar pentru transmiterea mărfurilor pe chei, în portul de destinație convenit; ✓ (C2), (C3); ✓ (C5) și (C4), precum și la transportarea în regim de tranzit până la momentul transmiterii cumpărătorului; ✓ (C6) până la cheiul indicat în portul de destinație convenit.
DDU	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necesar pentru transmiterea mărfurilor în punctul convenit în țara importatoare; ✓ (C2), (C3); ✓ (C5) și (C4); ✓ (C6) până la punctul de destinație convenit în țara importatorului.
DDP	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necesar pentru transmiterea mărfurilor în țara importatoare; ✓ (C2), (C3); ✓ (C5) și (C4) sau pentru transportarea în regim de tranzit; ✓ aducerea mărfurilor în punctul convenit din țara de destinație; ✓ primirea licenței de import și altor permisiuni oficiale, legate de executarea formalităților vamale, necesare pentru introducerea mărfurilor în țara de destinație.

Expenses incurred by the exporter according to INCOTERMS 2000

Delivery term	Expenses incurred
EXW	<ul style="list-style-type: none"> ✓ on control (quality check, weighing, measurement, calculation) (C1) necessary to put the goods at buyer's disposal; ✓ on packaging required to transport goods (C2); ✓ marking (C3).
FCA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ C1) necessary to put the goods at carrier's disposal; ✓ expenses on payment of customs, taxes, fees, payments to remove the goods from the customs territory of the country (C4); ✓ other costs up to the transmission of goods to the carrier.
FAS	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necessary to put the goods at buyer's disposal; ✓ (C2), (C3); ✓ expenses incurred prior to delivery (up to goods location along the vessel); ✓ on receipt of export licenses or other official authorization to export (C5) and (C4).
FOB	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) required for passage of goods by vessel balustrade; ✓ (C2) (C3); ✓ (C5) (C4); ✓ until the moment of actual passage of goods over the vessel balustrade in the port of delivery indicated.
CFR	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C4); ✓ (C1) necessary to put the goods at carrier's disposal; ✓ (C2), (C3).
CIF	<ul style="list-style-type: none"> ✓ similar to CFR term, including maritime insurance for the risk of deterioration and destruction of goods at transportation.
CPT	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necessary to put the goods at carrier's disposal; ✓ (C2), (C3); ✓ (C4); ✓ transporting of goods (C6) up to the point of destination, including spending on goods loading (C7) and any other expenses at discharge in the point of destination, which are included in the freight or are the obligations of the buyer at the execution of carriage contract.
CIP	<ul style="list-style-type: none"> ✓ similar to CPT term, including insurance during transportation to the risk of deterioration and destruction of goods at transportation.
DAF	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C4), including at transportation in a transit through other countries till the time of transmission of goods at the point agreed at border; ✓ (C6) up to the point of destination at the border (including, as required, the transportation in the transit regime); ✓ (C7), such discharge usually or as needed is required on arrival of goods in the agreed point of delivery at the borders to put the goods at buyer's disposal; ✓ (C1) necessary to transmit the goods at the border at carrier's disposal; ✓ (C2), (C3).
DES	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C4), including at transportation in a transit regime through other countries till the time of transmission of goods; ✓ (C6) up to the port of destination; ✓ (C1) necessary to transmit the goods to the buyer on shipboard at the point of discharge; ✓ (C2), (C3).
DEQ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necessary to transmit the goods on the quay at the port of destination agreed; ✓ (C2) (C3); ✓ (C5) and (C4) as well as at transportation in a transit regime till the time of transmission to the purchaser; ✓ (C6) up to the quay indicated at the port of destination agreed
DDU	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necessary to transmit the goods in the agreed point in the importing country; ✓ (C2) (C3); ✓ (C5) and (C4) ✓ (C6) up to the agreed point of destination in country of importer.

DDP	<ul style="list-style-type: none"> ✓ (C1) necessary to transmit the goods in the importing country; ✓ (C2) (C3); ✓ (C5) and (C4) or for transportation in a transit regime; ✓ bringing goods in the agreed point from the destination country; ✓ receiving of import license and other official permissions relating to the execution of customs formalities necessary for placing goods in the country of destination.
-----	--

Cheltuielile menționate, potrivit SNC, sunt considerate cheltuieli comerciale. SNC 3 „Compența consumurilor și cheltuielilor întreprinderii” prevede următoarele articole de cheltuieli la export:

a) cheltuielile de ambalare ...; c) cheltuielile de transport-expediere a produselor fabricate și a mărfurilor (cu excepția cazurilor în care acestea se recuperează de către cumpărător), taxele vamale etc.; d) remunerarea lucrărilor de marcă (etichetare), certificarea produselor și mărfurilor, întocmirea declarațiilor vamale privind comercializarea produselor peste hotarele republicii; e) serviciile de marketing aferente încheierii sau rezilierii contractelor (acordurilor); f) comisioanele (defalcările) plătite organizațiilor de desfacere, intermediere, de comerț extern; cheltuielile de procurare a licențelor pentru exportul produselor și mărfurilor; g) cheltuielile ce țin de reclamă, participarea la expoziții, târguri ...; h) cheltuielile de studiere a piețelor de desfacere interne și externe ...; i) cheltuielile pentru reparație cu termen de garanție și deservirea cu termen de garanție a produselor și mărfurilor vândute; k) cheltuielile privind datoriile (creanțele) dubioase; l) cheltuielile privind returnarea și reducerea prețurilor la mărfurile vândute.

La aceasta se reduce lista cheltuielilor comerciale reflectate în SNC 3 „Compența consumurilor și cheltuielilor întreprinderii” din motivul că lipsește mențiunea „etc.”. Considerăm că lista enunțată urmează a fi completată cu următoarele articole pentru entitățile care practică comerț exterior:

- m) cheltuieli de asigurare a încărcăturii pe timpul transportării;
- n) cheltuieli de încărcare, descărcare, reîncărcare a mărfurilor, produselor pe timpul transportării internaționale;
- o) cheltuieli de păstrare a mărfurilor, produselor în drum.

La articolul c) trebuie referite taxele pentru procedurile vamale alături de taxele vamale.

Condiția de livrare DDP (Delivered Duty Paid – „franco destinație plătit”) prevede că vânzătorul își îndeplinește obligația de livrare în momentul în care mărfurile sunt puse la dispoziția cumpărătorului, nedescărcate de pe mijlocul de transport și vămuite pentru import, în locul de destinație convenit din țara importatoare. Respectiv, considerăm necesară precizarea, suplimentarea și interpretarea articolului f) în următorul mod: „comisioanele (defalcările) plătite organizațiilor de desfacere, intermediere, de comerț

Expenses review, according to CNS, is considered business expenses. SNC 3 “The structure of expenditure and costs of a company” provides the following items of expenditure on export: a) the cost of packing ... c) the cost of transport-shipping of products and cargo (unless they are recovered by buyer), customs duties etc., d) remuneration for marking work (labeling), certification of products and goods, preparation of customs declarations on the marketing of products abroad; e) the marketing services related to the concluding or the cancellation of contracts (agreements), f) commissions (breakdowns) paid to sales organizations, brokers, of foreign commerce, the costs of purchasing licenses for the export of goods and products; g) expenses related to advertising, participation in exhibitions, fairs ... h) the costs of assessing of internal and external markets... i) cost of repair with the warranty period and the service with the warranty period of sold products and goods; k) expenditure on dubious liabilities (debts); l) expenditure on the return and reducing the prices of sold goods.

This the list of trade costs reflected in the SNC 3 "The structure of costs and expenditure of a company" is reduced because of absence of the words "etc...". We consider that, the given list follows to be completed with the following items for entities engaged in foreign trade:

- m) costs of insurance of cargo during transportation;
- n) costs of loading, unloading, reloading of goods and products during international transport;
- o) storage costs of goods, products in the way.

To item c) the fees for customs procedures should be referenced among the duties.

The delivery term DDP (Delivered Duty Paid - "free pay") provides that the seller fulfills its delivery obligation when the goods are made available to the buyer, not unloaded from the means of transport and no customs clearance for import into the destination agreed in the importing country. Accordingly, we consider necessary to specify, to supplement and to interpret the Article f) as follows: "commission (breakdowns) paid to sales organizations, brokers, companies of external trade, the costs of purchasing licenses for the export of products and goods, import licenses in the country of foreign buyer".

We can divide the commercial expenses in entities that practice in foreign trade into two groups:

1. costs that economically affect gross profit directly,

extern; cheltuielile de procurare a licențelor pentru exportul produselor și mărfurilor, a licențelor de import în țara cumpărătorului străin”.

Cheltuielile comerciale în entitățile ce practică comerțul exterior le putem diviza în două grupe:

1. Cheltuieli care economic influențează direct profitul brut;

2. Cheltuieli care influențează profitul din activitatea operațională.

Profitul brut reprezintă rezultatul financiar din vânzări și se calculează ca diferența dintre venituri din vânzări și costul acestora. Considerăm că costul vânzărilor trebuie să includă nu numai costul produselor, mărfurilor, serviciilor, lucrărilor vândute, ci și cheltuielile legate direct de livrarea concretă, deci cheltuielile din grupa 1, enunțată mai sus. Din lista totală a cheltuielilor comerciale la grupa cheltuielilor, care economic influențează direct profitul brut, referim articolele a), c), d), f), l), m), n), o).

Propunem pentru evidența cheltuielilor comerciale enunțate deschiderea la contul 711 „Costul vânzărilor” a contului de gradul II 7116 „Costul cheltuielilor conexe vânzărilor”, afirmând că astfel informația va reprezenta mai obiectiv mărimea profitului brut în Raportul de profit și pierdere și eficiența activității operaționale de vânzare, rentabilitatea vânzărilor. Drept argument servește p. 91 din Bazele conceptuale ale pregătirii și prezentării rapoartelor financiare: „Cheltuielile se constată în raportul privind rezultatele financiare în baza legăturii nemijlocite între cheltuielile suportate și intrările conform anumitor posturi ale venitului. Acest proces, numit în general concordanță între venituri și cheltuieli, conduce la constatarea concomitentă a veniturilor și cheltuielilor, care constituie rezultatul nemijlocit al unora și acelorași tranzacții și altor evenimente”.

2. expenses that affect profits from the operating activity.

Gross profit is the financial result of sales and is calculated as the difference between revenue and cost of sales. We consider that the cost of sales should include not only the cost of products, goods, services, works sold, but the costs directly related to the concrete delivery, thus the costs of group 1 given above. Of the total list of commercial expenses to the expenditure group that economic ally affect gross profit directly we refer the articles a), c), d), f) l) m) n) o).

We propose to track the listed commercial expenses to open to the account 711 "Cost of sales" one account of II degree 7116 "*Cost of expenses related to sales*", saying that the information will provide more objective by the size of gross profit in the ratio of profit and loss and the effectiveness of operating activity for sale, profitability of sales. As argument, the item 91 of the Conceptual Basis of preparation and submission of financial reports serves. "Costs are found in the report on financial results on the basis of direct connection between the incurred expenditure and inputs under certain income items. This process generally called the correspondence between revenue and expenditure leads to the concomitant establishment of revenue and expenditure, which is directly the result of some, and the same transactions and other events”.

SATUL TURISTIC ȘI IMPORTANȚA ACESTUIA ÎN LOCALIZAREA PRODUSULUI TURISTIC RURAL

*Conf. univ. dr. Roman LIVANDOVSKI,
ASEM*

Articolul tratează fenomenul satului turistic și importanța acestuia în localizarea produsului turistic rural. Sunt evidențiate criteriile minime necesare pentru ca o localitate rurală să fie considerată destinație turistică. Sunt analizate criteriile de omologare a satelor turistice, cu descrierea fiecărui criteriu. La sfârșitul articolului, este prezentată tipologia satelor turistice și descrierea acestora.

Localizarea consumului de produse turistice rurale trebuie să se regăsească în mediul sătesc al Republicii Moldova, mai exact în cadrul unor viitoare sate turistice.

Satele turistice reprezintă ceva similar unei societăți comerciale sau unui agent economic, având activități comerciale generatoare de venit. Însă, trebuie subliniat că nu orice sat poate fi și turistic, el trebuind să îndeplinească anumite criterii, să fie reprezentativ pentru satul moldovenesc, fiind considerat, în eventualitatea unei circulații turistice, o „carte de vizită” a R.Moldova.

Criteriile minime necesare pentru ca o localitate rurală să poată fi introdusă în circuitul turistic și declarată sat turistic sunt următoarele:

1. Potențial turistic deosebit.
  2. Acces rutier în tot timpul anului bine întreținut.
  3. Iluminare cu energie electrică, alimentare cu apă și, eventual, canalizare nepoluantă sau posibilități de realizare cu fonduri minime.
  4. Unitate de poștă și telecomunicații.
  5. Spații de cazare clasificate (motel, pensiune, gospodărie țărănească, camping).
  6. Spații clasificate de servire a mesei pentru turiști, a căror capacitate să fie corelată cu cea a spațiilor de cazare.
  7. Asistență medicală sub forma unui post de prim ajutor.
  8. Punct / centru de informare turistică, amplasat în centrul localității.
  9. Panou cu traseele turistice de interes local marcate, amplasat în centrul localității, în vederea facilitării drumețiilor cu sau fără ghid local.
  10. Posibilitatea organizării unor forme de agrement și petrecere individuală sau colectivă a timpului liber: pescuit, vânătoare, culegere de plante medicinale, fructe de pădure, plimbări ecvestre etc.
  11. Spații comerciale pentru produse alimentare, legume, fructe, obiecte de sport-turism.
- Primele șase criterii sunt obligatorii, celelalte

THE TOURIST VILLAGE AND ITS IMPORTANCE IN LOCALIZING THE RURAL TOURIST PRODUCT

*Dr., Associate Professor LIVANDOVSKI
Roman, AESM*

The article treats the phenomenon of tourist village and its importance in localizing the rural tourist product. It highlights the minimum standards necessary for a village to be considered tourist destination. It analyzes the approval criteria of tourist villages, describing each of them. In the end, there are given the typology of tourist villages and theirs descriptions.

The of rural tourist products localization consumption has to be found in the rural areas of the Republic of Moldova, more precisely within the framework of the future tourist villages.

The tourist villages are something similar to a business firm or an economic agent having sales and marketing activities. Nevertheless, it must be emphasized that not any village is a tourist village; it must meet certain criteria, being representative for the Moldovan village, and considered a “visiting card” of the Republic of Moldova in the event of certain tourist traffic.

A village must meet the following minimum criteria, in order to be included in the tourist circuit and declared tourist village:

1. Noteworthy tourist potential.
2. Well-maintained roads to the village throughout the year.
3. Electricity and water supply and, possibly, unpolluted mains or possibilities of making it with minimum spending.
4. Telecommunications and post office.
5. Classified accommodation structures (motel, boarding house, peasant household, camping).
6. Classified catering structures for tourists with their capacity related to that of lodging capacity.
7. Medical care in the form of a first-aid station.
8. Tourist information office, located in the center of the village.
9. Notice board indicating the tourist routes of local interest, located in the center of the village, in order to facilitate the hiking with or without local tour guides.
10. The possibility of organizing leisure activities on an individual or collective basis: fishing, hunting, gathering of medicinal plants, forest fruits, horseback trekking, etc.
11. Commercial spaces for food, vegetables, fruits, objects of sport-tourism.

putând fi realizate eșalonat, în 2-3 ani, în baza unui program elaborat de consiliul local, cu susținere din partea consiliului raional, a statului și a altor organisme interne sau internaționale interesate.

Criteriile de omologare a satelor turistice.

Pentru a putea activa, eventualele sate turistice ale Republicii Moldova trebuie omologate de către Ministerul Culturii și Turismului. Aceasta presupune clasificarea acestora în funcție de criteriile de omologare a satelor turistice.

Principalele criterii de omologare a satelor turistice sunt: valoarea etnofolclorică; valoarea turistică; existența și calitățile structurilor de primire rurale; calitatea ecologică; dotarea tehnico-edilitară; accesibilitatea și poziția geografică.

Criteriul valorii etnofolclorice are în vedere tradițiile etnografice și folclorice (meșteșugurile, portul popular, specificul așezării; folclorul muzical, coregrafic, literar etc.), ocupațiile tradiționale specifice satului și nemodificate în timp, arhitectura populară (case țărănești, biserici de lemn, mori de vânt etc.), manifestările folclorice specifice unor localități rurale ale R.Moldova.

Criteriul valorii turistice. Este vorba despre acele elemente ale cadrului natural precum aspectele peisagistice, resursele de ape minerale și alte resurse turistice naturale, socio-economice și cultural-istorice, care permit realizarea unei oferte diversificate de programe turistice rurale (culturale, istorice, sportive etc.).

Criteriul existenței și calității structurilor de primire rurale se referă la prezența unor structuri de primire rurale (gospodării țărănești, pensiuni turistice, pensiuni agroturistice, vile, hoteluri rurale etc.), care să ofere cazare și servirea mesei în baza unor standarde de confort, dotare și igienă sanitară.

Criteriul calității ecologice. Acest criteriu vizează calitatea mediului din localitatea rurală respectivă și a cadrului natural limitrof (surse de poluare și degradare, conflicte între dezvoltarea localității și economia acesteia cu turismul și mediul ambiant), dar și între turismul rural – mediul înconjurător.

Criteriul dotării tehnico-edilitare. Înregistrarea tehnico-edilitară (alimentare cu apă, canalizare, artere stradale, unități comerciale, grupuri sanitare etc.) constituie un criteriu important în aprecierea oportunităților introducerii localităților rurale în circuitul turistic.

Criteriul accesibilității. Accesibilitatea la localitatea rurală, în interiorul ei, dar și la structurile turistice de primire omologate sau la obiectivele turistice joacă un rol important.

Criteriul poziției geografice are un rol important în aprecierea localității rurale ca destinație turistică în raport cu principalele centre emitente de turism, zone și obiective turistice de mare valoare, puncte de frontieră, magistrale rutiere și feroviare etc., care poate să conducă la ierarhizări valorice.

Tipologia satelor turistice. Stabilirea tipurilor de sate turistice constă în identificarea și relevarea

The first 6 criteria are mandatory; the others can be achieved in 2-3 years, under a program developed by the local council, with support from the district council of state and other domestic or international interested organizations.

Approval criteria of tourist villages. In order to activate any tourist village of the Republic of Moldova it should be approved by the Ministry of Culture and Tourism. This involves its classification according to the approval criteria of tourist villages.

The main approval criteria of tourist villages are: the ethno-folk value criterion; the tourism value criterion; the lodging criterion; the ecological criterion; the tourist factor endowment criterion; the accessibility criterion, and the geographical position criterion.

The ethno-folk value criterion has in view the ethnographic and folk traditions (handicraft, traditional costume, specific features of the village, the folklore of music, choreography, and literature, etc.), the traditional occupations peculiar to the village and unchanged over time, traditional architecture (peasants' houses, wooden churches, wind mills, etc.), folk manifestations peculiar to certain rural areas of the Republic of Moldova.

The tourism value criterion. It involves such natural tourist resources as tourist landscapes, mineral waters, and other natural, socio-economic and man-made tourist resources which allow a diversified rural tourist supply (cultural, historical, sports programs).

The lodging criterion refers to the existence of certain rural accommodation structures (peasant households, tourist boarding houses, agritourist boarding houses, villas, rural family hotels, etc.) that provides lodging and catering facilities according to specific standards of comfort, tourist factor endowment and sanitary conditions.

The ecological criterion. It refers to the ecological quality of a certain village and its rural area (sources of pollution and degradation, conflicts between the village development and its economy with tourism and the environment), but also between rural tourism and the environment.

The tourist factor endowment criterion. The factor endowments (water supply, mains, road network, commercial units, the bathroom, etc.) represent an important criterion in evaluating the opportunities of introducing the rural areas in tourist circuit.

The accessibility criterion. The accessibility to and within the tourist rural area, as well as to the approved accommodation structures and tourist resources plays an important role.

The geographical position criterion has an important role in evaluating the rural area as a tourist destination compared with the main outbound tourism centers, areas and attractions of great value, borderlines, major highways and railways, etc., which may lead to value hierarchies.

specificului localităților și gruparea lor în câteva tipuri fundamentale în vederea promovării, în fiecare localitate, a celor mai adecvate produse turistice rurale, în funcție atât de principalele caracteristici geografice, sociale și economice, cât și de principalele motivații și opțiuni ale categoriilor de turiști care vizitează localitatea respectivă.

Deoarece caracteristicile care pot fi luate în considerație în tipologia satelor turistice sunt numeroase și variate de la o localitate rurală la alta, ne vom rezuma doar la prezentarea unei *tipologii generale a satelor turistice, acceptate și recomandate de către Ministerul Culturii și Turismului în cadrul Strategiei de dezvoltare durabilă a turismului în Republica Moldova în anii 2003-2015 (compartimentul „Turismul rural”)*:

Sate turistice etnografico-folclorice. În această categorie se pot încadra satele în care portul tradițional, arhitectura, mobilarea și decorarea interioarelor în stil rustic, muzica și dansurile populare predomină și se impun ca însușiri esențiale ale satului respectiv.

În aceste sate se pot organiza expoziții artisanale permanente cu vânzare, iar pentru turiștii care nu rămân în localitate, ci numai o vizitează, se pot amenaja una sau mai multe gospodării ca muzeu etnografic în aer liber. De asemenea, în aceste sate pot fi identificați și stimulați rapsozii populari (vocali și instrumentali), permanentizate horele (duminicale și de sărbători), târgurile, alte obiceiuri și tradiții locale, la care să participe efectiv și turiștii.

Sate turistice de creație artistică și artizanală. Aceste sate pot oferi posibilitatea practicării unui turism de sejur, în cadrul căruia, în ateliere special amenajate și sub îndrumarea unor specialiști și meșteri populari renumiți, turiștii s-ar putea iniția în artă și tehnici arhaice populare. Există numeroase sate în care preocuparea de bază a gospodinelor este țesutul covoarelor la războaiele țărănești, cusăturile și broderiile populare, activități în care pot fi inițiați turiștii amatori.

Sate turistice climaterice și peisagistice. Caracteristica predominantă a acestor sate turistice, destinate turismului de sejur (pentru amatorii de liniște, de plimbări solitare, într-un peisaj deosebit), este cadrul natural și poziția geografică izolată de centrele aglomerate și de marile artere de circulație.

Sate turistice vitivinicole. În satele în care predomină această caracteristică (cultivarea pomilor fructiferi și a viței de vie), activitățile turistice sunt posibile pe toată durata anului, atât în perioada recoltării, cât și după aceea, prin oferirea fructelor, strugurilor și a preparatelor pe baza lor.

Bibliografie:

1. Bran Fl., Simon T., Nistoreanu P. *Ecoturism*. – București: Editura Economică, 2000.
2. Crăciun Șt. *Agroturism: Organizare-eficiență*. – Timișoara: Mirton, 1997.
3. Jolondcovschi Al., Florea S. *Turismul ecologic și rural: realități și perspective*. – Chișinău: Prometeu, 2001.
4. Miron V. *Turismul rural în Moldova*:

The typology of tourist villages. To establish the types of rural villages we have got to identify and survey the specific features of villages and to group them into several basic types, in order to promote, in each village, the most appropriate rural tourism products, according to both geographic, social and economic characteristics and main motivations and options of the tourists' categories that visit the village.

Because the characteristics that may be taken into consideration in the typology of tourist villages are numerous and vary from one locality to another, we will summarize only the submission of a *general typology of tourist villages, accepted and recommended by the Ministry of Culture and Tourism as in the Strategy of sustainable tourism development in the Republic of Moldova in the years 2003-2015, section "Rural tourism"*.

Ethno-folk tourist villages. Here we can group villages where the basics are the traditional costume, architecture, interior decoration and furnishing in rustic style, music and traditional dances. In these villages can be organized permanent craft sales exhibition, and for tourists who do not remain in the village, but only visit it, we can build one or more farms as open-air ethnographic museums. Also in these villages can be identified and stimulated traditional artist performers (singers and instrumentalists, dancers), fairs and other local customs and traditions, involving tourists.

Artistic and craft tourist villages. These villages can provide an opportunity for practicing tourism stay, during which they will be initiated into archaic traditional techniques in workshops under the guidance of experts and renowned craftsmen. There are many villages where the basic concern of the housewives is the traditional carpet making, embroideries and similar activities in which amateur tourists can be initiated.

Climatic and landscape tourist village. The predominant feature of these tourist villages designed for tourism stay (for the amateurs of quiet, of solitary walks, in a special landscape) is the natural setting and geographical position isolated from crowded centers and arterial roads.

Fruit and wine-growing tourist villages. In villages in which predominate this feature (the cultivation of fruit trees and vines), tourist activities are possible throughout the year, both during the harvest, and then by offering fruit, grapes and dishes based on them.

Bibliography

1. Bran Fl., Simon T., Nistoreanu P. *Ecoturism*. – București: Editura Economică, 2000.
2. Crăciun Șt. *Agroturism: Organizare – eficiență*. – Timișoara: Mirton, 1997.
3. Jolondcovschi Al., Florea S. *Turismul ecologic și rural: realități și perspective*. – Chișinău:

- îndrumar pentru autoritățile publice locale.* – Chișinău: Știința, 2002.
5. Nistoreanu P. *Turismul rural. O afacere mică cu perspective mari.* – București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1999.
  6. Reniță Al. *ABC-ul turismului rural, ecologic și cultural.* – Chișinău, 2002.
  7. Turcov E. *Direcții de dezvoltare și promovare a turismului în Republica Moldova.* – Chișinău: A.S.E.M., 2002.
  8. *Turismul rural românesc. Actualitate și perspectivă.* – Iași: Pan Europe, 1999.
- Prometeu, 2001.
  4. Miron V. *Turismul rural în Moldova: îndrumar pentru autoritățile publice locale.* – Chișinău: Știința, 2002.
  5. Nistoreanu P. *Turismul rural. O afacere mică cu perspective mari.* – București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1999.
  6. Reniță Al. *ABC-ul turismului rural, ecologic și cultural.* – Chișinău, 2002.
  7. Turcov E. *Direcții de dezvoltare și promovare a turismului în Republica Moldova.* – Chișinău: A.S.E.M., 2002.
  8. *Turismul rural românesc. Actualitate și perspectivă.* – Iași: Pan Europe, 1999.

SATISFAȚIA CLIENȚILOR. STRATEGIA TPV

*Conf. univ. dr. Andrei Octavian
PARASCHIVESCU,
Universitatea „George Bacovia”, Bacău,
România*

Evaluarea complexă și corectă a cererilor și a nivelului de satisfacție al clienților sau beneficiarilor furnizează informații importante organizațiilor atât în ceea ce privește atingerea obiectivelor planificate, și anume: necesitatea de a pune în aplicare unele acțiuni de îmbunătățire, preventive sau corective, cât și informarea cu privire la progresele făcute.

Acest articol se axează asupra unui posibil sistem de gestionare a reclamațiilor și al unei strategii de îmbunătățire a calității, cu ajutorul clienților și al altor persoane care sunt interesate de acest lucru.

Satisfacția clienților este unul din principalii indicatori non-financiari de performanță ai organizației, alături de inovație, protecția mediului, satisfacția angajaților și calitatea managementului. Managementul organizației trebuie să identifice și să analizeze acești indicatori atât pentru monitorizarea performanțelor, cât și pentru fundamentarea alocării resurselor.

Satisfacția clientului este răspunsul acestuia la evaluarea făcută între așteptări și performanța actuală. În sistemul lui complex de evaluare, clientul va compara nivelul calității și va măsura diferența între ceea ce aștepta de la produs/serviciu și ceea ce a primit (calitatea percepută).

Evaluarea complexă și corectă a cerințelor și a satisfacției clienților sau părților interesate (stakeholders) oferă organizațiilor informații importante cu privire atât la măsura în care obiectivele planificate au fost atinse, respectiv necesitatea implementării unor acțiuni corective, preventive sau de

CLIENTS' SATISFACTION. THE TPV STRATEGY

*Associate Professor, PhD. PARASCHIVESCU
Andrei Octavian, University “George
Bacovia”, Bacau, Romania*

The complex and correct evaluation of the requests and of the clients' or beneficiaries' level of satisfaction provides important information to the organizations, regarding both the extent in which the planned objectives have been attained, that is: the need of implementing some improving, preventive or corrective actions and information regarding the progress that has been made.

This work focuses on a possible system of managing complaints and on underlying a strategy of improving quality with the help of the clients and of the other persons whom are interested in this.

Key works: *client, satisfaction clients, stakeholders, TPV Strategy,*

The clients' satisfaction is one of the main non-financial indicators for the performance of an organization besides innovation, environment protection, employees' satisfaction and the quality of the management. The management of the organization must identify and analyze these indicators both for monitoring the information and to fundament the allotment of the resources.

The clients' satisfaction is their response to the evaluation made between expectations and the actual performance. Within its complex system of evaluation, the client will compare the level of quality and will measure the difference between what he/she expects from the part of the product and service and what he/she receives (the perceived quality).

The complex and correct evaluation of the clients' requirements and satisfaction or other interested parts (stakeholders) offers to the

îmbunătățire, cât mai ales la informațiile referitoare la progresul înregistrat.

Argumentele noastre în favoarea dezvoltării preocupărilor organizațiilor pentru evaluarea gradului de satisfacție a clienților au în vedere **relațiile**:

- *obiective – rezultate – satisfacția clienților;*
- *performanțe – satisfacția clienților;*
- *satisfacția clienților – excelență;*
- *îmbunătățirea continuă – depășirea așteptărilor clienților.*

Criteriile de care trebuie să se țină seama în evaluarea unui produs sau serviciu trebuie să includă și criteriile stabilite de clienți. Cunoașterea expectativelor clienților este esențială atât pentru planificarea calității, cât și pentru evaluarea sa. De fapt, vorbim de o puternică influență între cele două evaluări: *evaluarea făcută de clienți* (și părțile interesate) asupra produselor/serviciilor și *evaluarea făcută de producător/prestator* privind gradul de satisfacție a clienților (și a părților interesate).

Strategia TPV

Abordarea bazată pe proces, promovată de standardele ISO 9000 în vederea documentării, implementării și îmbunătățirii eficienței Sistemului de Management al Calității (SMC) al unei organizații, are ca scop principal *creșterea satisfacției clientului*. Toate activitățile care concurează la satisfacerea clientului trebuie să fie stăpânite cu ajutorul principiilor managementului calității. Orientarea spre client și exigențele privind ascultarea și comunicarea cu clientul se regăsesc de mai multe ori în **textul referențialelor ISO 9000**:

- Capitolul 5.2. *Ascultarea clientului* = proiectarea pentru viitor; datele de ieșire servesc pentru stabilirea politicii calității;
- Capitolul 7.2. *Clienții* = ascultarea pentru prezent; datele de ieșire servesc pentru stabilirea unor relații contractuale bune;
- Capitolul 8.2. *Satisfacția clientului* = despre acțiunile trecutului; datele de ieșire servesc la identificarea punctelor sensibile și a stabilirii acțiunilor de îmbunătățire.

Am inclus aceste cerințe într-o strategie a organizației numită **Strategia trecut-prezent-viitor (TPV)**. De altfel, secțiunea 8 a standardului ISO 9001:2000 – „*Măsurare, analiză și îmbunătățire*” conține cerințe legate de *monitorizarea și măsurarea satisfacției clienților*, care, implicit, presupun măsuri întreprinse de organizație pentru monitorizarea informațiilor legate de percepția clientului a modului în care cerințele sale au fost respectate, asigurându-se conformitatea produsului/serviciului furnizat cu acestea.

Dacă în standardul ISO 9001 satisfacția cercetată se referă numai la client, în standardul ISO 9004 satisfacția este a tuturor celor implicați direct sau indirect în tranzacție (clienți și părți interesate). Obținerea, interpretarea și utilizarea acestor informații,

organizations important information concerning the way in which objectives have been reached, concerning the necessity to implement correctional actions, prevention or improvement ones and especially offers information referring to the registered progress.

Our arguments in favour for the developing the organization preoccupations for the evaluation of the satisfaction degree of the clients aim the following **relations**:

- *objectives – results – clients' satisfaction;*
- *performances – clients' satisfaction;*
- *clients' satisfaction – excellence.*
- *permanent improvement – over coming the clients' expectations*

The criteria which should be respected when evaluating the product or the service must also include the clients' criteria. Knowing the clients' expectations is essential both for planning quality and for its evaluation. Actually, we talk about a powerful influence between the two evaluations: *the evaluation made by the clients* (and the interested parties) upon products and services and *the evaluation made by the producer/supplier* regarding the degree of clients' satisfaction (and of the interested parties).

TPV Strategy

The approach based upon the process applied by the ISO 900 standards in order to obtain documentation, implementation and improvement for the efficiency of the Quality Management System (QMS) of an organization, has a main goal *to increase the clients' satisfaction*. All the activities that are done in order to satisfy the client must be mastered with the help of the quality management. Client oriented strategies and establishing communication with the client are always present within the **ISO 900 referential texts**.

- Chapter 5.2. *Listening the client* = projection for the future; the issuing data serve to establish the quality policy;
- Chapter 7.2. *Clients* = listening for the present; the issuing data serve for establishing some good agreement relations;
- Chapter 8.2. *Clients' satisfaction* = the actions of the past; the issuing data serve to identify the sensible points and establishing improvement actions.

I have included these requirements into an organization strategy called **The past- – present-future strategy (the PPF)**. In fact, section 8 of the ISO 9001:2000 standard – “*Measurement, analysis and improvement*” contains requirements linked to the *monitoring and measuring the clients' satisfaction*, which implicitly suppose measures implemented by the organization for the monitoring of the information linked to the client perception upon the way in which their requirements have been respected, assuring the conformity of the supplied product/service with the

urmate de acțiuni de îmbunătățire continuă a propriului SMC, constituie un subiect destul de controversat, dificil de aprofundat, dovadă că toate manifestările științifice internaționale au acordat și continuă să mențină atenția asupra acestor cerințe.

Informațiile

Potrivit strategiei TPV, clientul trebuie ascultat în toate cele trei perioade ale relației cu producătorul/prestatorul. Clientul trebuie înțeles, informat corect pentru a ști foarte bine să facă diferența dintre produsele/serviciile concurenților.

Abordarea pe bază de proces evidențiază necesitatea focalizării tuturor eforturilor organizației către *datele de intrare* (cerințele clientului) și *datele de ieșire* (produse/servicii), conforme cu cerințele clienților, corelate cu măsurile de creștere a satisfacției acestora.

Procesul de evaluare a *gradului de satisfacție* trebuie generat atât din interiorul organizației, cât și din exterior. *Trebuie luate în considerare acțiuni, precum:*

- identificarea unor noi surse de informații privind cerințele și așteptările clienților și ale părților interesate;
- dezvoltarea unui set de indicatori de evaluare a satisfacției clienților interni și externi, a performanței organizației;
- selectarea prin autoevaluare a factorilor generatori de succes și de îmbunătățire continuă;
- utilizarea de date comparative;
- implicarea angajaților în activitățile de evaluare a satisfacției clienților interni și externi;
- asigurarea accesibilității și disponibilității informațiilor, precum și a resurselor necesare pentru obținerea și utilizarea acestora;
- asumarea responsabilității sociale și a comportamentului etic;
- gestiunea reclamațiilor;
- conformitatea cu legislația și cadrul de reglementare etc.

Informațiile legate de satisfacția clientului se constituie ca date de intrare/ieșire de bază, pe care organizația trebuie să le includă în procesul său de monitorizare și măsurare. Prin urmare, orice organizație trebuie să instituie un sistem de obținere a informațiilor și datelor, de analiză a acestora și, implicit, a performanței propriului SMC, corelate cu caracteristicile datelor de intrare/ieșire ale celorlalte procese identificate în cadrul SMC respectiv.

Important este procesul de obținere, analizare și utilizare a surselor de informații, fără a pierde din vedere și clientul final al produsului/serviciului, care, de multe ori, nu este cel care furnizează datele de intrare. În cazul serviciilor, informațiile de la

requirements.

If according to ISO 9001, the researched satisfaction refers only to the client, according to the ISO 9004, the satisfaction belongs to all the persons involved directly or indirectly within the transaction (client and other interested parts). Obtaining, interpreting and using these information followed by action for permanent improvement of the QMS, constitute a very controversial subject, difficult to be consolidated is a proof that all the international scientific manifestations allotted much attention to these.

Information

According to PPF strategy, the client must be listened during all the three periods of the relation with the producer/supplier. The client must be understood, correctly informed in order to know well to make a difference between the products/services offered by the competitors.

The main approach of the process points out the necessity to focus all the efforts of the organization towards the entry data (clients' requirements) and the resulting data (products and services) in conformity with the clients' requirements correlated with the measures aiming the increase of their satisfaction.

The process of evaluation of the degree of satisfaction must be generated from the inside the organization but also from the exterior. One should take into consideration the following actions:

- identifying new sources of information regarding the requirements and the expectations of the clients and other involved parties;
- developing a set of evaluation indicators for the satisfaction of the internal and external clients, of the organization performance;
- selecting through the process of the self-assessment of the success factors and of those linked to the permanent improvement:
- the use of comparative data;
- the employees involvement in internal and external clients' assessment activities;
- making the information accessible and available, and presenting all the necessary resources for getting and using them;
- assuming the social responsibility and of the ethical behaviour;
- managing claims;
- the legal conformity and the regulations legal framework etc.

The information linked to the clients' satisfaction constitute themselves as entry/issuing basic data which the organization should include within the monitoring and measuring process. Consequently, any organization must set up a system to obtain data and to analyze them and its own QMS performance, in strict dependence with the

beneficiarul final sunt cele mai importante, dar și mai greu de obținut.

Pentru ca informațiile să fie relevante, trebuie să fie un efort continuu, cel puțin cu referire la conformitatea cu cerințele clientului, luarea în considerare a necesităților și așteptărilor clienților, prețul și termenul/timpul de livrare/prestare etc. În procesul de obținere a informațiilor pentru măsurarea satisfacției clienților, foarte importantă devine cooperarea dintre organizație și client, atât pentru a defini mai bine, cât și pentru a anticipa necesitățile sale viitoare.

Japonezul Yoshio Kondo (1988) reține atenția asupra următoarelor aspecte:

- definirea noțiunii de satisfacție a clientului;
- cine este clientul (intern/extern) și cum privește acesta produsul/serviciul furnizat;
- percepția calității de către piață și diferenții clienți care o formează;
- preferințele diferitelor categorii de clienți, și deci perceperea gradului de atractivitate din punct de vedere a calității;
- recunoașterea faptului că eliminarea reclamațiilor clienților este o condiție necesară, dar nu suficientă pentru satisfacerea clientului;
- nivelul calitativ cerut și necesar clientului, care poate conduce la o nouă tehnologie și la un produs/serviciu de o calitate superioară, fără a fi condiționat decisiv de preț etc.

Principalele informații pot proveni din:

- evaluările clienților și utilizatorilor;
- gestionarea reclamațiilor;
- studii de piață;
- date privind concurența, benchmarking;
- cerințele clienților comunicate direct (scris, verbal), indirect (chestionare);
- rapoarte ale organizațiilor consumatorilor;
- rapoarte ale angajaților, evaluatorilor;
- feed-back-ul legat de calitatea produselor și serviciilor contractate etc.

Din procesul de analiză a informațiilor și interdependențelor acestora se pot aprecia elementele legate de calitate care pot și este necesar să fie luate în considerare pentru îmbunătățirea calității proiectate, realizate, livrate, percepute.

Lărgirea spațiului de aplicare a calității, ca și concept, a condus la extinderea domeniului măsurătorilor către gradul de satisfacere a clienților interni și externi mai ales acolo unde era cel mai necesar – *domeniul serviciilor*. În plus, particularitățile și problematica serviciilor au necesitat și necesită evaluarea calității pe tot parcursul procesului, deci vom vorbi, ca și în cazul produselor, de un *ciclu de viață al serviciului*.

Evaluarea satisfacției clienților

O consecință a definirii calității în termeni de

characteristic of the entry/issuing data and other processes identified within the framework of.

The most important is the process of obtaining, analyzing and using of information sources without forgetting the final client that gets the product and the service. In the case of the services, the information from the final beneficiary are the most important and the most difficult to be obtained.

In order for the information to be relevant, here must exist a permanent effort, at least when referring to the conformity with the client requirements, taking into consideration the client necessities and expectations, the price and the delivery/supplying term/time etc. The Japanese Yoshio Kondo (1988) illustrated the following aspects:

- defining the notion of client satisfaction;
- who the client is (internal/external) and how he/she sees the product/service;
- the quality perception from the part of the market and other clients;
- the preferences of different kind of clients and their perception regarding the degree of attractiveness from the point of view of the quality;
- recognizing the fact that eliminating claims from the part of the clients is a necessary condition;
- a required and perceived quality level as a necessary condition to generate a new technology for a superior quality of the product/service without price implications etc.

The main information comes from:

- the clients and users evaluations;
- managing claims;
- market researches;
- data regarding competition, benchmarking;
- the clients' requirements communicating directly (in written or orally), indirectly (questionnaires);
- reports from the part of consumers organizations;
- employees'/assessors' reports;
- a feed-back referring to the quality of the products and services etc.

From the process of information analysis and data interpretation one may illustrate elements regarding quality and a future improvement of it.

The enlargement of the space for applying quality as a concept has led to an increase of the measures aiming the internal and external clients' satisfaction especially in the so necessary field, that of the services. In addition, the particularities and problem of service needed and still needs a quality evaluation throughout the process, so we shall speak, in the case of the services, about a *service life cycle*.

Evaluating clients' satisfaction

The degree of clients' satisfaction should be

satisfacere a necesităților și așteptărilor clienților reprezintă situarea evaluării satisfacerii clientului într-un punct central, pentru a evalua calitatea adevărată (reală). În cazul serviciilor, se vorbește cu insistență de necesitatea standardizării lor. Deși ar trebui să înțelegem prin aceasta și nevoia de verificare a conformității calității produsului/serviciului cu un referențial, am putea îmbunătăți evaluarea căutând să înțelegem până la ce punct clientul se simte satisfăcut de produsul/serviciul primit.

Acest lucru este în mod special relevant pentru servicii, unde satisfacția clienților este determinată de o serie de factori obiectivi și subiectivi. Indicatorii obiectivi se referă la aspecte cuantificabile, precum timpul de realizare, numărul de erori sau timpul de răspuns pentru anularea insatisfacției. Indicatorii subiectivi includ studii despre satisfacția clienților, percepția generală privind disponibilitatea, încrederea, respectul etc.

Sistemul de măsurare a calității, chiar dacă este raportat la un referențial, trebuie să țină cont de două aspecte: *cel referitor la client și cel referitor la organizație*.

Se pot identifica trei determinanți ai satisfacției/insatisfacției: *așteptările, percepțiile, neconfirmarea*. La nivel operațional, cercetarea calității serviciilor este dominată de modelul SERVQUAL, potrivit căruia calitatea serviciilor este o funcție a diferențelor dintre așteptări și percepții. Acesta permite evaluarea, dar în același timp este și un instrument de îmbunătățire și de comparație cu alte organizații.

Gestionarea reclamațiilor

„Reclamația constituie prima modalitate la dispoziția clientului de a-și manifesta insatisfacția” (Hermel, 2006).

Așa cum am menționat anterior, reclamațiile sunt un *indicator esențial* pentru organizația care vrea îmbunătățirea calității produselor și serviciilor propuse clienților săi. Afirmarea ne obligă la introducerea în strategia calității a unui nou obiectiv: *gestionarea reclamațiilor clienților. Argumentele noastre în favoarea acestui obiectiv se referă la:*

- eficientizarea SMC prin aplicarea *Strategiei trecut-prezent-viitor*;
- analiza și recunoașterea cauzelor insatisfacției clienților și a costurilor noncalității;
- recunoașterea rezultatelor privind participarea angajaților la obținerea calității așteptate;
- punerea în practică a legislației cu privire la drepturile consumatorilor;
- măsurarea impactului reclamațiilor asupra imaginii organizației etc.

Introducerea acestui nou obiectiv privind gestionarea reclamațiilor presupune schimbarea viziunii în organizație și acceptarea unei noi abordări: de la *„reclamația este o problemă de care trebuie să ne debarasăm”* (abordarea clasică) la *„reclamația este*

placed in a central position in order to find out the real quality. In the case of the services, there are rumours expressing the necessity of their standardization. This one can also understand the need for checking the quality conformity of the product and service with a referential. We could improve the evaluation trying to understand the point in which the client feels satisfied by the supplied product and service.

This thing is especially relevant in the field of the services, where the clients' satisfaction is determined by a series of objective and subjective factors. The objective indicators refer to quantifiable aspects, such as realizing time, number of errors or the time of response for annulling dissatisfaction. The subjective factors include studies about the clients' satisfaction, the general perception regarding willingness, trust, respect etc.

The system for measuring quality, is even reported to a referential one and should take into consideration two aspects: *one referring to the client and the other one referring to the organization*.

One can identify three determiners for the satisfaction/dissatisfaction: *expectations, perceptions and non-confirmation*. At the operational level, the research regarding the quality of the services is determined by the SERVQUAL model, according to which the service quality is a function of the differences between expectations and services. The SERVQUAL model enables the evaluation but, at the same time it is an instrument for improving and comparing the results with other organizations.

Managing claims

“The claim constitutes the first modality at the client's disposal to manifest dissatisfaction” (Hermel, 2006).

As mentioned above, claims are an *essential indicator* for the organization wanting to improve the quality of the products and services offered to its clients. The statement obliges us to add to the quality strategy a new objective that of *managing clients' claims*. Our arguments in favour of this objective refer to:

- efficiency of the QMS by applying The Past-Present-Future Strategy;
- the analysis and the acknowledgement of the causes leading to clients' dissatisfaction and of the non-quality costs;
- recognition of the results regarding the employees participation in obtaining the expected quality;
- making into practice the legal actions regarding the consumers rights;
- measuring the impact of claims upon the image of the organization etc.

Introducing this new objective regarding the claims management supposes the change of opinion within the organization and the acceptance of a new approach: from *“the claim is a problem which we must*

o sursă de bogăție” (abordarea dinamică). Logica este simplă:

▪ Dacă firmele solicită clientul înainte de vânzarea unui produs/serviciu prin publicitate, poate să fie și organizația solicitată de client în vederea influențării deciziilor privind îmbunătățirea calității. De multe ori, nu concurenții sunt problema, ci clienții nemulțumiți pe care-i pierdem. Firmele vor avea de câștigat, dacă vor investi în client după vânzare tot atât cât au investit înainte de vânzare. Cel mai elocvent exemplu este compararea costurilor publicității în favoarea produsului/serviciului cu pierderile rezultate din publicitatea negativă datorată reclamațiilor clienților.

▪ Reclamația trebuie privită sub mai multe aspecte:

- reclamația este un drept al clientului, deci trebuie luată în considerare;
- reclamația necesită un răspuns urgent atât pentru client, cât și pentru management;
- reclamația poate fi o dovadă de încredere a clientului în capacitatea organizației de a repara prejudiciul;
- reclamația este o ocazie de contact cu clientul care poate fi satisfăcut de răspunsul primit, promovând în continuare imaginea instituției.

Hermel (2006) este de părere că *un client care reclamă face un cadou organizației*.

Insatisfacția se raportează la noțiunea de nemulțumire produsă de defecte, slăbiciuni sau calitate insuficientă a unui produs sau disfuncționalitățile unui serviciu. Un bun sistem de gestiune a reclamațiilor va sensibiliza mai mult organizația față de problemele calității și va genera clienților o mai mare satisfacție. Avantajul satisfacerii clientului este fidelizarea lui și profitabilitatea pe termen scurt, mediu și lung a organizației.

Tot mai mulți autori sunt de părere că *orientarea către client înainte, în timpul și după prestarea serviciului spre acesta este un demers ce trebuie aplicat cu prioritate de managementul organizației*. Am ajuns, de fapt, la *Strategia TPV*.

În cazul unui serviciu, „dispozitivul de pilotaj” al calității trebuie să cuprindă (Monin, 2006):

- Un sistem de supraveghere prospectiv;
- Definirea profilului standard al serviciului;
- Definirea și aplicarea politicii calității;
- Un sistem de măsurare a satisfacției;
- Un sistem de măsurare a valorii adăugate la așteptările clienților;
- Un proiect de îmbunătățire continuă.

Acest ultim dispozitiv trebuie să permită cunoașterea a cinci elemente majore:

- Care sunt nevoile clienților-țintă?
- Care sunt așteptările clientului?
- Care este nivelul său de satisfacție?

abandon” (classical approach) to “claim is a source of enrichment” (the dynamic approach).

The logic is simple:

▪ If the firms solicit the client before he/she buys the product/service through publicity, the firm may also be solicited by the client in view of influencing decisions regarding quality. In most cases, the problem does not occur due to competitors, but the dissatisfied clients that we lose. The firms will have to earn if they invest in client after the sale as much as they get before sale. The most eloquent example is comparing the publicity costs made in favour of the product or service with the losses resulted from the negative publicity caused by the clients' claims.

▪ The claim must be considered under several aspects:

- the claim is a client's right, as a result, it must be taken into consideration;
- the claim needs an urgent response both for the client and for the management;
- the claim can be a proof for the client confidence in the capacity of the organization to repair the prejudice;
- The claim is an occasion for a contact with the client that can be satisfied by the received answer, continuing to promote the image of the firm.

Hermel (2006) considers that *a client in claim makes a present to the organization*.

Dissatisfaction reflects itself within the notion of discontent produced by defaults, weaknesses, or insufficient quality of a product or service. A good system for managing claims will make the organization more sensible to the quality problems and will generate a greater satisfaction for the clients. The advantage of making the client satisfied is making them devoted, a fact that brings profitability in a short, medium and long term of the organization.

More and more authors consider that *client oriented strategy before, during and after service supplying* is a step that must be applied with priority by the organization management. We have achieved in fact, the *PPF Strategy*.

In the case of a service the guiding device of the quality must comprise (Monin, 2006):

- A prospective surveying system;
- Defining of the standard profile of the service;
- Defining an applying the quality policy;
- A system for measuring satisfaction;
- A system for measuring the added value in accordance to the clients' expectations;
- A permanent improvement project.

This last device must permit the knowledge of five major elements:

- Which are the needs of the targeted clients?
- Which are the clients' expectations?
- Which is the level of their satisfaction?

- Care este imaginea organizației în ochii clientului?
- Care sunt motivele de insatisfacție ale clienților nemulțumiți și ale clienților pierduți?

Gestionarea gradului de satisfacție a clienților

Decizia de lansare a unui proiect de gestionare a gradului de satisfacție a clienților este o decizie strategică privind managementul calității, adoptată la cel mai înalt nivel. Această decizie implică deseori o veritabilă schimbare de comportament și o transformare a culturii organizației. Este de așteptat, mai ales în cazul „generării” reclamațiilor (prin solicitarea părerilor clienților despre calitatea anumitor produse sau servicii), ca demersul să fie dificil. În acest caz trebuie identificate unele posibile riscuri legate de acest proiect, cum ar fi: riscul legat de neluarea în considerare a nevoilor clienților, cel de a nu fi recepționat pozitiv proiectul de către angajați, riscuri legate de atingerea obiectivelor, legate de comunicare etc.

Analiza acestor riscuri sau a obstacolelor va permite managementului de vârf să evite dificultățile și să obțină rezultatele scontate.

Calitatea este definită astăzi prin *satisfacția globală a clientului*. Tot ceea ce îl nemulțumește pe client devine noncalitate. Este posibil să asistăm la modificarea conceptului de *calitate totală* sau chiar înlocuirea lui cu acela de *satisfacție totală a clienților* (Nguyen, 2006; Mougin, 2005), având în vedere că acesta este elementul-cheie al gestionării relațiilor cu clienții (postvânzare), care trebuie să se sprijine pe o generoasă politică de *garantare* a satisfacției. Atunci vom vorbi, ca și în cazul calității, de *asigurarea, garantarea, măsurarea, creșterea satisfacției clientului*.

Asigurarea satisfacției totale se înscrie, pe de altă parte, în strategia de reținere a clienților actuali, care presupune:

- Prevenirea situațiilor de insatisfacție față de oferta de produse/servicii prin intermediul unei politici pentru calitate, care să fie bazată pe principiul „zero defecte” sau „să faci corect de prima dată”;
- Studiarea clienților care au fost nemulțumiți;
- Tratarea clienților într-un cadru legal, de încredere și *fair play*;
- Acționarea fără întârziere atunci când intervine o problemă de calitate. Acest lucru este posibil dacă personalul cu care clientul vine în contact are dezvoltate abilitățile (empowerment), deci împuternicirea necesară pentru a lua deciziile care se impun.

Conform multor autori, consumatorii nu evaluează o mare parte dintre produsele sau serviciile

- Which is the image of the organization in the client's opinion?
- Which are the reasons for the dissatisfaction of the discontent clients and of the lost clients?

Managing the degree of clients' satisfaction

The decision to launch a project for managing the degree of clients' satisfaction is a very important strategic decision. This decision implies in many situations a true change in the behaviour and a change of the organization culture. It is expected, especially when dealing with claims, the step to be difficult. In such a situation some possible risks can be identify: the risk to remain indifferent for the clients needs; the risk that some employees have a negative attitude towards the project; risks linked to the attaining of the proposed objectives; risks linked to communication etc.

The analysis of these risks or hardships will enable the top management to avoid difficulties and get the expected results.

Quality is defined nowadays as *a global client satisfaction*. All that makes the client dissatisfied become non-quality. It is possible that we assist to the modification of the *total quality* concept or even the replacement of this concept with that of *total clients satisfaction* (Nguyen, 2006; Mougin, 2005) taking into consideration the fact that this new concept is the key element in managing good relations with the clients (after sales) relying upon a generous policy to guarantee satisfaction. Then we will be able to speak about *assuring, guaranteeing, measuring, increasing client satisfaction*.

Assuring total satisfaction is part of the strategy of selecting the actual clients, which supposes:

- Preventing the situations of dissatisfaction in front of the offer of products and services by means of a policy based upon quality and relied upon the “the zero defaults” or “acting correctly in the first place”.
- Studying the clients that have been dissatisfied;
- Treating clients within a legal framework of trust and fair play;
- Acting without delay when a problem linked to quality occurs. This is possible if the staff is responsible to make contact with the client possess all the necessary abilities (empowerment) in order to take the proper decisions.

According to many authors, the consumers do not assess most of the products and services they are using. In other words, the consumers do not know how to assess, they are not vigilant, they are trustful. Following this logic it is useless to measure the consumer's degree of satisfaction, or even more it is harder to be achieved. In spite of this argument,

pe care le utilizează. Altfel spus, consumatorul nu știe cum să evalueze, nu este vigilent sau merge pe încredere. Mergând pe această logică, este inutil să se măsoare gradul de satisfacție al consumatorilor, ba chiar este și greu de realizat. În pofida acestui argument, cunoașterea gradului de satisfacție sau insatisfacție a consumatorului trebuie să devină o prioritate în gestionarea relațiilor cu clienții. Măsurarea satisfacției trebuie să fie inclusă în demersul calității, deciziile ulterioare ale clienților putând avea consecințe importante asupra organizației. O condiție obligatorie pentru măsurarea satisfacției ține de delimitarea precisă și exhaustivă a caracteristicilor produsului sau serviciului.

Procesul de măsurare a satisfacției trebuie să urmărească:

- identificarea variabilelor de măsurare a satisfacției în vederea anchetei;
- evaluarea percepției clientului față de produsul sau serviciul oferit;
- diagnosticarea problemelor legate de calitate.

Satisfacția clienților beneficiari de servicii

Evaluarea satisfacției clienților (potențiali) beneficiari de servicii este dificilă datorită particularităților serviciilor. Calitatea serviciilor este mai greu de evaluat decât cea a bunurilor materiale datorită caracteristicilor specifice. Serviciile sunt intangibile, producerea și livrarea se desfășoară simultan, nu pot fi stocate sau inventariate, depind de cine, unde și cum le prestează etc.

Elaborarea criteriilor de evaluare a calității serviciilor este punctul critic pentru majoritatea organizațiilor. Aceste criterii depind nu numai de caracteristicile specifice, ci și de așteptările clienților, așteptări care sunt la rândul lor influențate de **gradul de cultură pentru calitate**.

Vom lega această observație de următoarele:

- Are organizația abilitatea de a identifica clienții și de a le recunoaște cerințele?
- Calitatea serviciului se compune dintr-un ansamblu de caracteristici așteptate, apreciate de client.
- Existența unei posibile diferențieri a nivelului de cultură pentru calitate între prestatorul de servicii și client, dar și între clienții aceluiași prestator.

Stăpânirea calității pare să treacă destul de repede de la calitatea totală la excelență, de la satisfacția totală la „satisfacția excelentă”, în sensul depășirii așteptărilor clientului.

O sumară trecere în revistă a celor mai importante modele de excelență ne arată o creștere semnificativă a punctajului acordat satisfacției clienților de la 85 (Premiul american Malcom Baldrige), 180 (Premiul francez) la 200 puncte (Premiul European pentru Calitate, Premiul Juran), din

knowing the consumer's degree of satisfaction or dissatisfaction must become a priority in managing the relations with the clients. The measurement of satisfaction must be included when building the quality concept. A compulsory condition for measuring satisfaction is the precise and exhaustive delimitation of the characteristic of a product and service.

The process of measuring satisfaction must include:

- the identification of the variables for measuring satisfaction in view of the inquiry;
- the evaluation of the client perception confronted with the supplied product or the service;
- diagnosing the problems linked to quality.

Satisfying the clients beneficiary of services

Assessing the (potential) clients' satisfaction beneficiary of the services is difficult due to the particularities of the services.

The quality of the services is more difficult to be assessed due to specific characteristics. The services are intangible, their production or delivery being made simultaneously as they can not be stored or stocked, depending upon who and how perform the action etc.

The elaboration of the criteria for assessing the quality of the services is the critical point for most of the organizations. These criteria depend not only of the specific characteristics but also of the clients' expectations, which in turns are influenced by *the degree of the quality culture*.

This observation should be linked to the following aspects:

- Does the organization possess the ability to identify clients and recognize their requirements?
- The quality of the service is made up of an assembly of expected characteristics, appreciated by the client.
- The existence of a possible difference between the level of quality culture of the supplier of the services and the client, and among the clients of the same supplier.

Mastering quality seems to pass rapidly enough form the total quality to excellence, from total satisfaction to “excellent satisfaction” “in the sense of over passing the client's expectations.

A quick overview of the most important models of excellence shows us a significant growth of the score awarded to the clients' satisfaction from 85 (The Malcom Baldrige American prize), 180 (the French prize) to 200 points (the European Prize for quality, the Juran Prize), form the total 1000 proposed points.

Conclusions

The fundamental element for assuring quality products and services is attaining and over/passing the

totalul celor 1000 de puncte propuse.

Concluzii

Elementul fundamental al asigurării unor produse/servicii de calitate îl constituie atingerea și depășirea nevoilor și așteptărilor clienților.

Evaluarea rezultatelor și a performanțelor unei organizații, bazată pe evaluarea gradului de satisfacție, trebuie să ia în considerare interesele tuturor părților implicate direct sau care pot fi afectate de calitatea produselor sau serviciilor organizației.

Solicitarea părerii consumatorilor potrivit Strategiei TPV, cunoașterea percepției calității produselor/serviciilor de către aceștia, gestionarea corectă a reclamațiilor sunt demersuri posibile pentru reușita managementului afacerilor.

Având în vedere rapiditatea cu care intră pe piață noile produse și servicii, consumatorii nu pot ține pasul cu avalanșa de informații despre calitatea acestora. Atunci distanța de la reclamă la reclamație sau insatisfacție nu este prea mare. Acest lucru trebuie prevenit, calculat, deci corect gestionat.

O direcție nouă de cercetare poate ține seama de principiile excelenței durabile, de obiectivele managementului integrat calitate-societate-mediul, când trebuie măsurată atât performanța organizației în raport cu responsabilitatea socială, cât și satisfacția clientului în raport cu performanțele de mediu ale unui produs/serviciu.

Bibliografie

1. Bruhn, M., *Orientarea spre clienți – temelia afacerii de succes*, Editura Economică, București, 2001;
2. Détrie, P., *Les réclamations clients*, Éditions d'Organisation, Paris, 2004;
3. Franceschini, F., *Dai prodotti ai servizi*, UTET Libreria, Torino, 2001;
4. Hermel. L., *Stratégie de gestion des réclamations clients*, AFNOR, Paris, 2006;
5. Montes Loréns, F.J., Fuentes, M.F., *Gestión de la calidad empresarial*, Ediciones Pirámide, Madrid, 2005;
6. Mougin, Y., *La qualité, c'est facile: j'en fais tous les jours!*, AFNOR, Paris, 2005;
7. Nguyen, N., *Gestion de la qualité*, Les Édition de la Chenelière inc., Québec, 2006.

clients' needs and expectations.

The assessment of the results and performances of an organization based upon assessing the degree of satisfaction must take into consideration the interests of all directly involved parties that can be affected by the quality of the products and services.

Asking the clients' opinion according to the PPF strategy, knowing the perception about the quality of the products and services from the part of the consumers, the correct management of the claims are but possible steps for a successful business management.

Having in mind the rapidity with which the products and services enter the market, consumers can not handle the rhythm of the avalanche of information about the quality of the products and services. Then the distance from promotion to claim or dissatisfaction is not too big. This fact must be prevented, calculated, in other words well managed.

A new research direction can take into consideration the steady excellence principles, the quality-society- environment integrated management objectives both when measuring the organization performance in comparison with the social responsibility, and also the client satisfaction in comparison with the environment performances of a product and service.

Bibliography

1. Bruhn, M., *Orientarea spre clienți – temelia afacerii de succes*, Editura Economică, București, 2001;
2. Détrie, P., *Les réclamations clients*, Éditions d'Organisation, Paris, 2004;
3. Franceschini, F., *Dai prodotti ai servizi*, UTET Libreria, Torino, 2001;
4. Hermel. L., *Stratégie de gestion des réclamations clients*, AFNOR, Paris, 2006;
5. Montes Loréns, F.J., Fuentes, M.F., *Gestión de la calidad empresarial*, Ediciones Pirámide, Madrid, 2005;
6. Mougin, Y., *La qualité, c'est facile: j'en fais tous les jours!*, AFNOR, Paris, 2005;
7. Nguyen, N., *Gestion de la qualité*, Les Édition de la Chenelière inc., Québec, 2006;

CU PRIVIRE LA BAZA NORMATIVĂ A STRATEGIEI DE DEZVOLTARE A TURISMULUI NAȚIONAL

Conf. univ. dr. Iurii CROTENCO, ULIM

În acest articol se examinează problemele dezvoltării turismului în Moldova. Se analizează starea bazei legislative a dezvoltării turismului în țară. Se propun măsuri pentru perfecționarea legislației și a bazei normative a turismului în Moldova.

În a doua jumătate a anului 2008, economia globală s-a confruntat cu una dintre cele mai acute crize din ultimul timp, comunitatea mondială căutând ieșire din această situație.

Un rol important în dezvoltarea de după criză îl au cele mai eficiente aspecte ale activității economice. Calculele noastre arată că astăzi în economia mondială randamentul producției la un angajat din sfera de servicii constituie 34,1 mii dol., în industrie – 32,7 mii dol. și în agricultură – 2,1 mii dol. Serviciile în prezent reprezintă sfera cea mai vastă și mai eficientă a economiei mondiale¹.

Una dintre cele mai importante ramuri în economia mondială și, în special, în sfera de servicii este **turismul internațional**. Veniturile de la practicarea turismului internațional au constituit 856 mlrd. dol. în 2007 (625 mlrd. euro), egalându-se, prin calcul real, cu 5,6% la nivelul anului 2006. Conform datelor fixate de Organizația Mondială a Turismului (OMT), numărul sosirilor turistice internaționale a atins în 2007 903 mln., depășind nivelul anului 2006 cu 6,6%². Cotei de turism îi revin 5% din exportul exterior și servicii și 10% din produsul intern brut mondial. Circuitul mondial al turismului este mai înalt decât la construcția de automobile, agricultură sau industria electronică³. Astfel, turismul, actualmente, dar evident, și în viitor, va deveni una dintre cele mai cu perspectivă ramuri ale economiei mondiale.

În Republica Moldova, după standardele europene, turismul este relativ slab dezvoltat. Indicatorul sosirilor internaționale ale turiștilor, calculat la 1000 de locuitori pe țară, este de circa 40 de ori mai mic decât în medie în lume. În comparație cu România, acest indicator în Moldova este de 19 ori mai jos, cu Rusia – de 45 de ori, cu Ucraina – aproape de 130 de ori. După numărul sosirilor turistice

REVISITED THE NORMATIVE BASE OF THE NATIONAL TOURISM DEVELOPMENT STRATEGY

*Associate Professor PhD.
CROTENCO Yuri, FIUM*

Problems of development of tourism in Moldova are considered. The condition of legislative base of development of tourism in the country is analyzed. Measures on perfection of the legislation and standard base of tourism in Moldova are offered.

In the second half of 2008, global economy has encountered with one of the most significant crisis of modern time. World community is looking to overcome this situation in various way.

The most efficient kinds of economic activity will play important role in the post-crisis development. Our calculations show that the output in the world economy amounts now \$34.1 thou per capita in the field of services, \$32.7 thou. – in industry and \$2.1 thou. – in agriculture. Today, services are the largest and most-efficient sector in the world economy.²

International tourism is one of the most important branches of the world economy and in the field of services. In 2007, revenues from international tourism amounted to \$856 billion (€625 billion) having increased in real terms by 5.6% as compared with the level of 2006. Under refined UNWTO data, the number of international touristic arrivals has achieved 903 millions in 2007 having increased by 6.6% the level of 2006.³ Tourism accounts for 5% of the world export of commodities and services and 10% of the world gross domestic product. Global turnover of tourism is higher than ones of automotive industry, agriculture or electronic industry.⁴ Thus, today and in future, apparently, tourism is and will be one of the most prospective branches of world economy.

Under European standards, tourism in Moldova is developed relatively weak. In Moldova, index of international tourist arrivals per 1,000 residents is almost in 40 times lower than around the world in average. This index for Moldova is 19 times lower as compared with Romania, 45 times – with Russia and almost 130 times – with Ukraine. With the world leader by the number of international tourist arrivals (France), this index exceeds the Moldova level 390 times. As compared with such countries oriented

¹ I. Crotenco. Prioritățile strategiei investiționale a Moldovei și turismul internațional // Academia de Studii Economice din Moldova. Revista „Economica”, 2008, №3 (63)

² World Tourism Organization. Facts & Figures. //www.unwto.org/index.php

³ I. Crotenco. Prioritățile strategiei investiționale a Moldovei și turismul internațional // Academia de Studii Economice din Moldova. Revista „Economica”, 2008, №3 (63)

internaționale, liderul mondial în acest domeniu (Franța) posedă un indicator ce depășește de 390 de ori nivelul R.Moldova. Comparativ cu asemenea țări orientate turistic ca Cipru sau Malta, în Moldova cota turistică ce revine populației este de 900-950 de ori mai mică⁴.

Sfera turistică în Republica Moldova permanent se perfecționează. Se elaborează noi aspecte legislative, se modernizează baza normativă, se ameliorează organizarea conducerii ramurii. Potrivit legilor despre turism (2000 și 2007), sfera turistică este declarată drept una dintre cele mai prioritare ramuri ale economiei naționale. Totuși, reforma contemporană a turismului a intrat în impas. În ultimii ani, conducerea unei ramuri cu mai multe profiluri, cum este turismul, a fost transmisă Ministerului Culturii și Turismului, acesta fiind de o specializare mai îngustă. Calculele denotă că anume în anii „conducerii ministeriale” au fost înregistrați cei mai scăzuți indicatori ai dezvoltării turismului în țara noastră. În 2007, numărul total al turiștilor internaționali în Moldova a constituit 19,7% de la nivelul anului 1991, inclusiv numărul plecărilor internaționale - 55,5%, iar al sosirilor internaționale - 4,1%⁵.

Perfecționarea continuă a bazei legislative a turismului⁶ nu duce la progrese reale în ramură. Printre altele, despre imperfecțiunea bazei legislative ne vorbesc și ultimele corectări ale acesteia. Astfel, legea „Cu privire la organizarea și realizarea activității de turism”, publicată la 2 februarie 2007, deja la 14 decembrie 2007 a suferit o modificare temeinică⁷. În particular, a fost exclusă una dintre noțiunile-cheie precedente - *patenta (brevetul) turistică*. Legea a fost

toward tourism as Cyprus or Malta, touristic load on population in Moldova is in 900-950 times lower.⁵

Tourist industry in Moldova improves constantly. New legislative aspects are developed; normative base and branch management are improved. Under Laws on tourism (the years of 2000 and 2007), tourist industry is declared as one of the priority branches of national economy. However, modern reforming of tourism has come to a deadlock. In the last years, control over this multi-plane industry was transferred to the highly specialized Ministry of Culture and Tourism. Calculations demonstrate that namely the years of «ministerial management» are featured by the worst indices of tourism development in Moldova. In 2007, total number of foreign tourists in Moldova has amounted to 19.7% as compared with the level of 1991, including 55.3% of international departures with only 4.1% of international arrivals.⁶

Permanent improvement of the tourism legislative base⁷ does not lead to real changes in industry. Among other things, imperfection of legislative base is emphasized by its last corrections. Thus, the Law “On organization and performance of tourist activity” published on 2 February 2007 was subjected to fundamental revision already on 14 December 2007.⁸ In particular, one of the previously key notions - “tourist patent” - was excluded. The Law was added with following articles: 10¹ “Application of tourist voucher”; 10² “Production of pre-printed forms, record-keeping and storage of tourist voucher”; 18¹ “Issuance procedure for certificate on awarding the structure with tourist acceptance category”; 18² “Declassification and cancellation of certificate on

⁴ Кротенко Ю.И. Проблемы повышения конкурентоспособности международного туризма Республики Молдова // Conferința internațională “Gestiunea eficientă a schimbărilor organizaționale ca factor de creștere a competitivității întreprinderilor” (11-12 apr. 2008). - Ch.: ASEM, 2008. - 254 p. P.80-92.

⁵ Кротенко Ю.И. К вопросу определения приоритетов инвестиционной стратегии Молдовы // ULIM. Studii economice. Revista științifică, 2008, №3.

⁶ См., например, Кротенко Ю.И. Международный туризм Молдовы и проблемы его развития. - Кишинев: УЛИМ, 2008. С.71-72.

⁷ О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты. Закон Республики Молдова №. 280 от 14.12.2007. Art.LXIX. // Официальный монитор Республики Молдова, 2008, № 94-96, 30 мая.

⁸ Ministry of Culture and Tourism. The official site. Динамика показателей туристической деятельности в Республике Молдова в 2000-2007 гг. // turism.md/rus/section/316/

⁹ Стратегия устойчивого развития туризма в Республике Молдова в 2003-2015 гг. Постановление Правительства РМ № 1065 от 2 сентября 2003 г. // Официальный монитор Республики Молдова, 2003, № 196-199, 12 сент.

² Crotenco Yu.I. Priorities of investment strategy of Moldova and international tourism // Acadenia de Studii Economice din Moldova. Revista „Economica”, 2008, no.3 (63).

³ World Tourism Organization. Facts & Figures. //www.unwto.org/index.php

⁴ Crotenco Yu.I. Priorities of investment strategy of Moldova and international tourism // Acadenia de Studii Economice din Moldova. Revista „Economica”, 2008, no.3 (63).

⁵ Crotenco Yu.I. Problems of increasing competitiveness of international tourism in the Republic of Moldova // Gestiunea eficientă a schimbărilor organizaționale ca factor de creștere a competitivității întreprinderilor, conf.intern. (2008; Chișinău). Conferința internațională “Gestiunea eficientă a schimbărilor organizaționale ca factor de creștere a competitivității întreprinderilor”, (11-12 apr. 2008). - Ch.: ASEM, 2008. - 254 p. P.80-92.

⁶ Crotenco Yu.I. Revisited the determination of priorities of Moldova investment strategy // ULIM. Studii economice. Revista științifică, 2008, №3.

⁷ See, for example: Crotenco Yu.I. International tourism in Moldova and problems of its development. - Kishinev: ULIM, 2008. pp.71-72.

⁸ On introduction of amendments and additions into some legislative acts. Law of the Republic of Moldova no. 280 of 14.12.2007. Art.LXIX. // Monitorul Oficial of the Republic of Moldova, 2008, no. 94-96, 30 May.

⁹ Ministry of Culture and Tourism. The official site. Dynamics of indices of touristic activity in the Republic of Moldova in 2000-2007 // turism.md/rus/section/316/

¹⁰ Strategy of stable tourism development in the Republic of Moldova for 2003-2015 period. Resolution of the Government of the Republic of Moldova, no. 1065 of 2 September 2003 // Monitorul Oficial of the Republic of Moldova, 2003, no. 196-199, 12 September.

completată cu articolele 10¹ „Utilizarea vaucerului turistic”, 10² „Perfectarea formularelor, evidența și păstrarea vaucerului turistic”, 18¹ „Procedura de eliberare a adeverinței despre atribuirea categoriei structurii pentru primirea turiștilor”, 18² „Descalificarea și anularea adeverinței de atribuire a categoriei”. Într-o redacție principală nouă este prezentat articolul 15 „Licențierea activității turistice”. Articolul 38, ce este constituit din trei părți, a fost completat cu părțile (4) – (7).

În același timp, în afara sferei de corecție a rămas articolul 3 ce conține noțiuni de bază discutabile, care nu corespund standardelor europene (de exemplu, activitatea turistică, confortul turistic, industria turismului, infrastructura turistică, localitatea turistică, obiectul turistic etc.). Ca, de obicei, în afara reglementării legislative se află asemenea noțiuni de piață ca spațiu turistic, piață turistică, ofertă turistică, promovarea produsului turistic. Lipsesc în lege și astfel de noțiuni practice solicitate ca exportul și importul serviciilor turistice, cotele pentru vizitarea obiectelor turistice, dezvoltarea durabilă a turismului, conducătorul grupei turistice, garanțiile financiare. Nu sunt delimitate locul de prestare a serviciilor turistice și teritoriul turistic (regiunea). Se prezintă noțiunea de „excursant”, dar lipsește cea de „activitate excursională”. Nu există determinarea direcțiilor esențiale din practica mondială și a tipurilor de turism ca, de exemplu, turismul de recreere, cognitiv, etnic, religios, de tranzit și educativ. Se evidențiază ca tip turism rural, dar nu este menționat reversul lui – turismul urban.

Au dispărut din reglementarea legislativă și tipurile-etalon de turism, oficial înregistrate și clasificate prin metodele confirmate de atribuire a denumirilor și categoriilor, precum turismul terestru și turismul montan, turismul ecvestru și turismul acvatic (călătoriile pe vase mici), turismul ciclist, de schi și turismul speleologic, turismul cu vele și automototurismul. O parte din acestea sunt imposibile de practicate pe teritoriul Moldovei, dar majoritatea au existat în țara noastră și se folosesc activ în practica turistică internațională.

Concomitent, modificarea efectuată, publicată și intrată în vigoare doar peste șase luni (30.05.2008), nu poate fi recunoscută complet corectă. De exemplu, nu ne pare clară condiția de licențiere, identică pentru tur-operator și agenția de turism (art.15, p.2, p. „a”): „Oficiul trebuie să fie amplasat în clădiri nelocuibile și imobile de la parter sau etajul 1, la mezanin sau la alte etaje accesibile ale blocurilor cu destinație socială”. Dacă e așa, atunci de ce această condiție a licențierii?

Schimbările și completările legii „Cu privire la organizarea și realizarea activității turistice”, introduse în circuit de la 30 mai 2008, determină obligații noi tur-operatorilor și agențiilor turistice și le stabilesc acestora condiții de licențiere suplimentare. În particular, obligațiile și condițiile de licențiere sunt

awarding of category”. Article 15 “Licensing of tourist activity” is set forth in the principally new version. Article 38, which was composed of three parts, is added with parts (4) – (7).

At the same time, Article 3 with disputable general notions (for example: tourism activity; tourist conveniences; tourism industry; tourism infrastructure; tourist locality; tourist object, etc.) not complying with European standards appeared to be outside of the correction scope. As previously, such market notions as tourist space, tourist market, tourist offer and tourist product promotion are out of the scope of legislative regulation. Law contains no such demanded in practice notions as export and import of tourist services, quotas for visits to tourist objects, stable tourism development, tourist group head, financial guarantees. The place of tourist services provision and tourist territory (area) are not delimited. “Excursionist” notion is presented, while “sightseeing activity” is absent. There is no definition of such important in the world practice directions and types of tourism as, for example, recreational, informative, ethnical, religious, transit and educational tourism. Rural tourism is marked out as a type, but there is no its reverse side – urban tourism.

Previously registered, classified and standard types of tourism with approved methodology of ranks and categories assignment like hiking, mountain tourism, water activities (small-size vessel rafting), equine tourism, cycling tourism, ski tourism, caving tourism, sailing and automotive tourism have fallen out of legislative regulation. On the territory of Moldova, part of them is impossible, but most of them have existed in the republic and are actively applied in the international tourist practice.

At the same time, performed adjustment, which was published and enacted through six month only (30.05.2008), cannot be recognized as completely correct. For example, licensing condition “office must be located in non-residential buildings and premises on the first or second floor, mezzanine floor or on other accessible floors in buildings of public destination”, i.e. “on the first, second or other floors” being similar both for tour operator (art. 15, part 1, item “c”) and for tourist agency (art. 15, part 2, item “a”) seems to be not clear for us. If so, then what is the necessity in this licensing condition?

Amendments and additions of the Law “On organization and performance of tourist activity” introduced from 30 May 2008 define new obligations of tour operators and tourist agencies and establish additional conditions of their licensing. In particular, obligations and licensing conditions are added with the requirement “to ensure attraction of foreign tourists in the country: not less than 100 and 50 persons annually for tour operators and tourist agencies, respectively, starting from the third year of activity” (article 14, part 1, item “b”). This organizational-administrative

completate de cerința „de a asigura atragerea turiștilor de peste hotare în țară: tur-operatori – nu mai puțin de 100, agenții turistice – circa 50 de turiști străini anual, începând cu al treilea an de activitate” (art.14, p.1, p. „b”).

Această decizie organizațional-administrativă iese din cadrul reglementărilor de piață ale economiei. În plus, ea nu este direcționată spre dezvoltarea turismului, dar orientată spre „înghețarea” situației actuale. În 2007, în R.Moldova, în turism funcționau 217 de întreprinderi⁸. Dacă ele ar fi toate agenții turistice sau operatori turistici și ar îndeplini norma legislativă privind atragerea anuală a turiștilor de peste hotare, atunci în țară ar sosi 10,8-21,7 mii de turiști străini. Aceasta este categoric insuficient, deoarece constituie circa 3% din nivelul atins de Moldova în 1991 și aproape de 30 de ori mai puțin decât ponderea medie mondială a turiștilor în numărul total al populației.

Nu mai puține pretenții sunt, de asemenea, față de *Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în anii 2003-2015*⁹. Aceasta se referă la forma, conținutul strategiei și al termenelor de realizare a ei. Moldova, în activitatea turistică internațională, se bazează pe principiile și normele elaborate de OMT: (Legea, art. 26, partea 1). În același timp, OMT, încă câțiva ani în urmă, a elaborat prognoza de dezvoltare a turismului până în 2020 (Tourism 2020 Vision).

În prezent, în cadrul OMT se efectuează lucrări pentru elaborarea prognozei până în 2025, iar R.Moldova nu se înscrie nici în cadrul temporar în vigoare al normativelor comunității internaționale, nici în cel al lucrărilor de prognozare curente. Astăzi, strategia, deja, nu corespunde cerințelor crescânde ale sferei turistice naționale și internaționale. Mai mult ca atât, într-un șir de domenii strategia nu se realizează, necesitând precizări și corectări. Necesită perfecționări, ținând cont de cerințele europene contemporane, și Programul național „*Drumul vinului în Moldova*”, normele metodologice și criteriile de clasificare a structurilor privind primirea turiștilor (cu funcții de cazare și alimentare), alte documente ramurale.

Astfel, scoaterea sferei turistice naționale din situația de criză este posibilă doar pe calea unor schimbări organizaționale calitative profunde, inclusiv în legislație și baza normativă a activității ramurii. *Este necesară elaborarea pe principiile UE și OMT a:*

- Concepției de dezvoltare a sferei turistice din Republica Moldova ca o bază a documentului de program-țintă național;
- Legii cu privire la turism, ce ar fi capabilă să realizeze real în practică prioritatea declarată a ramurii în economia națională;
- Strategiei de dezvoltare a ramurii în perspectiva anilor 2005-2025, armonizând-o cu documentele normative internaționale și

decision is beyond the scope of economy market regulators. Moreover, it is directed toward situation freezing at the current level, rather than toward tourism development. In 2007, 217 enterprises were operating in the field of tourism in Moldova.⁹ Should all of them were tourist agencies or operators and complied with legislative rate on the annual attraction of tourists from abroad, 10.8-21.7 thou. of foreign tourists would be attracted in the country. It is strongly insufficient, because it amounts only to 3% of the level achieved by Moldova in 1991 and is approximately in 30 times less than world average tourist load on population.

There are many claims also to the *Strategy of stable tourism development for 2003-2015 period*.¹⁰ It concerns the form and substance of strategy, as well as the terms of its implementation. In international tourist activity, Moldova bases on principles and standards elaborated by the World Tourism Organization (Law, art. 26, part 1). At the same time, UNWTO has elaborated several years ago the prediction of tourism development up to the year of 2020 (Tourism 2020 Vision). Currently, works on elaboration of prediction up to the year of 2025 are carried out within the UNWTO frames with Moldova fitted neither in applicable timeframes of the international community standards, nor in frames of prediction works in process. Now, strategy does not respond already with growing demands of national and international tourist industry. Moreover, strategy is not implemented in the series of directions requiring its refinement and adjustment. Also, National Program in the field of tourism “*Wine Road in Moldova*”, methodological standards and criteria of structure classification by acceptance of tourists with functions of accommodation and catering, as well as other branch documents require improvement taking into account modern European requirements.

Thus, national tourist industry can be helped out of crisis only through deep qualitative organizational changes, including ones in legislation and normative base of branch activity. *The following shall be elaborated on the principles of European Union and World Tourism Organization:*

- Development concept of the tourist industry of the Republic of Moldova as a basic national policy target document;
- Law on Tourism actually capable to implement the declared branch priority in the national economy;
- Strategy of prospective branch development for the period of 2020-2025 harmonized with international and European normative documents;
- Branch normative documents on tourism development (rural tourism, vine tourism, hotels and restaurants, etc.).

Legislative-normative reforming must address all components of tourism industry as an aggregate of

europene;

- Documentelor normative de ramură privind dezvoltarea turismului (turismul rural, turismul vinicol, hotelurile și restaurantele etc.).

Reformarea legislativ-normativă trebuie să atingă toate componentele industriei turismului ca o totalitate de tipuri ale activității „îndeplinite de structurile pentru cazare și alimentație, prestarea serviciilor de transport, desfășurarea congreselor și conferințelor, tratamentul balneo-sanitar și cu destinație sportivă, complexurile de agrement, birourile turistice de informare, tur-operatorii și agențiile turistice” (Legea RM „Cu privire la organizarea și realizarea activității turistice”, art. 3).

Bibliografie:

1. Cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova. Legea nr. 352 din 24.11.2006.
2. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=320380>
3. Pentru modificarea și completarea unor acte legislative. LEGE Nr. 280 din 14.12.2007.
4. <http://lex.justice.md/md/%20327987/>

activities “performed by structures providing accommodation and catering, transport services, holding of congresses and conferences, health resort and sportive destination treatment, by entertainment complexes, reference tourist bureaus, tourist operators and agencies” (Law of the Republic of Moldova “On organization and performance of tourist activity”, article 3).

Bibliography

1. Cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova. Legea nr. 352 din 24.11.2006.
2. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=320380>
3. Pentru modificarea și completarea unor acte legislative. LEGE Nr. 280 din 14.12.2007.
4. <http://lex.justice.md/md/%20327987/>

**COMPETITIVITATEA
MANAGEMENTULUI
SERVICIILOR PUBLICE ÎN
SPAȚIUL COMUNITĂȚII
EUROPENE**

Prof. univ. dr. hab. Ion PALADI, ASEM

Ideea de bază în crearea Uniunii Europene a fost comunitatea economică omogenă, bazată pe principiile liberei circulații a mărfurilor, serviciilor, capitalului și a resurselor de muncă. Serviciile publice merită o poziție specială în ierarhia europeană a bunurilor și serviciilor pe piețe. Aceasta, datorită caracteristicilor speciale ale acestui subiect și politicilor restrictive / de protecție în vigoare ale fiecărui stat. Cu toate acestea, asemănările cu privire la măsurile puse în aplicare de către fiecare stat-membru ne permit să elaborăm o structură eficientă și eficace, capabilă să asigure pe termen lung satisfacția durabilă a beneficiarilor.

Pentru a putea înțelege rolul și importanța serviciilor publice în spațiul Comunității Europene, unde piața a fost și rămâne un factor determinat, este strict necesar o prezentare a evoluției acestora în unele state europene, precum și a diferențelor care se reliefează de la o țară la alta. În Uniunea Europeană, există o problemă care abordează rolul fiecărui stat și finalitatea construcției europene: *cum să se armonizeze serviciile publice naționale și locale cu ambițiile de realizare a unui spațiu economic comun?*

Această problemă este de actualitate, deoarece există o contradicție vădită între interesul colectiv al serviciului public din cadrul unui stat și deschiderea față de concurența europeană. Construcția comunitară, prin esență, economică la originile sale, a avut ca obiectiv realizarea unui spațiu economic bazat pe patru libertăți fundamentale: circulația mărfurilor, capitalurilor, serviciilor și persoanelor.

Piața comună a serviciilor publice, definită drept o piață internă unică, are drept scop obligarea statelor și a actorilor economici de a înlătura obstacolele acestui spațiu economic unificat. Intervenția statului, prin organele sale, în organizarea acestor activități de interes general, are la bază motive de ordin economic și social similare în majoritatea țărilor europene datorită tradițiilor juridice diferite, în fiecare țară existând însă deosebiri în ce privește organizarea și prestarea serviciilor publice, fără ca acest fapt să evite anumite similitudini, cum ar fi tendința permanentă de a găsi un echilibru între principiul eficienței economice și cel al menținerii gradului de toleranță socială, pentru ca, prin măsurile luate, de a ajunge la o satisfacere pe termen lung a intereselor cetățenilor.

Prin câteva exemple, prezentăm serviciile publice din câteva state europene:

Franța. Conceptul de serviciu public a avut și continuă să aibă o deosebită importanță, beneficiind de

**COMPETITIVENESS OF PUBLIC
SERVICE MANAGEMENT IN
THE EU COUNTRIES**

**Professor, Ph.D. Hab. PALADI Ion,
ASEM**

The basic idea behind the creation of the European Union was a homogeneous economic habitat, based on the principles of free movement of goods, services, capital and labor resources. Public Services deserve a special position in the hierarchy of European goods and services markets. This is in part due to the special characteristics of this subject and of the restrictive/protective policies every state puts in effect. However the similarities of the measures implemented by every member state allow us to envision an effective and efficient structure capable of providing long term sustainable satisfaction of its beneficiaries.

In order to be able to understand the role and the importance of the public services in the European Communities, where the market has been and remains a determinant factor, a step of presenting their evolution in some European states is strictly necessary, as well as the differences that are distinguished from country to country. In the European Union there is a problem that puts into discussion the role of each state and the finality of the European construction: *how to harmonize the national and local public services with the ambitions of realizing a common economic space?*

This issue is of present interest as there is an obvious contradiction between the collective interest of the public service inside a state and the opening towards the European competition. The community construction, by economic essence at its origin, had as an objective the realization of an economic space based on four fundamental freedoms: the freedom of goods circulation, of capitals, services and of people.

The common market of the public services defined as a unique interior market, has the purpose of committing the states and the economic factors to obviate the obstacles of this unified economic space. The intervention of the state, by its bodies, in organizing these activities of general interest, has at the basis similar economic and social reasons in most of the European countries, due to the judicial traditions different in each state but existing some differences regarding the organization and development of the public services, without eliminating some similitudes, such as the permanent tendency to find an equilibrium between the principle of economic efficiency and that of maintaining the degree of social supportability and initiation so that by the taken measures, to get to a satisfaction on a long term of the citizens' interests.

As an example, some public services are rendered in some European states.

o școală proprie, care a reușit să-l impună ca noțiune de sine stătătoare în cadrul doctrinei franceze de drept administrativ.

Rădăcinile teoriei serviciilor publice coboară în timp până în secolul al XVIII-lea. Jean Louis Mestre relatează despre existența unui edict din 1776 în care se justificau unele acte de expropriere prin necesitatea organizării unor „servicii de interes general”. Consiliul de Stat al Franței a făcut apel la noțiunea de servicii publice pentru prima oară în 1873, în afacerea Blanco, fără însă să detalieze această noțiune. Până în perioada postbelică, teoria serviciilor publice a rămas un reper de mai mică importanță în ansamblul doctrinei și practicii administrației publice.

Abia după ce conceptul de servicii publice a fost definit și fundamentat din punct de vedere dogmatic și juridic de către Leon Duguit și Școala din Bordeaux, precum și după menționarea sa în Preambulul Constituției din 1946, acesta a devenit obiectul unei cercetări mai amănunțite și a câștigat în importanță începând cu anii 1955-1960. Doctrina franceză distinge serviciul public în sens organizatoric, instituțional și funcțional. În sens organizatoric, el desemnează structura care are sarcina de a desfășura o activitate de interes general și forma juridică pe care o îmbracă aceasta. În sens funcțional, prin serviciul public se înțelege obligația organelor cu atribuții de administrație publică de a asigura desfășurarea unor activități de interes general în mod continuu și regulat.

În ceea ce privește sfera noțiunii de „servicii publice”, lucrările și studiile cu caracter teoretic se limitează, asemănător doctrinei germane, la enumerarea exemplificativă a câteva activități considerate ca aparținând acestui domeniu. Se subliniază, însă, necesitatea operării distincției dintre „serviciile publice administrative” și „serviciile publice industriale și comerciale”, cu precizarea că și unele activități de natură economică și comercială, desfășurate de stat sau de organele administrativ-teritoriale, pot să se includă în sfera noțiunii de „servicii publice administrative”.

Ținând cont de faptul că serviciile publice locale ocupă un loc important în sfera serviciilor publice, s-a abordat problema delimitării sferei acestei noțiuni. În țările-membre ale Uniunii Europene, există o mare diversitate de servicii publice. *Din aceste considerente, se menționează cinci mari domenii ale serviciilor publice locale:*

- a) igiena publică
- b) comunicațiile
- c) furnizarea energiei
- d) activitatea cu caracter economic
- e) protecția mediului.

În primul și ultimul domeniu se înscriu serviciile de furnizare a apei menajere și industriale, salubritatea și administrarea cimetirelor.

În al doilea domeniu se cuprind toate comunicațiile ingineresti (apeductele, sistemele de evacuare a apelor menajere etc.).

France. The concept of public service had and continues to have a special importance, benefiting by an own school, that managed to enforce it as an independent notion within the French doctrine of administrative law.

The roots of the public services theory are descending in time until the XVIIIth century.

Jean Louis Mestre stated about the existence of an edict from 1776 in which there justified some documents of expropriation by the necessity of organizing some “services of general interest”. The State Council of France appealed to the notion of public services for the first time in 1873 in Blanco's affair, but without detailing this notion. Until the post-war period the public services theory remained a bench mark of a less importance in the whole doctrine and the public administration practice.

Only after the concept of public services has been defined and fundamented from the dogmatic and judicial by Leon Duguit and the Scholl from Bordeaux, and also after its mentioning in the Preamble of the Constitution from 1946, this became the object of a more detailed research and gained importance starting with the 1955-1960 years. The French doctrine distinguishes between the public service in an organizational, institutional sense and public service in a functional sense. In an organizational sense, it designates the structure that has the task to perform an activity of general interest and judicial form which this one embodies. In the functional sense, by public service it is comprehended the commitment of the bodies with public administration competence to insure the development of some activities of general interest continuously and regularly.

Concerning the notion of „public services”, similarly to the German doctrine, the works and theoretical studies limit themselves to the enumeration with an exemplification character some activities considered as belonging to this domain. But it is stressed the necessity of operating the distinction between “the administrative public services” and “the industrial and commercial public services”, precising that some economic activities carried out by the state or by the administrative-territorial bodies can be included in the notion of “administrative public services”.

Taking into consideration the fact that the local public services take an important place in the public services domain, it has been approached the problem of delimiting the sphere of this notion. In the European Union member countries, there is a great diversity of public services. *From these reasons five great domains of local public services are mentioned:*

- a) Public hygiene.
- b) Communications
- c) Energy providing
- d) Economic character activity
- e) Environment protection

In the first and the last domain are included the providing services of the managerial and industrial water, sanitation and cemetery administration.

In the second domain are registered all

În cel de al treilea domeniu se include serviciul de furnizare a gazului natural, a energiei electrice și termice, serviciul de administrare a parcarilor și proprietatea publică locală.

În domeniul „*activităților cu caracter economic*”, se includ piețele, târgurile și alte servicii, precum ar fi cele de a petrece timpul liber: pârtii de schi, băi termale etc. Există cazuri în care porturile sau aeroporturile sunt în administrarea comunităților locale pe al căror teritoriu se află și, astfel, se consideră că ele constituie obiectul unui serviciu public de interes general.

Se poate observa că toate activitățile menționate au o natură economică, fără să înțelegem prin aceasta că ele sunt menite să aducă profit. Activitățile cu caracter cultural sau social, cum ar fi teatrele, muzeele, bibliotecile, nu sunt amintite. Aceste activități „cu caracter neeconomic” (cum sunt numite uneori în literatura locală din Germania), deși sunt adresate publicului larg, nu pot fi încadrate în sfera serviciilor publice.

Italia. Fără să aibă o influență atât de mare ca în Franța, și în Italia noțiunea de „servicii publice” are un rol important în teoria și practica administrativă. „*Servizio pubblico*” este un termen utilizat în terminologia administrativă italiană, fundamentând domeniul de aplicare a unor principii cum sunt: cel al continuității serviciului public sau de egalitate a beneficiarilor.

Serviciile publice, spre deosebire de Franța, au o constatare constituțională. Astfel, în art.43 din Constituția italiană se face referire la anumite „sectoare rezervate statului”, cum sunt administrarea surselor de energie, anumite monopoluri de producție și serviciile de interes public. Aceste sectoare vor putea crește ca număr sau aria lor de aplicare va putea fi extinsă, în funcție de cerințele cetățenilor, prin intermediul legiuitorilor sau al administrațiilor locale.

Cât privește domeniile care fac parte din sfera noțiunii de servicii publice, trebuie menționat că aspectul acestora este foarte extins, întrucât la activitățile catalogate în general în Europa drept servicii publice (transportul în comun, telecomunicațiile, poșta) se adaugă altele, specifice (transportul pe căile de navigație, serviciul de televiziune prin cablu etc.).

Spania. Locul și importanța serviciilor publice în societatea spaniolă sunt similare celor ale serviciilor publice din Italia. Conceptul de „servicii publice” poate fi întâlnit foarte des atât în doctrină, cât și în legislația spaniolă (de exemplu, Legea telecomunicațiilor din 1987 și 1992, Legea privind serviciile de radio și televiziune din 1980).

În Spania, ca și în Italia, serviciile publice au primit o consacrare constituțională prin art.128 aln. (2) din Constituția din 1987. În acest articol, într-o formulare similară cu cea a art.43 al Constituției italiene, sunt menționate anumite „servicii fundamentale”, rezervate unei gestionări sub controlul

engineering communications (aqueducts, evacuation systems of the managerial waters, etc)

In the third domain it is included the providing service of the natural gas, of the electric and thermo energy, the service of parking lots administration and local public property.

In the domain of “economic activities” are included the markets and fairs and also other services as the ones of spending the free time: skiing, thermal baths, etc. There are cases in which the ports and airports are in the administration of the local communities on the territory of which they are found and, in these situations, it is considered that they make the object of a general interest public service.

It can be noticed that all mentioned activities have an economic nature, without understanding by this that they are supposed to bring profit. The cultural or social character, such as the theatres, libraries, is not mentioned. These activities, with “non-economic character” (as are sometimes called in the local German literature), although they are addressed to the large audience, they are considered to be essential characteristics-economising and also by a corresponding structure, so that they can not be included in the domain of public services.

Italy. Without having such a big influence as in France, and in Italy the notion of “public services” has a great role in the administrative theory and practice.

“*Servizio pubblico*” is a term used in the Italian administrative terminology, substantiating the domain of applying some principles, which are the one of continuity of the public service or of equality of the beneficiaries.

The public services, in contrast to France, have a constitutional ascertainment. Thus, in art.43 from the Italian Constitution it is referred to some “sectors reserved to the state”, such as the administration of the energy resources, certain production monopolies, and the public interest services. These sectors will be able to increase in number or their application area could be extended, depending on the citizens requirements, by means of legislators or of local administrations.

Concerning the domains that make part of the public service notion, there should be mentioned that their aspect is very extended, as the catalogued activities in general in Europe as public services (the common transport, the telecommunications, the post) are added the others, specific (the transport on navigation ways, the television service by cable).

Spain. The place and the importance of public services in society are similar to those of the public services in Italy. The concept of “public services” can be very often met, as in doctrine as in the Spanish legislation (for example The Law of telecommunications from 1987 and 1992, the Law regarding radio and television services from 1980).

In Spain as in Italy the public services received a constitutional devotion by art.128 par. (2) from the Constitution of 1987. In this article, in a similar wording with that of art.43 of the Italian Constitution, are

public.

Asemănător Italiei, și în Spania s-a putut observa o evoluție spre anumite forme juridice în administrarea serviciilor publice, constând într-o „tendință de privatizare” vizibilă la începutul anilor ‘80. Exemplul cel mai elocvent în acest sens îl reprezintă domeniul telecomunicațiilor, care a intrat, în baza unei legi speciale din 1983, într-un „program de demonopolizare”, menit să înlăture monopolul companiei „Telefonira”. Tot în această tendință se încadrează și legea care introduce o nouă reglementare privind infrastructura și transportul pe căile ferate, care a permis preluarea liniilor secundare de către întreprinzătorii privați.

Un aspect specific dreptului spaniol în acest domeniu îl constituie organizarea serviciilor publice pe regiuni, având la bază existența unor „comunități independente”.

Marea Britanie este, fără îndoială, statul-membru al Uniunii Europene, în care conceptul de servicii publice este cel mai puțin dezvoltat. Jurisprudența britanică relevă faptul că noțiunea de „serviciu public” – așa cum este înțeleasă și reglementată în dreptul statelor mai sus-menționate – este străină sistemului juridic bazat pe „common law”, existând chiar cazuri de manifestare a unei adversități față de adoptarea acestui concept în țara respectivă. Desigur că și în Marea Britanie există activități și servicii publice de interes general, atât la nivel național, cât și local, acestea înregistrând o dezvoltare considerabilă încă din secolul al XIX-lea. Este necesar de amintit societățile de furnizare a utilităților în orașe („municipal utilities”), dintre care unele, în special cele de furnizare a apei, erau gestionate de autoritățile publice. După sfârșitul celui de al doilea război mondial, a avut loc un amplu proces de preluare de către stat a acestor utilități. Cu toate acestea, conceptul de serviciu public rămâne de o importanță secundară în cadrul sistemului juridic britanic.

Germania. Situația se prezintă oarecum diferit în Germania față de Marea Britanie, căci, în locul sistemului bazat pe „common law”, aici există și se aplică un sistem de legi administrative foarte bine conturat, sub supravegherea unei instanțe specializate de contencios administrativ.

Cu toate acestea, nici în această țară nu se poate vorbi de o tradiție în domeniul serviciilor publice. Nu există în legislația germană dispoziții legale care să reglementeze acest domeniu, fapt care creează dificultăți de traducere și implementare a unor principii din legislația comunitară referitoare la noțiunile de „sector public” sau „serviciu public”, aceasta din urmă fiind tradusă uneori ca „öffentliche Dienstleistung”, alteori ca „Daseinsvorsorge”.

Ca și în Marea Britanie, și în Germania există domenii care prezintă interes public și în care statul, la nivel central sau local, exercită un control total sau parțial. Constituția federală face deosebire între

mentioned some “fundamental services”, as being reserved to a management under public control.

Similar to Italy, in Spain there could be noticed an evolution towards certain judicial forms in administering the public services, consisting of “a tendency of privatization” visible since the ‘80s. The most eloquent example in this sense represents the telecommunications domains that entered, on the basis of a special law from 1983, in a “demonopolisation program” supposed to remove the monopoly of the “Telephonira” company. Also in the same tendency is included the law which introduces a new regulation regarding the infrastructure and the transport on the railroads, which permitted the taking-over of the secondary by private entrepreneurs.

A specific aspect of the Spanish right in this domain constitutes the organization of the public services on regions, having at the basis the existence of some “independent communities”.

Great Britain. Great Britain is, no doubt, the member state of the European Union in which the concept of public services is the least developed. The British jurisprudence reveals the fact that the notion of “public service” – as it is comprehended and regulated in the right of the above previewed countries – is foreign to the judicial system based on “the common law”, existing even cases of manifestation of an adversity towards the adoption of this concept in Great Britain. Certainly that in Great Britain there are activities and public services of general interest, as at a national, as at a local level, these ones establishing a significant development even from the XIX century. It is necessary to remind the societies of providing utilities in cities (“municipal utilities”), from which some, especially those of delivering water, were managed by the public authorities. After the end of the Second World War an ample process of taking over by the state of these utilities took place. Despite this, the concept of public service remains of a secondary importance within the British judicial system.

Germany. The situation in Germany is presented in a different way from Great Britain, because, instead a system based on the “common law”, here is being applied a system of administrative laws very well outlined, under the supervision of a specialized instance of administrative disputed claims office.

Despite this, even in this country it is not possible to speak about a tradition in the domain of public services. There are no legal dispositions in the German legislation which would regulate this domain, a fact that creates difficulties of translation and implementation of some dispositions from the community legislation regarding the notions of “public sector” or “public service” the last one being translated sometimes as “öffentliche Dienstleistung”, other times as “Daseinsvorsorge”.

As in Great Britain and in Germany there are domains which present a public interest and in which the state, at a central or local level, exercises a total or partial control.

activitățile de interes național (poșta, transportul pe calea ferată), cele de interes regional (stațiile publice de emisie radio) și cele de competența comunităților locale. Art.88 din Constituția germană conferă comunităților dreptul de a se autoadministra (garantarea dreptului la autoadministrare a comunităților). În cadrul exercitării acestui drept constituțional, autoritățile locale organizează anumite activități cu caracter cultural, economic și social, care să satisfacă în mod corespunzător interesele cetățenilor săi. Ca o premisă dispensabilă pentru organizarea și administrarea unor servicii publice de către autoritățile locale, cele mai multe legi reclamă „utilitatea publică” a respectivei activități, iar întreprinderile care desfășoară astfel de activități au anumite obligații stabilite de lege.

Olanda. Conceptul de serviciul public are în Olanda o importanță minoră, iar dreptul olandez, foarte dezvoltat de altfel, se preocupă foarte puțin de acesta.

Trebuie, însă, arătat că cei care concesionează gestionarea unor activități care sunt de interes public (transport, furnizare de utilități), sunt datori prin lege să respecte anumite „reguli de administrare” a acestor activități; astfel de obligații au fost impuse, spre exemplu, societăților care au preluat exploatarea unor domenii privatizate în ultimele decenii, cum ar fi telecomunicațiile sau serviciul de amenajare a orașelor. În țările-membre ale Uniunii Europene, există o mare diversitate de servicii publice. Această diversitate reprezintă rezultatul istoriei, culturii, economiei și alegerilor politice specifice fiecărei țări.

În pofida deosebirilor existente între statele europene, pot fi reliefate și anumite tendințe comune în apariția și dezvoltarea serviciilor publice începând cu secolul al XX-lea, odată cu edificarea statelor de drept în Europa și crearea primelor rețele cu caracter economic.

În ceea ce privește fundamentul apariției serviciilor publice, acesta constă în faptul că statele europene au considerat că anumite activități și servicii, din rațiuni de interes public, nu pot fi lăsate să se desfășoare doar pe baza legilor pieței libere și a concurenței și că, prin natura lor, nu sunt susceptibile la o administrare pur privată.

Teoria „interesului public” are o importanță deosebită în spațiul european. Ea fundamentează juridic existența și rolul instituțiilor publice, fiind un reper important și în cadrul reglementărilor comunitare.

Asemănările cele mai evidente între legislațiile statelor europene privind activitățile de interes public constau în natura bunurilor și serviciilor care se încadrează în această categorie și în conținutul reglementărilor incidente în materie. Astfel, sectoarele controlate sau administrate prin intermediul autorităților publice sunt în esență aceleași; este vorba în majoritatea țărilor despre serviciile de furnizare a apei, a diferitelor tipuri de energie, poștă, transport, telecomunicații și domeniul audio-vizualului.

De asemenea, există reglementări asemănătoare

The federal Constitution distinguishes between the activities of national interest (the post, transport on the railway), those of regional interest (the public stations of radio broadcasting and those of the local communities competence. Art.88 of the German Constitution confers to the communities the right to auto administration (guaranteeing the right to auto administration of the communities). Exercising this constitutional right, the local authorities organize certain cultural, economic and social activities to satisfy correspondingly its citizen's interests.

As a dispensable premise for the organization and administration of some public services by the local authorities, the most laws advertise the “public utility” of the given activity, but the enterprises that carry out such activities have certain commitments established by law.

Holland. The concept of public service has a minor importance in Holland, but the Netherlands’ law, very developed, very little deals with it.

Still, it should be shown that those who concede the management that are of public interest (transport, utility delivery), are held by law at respecting some “administration rules” of these activities; such commitments have been imposed, for example, to the societies that undertook the exploitation of some domains privatized in the last decades, such as the telecommunications, or the service of reconstruction of the cities. In the member states of the European Union, there is a great diversity of public services. This diversity represents the result of history, culture, economy and public elections specific to each country.

Despite the existing differences between the European countries, can be outlined and certain common tendencies in the appearance and development of the public services beginning since the XIX century, at the same time with building the law states in Europe and creating the first networks with economic character.

Concerning the basis of the public services appearance this one consists in the fact that the European countries considered that certain activities and services, from public interest reasons can not be let to be performed only on the basis of the free market laws and of the competition and by their nature –are not capable of a pure private administration.

The theory of “public interest” has a special importance in the European space. It substantiates judicially the existence and the role of public institutions, being an important benchmark also in the framework of the community regulations.

The most obvious similarities between the legislation of the European countries regarding the public interest activities consist in the nature of the goods and services that include themselves in this category and in the contents of the regulations incident in the subject matter. Thus, the controlled or administered sectors by means of the public authorities are essentially the same; meaning that in most countries about the services of delivering water, of different types of energy, post,

în ceea ce privește activitățile care necesită folosirea unei infrastructuri; legislațiile țărilor în discuție stipulează reguli concrete cu privire la exploatarea acestei infrastructuri (care face parte din domeniul public), la facilitățile de care se bucură operatorii unor astfel de servicii, precum și la principiile pe care aceștia trebuie să le respecte în exploatarea acestor servicii (egalitatea beneficiarilor în ce privește accesul la ele și utilizarea acestora, tarife suportabile social, continuitate etc.). Nu, în ultimul rând, și motivele intervenției statului în aceste sectoare sunt similare: existența unor monopoluri naturale, a unor domenii în care inițiativa privată este prea lentă sau insuficientă, caracterul „strategic” al anumitor bunuri și servicii, asigurarea unei prestări constante și sigure etc.

După cum s-a putut observa, există și deosebiri în ceea ce privește importanța serviciilor publice și reglementarea lor în diferitele legislații europene care, fără a fi de esență, individualizează și deosebesc sfera și conținutul acestora în fiecare stat în parte.

Astfel, Italia a dat o interpretare extensivă acestui concept, incluzând în sfera sa furnizarea de energii netradiționale și serviciile de televiziune prin cablu. În unele țări s-a acceptat soluția adoptării directe a acestor activități de către operatori cu regim de drept public, în timp ce alte state s-au orientat spre o concesionare către întreprinzători privați. După cel de al doilea război mondial, formele juridice și modalitățile de gestionare a serviciilor publice s-au diversificat chiar în cadrul aceluiași stat, de la sector la sector (spre exemplu, serviciile de furnizare a apei se prestează mai bine la o administrație locală, în vreme ce transportul pe calea ferată – nu). Se întâlnesc astăzi forme de gestiune directă și delegată, centrală și locală, prin operatori publici sau de drept privat, aflați sub control public etc. Antrenând întreprinzătorii privați, autoritățile publice pot reorienta potențialul lor pentru dezvoltarea altor servicii publice, astfel lărgind sfera de prestare a acestor servicii pentru comunitățile respective.

În cadrul statelor-membre ale Uniunii Europene, concepția privind rolul și locul serviciilor publice în ansamblul activității de administrație publică, precum și reglementarea lor juridică, prezintă diferențe de abordare, uneori semnificative, în cadrul statelor-membre ale Uniunii Europene. Acest fapt a prilejuit dispute în cadrul discuțiilor avute pe această temă la nivelul Comunității Europene, opunând mai ales reprezentanții unei abordări concurențiale în reglementarea serviciilor și a liberalizării pieței serviciilor publice celor care sunt adepții unei implicări mai puternice a statului în gestionarea și organizarea acestora potrivit particularităților naționale.

Mult timp, instituțiile comunitare, preocupate de reglementarea organizării și dezvoltării activităților economice de interes comun, au relativizat diferențele existente între parteneri în concepțiile lor privind statul, administrația publică și libertățile fundamentale. Democrația și economia de piață au reprezentat

transport, telecommunications and the audio-visual domain.

Also, there are similar regulations concerning the interest activities that need the usage of an infrastructure; the legislations of the discussed countries stipulate precise rules regarding the exploitation of this infrastructure, (that makes part of the public domain), at the facilities of which the operators of this services, and also the principles that these ones must respect in exploiting these services (the equality of the benefits regarding the access to them and their usage, bearable social taxes , continuity etc.) At last but not least, the reasons of the state's intervention in these sectors are similar: the existence of some natural monopolies, of some domains in which the private initiative is too slow or insufficient, the “strategic” character of some goods and services, the insurance of a constant and secure carrying out etc.

As it could be noticed , there are differences regarding the importance of public services and their reglementation in different European legislations, that without being of essence individualize and distinguish their domain and contents, in each state separately.

Thus Italy has given an extensive interpretation of this concept, including in its domain the delivery of no conventional energy and television services by cable. In some countries it has been adopted the direct solution of these activities by operators with a regime of public law, while other states oriented towards a concession by private entrepreneurs. After the Second World War, the judicial forms and management methods diversified even within the same state, from a sector to the other (for example, the delivery services of water are better provided a local administration, while the transport by railway doesn't). Today there are direct and delegated, central and local management methods, by public operators or of private law, being under public control etc. Training private entrepreneurs, the public authorities can refocus their potential to the development of other public services, thus enlarging the domain of providing the public services for the respective communities.

Within the framework of the member states of the European Union the conception regarding the role and the place of the public services in the whole activities of public administration, and also their judicial regulation, presents approach differences, sometimes significant within the member states of the European Union. This fact gave rise to arguments within the discussions on this issue at the level of the European Community, opposing namely the representatives of a competitive approach in regulating the services and liberalization of the market public services, to those are adept to a stronger implication of the state in managing and organizing according to the national peculiarities of the public services.

For a long time the community institutions, concerned with the regulation of the organization and development of the economic activities of common interest averaged the existent differences between

priorități majore, fiecare stat având posibilitatea de a-și păstra specificul național în reglementarea celorlaltor sectoare. Situația actuală este diferită, marea piață unică europeană a devenit o realitate, prilejuind o reorientare a sferei interesului organelor comunitare spre elaborarea unor reguli minimale pentru un „serviciu public european”. Problema serviciului public, mult timp considerată secundară, a devenit oportună pentru dezvoltarea comunitară.

Astfel, tratatul privind crearea Comunității Europene, semnat la Roma în 1957, acordă foarte puțin spațiu serviciilor publice. Pentru o perioadă îndelungată de timp, reglementările comunitare și activitatea instituțiilor europene au confirmat această orientare, în timp ce jurisprudența Curții Europene de Justiție a abordat mai tranșant problema serviciilor publice abia la începutul anilor '90. Tratatul de la Roma din 25 martie 1957 cuprinde o singură mențiune referitoare la „serviciile publice”, la care se adaugă alte câteva referiri tangențiale.

Deci, în legătură cu domeniul transporturilor, art.77 din Tratat (devenit art.73 în Tratatul de la Amsterdam din 1997) afirmă că sunt compatibile cu prezentul tratat ajutoarele care răspund cerințelor de coordonare a transporturilor sau care corespund rambursării anumitor prestații interne noțiunii de serviciu public.

Aceasta este singura referire directă la noțiunea de serviciu public, pe lângă care putem identifica încă o serie de alte trimiteri indirecte. Astfel, art.48 din Tratat (devenit 39) privind libera circulație a forței de muncă pe teritoriul Comunității exclude din sfera lor de incidență angajările în administrația publică.

Concepția Comisiei Europene privitor la tratatul de la Roma expune că acest tratat este vizat să faciliteze liberalismul economic pentru a promova dezvoltarea serviciilor publice. În acest context, începând cu anul 2006, se poate observa o schimbare a atitudinii Comisiei Europene în ceea ce privește întreprinderile publice titulare de drepturi speciale sau exclusive. De asemenea, în cadrul unei comunicări, din 11 septembrie 2006, privind „serviciile de interes economic general în Europa”, Comisia încearcă o circumscriere a sferei acestei noțiuni, arătând că ele sunt „activități de serviciu comercial”, care îndeplinesc misiuni de interes general. Așa este cazul serviciului de transport în comun, de furnizare a energiei electrice, de comunicații. Aceste servicii nu corespund strict unor nevoi materiale, ci servesc și unor scopuri de natură socială.

Un moment recent al evoluției serviciilor publice îl reprezintă proiectul Cartei verzi a serviciilor publice de interes economic general, proiect inițiat de către Centrul european al întreprinderilor, cu participare publică și transmis spre studiu Consiliului Uniunii Europene.

partners, in their conceptions regarding the state, the public administration and the fundamental freedoms. The democracy and the market economy represented major priorities, each state having the possibility to keep the national specific in regulating the other sectors.

The actual situation is different; the great unique European market became a reality, making possible a reorientation of the interest domain of the community bodies, for drafting some minimal rules for a “European public service”. The issue of the public service, for a long time was considered as secondary, became determinant for the community development.

Thus, the treaty regarding the creation of the European Community, signed in Rome in 1957, offers very little space to the public services. For a long period, the community regulations and the activity of the European institutions confirmed this orientation while the jurisprudence of the European Justice Court discussed more thoroughly the issue of the public services only at the beginning of the 90's. The Treaty from Rome since 25 March 1957 comprises a single mentioning regarding “the public services” to which are added some similar references.

Thus, concerning the transportation domain, art.77 from the Treaty (became art.73 by the Amsterdam Treaty from 1997) affirms that, the aids are compatible with the current treaty that meet the requirements of coordinating the transports or which correspond to the repayment of certain internal labour conscriptions to the notion of public service.

This is the only direct reference to the notion of public service, but next to which there can be identified a series of other indirect references in this concept. Thus art. 48 from the Treaty (that became 39), regarding the free circulation of the labour force on the territory of the Community, excludes of its incidence domain, the employments in the public administration.

The concept of the European Commission according to the treaty from Rome exposes that this treaty is supposed to privilege the economic liberalism in order to promote the development of the public services. In this context, beginning with the 2006 year, it can be noticed a change of attitudes of the European Commission that concerns the licensed public enterprises of special or exclusive rights. Also, in the framework of a report of 11 September 2006 regarding “the services of general economic interest in Europe”, the Commission is testing a circumscription of the domain's notion, showing that they are “activities of commercial service”, that perform missions of general interest. This is the case of the transportation service in common, of providing the electric energy, of communications. These services do not correspond strictly to some material needs that serve also to some aims of social nature.

A recent moment of the public services evolution represents the project of the green Chart of the public services of general interest, a project initiated by the European Centre of the enterprises with public

Bibliografie:

1. B. Jones, M. Keating. *The European Union and the regions*. Ed. Oxford, U.K., N.8, 2006
2. Anton P. Parlagi; Cristian Ifțimoaie. *Serviciile publice locale* – Editura economică. București-2001
3. M.A. Xline. *The political economy of regional cooperation: comparative case studies*. (Ed.) L.2004
4. *Strategies de concurence dans le commerce: les services aux consommateurs*, Les Editions d'Organisation, Paris, 1987.

participation and of general economic interest, sent to researches to the European Union Council.

Bibliography:

1. *The European Union and the regions*. Ed.B.Jones, M.Keating.Oxford, U.K., N.8, 2006
2. *Serviciile publice locale* – autori: Anton P. Parlagi; Cristian Ifțimoaie, Editura economică. București-2001
3. *The political economy of regional cooperation: comparative case studies*. M.A.Xline (Ed.) L.2004
4. *Strategies de concurence dans le commerce: les services aux consommateurs*, Les Editions d'Organisation, Paris, 1987.

**COSTURILE, BENEFICIILE ȘI
PROBLEMELE INTEGRĂRII
RM ÎN UE**

Dr. Marica DUMITRAȘCO,
*Agenția pentru Inovare și Transfer
Tehnologic, AȘM*

**THE COSTS, BENEFITS AND
CHALLENGES OF
INTEGRATION INTO THE EU**

Dr. DUMITRASCO Marica,
*Agency for Innovation and Technology
Transfer, ASM*

Majoritatea savanților și cercetătorilor care se ocupă de problemele integrării în UE sunt de părerea că țările candidate vor obține avantaje considerabile ca rezultat al acestei aderări într-o perioadă îndelungată, care va putea dura, pentru unele țări, mai puțin pregătite, până la 10 ani din momentul aderării.

Transferurile din fondurile europene vor fi interpretate mai degrabă ca un catalizator pentru atragerea unor fonduri suplimentare, în caz de necesitate, prin intermediul unor fonduri de cofinanțare. Așadar, țările candidate au a rezolva, mai întâi de toate, problemele ce țin de acoperirea cheltuielilor necesare pentru a se integra. Aceste cheltuieli pot include o multitudine de aspecte, ele, de fapt, fiind susceptibile unor surse de asigurare interne (atât publice, cât și private), unor investiții directe străine (IDS), împrumuturi externe și piețe de capital.

1. Clasificarea costurilor pentru integrarea în UE

Cercetătorii din domeniu, de regulă, identifică trei grupe de costuri la faza pregătirii spre integrare:

Prima grupă: Costurile ce țin de elaborarea unui cadru legal contemporan corespunzător cerințelor legislației UE, implementării lui ca să fie create structurile necesare ale administrației și instituțiilor publice care să le asigure o activitate eficientă. Spre deosebire de alte grupe, aceasta este cea mai nesemnificativă din punctul de vedere al cheltuielilor RM (circa 5-10% din costurile totale). Totuși, e una din cele mai importante, deoarece este una foarte neomogenă și ține de depășirea unor tradiții de nihilism legal, cum ar fi nerespectarea legilor și ordinii, neîncrederea în puterea instituțiilor publice,

Most researchers dealing with problems of new EU member countries have expressed the view that the candidate countries receive the benefits of integration into the EU in the long term. Transfers from EU pre-accession funds cover a small part of annual GDP.

Therefore, most of the costs of these new member countries should finance itself. Transfers from European funds will likely be a catalyst for attracting additional external resources through co-financing. Thus, the applicant countries are faced primarily with costs integration process. The applicant countries should finance the mass of total costs for the preparation of entry, which are the source of domestic savings (public and private), foreign direct investment (FDI), foreign loans and capital market.

1. Classification of Euro-integration costs

Researchers of Euro-integration problems usually identify 3 groups of costs associated with the preparation of entering.

First group:

• Costs on the development of modern legislation relevant EU law requirements, its implementation and enforcement; establishing an effective public administration and institutions. Compared to other groups of costs, this group is the lowest in monetary terms (5-10% of total investments). It is, however, very diverse and includes overcoming deep-rooted traditions

precum și în tradițiile legale și democratice existente.

A doua grupă: Cheltuielile ce se referă la aducerea în conformitate cu standardele europene a protecției mediului ambiant, modernizării transportului, telecomunicațiilor, generării și transmiterii energiei electrice, a altor componente ale infrastructurii, protecției nucleare, a muncii și sănătății, protecția consumatorului, îmbunătățirea standardelor sociale, a controlului sanitar veterinar și de protecție a animalelor, apărării hotarelor externe ale UE și multe altele.

Pentru a le aduce în conformitate cu standardele europene sunt necesare investiții considerabile, care, ulterior, vor comporta o reducere a gradului de concurență a produselor minimum pe o perioadă mică sau medie. Dacă perioada de tranziție, până la accesare, va dura puțin, costurile vor fi mai mici. Aici este o corelație directă.

Această grupă de investiții este mai voluminoasă (circa 25-35% din totalul investițiilor) și se situează în afara posibilităților țărilor din Europa Centrală și de Est. Or, conform unor estimări, pentru a atinge standardele necesare în domeniul mediului fiecare țară candidată ar urma să cheltuiască circa 122 miliarde de euro. De exemplu, Bulgaria urmează a plăti anual 15 miliarde de euro, ceea ce constituie circa 6% din PIB pe parcursul a 20 de ani.^[1] Polonia urmează a acoperi, în același domeniu, adică de a se conforma la standardele UE în domeniul mediului, circa 1,2-2% din PIB anual timp de 15 ani.^[2] România urmează a acoperi suma de 29 miliarde de lei românești, adică 7,8 miliarde de euro anual pe o durată de 20 ani în același domeniu.^[3] Se presupune că această sumă ar putea fi acoperită atât din bugetele locale și centrale ale României, cât și cu ajutorul unor companii. Aici poate e cazul să menționăm că, în condițiile R.Moldova, cheltuielile noastre în această sferă ar constitui circa o sumă care ar depăși volumul triplu al PIB pentru anul 2007.

Grupa a treia: Costuri pentru modernizarea potențialului industrial, al agriculturii și serviciilor.

Acestea ar urma să fie modernizate conform standardelor structurale, tehnologice și legale contemporane, să fie în stare să genereze o creștere continuă, un nivel din cel mai înalt al productivității și competitivității. Atât în sfera producerii, cât și în capitalul uman, în scopul modernizării educației și sănătății, pregătirii unui sistem public de informare în masă și al unei economii de tip nou sunt, de asemenea, necesare investiții considerabile.

Economia unei țări care aspiră să devină membru al UE urmează a fi competitivă atât pe piața comună a UE, cât și pe cea mondială. Această grupă de cheltuieli este cea mai consistentă, constituind circa 60-65% din cheltuielile totale ale eurointegrării.

În literatura de specialitate se menționează că aducerea în conformitate cu normele legale ale UE a unor astfel de domenii ca plasarea în câmpul muncii, agricultura și mediul vor comporta cele mai semnificative costuri pentru țările din Europa Centrală și de Est.^[5]

legislative nihilism, disrespect of law and order, distrust against public institutions, laws and democratic traditions.

• The **second group** includes the costs to bring into line with European standards in environmental protection, modernization of transport, telecommunications, electricity generation and transmission, other infrastructure, nuclear safety, occupational safety and health, consumer protection, improving social standards, veterinary and sanitary control and protection of animals, protection of EU borders and many others.

Bringing in line with those standards requires more investment and further reducing the competitiveness of products, at least in the short and medium term. The shorter is the transition period, the lower is the costs to enter. There is a direct relation this group of investment is bigger (25-35% of total investments) and is beyond the capabilities of countries in Central and Eastern Europe.

According to some estimations, to achieve the standards in the field of environment, every candidate country should spend around 122 billion Euro. For example, these costs for Bulgaria is the amount of 15 billion Euro / or about 6% of GDP / annually for 20 years.¹ The cost of Poland to fully bring into line with EU legislation on environmental protection is estimated at between 1.2% and 2% of GDP annually for 15 years.²

The cost of Romania is estimated at 29 billion. Rom. lei /or 7.8 billion Euro/ annually over the next 20 years³ it is planned that this amount would be paid from public central and local budgets of Romania, as well as from the budgets of companies. Note that in the context of small economies RM, named above amount is nearly 3 times GDP exceeds RM received in 2007.

Third group:

• The cost of modernization of productive capacities: industry, agriculture and services. They must be modernized in accordance with modern structural, technological and legal standards, be able to generate sustained growth, the highest productivity and competitiveness. Huge investments are needed, both for production, and for human capital, through upgrading of education and health services, training information society and the New Economics. The economy of a candidate country must be competitive in the EU single market and in global markets. This group is most costly – about 60-65% of total costs of euro-integration.

The implementation of legislation in such areas as employment, agriculture, and the environment is considered the most difficult to implement out of all the EU legal obligations and linked with the most significant costs for the countries of Central and Eastern Europe⁵.

These groups should not be considered costs,

Totuși, aceste costuri nu ar trebui să fie interpretate într-o formă dogmatică, adică programate o dată pentru totdeauna. Mai întâi de toate, e extrem de dificil a calcula volumul total al investițiilor. Apoi, unele investiții pentru fiecare grup anume pot fi ușor identificate, pe când în unele cazuri, pentru alte grupuri – nu. De exemplu, standardele în domeniul protecției mediului pot fi introduse nu numai și nu exclusiv prin implementarea unor echipamente noi de epurare care să nu permită poluarea respectivă, ci, mai degrabă, prin utilizarea unor noi sisteme de asigurare cu energie și ale unor noi tehnologii. Or, cheltuielile RM în vederea pregătirii la accesul în UE nu pot fi identificate prin calculări detaliate, pornind de la proiecte individuale, genuri de activitate, ramuri, surse de finanțare, barem etc. Tentativele unor atare calcule pentru țările din Europa Centrală și Est s-au adeverit a fi extrem de dificile și imprecise.^[6]

2. Clasificarea beneficiilor integrării

Avantajele principale ar putea să fie clasificate după cum urmează:

- Creșterea PIB-ului. Conform unor cercetări ale Directoratului Probleme Economice, Financiare al UE, extinderea ar putea contribui la o creștere a PIB-ului țărilor aspirante de circa 1,3-2,1% anual, pe când în țările deja membre acest nivel este cumulativ de doar 0,7%.^[7]

- *Participarea la procesele globalizării și accesul la piața mondială.*

Într-o lume globalizată, o extindere adecvată a exportului este o problemă de esență, când se dorește o creștere stabilă a economiilor, în special, când e vorba de economia unei țări mici, după cum este cea a RM.

Or, Moldova, o țară de mici dimensiuni și cu o piață ne semnificativă, nu prea poate concura cu alte țări, în aceste procese ale globalizării, dar, după integrare, gradul ei de competitivitate, de activism pe piața mondială, va crește considerabil după intrarea în UE.

- *Accesul extins și asigurat la piața europeană*

UE este unul dintre cei mai importanți parteneri comerciali ai noștri, exportul pe piața acesteia constituind 50,6% din exportul global al RM în 2007, pe când importul în aceste țări s-a egalat cu 45,6%.

Conform datelor statistice oficiale, în 2007 exportul RM în țările UE a crescut cu 26,3%, atingând cifra de 679,3 milioane de dolari SUA. În aceeași perioadă, importul din UE a crescut cu 38%, comparativ cu 2006, înregistrând nivelul de 1 681,3 milioane de dolari SUA, soldul negativ al comerțului constituind peste 1 miliard de dolari SUA.^[8]

Lichidarea barierei comerciale este de o importanță majoră pentru RM, deoarece va obține un acces liber la piața UE, ceea ce va antrena o egalare a volumelor de comerț.

E de menționat că se înregistrează o tendință progresivă de liberalizare a comerțului între RM și UE. Începând cu iulie 1999, Moldova a fost inclusă în sistemul GSP, care, ulterior, de la 1 ianuarie 2006, a fost extins

as once and for all put. First, it is very difficult to assume total investment. Secondly, in some cases it is easily identify investment for each group, the other – hard. For example, standards for environmental protection may be imposed not only or even mainly pollution, non-polluting equipment, but rather a modern energy efficient, non-polluting technologies.

The total investment of RM for the preparation of entry can not be identified in detailed calculations, beginning with individual projects, activities, industries, sources of funding, time etc. Attempts such calculations for Central and East European countries have proved to be extremely difficult and unreliable.⁶

2. Classification of Euro-integration benefits

The main advantages of joining the EU may be classified as follows:

- GDP growth - according to a study by the General Directorate for Economics and Financial Affairs of the EU 2001, the enlargement could increase the growth of the acceding countries by between 1.3 and 2.1 percent points annually, while for the existing members it could increase the level of GDP by 0.7 percent point on a cumulative basis.⁷

- *Participation in the processes of globalization and access to world markets* - in a globalised world adequate expansion of exports is essential for long-term sustainable growth in all economies, especially for small as Moldova. Being a small country, with a small market, the ability of Moldova to participate actively and successfully in the processes of globalization and being competitive on the world market, would greatly increase with the entry into EU.

- *Advanced and secure access to the European market* - The EU is Moldova's most important foreign trade partner, with exports up to 50.6% of its total exports the EU is the single most in 2007, while imports from the EU amounted to 45.6% of all imports to Moldova.

According to official statistics in 2007 Moldovan exports to EU countries rose by 26. 3% and reached 679.3 million Dollars U.S. For the corresponding period, imports from EU countries rose by 38% compared to 2006, reaching to 1 681.3 million Dollars U.S. Negative trade balance, formed in trade between Moldova and the EU exceeded 1 billion Dollars U.S.

Lifting trade barriers is playing great importance for Moldova, because it would allow Moldova to get free access to EU market and alignment of trade volumes. It should be noted that between the EU and Moldova is happening a progressive liberalization of trade. Since July 1999, Moldova was incorporated into the GSP, which later – from 1 January 2006, has been expanded by introduction the system of the GSP +, and since

prin GSP+, iar de la 1 martie 2008 – prin regimul preferințelor autonome comerciale, care va fi în vigoare până la 31 decembrie 2012.

- *Perspective mai bune pentru dezvoltarea anteprenariatului.* Odată cu intrarea României și Bulgariei, Uniunea Europeană dispune de circa 530 milioane de consumatori. Grație dispozițiilor comune privind reglarea certificării standardelor referitoare la toate țările membre ale UE, va deveni mai lesne efectuarea businessului în întreaga Europă.

- *Creșterea productivității și competitivității întreprinderilor moldovenești este una din prerogativele principale ale creșterii exportului.* Una din problemele majore ale Moldovei este exportul slab competitiv (exportul mărfurilor cu valoarea adăugată scăzută) în contextul unor ritmuri sporite de creștere a importului. Majoritatea mărfurilor autohtone se caracterizează printr-o calitate scăzută și un ambalaj neatractiv. Deoarece acești indicatori probabil se vor îmbunătăți, și indicatorii în comerț vor crește. Chiar și în prezent există unele întreprinderi care au înregistrat progrese datorită ameliorării producerii și micșorării costurilor. După ce vor avea acces la tehnologia și know-how-ul UE, alte întreprinderi vor dispune de potențialul necesar pentru a-și îmbunătăți gradul de competitivitate.

- *Transferul tehnologiei și know-how.*

După aderarea la UE, barierele în calea transferului tehnologic vor fi excluse, ceea ce va facilita schimburile în domeniul cercetărilor și va stimula inovarea în întreaga Europă. Ca rezultat al integrării, întreprinderile din RM vor avea acces la tehnologia și know-how din țările UE ceea ce va contribui la îmbunătățirea productivității și competitivității sectoarelor ei.

- *O perspectivă mai bună pentru îmbunătățirea calității educației și plasării în câmpul muncii.* UE le-a acordat deja o asistență susținută țărilor aspirante la integrare în vederea perfecționării propriilor sisteme educaționale prin intermediul programului CARDS și, mai recent, acel al programului TEMPUS. Calitatea de membru al UE îi va permite noii țări să beneficieze de avantajele altor programe educaționale, cum ar fi „Leonardo da Vinci” și „Youth”. Toate aceste programe își propun scopul de a perfecționa calitatea educației și a consolida dimensiunea europeană, stimulând cooperarea transnațională între universități, accelerând mobilitatea studenților și profesorilor, contribuind, astfel, la îmbunătățirea transparenței, recunoașterea științifică a calificărilor și cercetărilor în cadrul UE. Ele mai prevăd, de asemenea, și acordarea unor granturi de mobilitate pentru mii de studenți și cadre didactice. „Erasmus” este unul din cele mai recunoscute programe în toate cercurile „Socrates”, având scopul de a încuraja mobilitatea studenților sau, adresându-se cadrelor didactice, de a asigura participarea acestora la schimburi, stagii, elaborări ale unor cursuri în comun, la programe ale unor cursuri intensive și participări la elaborarea unor rețele tematice.

- *Scăderea costurilor de comerț.* Grație anulării

March 1, 2008- regime autonomous trade preferences, which will operate until December 31, 2012.

- *Better prospects for business development.*

Taking into account the acceding of Romania and Bulgaria into the EU, the European Union has a single market of almost 530 million consumers. Through a common framework of regulation and certification standards relating to all EU member countries, would be easier to do business across Europe.

- *Improved productivity and competitiveness of Moldovan enterprises are main prerequisite for increased exports.* One of the major problems of Moldova is low competitive exports (exports of goods with low value added) in combination with the faster pace of imports, compared with the pace of export growth. Most domestic goods have not sufficiently high quality and unlikely packaging. Since firms are learning to compete in world markets, trade performance is likely to improve. Nevertheless, there are companies that show progress and have reached a certain level of competitiveness, thanks to improvements in production and lower costs. Other enterprises have the capacity to equally improve once they get access to EU technology and "know-how".

- *Transfer of technology and "know-how" –* with accession to the EU, barriers to technology transfer will be excluded, which will allow to share easier research results and encourage innovation throughout Europe. As a result of the integration, Moldovan enterprises will have access to technology and "know-how" of the EU that will improve productivity and competitiveness of its sectors.

- *Improved prospects for improving the quality of education and employment.* The EU has already helped the candidate countries to improve their education systems through the CARDS programme and recently through the TEMPUS. Membership in the EU allows the new member countries benefit from other educational programmes such as "Leonardo da Vinci" and "Youth". The purpose of all these programs – to improve the quality and strengthen the European dimension, encouraging transnational cooperation between universities, accelerating the mobility of students and teachers, and making contribution to improving transparency and academic recognition of qualifications and research within the EU. It also includes grants for mobility for thousands of students and teachers. The **ERASMUS programme**, one of the most recognized programmes within “Socrates”, aims at either students to move their mobility, either on the teachers to participate in exchanges, develop joint courses, programs of intensive courses and taking part in the formation of thematic networks.

- *Reducing trade costs* - thanks to the lifting of tariff and other barriers to trade for both sides: the EU

tarifelor și a altor bariere în calea comerțului dintre ambele părți, adică UE și țara noastră, aceasta din urmă va beneficia de efecte pozitive în comerț. Scăderea costurilor de comerț va simplifica procedura clearingului mărfurilor și va facilita comerțul RM cu toate statele UE.

- *Circulația liberă a capitalului, persoanelor, mărfurilor și serviciilor – reducerea barierei comerciale*, ceea ce va contribui la dezvoltarea comerțului liber, împreună cu circulația liberă a capitalului și persoanelor – toate acestea vor avea un efect cu mult mai favorabil pentru dezvoltarea regională.

- *Creșterea investițiilor străine directe*. Din cauza nivelului scăzut al resurselor autohtone, capitalul străin e de o importanță vitală pentru modernizarea și restructurarea eficientă a economiei. Doar în cazul reducerii riscurilor politice și instituirea unei piețe eficiente, după aderarea la UE, ar putea fi înregistrată o creștere a fluxului investițiilor străine în țara noastră.

- *Accesul la diferite fonduri în perioada precedentă aderării* (PHARE, CARDS, SAPARD, ISPA), precum și la fondurile UE în calitate de membru al UE (Structural Fund, Cohesion Fund, and CAP). Aceste fonduri sunt utilizate de către țările mai puțin dezvoltate. Dacă țara va fi clasificată drept un utilizator potențial net al fondurilor UE, aceasta îi va asigura o asistență financiară sporită RM.

- *Perfecționarea standardelor în domeniul protecției mediului*. Într-o UE mai mare se va lărgi mediul transfrontalier și va crește securitatea nucleară a Europei prin adoptarea de către noile țări a documentelor respective ale UE.

Acceptând standardele UE din domeniul mediului, țara aderentă va fi în stare să-și protejeze propriul mediu.

- *Îmbunătățirea standardelor de viață*. Noile țări adoptă politicile UE atât în domeniul protecției mediului și combaterii criminalității, drogurilor și migrației ilicite, cât și cele privind aspectele sociale, ceea ce va contribui la îmbunătățirea calității standardelor de viață ale cetățenilor.

Alte avantaje sunt stabilitatea prețurilor, instituirea unei economii eficiente de piață, creșterea și dezvoltarea ca rezultat al avantajelor comparative și etaloanelor de comparare dintre institute.

3. Unele posibilități de complicare a dezvoltării pieței UE și noilor țări membre ca rezultat al pregătirii insuficiente a acestora spre aderare

În condiții normale, aducerea în conformitate cu legislația europeană (acquis) și standardele europene ar trebui să fie efectuată, în țările candidate, până la aderare. Orice târâgănare în această direcție poate genera probleme serioase atât pentru UE, cât și pentru noile țări.

Pentru UE acestea ar putea fi exprimate după cum urmează:

- UE nu poate lua măsuri de tranziție permanente sau prelungite (pentru o perioadă de 5-10 ani) în favoarea noilor membri, în special, pe piața internă a UE. Aceasta ar putea îngreuna funcționarea economiei de piață, precum

and acceding country, the latter will receive the positive effects of trade. Reducing trade costs will simplify the procedure for clearance of goods and facilitate trade between Moldova and all EU nations.

- *Free movement of capital, people, goods and services* - reducing trade barriers, which promote free trade, along with free movement of capital and people, will lead to a more significant effect of regional development.

- *The growth of direct foreign investment* - due to the low level of local savings, foreign capital is vital for effective modernization and restructuring of the economy. In case of joining to EU the political risks will decline, an effective market will be established and it should be expected to increase the flow of foreign investment into the country.

- *Access to various funds, preceding the entry* (PHARE, CARDS, SAPARD, ISPA), as well as to funds as a member of the EU (Structural Fund, Cohesion Fund, and CAP). These funds are used by least developed member countries. If the country falls into the classification as a potential net user EU funds, it will bring additional financial assistance to the country.

- *Improved standards for the protection of the environment* – enlargement of the EU will enhance cross-border environment and will increase the nuclear safety in Europe through the adoption of the relevant provisions of EU by the new members. By adoption of EU standards in environment, the country entering will protect its environment.

- *Improved living standards*. New members adopt the EU policy on environmental protection and the fight against crime, drugs and illegal migration, as well as social aspects that would contribute to improving the quality of life for their citizens.

Other benefits include: price stability, the establishment of an efficient market economy, growth and development based on comparative advantages and reference comparing institutions.

3. Possible complications in the development of the EU market and new members, caused by untrained assumption

Under normal circumstances, bring into line with European legislation (acquis) and European standards should precede entry. Any delay in bringing them provokes serious problems after the entry, both for the EU, and for its new members.

For the EU, they are expressed as follows:

- The EU can not accept permanent or prolonged (for 5-10 years) transitional measures for new members, particularly on the Internal EU market. This could threaten the functioning of market economy, economic and social unity of the EU.

- Application of the rules of European Community in different approach with respect to different market players will hinder competition and normal market action. This will result in a loss of

și unitatea economică și socială a UE.

- Aplicarea regulilor UE într-un fel diferențiat în privința unor diferiți actori ai pieței va duce la o deteriorare a regulilor concurenței și dezvoltării normale a pieței, ceea ce va antrena, la rândul său, pierderi ale acelor agenți economici care respectă aplicarea regulilor în domeniul standardelor sociale și cel al protecției mediului, al accesului la asistența din partea statului, securității nucleare etc., și câștiguri pentru acei care nu respectă aceste reguli. Toate acestea ar semnifica lichidarea pieței comune.

- Nerespectarea standardelor ar putea avea consecințe grave atât pentru consumatori, cât și pentru viața și securitatea cetățenilor UE.

- Neregularitățile în activitatea pieței comune, protecția insuficientă a vieții și securității cetățenilor ar putea provoca puternice reacții politice, presiuni pentru restabilirea controlului de grăniceri și regimului protecționist în țările membre, ceea ce poate submina stabilitatea pieței comune și credibilitatea în UE.

Aderarea precoce (nepregătită) la piața comună este și mai riscantă pentru noii membri

În calitate de efecte colaterale poate fi creșterea prețurilor și un număr mare al falșilor, care ar avea consecințe respective de ordin economic și social. Conform evaluărilor unor experți, doar 10-15% din mărfurile și serviciile bulgare au fost competitive, ca preț și calitate, la momentul finalizării tratatelor de aderare.

După cum am mai menționat, perioadele lungi de tranziție după aderare nu constituie o soluționare a problemei. O soluție ar fi o pregătire mai bună a țării-candidat pentru ce ar fi necesare mai multe investiții. Atunci când se cunoaște scopul, adică există o pregătire pe măsură pentru integrare, atingerea lui este subiectul a două componente: timp și resurse.

Componența timp poate varia în spațiul unei perioade minimum și maximum. Ea nu poate fi scurtată mai mult decât permite un prag minim anume tocmai din cauza absorbirii posibilităților de producere ale țărilor candidate, precum și a limitelor tehnologice impuse de timpul prevăzut pentru pregătirea pre aderare. **Pe de altă parte, intrarea nu se poate prelungi până la infinit din considerente politice și în baza declarațiilor făcute.**

Componența resurse variază în funcție de limite. Dimensiunile și natura lucrărilor de pregătire sunt determinate de un minim necesar, iar posibilitățile pentru acces – de maxim. E necesar a găsi media de aur. Dacă cineva din candidați dorește să intre înaintea altora, acesta trebuie să-și majoreze resursele pentru a obține o accelerare și, ceea ce e mai important, să se pregătească mai bine pentru aderare.

4. Evaluarea generală a cheltuielilor integrării în faza pregătirii (o variantă posibilă)

Într-o primă etapă pot fi simulate niște modele la nivel macroeconomic. Am putea imita o posibilă creștere a PIB-ului, economiilor generale și investițiilor, necesare pentru o integrare în următorii ani. Aplicând această

economic agents that comply with the rules on social standards and standards for environmental protection, receiving of public assistance, nuclear safety and etc. and benefit those who violate. Such an approach would lead to the destruction of the single market.

- Failure to comply with standards could have dire consequences for consumers, lives and safety of citizens.

- Mess in the Single Market, insufficient protection of life and security of citizens could provoke a strong political reaction, the pressure in the rehabilitation of border controls and protectionist regime among member countries. This will undermine the stability of the Single Market and confidence in the EU.

Premature (untrained) entry into the single market is even more risky for new members

The adverse side effects may include: rising prices and a large number of bankruptcies with the economic and social consequences. According to estimates of experts no more than 10-15% of Bulgarian goods and services are competitive in price and quality to the completion of negotiating period.

As noted above, the long transition periods after the entry are not an appropriate solution of problems. They can be avoided only better preparation of the candidate countries. This in turn requires a large investment.

If the goal is clear – suitable preparation for entry, its achievement is the subject of two preconditions: time and resources.

Period of time varies between minimum and maximum term. It can not be reduced below a certain minimum taking in to consideration the absorption capacities of the candidate countries, technological limits time to prepare. *On the other hand, accession may not continue unlimited for political reasons and has already made a commitment.*

Resources also vary within limits. The scale and nature of the preparatory work defines the minimum and the ability to access the maximum. The average between them must be found. If any of the candidates is going to come before others, the first should increase resources for faster, and more importantly, upgrade preparation process.

4. The total cost estimate for European Integration of Moldova (possible variant)

At the early stage of joining preparation can be simulated some macroeconomic effects. Using the simulation model can be assumed the rate of growth of GDP, savings and investment needed in the following years and decades to integrate into the EU. Based on such modelling, we can make an assessment that the Republic of Moldova would have to spend on environmental protection at least 2.2 billion Euro, (taking into account the experience of Baltic countries) Suggesting that the situation in the field of

metodă, RM ar urma să acopere o sumă, în medie, de circa 2,2 miliarde de euro doar pentru protecția mediului (pomiind de la experiența țărilor baltice, de exemplu). Bazându-ne pe acest model de simulare și admitând că situația în domeniul protecției mediului în țară actualmente poate fi comparată cu evaluarea ei în țările baltice în momentul intrării în vigoare a Acordului european privind asocierea la Uniunea Europeană, având în vedere că această sumă va constitui doar 25% din toate cheltuielile, costurile cumulative ale procesului integrării europene la nivel macroeconomic într-un termen de perspectivă mediu, s-ar putea egala minimum cu 8,8 miliarde de euro, ceea ce ar depăși PIB-ul anului 2008 de 2,5 ori.

Evaluarea costurilor reale pentru integrarea europeană într-o perioadă medie de timp ar putea fi posibilă în baza evaluării costurilor implementării Planului național (strategiei) de dezvoltare a RM pentru perioada 2008-2011.

Tabelul 1

Cheltuielile de implementare a Planului/strategie de dezvoltare pentru perioada 2008-2011 (în mii lei)

2008	2009	2010	2011	Total
8324198	12602953	12125332	12295033	45347517

Costurile pe termen mediu de integrare europeană ar urma să includă 45,3 miliarde de lei/2,81 miliarde de euro, prevăzute pentru implementarea Planului/strategiei pe durata a 4 ani, dintre care circa 70% din mijloacele financiare/31,5 miliarde de lei sunt planificate în prognoza de termen mediu.

Costurile pe termen scurt ar constitui, în scopul implementării aceluiași Plan pentru anul 2008, circa 8,3 miliarde de lei/515,6 milioane de euro. Din ele 7,1 de miliarde de lei vor fi asigurate de la buget care echivalează cu 12,5% din PIB-ul prevăzut pentru anul 2008, iar 37,8 milioane de lei – din surse asigurate de donatori.

Dacă ținem cont de povara considerabilă a cheltuielilor pe care urmează a le suporta R.Moldova în acest sens, e necesară o eșalonare a costurilor în timp, adică în funcție de priorități, unele fiind efectuate mai înainte ca altele. Printre prioritățile principale vor figura implementarea legislației europene referitoare la gestiunea problemelor economice și accesul pe piața europeană (Introducerea Directivei UE cu privire la produse). Aceste cheltuieli fac parte din grupele 1 și 3 de costuri ale clasificării menționate anterior și constituie circa 70%-75% din cheltuielile pe parcursul perioadei de integrare. În categoria costurilor care pot fi trecute la priorități de un rang mai inferior ar putea fi indicate cele ce se referă la racordarea legislației punctuale din domeniul mediului, transportului, standardelor sociale și de muncă, având în vedere cheltuielile considerabile necesare pentru implementarea lor atât în sectorul privat, cât și în acel de stat. Aceste costuri se vor raporta la cheltuielile din

environmental protection in the country can now be comparable with its assessment in the small Baltic countries at the time of entry into force of the Europe Agreements. And that this amount would be about 25% of all costs, the cumulative costs of European integration at the macro level in the medium term will be at least 8.8 billion Euro. This amount is almost 2.5 times more than GDP of 2008.

Evaluation of actual cost of Euro-integration process in the medium term is primarily based on the assessment of the costs of implementing *the National Plan /strategy/ development for the 2008-2011*.

Table 1

The cost of implementing the National Plan / strategy / of development for the 2008-201, (thou. lei)

2008	2009	2010	2011	Total
8324198	12602953	12125332	12295033	45347517

Mid-term costs of European integration include 45.3 billion lei /2.81 billion Euro/ provided for the introduction of the National Plan / strategy / of development for a four-year period, of which nearly 70% of the funds /31.5 billion Lei / lay in the framework of medium-term costs.

Short-term costs of European integration include the cost of action plan for 2008 in the amount of 8.3 billion Lei / 515.6 million Euro/. Of those funds – 7.1 billion Lei constitute budgetary funds, equivalent to 12.5% of GDP, expected in 2008 and 37.8 million Lei constitute donor funds.

Taking into account the large burden of the costs of European integration, RM needed ranking costs of European integration process, i.e. the selection of these priorities and those that can be postponed for a certain period. The main priorities are to implement the European legislation related to the management of economic matters, and related to access to the European market (implementation of product-related EU Directives). These costs are laying in the first and third groups of costs from the above-mentioned classification, which consist about 70%-75% of the total costs of the integration process. The second, which should be postponed to a certain perspective, in turn, should include bringing into line with parts of legislation in the field of environment, transport, social and labour standards, taking into account the high costs of their implementation, both for private and for public sector. These costs respectively relate to the costs from second group.

Among the priorities, which is linked to access to the European market for Moldovan products must emphasize the transition to the voluntary system of standardization. This commitment was taken by our country for accession to the WTO in 2001, but it is still not satisfied. In 2004 the National Programme

categoria 2 a cheltuielilor din clasificarea menționată.

Una din problemele primordiale, care urmează a fi luate în considerație, în scopul penetrării pe piața europeană, este cea de adoptare a sistemului benevol de standardizare. Țara noastră și-a asumat această obligație în anul 2001, când a aderat la OMC, lucru care, până în prezent, rămâne la capitolul restanțe. În 2004, a fost adoptat primul Program Național privind elaborarea regulamentelor tehnice în care se prevedea revizuirea standardelor existente și adoptarea a 100 de regulamente tehnice până în 2006. La capitolul costuri pentru integrarea euro vom include și soldul negativ enorm care ia în comerțul RM și UE în 2007, care constituie ≈ 1 mlrd. dol SUA. Or, realizarea acestui program a fost efectuată nerespectându-se regulile legale ale termenelor de realizare.

De fapt, țara noastră nu s-a conformat angajamentelor încă de la primele zile ale anului 2008. Printre motivele categorice de neacceptare a sistemului de trecere la sistemul benevol de standardizare era și faptul că serviciile de standardizare existente pe atunci indicau un nivel excesiv de costuri. Adică, era nevoie de cheltuieli pentru traduceri în limba de stat ale textelor respective internaționale (circa 3 mii) într-o perspectivă de termen mediu și de adoptarea ulterioară a unor standarde europene (circa 15 mii) în scopul cooperării asistenței tehnice cu traducerile din limbile străine.

O analiză comparativă a adoptării standardelor europene ne dovedește că costurile implementării standardelor-cheie europene variază între 1,5 milioane și 2 milioane de euro (Letonia, Estonia, Ungaria). Termenul de acceptare a standardelor-cheie nu va depăși 3 ani, deși experiența multor noi membri ai UE (de exemplu, a Ungariei) ne demonstrează faptul că aceste standarde pot fi implementate timp de 1 an.^[9] Considerăm că aceste cheltuieli ar fi lesne depășite, dacă am prelua aceste documente din România, care este deja membru al UE și a parcurs acest program.

La capitolul costuri pentru integrarea europeană vom include și soldul negativ enorm în comerțul RM și UE, care în comerțul RM și UE în 2007 constituie 1 mlrd dolari SUA (63,5 mln), cauzat de competitivitatea slabă și nediversificarea exportului moldovenesc pe piața europeană.

Așadar, cheltuielile pe termen scurt vor include:

515,6 milioane de euro conform Planului (strategiei) pentru 2008, 40 milioane de euro în calitate de asistență din partea Comisiei Europene în cadrul Instrumentului de Parteneriat și politici de bună vecinătate pentru finanțarea Planului național de acțiuni UE-RM/ 2007, costurile pentru implementarea standardelor europene-cheie – 1,5 milioane de euro, 635 milioane de euro – deficitul balanței cu UE. Pe când costurile noastre pentru o perioadă de termen mediu ar constitui cel mult (exceptând soldul negativ în creștere în comerțul cu UE) 3,02 de miliarde de euro, dintre care 2,81 miliarde constituie mijloacele prevăzute de către implementarea Planului de dezvoltare pe termen mediu,

for the development of technical regulations providing for the revision of existing standards and adoption of the first 100 technical regulations - until 2006 was adopted. However, the implementation of the programme took place in violation from deadline stipulated by the law.

In fact, it has not yet been finalized by the beginning of 2008. Among the main reasons for the delay transition to the voluntary system standardization, former service standardization indicated the high cost of the process. It includes a translation into the national language and adoption of key European standards (about 3 thousand) in the mid-term and adoption later of other European standards (about 15 thousand), which requires a combination of skills, technical expertise and knowledge of foreign languages.

Comparative analysis of the process of adopting European standards shows that the costs of key European standards vary between 1.5 million and 2 million Euro (for example, Lithuania, Estonia, Hungary). Track time for the adoption of key standards should not exceed of 3 years, although the experience of some new EU members (such as Hungary) shows that the key standards may be adopted during the year.⁹ It appears that these costs could be reduced in the case of acquisition of these standards from Romania, it is possible under the project on technical assistance.

The cost of European integration should also include a huge deficit, formed in trade between Moldova and the EU for 2007 of about 1 billion. U.S. Dollars /or 635 million. Euro/ caused by the low competitiveness and diversification of Moldovan exports to the European market.

Thus, short-term costs of European integration include: 515.6 million Euro - the value of the National Plan / strategy / of development at 2008, 40 million Euro is assistance of EC in framework of European Instrument of partnership and neighbourhood policy for financing of National Action Plan/2007, the cost to the adoption of key EU standards is about 1.5 million Euro and 635 million Euro is the trade deficit between the Republic of Moldova and EU. While the medium-term costs amount at least, without taking into account the growing trade deficit, formed in trade with EU¹⁰, of 3.02 billion EURO, of which 2.81 billion Euro were planned for the introduction of the National Plan / strategy / of development and 210 million Euro is the European financial aid for 2007-2010.

Moreover, it should be noted that the financial coverage provided to implement the National Plan /strategy/ of development for a four-year period is now just 70%. Even with the exception of medium term costs of almost all costs falling in the second category, allocated in the med-term means more than 2 times lower than those required country (this is

iar 210 milioane – asistență financiară din partea Comisiei Europene în 2007-2010.

Vom menționa, de asemenea, că acoperirea financiară prevăzută pentru realizarea Planului/strategiei pentru 4 ani constituie actualmente doar 70% din cele necesare. Chiar dacă vom exclude aproape toate costurile pentru realizarea celor prevăzute în categoria a doua, atunci sursele de cheltuieli pentru perioada medie vor fi de peste două ori mai mici decât cele necesare țării pentru a duce povara costurilor procesului de eurointegrare. Deci, RM are nevoie de un PIB în creștere cu mult mai superior celui existent.

Conform propriilor noastre estimări, în 2007 PIB-ul RM a constituit 91% din nivelul PIB-ului anului 1993. Republica Moldova ar putea atinge acest nivel în condițiile în care va fi asigurată o creștere medie anuală de 5% în următorii 2 ani. Printre rezervele care ar putea genera unele ritmuri mai mari de creștere a PIB-ului ar trebui menționată posibilitatea direcționării mijloacelor obținute de peste hotare spre renașterea potențialului industrial.

După cum se știe, mijloacele ce vin de peste hotare sunt cheltuite mai mult pentru produsele alimentare și acoperirea cheltuielilor pentru servicii, ceea ce este un stimul pentru creșterea cheltuielilor interne care, la rândul lor, antrenează o creștere a importurilor prețurilor interne. Concomitent, majorarea volumului mijloacelor bănești de peste hotare nu duce doar la reducerea sărăciei populației, dar este un stimul mic pentru majorarea exportului și ritmurilor de creștere a PIB. Conform unor expectative ale analiștilor, în 2008, volumul transferurilor bănești, din partea persoanelor fizice, în Moldova prin intermediul sistemelor rapide va constitui 950 milioane de euro.

Parțial, povara integrării în spațiul comunitar ar putea fi ușurată din contul atragerii fondurilor în volum de 1,2 miliarde de dolari SUA/760 milioane de euro în anii 2007-2009, alocarea cărora e prevăzută prin decizia UE în concordanță cu instituțiile financiare internaționale ale donatorilor externi, în cazul în care vor fi prezentate proiecte calitative ce merită atenție. În condițiile în care vor fi acumulate mijloacele anterior menționate în economia națională, R.Moldova ar putea obține niște ritmuri mai înalte de creștere a PIB-lui, suficiente pentru a putea suporta povara costurilor de lungă durată ale procesului de integrare europeană.

Bibliografie:

1. Angelov, I. (2002), „Costs and Benefits of Bulgarian Integration in the European Union”
2. The World Bank, *Poland Country Economic Memorandum: Reform and Growth on the Road of the EU, 1997.*
3. „Romania and European integration”, *January 2005* No. 1 (41)
4. Ramunas Vilpisauskas, Guoda Steponaviciene „Winners and losers of EU integration and Eastern Europe: the case of Baltic States”, Lithuanian Free Market Institute, Vilnius, October 1999

about 6.6 billion Euro for the period 2008-2011 or 1.65 billion Euro per year) to bear the costs of European integration.

From what follows that RM needs a substantially higher rate of GDP growth to the economy could bear the burden of the cost of European integration. Thus, we estimated in 2007 GDP Republic of Moldova has reached 91% of GDP, obtained in 1993. If in the next 2 years the GDP will grow by 5% a year, the Republic of Moldova will reach the level of GDP of 1993 only to 2009. In order to bear the cost of the European integration GDP should grow by 20% per year over the next 2 years. Among the reserves that can generate higher rates of GDP should be called the direction of funds transferred from abroad to revive industrial production capacity of the country.

As is known, money transferred from abroad, mainly spent on consumer goods and services that stimulates domestic consumption, which in turn leads to higher prices, import promotion. At the same time, increased remittances from abroad leads not only to reduce poverty and population, but is low incentive to increase exports and GDP growth. It is expected that in 2008 the volume of remittances from abroad to Moldova by the individuals only through official channels, through systems of fast remittances would amount 950 million Euro. Part of the burden of European integration costs can be reduced by attracting funds amounting to 1.2 billion. U.S. Dollars/ 760 million Euro/ during 2007-2009, which separation is provided by decision EC in consultation with international financial organizations of external donors at presence suitable projects. Under condition of accumulation, the above-mentioned funds into the economy, RM will be able to generate higher average annual rate of GDP, sufficient to bear the burden of costs of European integration process.

Bibliography

1. Angelov, I. (2002), «Costs and Benefits of Bulgarian Integration in the European Union»
2. The World Bank, *Poland Country Economic Memorandum: Reform and Growth on the Road of the EU, 1997.*
3. «Romania and European integration», *January 2005* No. 1 (41)
4. Ramunas Vilpisauskas, Guoda Steponaviciene “Winners and losers of EU integration and Eastern Europe: the case of Baltic States”, Lithuanian Free Market Institute, Vilnius, October 1999
5. Marian L. Tupy «EU Enlargement Costs, Benefits, and Strategies for Central and Eastern European Countries» Policy and analysis, September 18, 2003
6. Eulalia Skawińska (Poznań University of Technology, Poland) and Romuald I. Zalewski

5. Marian L. Tupy „*EU Enlargement Costs, Benefits, and Strategies for Central and Eastern European Countries*” Policy and analysis, September 18, 2003
6. Eulalia Skawińska (Poznań University of Technology, Poland) and Romuald I. Zalewski (Poznań University of Economics, Poland) *Economic aspects of the Poland-EU integration. An assessment of costs and benefits in relation to agribusiness.* International Conference paper, Capri (Italy), June 23-26, 2003
7. Dragomir Sundac, Ph.D, prof. Faculty of Economics Rijeka (Croatia).2003, „*Croatia and the eu integration process: benefits, costs and challenges*”
8. According to the National Bureau of Statistics, the trade deficit with EU countries in January –April this year grew by more than 55% compared to same period last year: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova „*Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în ianuarie-aprilie 2008*”, www.statistica.md
9. Oxana Gutu „*Moldova’s Convergence with the acquis A Pro-Growth and Pro-integration Strategy*”/ CEPS Working Document, No.238/March 2006
10. According to the National Bureau of Statistics, the trade deficit with EU countries in January - April this year grew by more than 55% compared to same period last year: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova „*Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în ianuarie-aprilie 2008*”, www.statistica.md

O ABORDARE ANALITICĂ A DISTRIBUIRII INVESTIȚIILOR PENTRU INFORMATIZAREA SOCIETĂȚII

Prof. univ. dr. hab. Ion BOLUN, ASEM

Sunt abordate aspecte privind formarea portofoliului de proiecte pentru programele de informatizare a societății. Urmărind maximalizarea profitului sumar, este formulată problema generală de distribuire a investițiilor cu informatizarea. Pentru calcule preliminare, este argumentată oportunitatea folosirii dependenței continue a profitului de volumul investițiilor în informatizare pe activități economice.

1. Introducere

Edificarea Societății informaționale presupune un ansamblu vast și complex de lucrări, distribuite pe activitățile economice (sectoare, ramuri) și eșalonate în timp. Pentru o perioadă de timp concretă, lucrările de informatizare de bază se realizează în formă de proiecte, încadrate într-un Program de lucrări pentru perioada în cauză. Programele de informatizare pot fi atât pe perioade de termen scurt sau mediu, cât și pe perioade de lungă durată – strategice.

Fiecare proiect al unui asemenea program este orientat spre informatizarea completă sau parțială a anumitor funcții, urmărind atingerea unor obiective ce ar asigura efectele pozitive preconizate. Realizarea unui așa proiect necesită cheltuieli de resurse financiare, materiale și umane. Totodată, volumul total de lucrări privind edificarea Societății informaționale, deci și a cheltuielilor de resurse respective, este considerabil. Aceasta impune, în mod deosebit, eficientizarea setului de proiecte constituente ale programelor de informatizare.

Indiferent de termenul de realizare a Programului de informatizare pentru o anumită perioadă, resursele disponibile sunt limitate. De aceea, din multitudinea de proiecte potențiale, este necesar de selectat un așa set, care ar asigura un raport cât mai bun între efectele preconizate și cheltuielile de resurse necesare pentru realizarea proiectelor, ținând cont de resursele disponibile în acest scop [1, 3, 4, 6]. Setul de proiecte selectate ar constitui Programul de informatizare pentru perioada respectivă.

Asupra Programului de informatizare pot influența asemenea factori ca: criteriile de eficiență folosite, volumul resurselor disponibile, gradul de informatizare deja atins etc. Criteriile de eficiență economică, oportune pentru aprecierea unor proiecte de investiții, sunt cercetate în mai multe lucrări [1-4], inclusiv, mai recent, în proiecte de informatizare aparte [5-7]. În cele ce urmează sunt abordate unele aspecte teoretice ce vizează suportul lucrărilor de selectare a proiectelor de informatizare pentru constituirea

AN ANALYTICAL APPROACH TO THE DISTRIBUTION OF INVESTMENTS FOR THE SOCIETY INFORMATIZATION

*Professor, PhD. Hab. BOLUN Ion,
AESM*

Aspects referring to the portfolio of projects for the information society programs are approached. The general problem for the distribution of investment for informatization, aiming at maximizing the total profit, is formulated. In preliminary calculations, the opportunity of considering continuous dependencies of profit on the volume of investments in informatization, by economic activities, is grounded.

1. Introduction

Building up an Information society foresees a large and complex set of works, distributed by economic activities (sectors, branches) and scheduled in time. For a definite period of time, basic informatization works are carried out will be realized in the form of projects, included in a Informatization program for the respective period. The Informatization programs can be on short or mid period of time and on long period of time – strategic programs.

Each project of such a program is oriented to the complete or partial informatization of well-defined functions, aiming to accomplish certain objectives, which will assure provided positive effects. The realization of such a project needs financial, material and humase resources spending. At the same time, the total volume of works for building up an Information society, and also for spending the respective resources expenditures, is considerable. This fact especially impose the necessity to select efficiently the projects for the informatization programs.

Independently of the realization term of the Informatization program for a certain period of time, the available resources are limited. Therefore, from the multitude of potential projects, it is needed to select such a set of projects, which will assure the better ratio between the foresees effects and the spending of resources, needed for the realization of respective projects, taking into consideration the available resources [1, 3, 4, 6]. The selected set of projects will constitute the Informatization program for the respective period of time.

The Informatization program can be influenced by such factors as: used criteria of efficiency, the volume of available resources, the accomplished degree of informatization, etc. The criteria of economic efficiency, hatis oportune for the estimation of some investment projects, are discussed in many papers [1-4], including, more recently, un separate informatization projects [5-7]. In the following, some theoretical aspects, in support of works for the

Programului de informatizare a societății, ținând cont de particularitățile activităților economice și caracterul limitat al resurselor disponibile.

2. Considerente preliminare

La nivel agregat, economia republicii poate fi caracterizată și cercetată pe activități economice. Activitatea economică i presupune îndeplinirea unui set de funcții. Informatizarea unei funcții se soldează cu un anumit efect. Totodată, pentru informatizarea completă sau parțială a unei funcții se cer anumite cheltuieli de resurse, inclusiv investiții. Investițiile se efectuează pe proiecte, pentru fiecare din care, la selectarea pentru Programul de informatizare, indicatorii de eficiență economică se iau în calcul aparte. Uneori, proiectele pot cuprinde complet sau parțial mai multe funcții ale unei activități economice. La informatizarea completă a tuturor funcțiilor, ce țin de activitatea i , se atinge gradul de informatizare $\mathcal{G}_i = 1$.

Programul de informatizare a celor n activități depinde de mulți factori, inclusiv de resursele financiare disponibile. În cazul ipotetic de resurse financiare nelimitate se va realiza acea submulțime de proiecte, care va asigura extremumul scontat (minimum, maximum) al criteriului de optimizare acceptat, fără a lua în considerație posibilitatea investirii și în proiecte ce țin de alte domenii; asemenea proiecte s-ar cerceta aparte, deoarece și pentru ele sunt suficiente resurse. Caracterul limitat al resurselor disponibile impune necesitatea distribuirii raționale a acestora pe proiecte anume în baza unor decizii argumentate.

Evident, starea informatizării activității economice i (submulțimea de proiecte deja realizate, ce țin de această activitate) și, de asemenea, cea a societății în ansamblu (submulțimea de proiecte deja realizate pe toate cele n activități) poate influența, mai mult sau mai puțin, indicatorii proiectelor de informatizare încă nerealizate (indicatorii tehnici, economici etc.). Totodată, cu un grad de aproximație suficient, la o strategie rezonabilă de informatizare a societății, se poate considera că cheltuielile privind un proiect de informatizare f_{ij} depind doar de gradul g_i de informatizare a activității i , deși acestea ar putea depinde, uneori semnificativ, de gradul g de informatizare a societății în ansamblu.

Fie că $\{f_{ij}, j = \overline{1, J_i}\}$ este setul de proiecte, necesar pentru informatizarea completă a activității i , iar I_i – volumul total al investițiilor necesar pentru informatizarea completă ($\mathcal{G}_i = 1$) a activității economice i . La o dependență liniară între volumul investițiilor I_i cu informatizarea și gradul de informatizare g_i a activității economice i , are loc relația

$$I_i = g_i I_i, \quad i = \overline{1, n}. \quad (1)$$

Fie q_i – ponderea de capital a resurselor

selection of projects to form the Society informatization program, are approached taking into account the particularities of the economic activities and the available resources.

2. Preliminary considerations

At the aggregate (macro) level, national economy is characterized by economic activities. Economic activity i foresees the accomplishment of a set of functions. The informatization of a function results with a certain effect. At the same time, for the complete or partial informatization of a function, they are needed certain expenditures of resources, including investments. Investments are done by projects, for each of which, when selecting for the Informatization program, the economic efficiency indicators are considered apart. Sometimes, a project can cover, completely or partially, many functions of an economic activity. When complete informatization of all functions, referred to activity i , is realized, it is accomplished the degree of informatization $\mathcal{G}_i = 1$.

The informatization program of the n activities, depends an many factors, including on the availability of financial resources. In hypothetical case of unlimited financial resources, the subset of projects, will be realized which will assure the due extreme value (minimum, maximum) of the accepted optimization criteria, without taking into account the possibility of investment in projects of other domains; such projects will be investigated apart, as there is enough resources for them, too. The limited character of available resources imposes the necessity of there rational distribution by certain projects, basing on grounded decisions.

Evidently, the state of economic activity informatization i (the subset of realized projects, referred to this activity) and, also, that of the entire society (the subset of realized projects, referred to all n activities) can influence, more or less, the indicators (technical, economical and so on) of unrealized informatization projects, yet. At the same time, with a sufficient degree of approximation, at a reasonable strategy of the society informatization, it can be considered that expenditures with an informatization project f_{ij} depend only on the degree g_i of the activity i informatization, though these can depend, sometimes significantly, on the degree g of the society informatization as a whole.

Lets $\{f_{ij}, j = \overline{1, J_i}\}$ be the set of projects, needed for the complete informatization of the activity i , and I_i – the total volume of investments needed for the complete informatization ($\mathcal{G}_i = 1$) of the activity i . At a linear dependence of the volume of investments I_i in informatization on the degree of informatization g_i of economic activity i , it takes place the relation

$$I_i = g_i I_i, \quad i = \overline{1, n}. \quad (1)$$

Lets q_i be the weight of informatics resources?

informatică în activitatea economică i ($q_i \in [0; 1]$), atunci are loc relația

$$I_i = v_i q_i K_i, \quad i = \overline{1, n}, \quad (2)$$

unde K_i este capitalul total al activității economice i , iar v_i – rata de capitalizare a investițiilor I_i .

Un factor de prim plan la argumentarea deciziilor este criteriul de optimizare folosit. Pentru proiectele ce se caracterizează prin echivalența performanțelor de funcționalitate și dependența crescătoare a cheltuielilor de producție de volumul investițiilor, în lucrările [6, 7] este demonstrată afirmația că maximizarea profitului (anual sau pe întreaga perioadă de folosire a produsului informatic), maximizarea ratei profitului, maximizarea efectului economic (anual sau pe întreaga perioadă de folosire a produsului informatic), maximizarea ratei de rentabilitate a investițiilor, minimizarea duratei recuperării investițiilor, maximizarea randamentului economic al investițiilor, minimizarea cheltuielilor echivalente (anuale sau totale), maximizarea valorii nete actualizate, maximizarea ratei interne de rentabilitate și minimizarea cheltuielilor totale cu proprietatea se reduc la minimizarea volumului investițiilor. Afirmația este valabilă atât pentru valorile ordinare, cât și pentru cele actualizate ale indicatorilor respectivi. Astfel, pentru asemenea proiecte, se poate folosi drept criteriu de optimizare minimizarea volumului investițiilor, asigurând, totodată, ca soluția optimă obținută conform acestui criteriu să coincidă cu soluția optimă la folosirea fiecăruia din celelalte criterii enumerate, simplificând considerabil problema.

În scopul reducerii complexității problemei de definire a Programului de informatizare, această abordare este oportună a fi folosită la etapa de preselecție, comparând între ele proiectele echivalente după performanțele de funcționalitate. La următoarea etapă – etapa finală, se vor compara, pentru includerea în Programul de informatizare, doar proiecte ce realizează informatizarea unor funcții specifice; neinclusiunea în Program a unuia sau a câtorva proiecte potențiale se va solda cu neinformatizarea funcțiilor corespunzătoare în perioada cuprinsă de Program. Prin această particularitate, problema cercetată în această lucrare diferă semnificativ de cea abordată în lucrările [6, 7].

Din aceleași considerente de reducere a complexității problemei, proiectele de informatizare cu orientare socială sunt oportune de a le cerceta aparte, iar multitudinea de resurse disponibile se va aprecia prin volumul investițiilor I . Astfel, se presupune că există suficiente resurse de muncă pentru a acoperi volumul de lucrări necesare.

De obicei, în calitate de criteriu de optimizare la evaluarea alternativelor de fabricare a produselor sau prestare a serviciilor se folosește maximizarea volumului producției sau maximizarea profitului, utilizând așa funcții de producție tipice ca: Cobb-

capital in economic activity i ($q_i \in [0; 1]$), then it takes place the relation

$$I_i = v_i q_i K_i, \quad i = \overline{1, n}. \quad (2)$$

Here K_i is the total capital of the economic activity i , and v_i is the capitalization rate of investments I_i .

The used optimization criteria is a primary factor when arguing decisions. For projects, which are characterized by the equivalence of performances of functionality and by the ascending dependence of production expenditures on the volume of investments, in papers [6, 7] it is proofed the affirmation that the maximization of profit (annual or by the entire period of the use of informatics products), the maximization of profit rate, the maximization of economic effect (annual or by the entire period of the use of informatics product), the maximization of the rate of return on investments, the minimization of the time of return of investments, the maximization of the economic efficiency of investments, the minimization of the equivalent costs (annual or total), the maximization of the net present value, the maximization of the internal rate of return and the minimization of the total costs of ownership are reducing to the minimization of the volume of investments. The affirmation is valuable both, for ordinary values and for present values of the respective indicators. Thus, as optimization criteria for such projects, the minimization of the volume of investments can be used, assuring, at the same time, that the obtained optimal solution with respect to this criteria coincides with the optimal solution obtained using each of the others listed above criteria, considerably simplifying the problem.

Aiming to reduce the complexity of the problem of defining the Informatization program, this approach is opportune to be used at the pre-selection stage, comparing among them the projects, equivalent by performances of functionality. At the next, final stage, they will be compared, in order to be included in the Informatization program, only projects that realize the informatization of some specific functions; the non including in the Program of one or more potential projects will result with the non informatization of the corresponding functions in the period, covered by the Program. By this particularity, the problem, investigated in this paper, differ significantly from the problem discussed in papers [6, 7].

From the same considerations of reducing the complexity of the problem, informatization projects with social orientation are opportune to be investigated apart, and the multitude of the available resources will be appreciated by the volume of investment I . Thus, it is assumed that there are sufficient labor resources to cover the volume of needed works.

Usually, as optimization criteria for the evaluation of alternatives of production of goods or

Douglas, cu factori complementari (Leontief) sau cu elasticitatea substituției constantă (CES) [8]. În cazul proiectelor de dezvoltare ce țin de informatizare, mai convenabilă este folosirea, în acest scop, a maximizării profitului cauzat de implementarea proiectului de informatizare respectiv. Acest fapt se explică prin particularitățile investițiilor privind informatizarea. Implementarea unor proiecte de informatizare conduce la reducerea costurilor de producție, dar nu și la creșterea volumului producției. Bineînțeles, informatizarea asigură creșterea productivității muncii, care permite, în anumite condiții, și sporirea volumului producției. Dar ambele aceste efecte, precum și multe altele, sunt cuprinse în indicatorul „volumul profitului”. Totodată, anume profitul constituie acele resurse ce pot fi folosite atât pentru dezvoltări ulterioare, inclusiv informatizare, cât și pentru consum. Ținând cont că, la necesitate, criteriul de maximizare a profitului poate fi, la mici adaptări, înlocuit cu maximizarea volumului producției, în cele ce urmează drept criteriu de optimizare se va folosi maximizarea profitului.

3. Formularea generală a problemei

La supozițiile acceptate în p. 2, în calitate de criteriu de optimizare a Programului de informatizare este rezonabil folosirea maximizării profitului sumar P , cauzat de realizarea Programului ce necesită volumul dat de investiții I . E cazul de menționat, totodată, că, deoarece volumul de investiții I este dat, folosirea în calitate de criteriu de optimizare a maximizării profitului sumar P este echivalentă cu folosirea în acest scop a criteriului de maximizare a ratei r de rentabilitate a investițiilor, între care are loc relația $r = P/I$.

Astfel, problema de optimizare a Programului de informatizare poate fi formulată, în linii mari, în modul următor: Fie că este cunoscut volumul I al investițiilor disponibile pentru informatizarea parțială sau totală a n activități economice. Se cere determinarea distribuiri optime $\{I_{ij}^*, i = \overline{1, n}, j = \overline{1, J_i}\}$ a investițiilor I cu informatizarea celor n activități economice pe proiectele $\{f_{ij}, i = \overline{1, n}, j = \overline{1, J_i}\}$, urmărind maximalizarea profitului sumar P , adică

$$P = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{J_i} P_{ij} \rightarrow \max, \quad (3)$$

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{J_i} I_{ij} \leq I, \quad (4)$$

unde P_{ij} este profitul datorat investițiilor I_{ij} cu proiectul f_{ij} de informatizare a activității economice i . Profitul poate fi cel anual sau cel actualizat – concretizările respective se vor efectua în funcție de caz.

services offering is used the maximization of production volume or of profit, using such typical production functions as: Cobb-Douglas, with complementary factors (Leontief) or with constant elasticity of substitution (CES) [8]. In the case of development projects, referring to informatization, it is more convenient to use, in this aim, the maximization of profit, obtained by the implementation of the respective informatization project. This fact is explained by the particularities of investments in informatization. The implementation of some informatization projects results in reducing of production costs, but not in the increasing of production volume. Of course, the informatization assures the increase of labor productivity, which permits, in certain conditions, the increase of the production volume, too. But both these effects, and many others, are encompassed by the indicator „volume of the profit”. At the same time, just the profit constitutes those resources that can be used both, for future developments, including for informatization, and for consumption. Taking into account that, when needed, the criteria of profit maximization can be, with little adaptations, substituted by the maximization of production volume, as optimization criteria, in this paper will be used the maximization of the profit.

3. General formulation of the problem

At accepted in suppositions, p. 2 as optimization criteria for the Informatization program from is reasonable to use the maximization of the total profit P , caused by the realization of the Program that needed the given volume of investments I . It is to mention, at the same time, that, because of the given volume of investments I , the use as optimization criteria of the maximization of the total profit P is equivalent to the use, in this aim, of the criteria of maximizing the rate of return on investments r , among which takes place the relation $r = P/I$.

Thus, the problem of the optimization of Informatization program can be formulated, roughly, as following. Let is known the volume I of available investments for the partial or total informatization of n economic activities. It is required to determine the optimal distribution $\{I_{ij}^*, i = \overline{1, n}, j = \overline{1, J_i}\}$ of investments I , for the informatization of the n economic activities, among projects $\{f_{ij}, i = \overline{1, n}, j = \overline{1, J_i}\}$, aiming to maximize the total profit P , that is

$$P = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{J_i} P_{ij} \rightarrow \max, \quad (3)$$

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{J_i} I_{ij} \leq I, \quad (4)$$

where P_{ij} is the profit due to investments I_{ij} in

Multitudinea de proiecte în cadrul fiecăreia din cele n activități economice conduce la o problemă de mari dimensiuni. Ținând cont de marja relativ mare a erorii estimărilor caracteristicilor economice ale proiectelor, în calcule preliminare poate fi oportun a opera cu indicatorii pe activități economice în ansamblu, fără diferențierea acestora pe proiecte.

Fie P_i – profitul datorat investițiilor I_i în informatizarea activității economice i . Atunci problema (3)-(4) ar putea fi formulată, în formă agregată, în modul următor. Este cunoscut volumul I al investițiilor disponibile pentru informatizarea parțială sau totală a n activități economice. Se cere determinarea distribuției optime $\{I_i^*, i = \overline{1, n}\}$ pe cele n activități economice ale investițiilor I , urmărind maximalizarea profitului sumar P , adică

$$P = \sum_{i=1}^n P_i \rightarrow \max, \quad (5)$$

$$\sum_{i=1}^n I_i \leq I. \quad (6)$$

Aici P_i și I_i se determină ca:

$$P_i = \sum_{j=1}^{J_i} P_{ij}, i = \overline{1, n}, \quad (7)$$

$$I_i = \sum_{j=1}^{J_i} I_{ij}, i = \overline{1, n}. \quad (8)$$

4. Cercetări ulterioare necesare

Pentru definitivarea formulării problemei (5)-(6), este necesară determinarea dependențelor $P_i(I_i)$, $i = \overline{1, n}$. În caz general, aceste dependențe sunt discrete, în funcție de setul proiectelor de informatizare. Totodată, delimitarea ariei de cuprindere a unui proiect este, deseori, nu atât de strictă. Aceasta poate fi redusă sau extinsă, în funcție de resursele disponibile. De asemenea, aprecierea resurselor necesare pentru proiectele de informatizare sunt aproximative. Mai mult ca atât, soluționarea problemei (5)-(6) la dependențele $P_i(I_i)$, $i = \overline{1, n}$ discrete este, de obicei, mai complexă față de cazul unor dependențe continue. Astfel, dependențele $P_i(I_i)$, $i = \overline{1, n}$ ar putea fi considerate, cel puțin în calcule preliminare, continue.

În ce privește caracterul acestor dependențe, ar trebui luat în considerație, în primul rând, caracterul funcțiilor de producție larg acceptate în cercetările economice (vezi p. 2), ținând cont, totodată, de particularitățile proiectelor de informatizare. Dependențele $P_i(I_i)$, $i = \overline{1, n}$ ar putea să varieze de la

project f_{ij} for the informatization of economic activity i . The profit can be annual or present (actualized) – the respective specifications will be done, depending on the case.

The multitude of projects, for each of the n economic activities, conducts to a problem of large dimension. Taking into consideration the relatively high error tolerance in estimation of projects' economic characteristics, in preliminary calculations can be opportune to operate only with indicators by economic activities, without their differentiation by projects.

Lets P_i be the profit due investments I_i in informatization of the economic activity i . Then the problem (3)-(4) can be formulated, in an aggregate form, as follows. It is known the volume I of investments, available for the partial or total informatization of the n economic activities. It is required to determine the optimal distribution $\{I_i^*, i = \overline{1, n}\}$ by the n economic activities of investments I , aiming to maximize the total profit P , that is

$$P = \sum_{i=1}^n P_i \rightarrow \max, \quad (5)$$

$$\sum_{i=1}^n I_i \leq I. \quad (6)$$

Here P_i and I_i are determined as:

$$P_i = \sum_{j=1}^{J_i} P_{ij}, i = \overline{1, n}, \quad (7)$$

$$I_i = \sum_{j=1}^{J_i} I_{ij}, i = \overline{1, n}. \quad (8)$$

4. Future research

For definite formulation of the problem (5)-(6), it is necessary to determine dependences $P_i(I_i)$, $i = \overline{1, n}$. In general case, these dependences are discrete, in function of the set of informatization projects. At the same time, the delimitation of the cover area of a project is, frequently, not so strict. It can be reduced or extended, in function of available resources. Also, the estimation of resources, needed for the informatization projects, is an approximate one. More over, solving the problem (5)-(6) at discrete dependences $P_i(I_i)$, $i = \overline{1, n}$ is, usually, more complex, comparatively to at continuous ones. Therefore, dependences $P_i(I_i)$, $i = \overline{1, n}$ can be considerate, at least in preliminary calculations, continuous.

With regard to the character of these dependences, it should be taken into consideration the character of production functions of large use in

o activitate economică la alta, ceea ce ar putea conduce la complicarea considerabilă a problemei (5)-(6). Oricum, pentru fiecare caz concret, este necesară concretizarea problemei (5)-(6) și soluționarea ulterioară a acesteia. Ar putea fi utilă, de asemenea, formularea preliminară a unor clase de probleme mai frecvente și propunerea unor soluții pentru acestea.

Abordarea în cauză ar putea fi aplicată, cu adaptările de rigoare, și la nivel de unitate economico-socială, unitate teritorial-administrativă sau activitate economică aparte.

Referințe:

1. Românu I., Vasilescu I. *Eficiența economică a investițiilor și a capitalului fix*. – București: Editura didactică și pedagogică, 1993.
2. Baker S.L. *Perils of the Internal Rate of Return*, 2000 (hspm.sph.sc.edu/COURSES/ECON/invest/invest.html).
3. Виленский П.Л., Лившиц В.Н., Смоляк С.А. *Оценка эффективности инвестиционных проектов*. – М.: Дело, 2004.
4. Albu S., Capsîzu V., Albu I. *Eficiența investiției: curs universitar*. – Chișinău: CEP USM, 2005.
5. Mieritz L., Kirwin B. *Total Cost of Ownership and the Operations Manager*. –Gartner Research, 13 November 2006.
6. Bolun I., Andronatiev V. *Cu privire la criteriile de eficiență economică a proiectelor în informatică*// *Analele Academiei de Studii Economice din Moldova*, Vol. 6. – Chișinău: Editura ASEM, 2008. – pp. 196-202.
7. Bolun I., Andronatiev V. *Criterii de eficiență economică a soluțiilor de configurare fizică a rețelelor locale*// *Creșterea competitivității și dezvoltarea economiei bazate pe cunoaștere*. Conferință internațională, 28-29 septembrie 2007. Vol. II. Chișinău: Editura ASEM, 2008. – pp. 307-310.
8. Gamețchi A., Solomon D. *Modelarea matematică a proceselor economice*. – Chișinău: Evrica, 1998. – p. 632.

economic research and practice, first (see p. 2), taking into account, at the same time, the particularities of informatization projects. Dependences $P_i(I_i)$, $i = \overline{1, n}$ can vary from one economic activity to another, that can conduct to the considerable complication of the problem (5)-(6). Nevertheless, for each particularly case, it is necessary to specify the problem (5)-(6) and to solve it. It can be useful the formulation of some classes of frequently registered problems and to propose solutions for them, too.

The described approach can be applied, with respective adaptations, to the level of a social-economic unit, of a territorial-administrative unit or of an economic activity apart.

References

1. Românu I., Vasilescu I. *Economic Efficiency of Investments and of Fixed Capital*. – Bucharest: Didactic and Pedagogical Editure, 1993.
2. Baker S.L. *Perils of the Internal Rate of Return*, 2000 (hspm.sph.sc.edu/COURSES/ECON/invest/invest.html).
3. Vilensky P.L., Liphshitz V.N., Smoleak S.A. *Estimation of the Efficiency of Investment Projects*. – М.: Дело, 2004.
4. Albu S., Capsîzu V., Albu I. *Efficiency of Investment: Lecture Notes*. – Chisinau: CEP USM, 2005.
5. Mieritz L., Kirwin B. *Total Cost of Ownership and the Operations Manager*. –Gartner Research, 13 November 2006.
6. Bolun I., Andronatiev V. *With Regard to the Criteria of Economic Efficiency of Projects in Informatics*// *Annals of the University of Economic Studies of Moldova*, Vol. 6. – Chisinau: UESM Editure, 2008. – pp. 196-202.
7. Bolun I., Andronatiev V. *Criteria of the Economic Efficiency of Solutions for the Physical Configuration of Local Networks*// *Increasing of Competitiveness and Economic Development Based on Knowledge*. International Conference, 28-29 September 2007. Vol. II. Chisinau: UESM Editure, 2008. – pp. 307-310.
8. Gametchi A., Solomon D. *Mathematical Modeling of Economic Processes*. – Chisinau: Evrica, 1998. – p. 632.

CONCENTRAREA PUTERII ECONOMICE ȘI CONSECINȚELE ACESTEIA

(după exemplul piețelor ramurale
din UTA Găgăuzia)

*Drd. ASEM Alexandr CIAICOVSCHI,
lector, Universitatea de Stat din Comrat*

Prezenta publicație este orientată spre examinarea concentrării puterii economice și a consecințelor acesteia după exemplul piețelor de ramură din UTA Gagauzia. Pentru determinarea importanței practice a problemei examinate se utilizează un ansamblu de valori parametrică și de estimare, ceea ce permite tragerea concluziilor calitative privind starea și determinarea direcției formării în regiune a unui mediu economic stabil și favorabil.

În condițiile economiei transformationale, precum și în economia stabilă, puterea pe piață se concentrează în mâinile marilor producători de produse și servicii. Dar dominația lor în perioada de tranziție are un șir de diferențieri esențiale. În lipsa unor „opoziii” instituționale eficiente, puterea monopolistă se manifestă nu numai prin dictatul de piață (deseori nelimitat și agresiv), ci și prin influența puternică a firmelor mari asupra activității statului: în sfera legislației, în procesele de impunere fiscală și investire, în relațiile comerciale externe.

Puterea pieței se realizează în măsura influenței agentului economic asupra prețurilor și volumului de producție. O concentrare mai mare a puterii este caracteristică acelor sfere de activitate care se realizează în condițiile unei concurențe slabe sau în lipsa completă a acesteia (monopoluri naturale, monopoluri juridice). Firma-monopolist are posibilitatea să stabilească prețul la producția sa mai înalt decât cheltuielile-limită. Concomitent, creșterea prețului de monopol este limitată de elasticitatea cererii la producția monopolistului. Cu cât este mai mare elasticitatea cererii la producția firmei, cu atât sunt mai mici posibilitățile monopolistului de a ridica prețul.

Pentru evaluarea puterii monopoliste se utilizează un șir de coeficienți, printre care:

$$IL = (P_m - MC) / P_m = 1 / E,$$

unde **IL** – indexul lui A.Lerner, **P_m** – prețul de monopol, **MC** – cheltuielile-limită ale firmei monopoliste, **E** – coeficientul elasticității prețului cererii la producția monopolistului.

Dificultatea calculării acestui indicator este legată de evaluarea cheltuielilor-limită, de aceea, în practică, ele deseori sunt substituite de cheltuielile medii ale firmei (**AC**):

$$IL = (P_m - AC) / P_m$$

THE CONCENTRATION OF ECONOMICAL POWER AND ITS SUPERVENING

(as example are taken market
different spheres UTE Gagauzia)

*Ph. Student AESM, TCHAIKOVSKY
Alexander, Lecturer, Comrat State University*

This publication is directed to the exploration of the concentration of economical power and its supervening, as example is taken the different sphere of markets UTE Gagauzia. A complex of estimate and parametric data is used to define the practical value of the investigated problem. It helped to make qualitative conclusions of the condition of economical power and to define the foreground direction at a regional level and the formation of the stable and propitious economical surroundings of the region.

Under the conditions of transformational economics, as well in as “mature” economics, the power of market is concentrated in large manufactures of goods and service. However, their domination during transit has a number of significant differences. The lock of effective institutional “counterbalance”, the monopoly power shows itself not only in market dictation (in many cases unlimited and aggressive), but also in high – capacity the influence of large firms on government: development in sphere of legislation in process of taxation and the investment, in foreign trade.

The power market of appears as economical agent incidence on prices and volume of production. A higher concentration of power is specific, for the spheres of activities, which are realized in condition of low competition or a total absence of it (natural monopoly, judicial monopoly). A monopolist firm has a chance to set the value of its production higher than the marginal cost. In addition, the administrated price rises are limited by demand price elasticity on monopolist’s output or goods. The bipper is the elasticity for goods of the firm, the lesser is the possibility of monopolist rise the price.

In order to evaluate monopoly power a variety of index numbers (is used), namely:

$$IL = (P_m - MC) / P_m = 1 / E$$

where: **IL** – the index of monopoly power (by A. Lerner);

P_m – the monopoly price;

MC – the marginal cost of monopolist firm;

E – the index of demand price elasticity on monopolist’s output or goods.

The difficulty in calculating this index is concerned with marginal cost (**MC**), therefore

Puterea monopolului este cu atât mai mare, cu cât este mai înalt indicatorul respectiv. La unele transformări ale formulei acest indicator capătă următorul aspect:

$$IL = (P_m - AC) \times Q / P_m \times Q = \pi / TR,$$

unde Q – volumul fabricat, π - profitul firmei, TR – venitul global (brut).

Rentabilitatea înaltă se examinează drept reflectarea puterii de monopol. Totuși, aici este reprezentat numai profitul contabil, dar mai exact este profitul economic, „curățit” de consumul resurselor proprii ale firmei producătoare.

Pentru caracterizarea pieței se folosește și indicele de concentrare (CR), care se determină ca mărimea sumară a cotelor cererii ramurale a firmelor dominante.

$$CR_k = \sum_{i=1}^k Y_i,$$

unde Y_i – cota de piață a firmei i ;

k – numărul firmelor pentru care se calculează acest indice.

Cu cât este mai înalt gradul de concentrare al pieței prin numărul mai mic al firmelor dominante, cu atât mai puțin concurențială este ramura. Evident, acest indicator „brut” este destul de imprecis. Insuficiența lui pentru caracteristica potențialului puterii pieței firmelor se explică prin faptul că acesta nu reflectă repartizarea cotelor atât în interiorul grupului de firme mari, cât și în afara acestuia – între firmele-outsider. De aceea indicatorul de concentrare deseori este examinat paralel cu indicele lui Herfindal-Hirșman. Acesta se calculează după formula:

$$I_{HH} = S_1^2 + S_2^2 + S_3^2 + \dots + S_n^2,$$

unde I_{HH} – indicele lui Herfindal-Hirșman,

$S_1, S_2, \dots, S_n$ – ponderea pe piața ramurală de producție a firmelor, începând cu cea mai mare până la cea mai mică.

Cu cât este mai joasă concentrarea pieței, cu atât este mai mică valoarea indicelui menționat. Acesta crește pe măsura intensificării concentrației respective. Valoarea-limită a lui se atinge la monopolizarea pieței în condițiile monopolului pur $I_{HH} = 10\ 000$ (100^2). Indexul dat se aplică în practica antimonopol de peste hotare. Astfel, în SUA la I_{HH} mai sus de 1800, ramura se consideră înalt-monopolizată. Autenticitatea acestui indicator se mărește la evidența cotei firmelor străine pe piața internă.

În statistica economică națională nu se efectuează asemenea calcule sistematice. Totuși, pe baza datelor empirice despre dinamica prețurilor și ponderii pe piață a producției firmelor mari, se poate considera majoritatea piețelor ramurale din Republica Moldova monopolizate într-o măsură sau alta. Aceasta

practicamente sunt înlocuite cu costuri medii (AC) ale firmei:

$$IL = (P_m - AC) / P_m$$

Cu cât este mai mare puterea monopolului, cu atât este mai înalt indicele. Prin manipulare a formulei date se obține:

$$IL = (P_m - AC) \times Q / P_m \times Q = \pi / TR$$

Unde: Q – este volumul de producție;

π – profitul firmei;

TR – venitul brut agregat.

Un indice de rentabilitate înaltă este reflectarea puterii de monopol. Totuși, aici este prezentat numai profitul contabil, în realitate este profitul economic, „curățit” de consumul resurselor proprii ale firmei producătoare.

De asemenea, pentru caracterizarea pieței se utilizează și indicele de concentrare (CR), care se determină ca valoarea sumară a cotelor cererii ramurale a firmelor dominante.

$$CR_k = \sum_{i=1}^k Y_i,$$

Unde: Y_i – cota de piață a firmei i ;

k – numărul firmelor pentru care se calculează acest indice.

Un indice de concentrare înalt este reflectarea puterii de monopol. Totuși, aici este prezentat numai profitul contabil, în realitate este profitul economic, „curățit” de consumul resurselor proprii ale firmei producătoare.

De asemenea, pentru caracterizarea pieței se utilizează și indicele de concentrare (CR), care se determină ca valoarea sumară a cotelor cererii ramurale a firmelor dominante.

$$I_{HH} = S_1^2 + S_2^2 + S_3^2 + \dots + S_n^2$$

Unde: I_{HH} – indicele lui Herfindal-Hirșman,

$S_1, S_2, \dots, S_n$ – ponderea pe piața ramurală de producție a firmelor, începând cu cea mai mare până la cea mai mică.

Cu cât este mai joasă concentrarea pieței, cu atât este mai mică valoarea indicelui menționat. Acesta crește pe măsura intensificării concentrației respective.

Valoarea-limită a lui se atinge la monopolizarea pieței în condițiile monopolului pur $I_{HH} = 10\ 000$ (100^2). Indexul dat se aplică în practica antimonopol de peste hotare. Astfel, în SUA la I_{HH} mai sus de 1800, ramura se consideră înalt-monopolizată. Autenticitatea acestui indicator se mărește la evidența cotei firmelor străine pe piața internă.

În statistica economică națională nu se efectuează asemenea calcule sistematice. Totuși, pe baza datelor empirice despre dinamica prețurilor și ponderii pe piață a producției firmelor mari, se poate considera majoritatea piețelor ramurale din Republica Moldova monopolizate într-o măsură sau alta. Aceasta

o confirmă și rezultatele monitoringului piețelor ramurale ale UTA Găgăuzia, realizat de autor.

În ramura de conserve, indicatorul de concentrare a pieței se păstrează la nivelul de 100%, ceea ce reflectă nivelul înalt de monopolizare a ei. Aceasta o confirmă și importanța indicelui lui Herfindal-Hirșman, care depășește mai mult de trei ori pragul de 1800 puncte. Distribuția puterii pieței aici are loc între două firme. Bariere esențiale la penetrarea pe piața dată reprezintă limitarea bazei de resurse și tehnologia costisitoare de producție. Ramura de conserve este cu perspectivă pentru regiune, dar drept „frâne” ale acesteia apar cheltuielile înalte de producție.

În ramura producției vinicole indicele lui Herfindal-Hirșman caracterizează monopolizarea moderată a ramurii. Aceasta se explică prin nivelul înalt de concurență în ramură pe piețele internă și externă. În ramură funcționează câteva întreprinderi mai rentabile la care este concentrată producția de bază. Cele mai puternice companii ale sectorului sunt: SP „Tomai Vinex”, SRL „Vinăria Bostovan”, SA „Kazaiak-Vin” care aplică strategia integrării verticale, realizând producția după schema: materie primă – semifabricat - producție finită – desfacere. O asemenea abordare asigură acestor firme priorități concurențiale semnificative.

Tendențele de dezvoltare a industriei vinicole a regiunii în întregime sunt adecvate legităților ce se manifestă la nivel național. Consecința reformei „propiață” „Pământ” a devenit micșorarea terenurilor de plantații cu viță de vie (până la 0,5 ha), ce a limitat brusc posibilitățile aplicării tehnologiilor industriale avansate și a dus la declinul producției vinicole.

În ramura de panificație, indicele lui Herfindal-Hirșman s-a redus semnificativ, valoarea lui (mai jos de 1000 puncte) caracterizează prezența unei concurențe înalte în sfera dată. Totodată, dezvoltarea ramurii este frânată de insuficiența materiei prime și scumpirea ei permanentă. Industria de panificație a regiunii suferă o criză profundă, care se acutizează din cauza lipsei unei strategii de piață, adaptată la consumatorii regiunii, precum și la condițiile climatice nefavorabile.

when we include the fraction of foreign firms of internal market.

But in the national statistical economics we do not make such systematic calculation. Nevertheless, according to the empirical data about prices behavior and fraction of market's productions of big firms, by the way, we can consider that most markets in Moldova are monopolized. It is proved by the results of the realized monitoring, performed by the author of different sphere of markets of UTE Gagauzia.

In canning industry the rate of concentration has not changed, it's 100% that reflects high level of monopolization in the region. It confirms the value of Herphindal-Hirshman index, that is higher than 1800 points. Market power distribution is between two companies. Essential barriers for entrance on this market are connected with dishoarding and expensive production technology.

In wine industry Herphindal-Hirshman index characterizes moderate monopolization of industry. It is explained by high competition in the industry, on domestic market and export market.

In industry operate Several most profitable enterprises, which concentrate the basic production operate in the industry.

The most powerful companies are –SP “Tomai Vinex” AO, OOO “Vinaria Bostvan”, AO “Cazaiak vin”, which use the strategy of vertical integration, realizing the production according to the following scheme: raw material – intermediate product – final product-distribution. Such an approach allows these companies to have essential advantages over other competitors.

Generally, wine industry trends of the region are adequate to regularities, appeared on the national level. As a result of marketing reform “Pamint” the vineyards decreaed (about 0,5 hectare), what sharply limited the usage of high technology, therefore happened setback in wine production.

In backing industry Herphindal-Hirshman index shortened essentially, it's value (fewer than 1000 points) speaks about high competition in this field. The development of this branch is stopped stops because of raw material shortage and price increased.

Baking industry of the region passes through deep depression, which goes down because of market's strategy absence, adapted to region's consumers and surrounding localities, also because of expensive raw material in consequence of arid climate.

Dinamica indicatorului de concentrare și a indicelui Herfindal-Hirșman
 pe ramurile UTA Găgăuzia în anii 2005-2007

Nr/do	Denumirea ramurii	Volumul producției fabricate și serviciilor prestate, mii lei			Ponderea întreprinderii în ramură, %		
		2005	2006	2007	2005	2006	2007
1	2	3	4	5	6	7	8
Vinicolă							
1	SP „Kazaiac Vin”						
2	SA „Burlacu Vin”						
3	ICS DC „Intertrade”						
4	SRL „Vinăria Bostovan”						
5	SP „Tomai Vinex”						
	Total pe ramură						
	Indicatorul de concentrare (IC)						
	Indicele lui Herfindal-Hirșman (IHH)						
De morărit							
1	SA „Aur Alb”						
2	SRL „Nurcom”						
3	PI „Topal Bereket”						
	IP „Manolis Novac”	1581	2112	2091	21,4	16,36	16
	Total pe ramură	7385	12908	13035	100	100	100
	Indicatorul de concentrare (IC)	-	-	-	92.85	91.34	81.27
	Indicele lui Herfindal-Hirșman (IHH)	-	-	-	2685	3348	2901
De panificație							
	PE „Câjak Fârân”	882	1007	1055	11.83	11.86	12.21
	PI „Urecoop”	1511	1107	1795	20.27	13	20.78
	SRL „Kvisbis”	1140	634	976	15.3	7.46	11.3
	RNG „Gagauz”	1074	1203	859	14.41	14.16	9.95
	Total pe ramură	7453	8493	8636	100	100	100
	Indicatorul de concentrare (IC)	-	-	-	61.81	46.48	54.24
	Indicele lui Herfindal-Hirșman (IHH)	-	-	-	992.6	566	808
De mobile							
	SRL „Galiat Vita”	5876	9839	8943	22.85	35.33	33.42
	SRL „Arsma”	5194	8140	7295	20.2	29.23	27.26
	SRL „Davilant”	4639	4867	5517	18	17.48	20.62
	Total pe ramură	25709	27846	26755	100	100	100
	Indicatorul de concentrare (IC)	-	-	-	61.05	82.04	81.3
	Indicele lui Herfindal-Hirșman (IHH)	-	-	-	1254	2408	2285
De conserve							
	SRL „Basarabia”	7084	9517	7697	31.12	33.12	21.78
	SRL „Vegfrutis”	15680	19214	35335	68.88	66.88	78.22
	Total	22764	28731	43032	100	100	100
	Indicatorul de concentrare (IC)	-	-	-	100	100	100
	Indicele lui Herfindal-Hirșman (IHH)	-	-	-	5713	5570	6593
Industria ușoară							
	SA „SCOP”	1660	1829	2507	3.7	3.15	3.6
	SP „Hecatex Internațional”	9864	16281	17227	22.2	28.1	24.73
	SA „Stil”	1696	2445	3218	3.8	4.2	4.62
	SRL „Arsena Textil”	31316	37465	46700	70.3	64.55	67.05
	Total	44536	58020	69652	100	100	100
	Indicatorul de concentrare (IC)	-	-	-	100	100	100
	Indicele lui Herfindal-Hirșman (IHH)	-	-	-	5463	4984	5141.6

Dynamics of the concentration index and Herphindal-Hirshman index
 in Gagauzia branches during 2005-2007

1	Industry title	Production volume and services, thousands leu			Specific weight in the field,%		
		2005	2006	2007	2005	2006	2007
1	2	3	4	5	6	7	8
Wine industry							
1	SP "Cazaiaak Vin"	33705	46702	13422	5,96	10,77	4,27
2	AO "Burlacu Vin"	52436	12883	25892	9,28	2,97	8,23
3	ICS DK "Intertrade"	163341	125271	61341	28,91	28,88	19,5
4	OOO "Vinaria Bostovan"	106819	99519	88852	18,91	22,95	28,25
5	SP "Tomai Vinex"	47622	50482	55854	8,43	11,64	17,76
	Total in the field	564989	433687	314517	100	100	100
	Concentration index(CR)	-	-	-	71.49	77.21	78.01
	Herphindal-Hirshman index(Inn)	-	-	-	1386	1621	1579.7
Flour –milling industry							
1	AO "Aur Alb"	1675	633	1917	22,68	4,9	1,47
2	OOO "Nurcom"	2996	2285	1450	40,57	17,7	11,12
3	IP "Topal Berechet"	605	7278	6867	8,2	52,38	52,68
4	IP "Manolis Novac"	1581	2112	2091	21,4	16,36	16
	Total in the field.	7385	12908	13035	100	100	100
	Concentration index(CR)	-	-	-	92.85	91.34	81.27
	Herphindal-Hirshman index(Inn)	-	-	-	2685	3348	2901
Baking industry							
1	"Seajack Firin"	882	1007	1055	11.83	11.86	12.21
2	IP "Urecoop"	1511	1107	1795	20.27	13	20.78
3	OOO "Kvisbis"	1140	634	976	15.3	7.46	11.3
4	RNG "Gagauz"	1074	1203	859	14.41	14.16	9.95
	Total in the field.	7453	8493	8636	100	100	100
	Concentration index(CR)	-	-	-	61.81	46.48	54.24
	Herphindal-Hirshman index(Inn)	-	-	-	992.6	566	808
Furniture industry							
1	OOO "Galiat Vita"	5876	9839	8943	22.85	35.33	33.42
2	OOO "Arsma"	5194	8140	7295	20.2	29.23	27.26
3	OOO "Davilant"	4639	4867	5517	18	17.48	20.62
	Total in the field.	25709	27846	26755	100	100	100
	Concentration index(CR)	-	-	-	61.05	82.04	81.3
	Herphindal-Hirshman index(Inn)	-	-	-	1254	2408	2285
Canning industry							
1	OOO "Basarabia"	7084	9517	7697	31.12	33.12	21.78
2	OOO "Vegfrutis"	15680	19214	35335	68.88	66.88	78.22
	Total	22764	28731	43032	100	100	100
	Concentration index(CR)	-	-	-	100	100	100
	Herphindal-Hirshman index(Inn)	-	-	-	5713	5570	6593
Light industry							
1	AO "SCOP"	1660	1829	2507	3.7	3.15	3.6
2	SP "Ghecatecs International"	9864	16281	17227	22.2	28.1	24.73
3	AO "Style"	1696	2245	3218	3.8	4.2	4.62
4	OOO "Arsena Textile"	31316	37465	46700	70.3	64.55	67.05
	Total	44536	58020	69652	100	100	100
	Concentration index(CR)	-	-	-	100	100	100
	Herphindal-Hirshman index(Inn)	-	-	-	5463	4984	5141.6

În astfel de condiții, întreprinderile mici din UTA Găgăuzia nu pot concura „la egal” cu producătorii mari (de exemplu, cu SA din Chișinău „Franzeluța”), ce-și realizează producția pe tot teritoriul Republicii Moldova.

În **industria ușoară** este atins un nivel înalt de concentrare a pieței. Puterea în ramură este repartizată între două firme mari: SP „Hekatex Internațional” și SRL „Arsena Textil”, ce controlează mai mult de 90% din piață. Însă dinamica indicelui Herfindal-Hirșman în perioada examinată nu este constantă. Printre toate sectoarele industriale, dezvoltarea celui textil a fost destul de dinamică în ultimii ani. Textilele constituie poziția de bază a exportului industrial din Găgăuzia (5,55 din volumul total al furnizărilor de export în 2007). Întreprinderile textile sunt unite prin riscuri comune: fluctuația înaltă a cadrelor și caracterul aritmic al furnizării materiei prime de peste hotare. Întreprinderile textile autohtone concurează nu numai cu întreprinderile din alte regiuni ale Moldovei, dar și cu companiile din Asia de Sud-Est, în special cu cele chineze. Drept prioritate a companiilor locale apar: proximitatea de piețele europene de desfaceri, calitatea relativ înaltă a producției și prezența comparativ ieftină a forței de muncă.

În **ramura de mobile** se observă dinamica creșterii indicatorului de concentrare și a indicelui Herfindal-Hirșman. Acești indicatori demonstrează *nivelul scăzut al concurenței în ramura respectivă*. În regiune domeniul dat este reprezentat de patru întreprinderi. Una dintre ele, și anume SRL Galiat Vita, joacă un rol destul de important. În anul 2007 tempourile de dezvoltare a ramurii au fost negative – 14,6%. Aceasta se explică atât prin creșterea concurenței din partea companiilor ucrainene, producția cărora este mai ieftină, deși mai puțin calitativă, cât și prin staționarea uneia din întreprinderi (SRL Davilant).

Producătorii de mobilă își comercializează producția lor nu numai în Găgăuzia, dar și în alte regiuni ale Moldovei. Spre deosebire de întreprinderile textile, aici este deosebit de acută problema capitalului investițional. La întreprinderile de mobilă nu sunt încă implementate standardele internaționale de calitate și management, ceea ce frânează furnizările de export ale producției.

Indicele lui Herfindal-Hirșman, datorită sensibilității de măsurare a ponderii pe piață a firmei, poate demonstra indirect mărimea profitului economic, obținut de la realizarea puterii economice. Din tabel se vede că în ramurile de mobile, morărit, conserve și industria ușoară, indexul lui Herfindal-Hirșman, în perioada examinată, avea o dinamică pozitivă de creștere, deci înseamnă că ramurile date au avut un nivel stabil al profitului economic.

Totalizând rezultatele cercetării piețelor ramurale în UTA Găgăuzia, se poate concluziona că concentrarea înaltă a puterii pieței și

In such conditions small enterprises from ATO Gagauzia can't compete with large producers (e.g. AO „Franzelutsa” in Chisinau), which sell their production all over the country.

In light industry market concentration has reached a high level and economic power.

The power in the industry deals between two large companies and (OOO “Arsena Textile” OOO “Arsena Textile”) which control more than 90 per cent of the market. But dynamics of Herphindal-Hirshman index isn't standing for examined period.

Textile is the main industrial export in Gagauzia (5,55% of the total export supply in 2007). Textile enterprises are characterized by common risks: high fluctuation of personnel and spasmodic supplies of raw material from abroad.

Local textile enterprises compete not only with enterprises from other regions of Moldova, but also with the companies from South-East Asia, mainly China. Advantages of the local companies are: neighborhood with the European marketing outlets, relatively high quality of products and cheap labor force.

In the furniture field, growth dynamics of the concentration index and Herphindal-Hirshman index are marked. These rates show the low level of competition in this field. The furniture field is represented by four enterprises in the region. One of them, in particular “Galiat Vita” limited company, plays quite an important role. In 2007 the rate of development in the field was negative – 14,6%. It may be explained both by growing competition from the part of Ukrainian companies, whose products are cheaper, though of lower quality, and by a half year service gap of one of the enterprises (“Davilant” limited company).

Furniture producers sell their products not only in Gagauzia, but also in other regions of Moldova. Compared with the textile enterprises the problem of the investment assets is the most sharp here. International Quality and Management Standard have not been introduced into the furniture enterprises, which prevents production export.

The Herphindal-Hirshman index, due to its sensitivity to market share change in a firm, may witness indirectly about the size of economic profit received from the realization of monopoly power. The table shows that the Herphindal-Hirshman index in furniture, flour –milling, canning and light industry had a positive growing dynamics during the studied period, which means that these branches have hard levels of economic profit.

Summing up the results of the research into branched markets in Gagauzia, we can make a conclusion that the high concentration of market power and branch monopolization are accompanied by a number of negative consequences:

1. Distruption of the *market principle of the resource distribution* (its essence is that resources are attracted into more effective

monopolizarea la nivelul ramurii sunt însoțite de un șir de urmări negative:

1. Subminarea principiului de piață al repartizării resurselor și confirmarea modului voluntar-subiectiv de alocare a lor, stabilit de monopolist;
2. Disproporții în sistemul de distribuire a veniturilor;
3. Micșorarea calității și a competitivității producției, deci și a eficienței economiei regiunii în întregime;
4. Nivelul redus al plății muncii și, respectiv, gradul ridicat de migrare a resurselor de muncă înalt-calificate;
5. Stabilirea unor prețuri mai înalte, cu 10-15%, la producția realizată pe teritoriul UTA Găgăuzia, decât în întregime pe țară.

Pentru lichidarea consecințelor negative menționate, este necesară o colaborare constructivă a autorităților regionale și a micului business în următoarele direcții:

- *asigurarea informațională.* Autoritățile regionale trebuie să implementeze proiecte privind informarea și consulting-ul companiilor locale în scopul de a le face cunoștință cu standardele de profil internaționale. Prin eforturile comune ale companiilor și autorităților regionale este necesar a organiza misiuni de afaceri în țările ce prezintă interes pentru furnizările producției fabricate în regiune;
- *pregătirea profesională a cadrelor.* Pentru depășirea pericolului comun în toate sectoarele economice ale regiunii – insuficiența forței de muncă calificate – trebuie implementate în sistemul de învățământ profesional forme active de parteneriat, care ar corespunde finanțării integrale a acestuia și orientării propunerilor privind specialitățile tehnice spre cererea de forță de muncă;
- *sfera de formare a prețurilor.* Pentru micșorarea prețurilor la producția comercializată în UTA Găgăuzia, autoritățile regionale trebuie să coboare barierele de intrare pe piața ei companiilor din alte regiuni ale țării. Aceasta va permite intensificarea concurenței și va impune producătorii locali să repartizeze mai eficient resursele, să reducă cheltuielile de producție și să formeze o politică mai flexibilă a prețurilor (drept exemplu poate servi penetrarea pe piață, în 2008, a rețelei de supermarketuri Green Market și Fourchette-M SRL).

Formarea unui mediu mezo-economic stabil și favorabil este legată de depășirea disproporțiilor în sistemul relațiilor de putere în regiune.

enterprises and spheres, where they are paid more), and *consolidation of a voluntary – subjective way of their allocation, which is determined by a monopolist firm;*

2. Disproportion in the system of profit distribution
3. Lowering of quality and reduction of competitive ability of monopolists' production and, consequently, *of economic effectiveness in the region.*
4. *Low remuneration of labour* and, also, high migration of high qualified labour resources from Gagauzia;
5. *Fixation of a higher price* for the products sold in Gagauzia, 10-15% more than in the Republic.

To liquidate the negative consequences of branch monopolization in Gagauzia, structural collaboration between the State, and private business is needed.

This regional collaboration is advisable in the following directions:

- *informational support.* Regional authorities need to introduce projects on informing and consulting local companies with the purpose of familiarizing the latter with the regulations of international standards. With joint efforts of the companies and local authorities it's necessary to organize business missions to the countries good for supplying the production made in the region, which will allow them to enlarge the marketing outlet for the products of companies from Gagauzia and will create conditions to increase the production volume and level of remuneration of labour.

- *professional training of personnel.* To overcome the threat common to all the economic sectors in the region – a lack of qualified labour power – joint efforts of the State and the companies (many of which have to train their personnel on their own today) is necessary. It is a question of introducing the partner forms into the system of professional education, which will contribute its full funding and larger orientation of the supply of technical specialities from the part of professional educational institutions to the demand for labour power, which represent the local companies.

- *pricing sphere.* To reduce prices for the products sold in Gagauzia the regional authorities must lower the barriers to enter the market for companies from other regions of the Republic. This will allow the level of competition to increase and will make the local producers distribute the resources more effectively and at a more flexible pricing. The introduction of a net of supermarkets such as Green Hills and Fourchette – M limited company to the regional market may serve as a example.

Formation of a stable mesoeconomic sphere, timely adoption of statutes and laws, which promote intensive development of enterprises and the regional economy as a whole, are possible with the initiation of a balance between political and economic power in the region.

Bun de tipar 26.02.09
Coli de autor 13,7. Coli editoriale 24,7.
Coli de tipar 16,3.
Tirajul 150 ex. Comanda nr.
Tipografia Departamentului Editorial-Poligrafic al ASEM
tel. 402-886